

Мінстерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та
фондового ринку

**ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

*Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти і
молодих учених*

2023 рік

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти
і молодих учених**

Хмельницький 2023

*Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету,
протокол № 14/23 від 22.11.2023 р.*

*Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку Хмельницького національного університету,
протокол № 3а від 21.11.2023 р.*

Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених підготовлено за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України», яка проводилася 16 листопада 2023 р. на базі Хмельницького національного університету.

Голова редколегії:

Хрущ Н. А. – д.е.н., проф., зав. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Члени редколегії:

Квасницька Р. С. – д.е.н., проф., проф. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Форкун І. В. – к.т.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Ларіонова К. Л. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Доценко І. О. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Матвійчук Л. О. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Пристапа Л. А. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Фрадинський О. А. – к.е.н., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Сидорчук І. П. – к.е.н., ст. викл. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Гордєєва Т. А. – ст. викл. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Технічний секретар редколегії:

Доценко І. О. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2023. – 145 с.

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих учених, здобувачів вищої освіти за напрямками: стратегічні напрями розвитку інновацій в фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції; інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансового ринків; фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки; фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції; фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів; загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції.

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького національного університету, за адресою: <https://fbss.khmnu.edu.ua/>

УДК 338:33(477)

Зміст

1. Стратегічні напрями розвитку інновацій у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції

Makhotina D. O., Gordeeva T. A., Khrushch N. A. FINANCING OF CURRENT ASSETS OF FOOD RETAIL ENTERPRISES IN UKRAINE	7
Бондарчук К. С., Артюх О. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ЗЕД	9
Вікторова А. П., Гострик О. М. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	10
Гладкова Н. С., Пащенко В. С., Єлецьких С. Я. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ КРИЗИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	13
Діденко А. О., Пегарєва М. О., Єлецьких С. Я. СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	16
Ковтун С. І., Михайличенко Н. М. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗМІЦНЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	18
Колеснік Р. А., Сидорчук І. П. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ, ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ	21
Коновальчук Д. Г., Гордєєва Т. А. ПОДАТКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	23
Костиріна Д. В., Квасницька Р. С. ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5–7–9 %» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	25
Кудінов В. Ю., Неівестна О. В. ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ МІСТА ЯК ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ	27
Кузнєцова К. В., Доценко І. О. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	30
Непокульчицький Б. В., Квасницька Р. С. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	33
Онофрійчук Т. С., Приступа Л. А. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ НАРОЩЕННЯ ПОРТФЕЛЯ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	35
Разовий Б. Б., Сидорчук І. П. ПРОГРАМНО-МОДУЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	37
Романова К. А., Масюк Ю. В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	39

**2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів
національного та світового фінансових ринків**

Svydka S. A., Gordeeva T. A., Khrushch N. A. TRENDS OF THE UKRAINIAN BANKS ACTIVITIES IN THE SECURITIES MARKET.....	41
Андросова В. Р., Безимська Ю. В., Приступа Л. А. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЗА ОСНОВНИМИ БІЗНЕС-НАПРЯМАМИ РОБОТИ: РІЗНОВИДИ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ	44
Кушнір Ю. О., Фрадинський О. А. СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	46
Московчук Д. О., Ласкута А. А., Матвійчук Л. О. СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ	49
Семряга Б. В., Матвійчук Л. О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ КІБЕРРИЗИКІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	51
Сьомак Т. О., Матвійчук Л. О. АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ	53
Фесюк Х. М., Ларіонова К. Л. АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ.....	56
Шеремета А. С., Проскурів О. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ШВЕЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗАСОБАМИ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ	59
Яворська Ю.В., Ларіонова К. Л. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	61

**3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку
державного сектору економіки**

Kolomyets M. P., Gordeeva T. A., Khrushch N. A. FINANCIAL RESOURCES OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION.....	66
Гуцол І. П., Доценко І. О. ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	68
Коновальчук Д. Г., Форкун І. В. ВИДАТКИ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ	71
Мудрий В. О., Корсун А. А., Хрущ Н. А. ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ.....	73
Наконечна Н. В. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЧАСТИНА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РІЗНИХ РІВНІВ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ.....	76
Руденко В. С., Форкун І. В. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	77
Чинчин Ю. Ю., Федотова Т. А. ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	80

**4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку
малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції**

Блажівська А. С., Приступа Л. А. ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	83
Буга Є. Р., Ларіонова К. Л. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	85
Гайченя Ю. О., Балашова О. В. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	87
Дунаєва А. С., Карпенко Є. А. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ, ОБУМОВЛЕНІ ВОЄННИМ СТАНОМ.....	90
Єфанова Ю. В., Артюх О. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ	93
Іваненко Л. А., Артюх О. В. АНАЛІЗ ФОРМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	95
Іщук Я. Ю., Андрушак Є. М. АНАЛІЗ СТАНУ ДЕПОЗИТІВ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ЯКІ РОЗМІЩЕНІ У БАНКАХ УКРАЇНИ.....	97
Карпенко В. С., Карпенко Є. А. СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	100
Нездойминого О. Є. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	103
Ощак А. М., Доценко І. О. РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	105
Петрищева К. Г. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ ТА МЕТАЛУРГІЇ	107
Потопник Б. П., Алексєєв І. В. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ У ПОВОЄННИЙ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	109
Смирнова Д. Д., Свинаренко Т. І. УМОВИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ.....	111
Тарновецька А. А., Артюх О. В. ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК	113
Фербей Г. М., Рилєєв С. В. ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	114

**5. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки
в умовах євроінтеграції**

Filatova M., Chaikovska M. IMPACT OF MIGRATION PROCESSES ON THE FORMATION OF INTERCULTURAL TEAMS	117
Grabelina K. O., Chernyshov L. V. PRACTICAL APPLICATION OF CORPORATE BANKRUPTCY FORECASTING MODELS	119
Вербівський І. Р., Поцелуйко І. В., Мацьків В. В. ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	125
Галушка Р. М., Маслій О. А. ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	127
Гарнага О. М. ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	128
Гнатюк М. В., Сачинська Л. В. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ	130
Доїжак А. В., Трегубов О. С. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БРЕНДУ ПІДПРИЄМСТВ	132
Кирилюк В. С., Комаха В. О. ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ З ПАПЕРОВИМИ ПАКУВАЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ В УКРАЇНІ.....	134
Котелевець М. М. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	136
Макушина М. М., Артюх О. В. ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	138
Машталірук Д. В., Фрадинський О. А. ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ НАУЦІ.....	139
Мельник В. І., Тулай О. І. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА УКРАЇНА: ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ	141
Субботіна В. Д., Борисова С. Є. ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	143

**1. Стратегічні напрями розвитку інновацій
у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції**

**Makhotina D. O., Gordeeva T. A., Khrushch N. A.
Khmelnitskiy National University,
с. Khmelnytskyi**

FINANCING OF CURRENT ASSETS OF FOOD RETAIL ENTERPRISES IN UKRAINE

Relevance of research. The process of managing the current assets of a trading enterprise has a dualistic nature, as it involves the determination and formation of the volume of current assets to ensure the effective functioning of the enterprise and, accordingly, the search for sources of financing for a certain amount of current assets. Based on this, the financing of current assets plays an important role in the process of their management. Modern trends in the development of retail trade cause the emergence of new challenges in the management of the available resources of enterprises.

Analysis of recent research and publications. The scientific works of modern scientists are devoted to the problem of financing current assets. In particular, Blank I.O. [1], Vlasova N.O. [2], Nagayeva G.O. [3], and Stetsyuk P.A. [4] studied the methods and indicators of evaluating the efficiency of current assets financing. Despite a fairly wide range of scientific research on this issue, the question of assessing the current state and prospects for the development of domestic retail food products requires a detailed study.

The purpose of the article is to analyze the current state of food retail enterprises in Ukraine and the sources of their current assets financing.

The main material. The policy of financing current assets of a trade enterprise is the process of formation of current assets in the optimal structure using internal regulations regarding the amount of their components (inventories, receivables, monetary assets, etc.). It is worth noting that the interpretation of the term "policy of financing current assets" among researchers is ambiguous. In particular, S. Ross separates the concept of short-term financial policy, dividing it according to the size of investments in current assets into flexible (a large balance of cash and highly liquid securities, large investments in stocks, a liberal credit policy for buyers and a high level of receivables) and restrictive (small cash reserve, lack of investments in highly liquid securities, optimal stock sizes, lack of credit policy for buyers, and even accounts receivable), while maintaining the general essential characteristic [5].

Similarly, depending on the proportions between short-term and long-term financial resources, E. Brigham singles out moderate, conservative and aggressive strategies for financing current assets [6], and I.O. Blank describes approaches to the financing of current assets [1] with the same adjectives, based on the same understanding of the essence of this management tool.

In the modern practice of financial management, there are well-known models of financing current assets, which are based on a compromise between the level of risks of loss of liquidity and financial balance and the overall efficiency of the enterprise. The choice of a specific financing model consists of determining the optimal level of dependence between the structure of assets and liabilities of the company's balance sheet. According to the nature of such dependence, four types of current asset financing models are distinguished: ideal, aggressive, conservative and compromise. For instance, when choosing an ideal model, the equality of the volumes of current assets and short-term payables of the enterprise is achieved.

In the scientific literature, it is often stated that the ideal financing model is rarely used in practice. However, the financial practice of the majority of operating network trade enterprises shows the sufficient popularity of such a tool as the postponement of the repayment terms of accounts payable for goods, works

and services to suppliers. That is, the research of the industry proves that the experience of managing the financing of current assets based on the criterion of the duration of one's financial cycle is already widely implemented.

The main trend is the pre-war trend in trade, the growth of online sales under quarantine restrictions. In 2021, the development of e-commerce was influenced by the increase in the number of active users, the improvement of their shopping experience and the increase in trust in online orders. Buyers increasingly used the services of online stores and delivery services. The habit of making purchases online has firmly entered the everyday life of people.

The turnover of the retail trade of Ukraine in 2022 amounted to 1.4 UAH trillion, which in comparable prices is only 78.6 % of the indicators of 2021. The analysis of companies' reports shows that the situation in retail was very heterogeneous last year. The ratio between profits and losses in the retail sectors is very different. For example, sellers of food products in the industry as a whole, who worked profitably, received 4.4 UAH billion, while the amount of loss received by those who worked unprofitably amounted to 12.4 UAH billion [7]. Among large chain retailers, only "ATB-market" made it to the top ten in terms of profit. Its main competitors – "Silpo", "Novus", and "Metro" – reported losses in the amount of 0.5 billion to 7.4 billion UAH [8]. It should be noted that under martial law, statistical reporting is voluntary; so many companies have decided not to report this data to the State. Currently, about 1.47 million legal entities are registered in Ukraine, and only approximately 16.5 thousand companies submitted reports for 2022 [7].

Under martial law, retail networks have become an important part of critical infrastructure. Therefore, the Government adopted a resolution that enables trade networks to attract preferential loans in the amount of up to 1 UAH billion for one year at 5 %. Enterprises in which food products make up at least 60 % of the retail space will be able to issue such a loan [9]. This will make it possible to ensure uninterrupted supplies of food to stores in both large cities and small villages, which will eliminate the problem of the shortage of everyday goods.

Conclusions. Ensuring the effective functioning of food retail facilities, on the one hand, can be achieved by maximally meeting the needs of consumers both in goods and services and on the other hand, in the least time spent and the greatest convenience of purchasing the necessary goods. The maximum satisfaction of the demand and needs of the population in various types of food products requires a balanced and rationally organized trade and technological process.

References

1. Blank I. O. Financial Management : tutorial. Kyiv : Elga, 2008. 724 p.
2. Vlasova N. O. etc. Management of current assets at retail trade enterprises : monograph. Kharkiv : KhDUHT, 2014. 258 p.
3. Nagayeva G. O. Justification of indicators of the effectiveness of the current assets financing policy. *Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture*. 2017. No. 185. P. 183–290.
4. Stetsyuk P. A. Methodical tools for evaluating the efficiency of the company's current assets. *Economy. Management. Business*. 2018. No. 3 (25). P. 13–19.
5. Ross S. A., Westerfield R. W., Jaffe J. Corporate finance : 10th Edition. McGraw-Hill Education. 2012. 1072 p.
6. Brigham E. F, Ehrhardt M. C. Financial Management : Theory & Practice : 15th edition. Cengage Learning, 2016. 1200 p.
7. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Auto, grocery, home goods: which retail segments were the most profitable in 2022. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/top-10-ritejleriv-ukrayini-iz-pributku-u-2022-roci>.
9. Retail trade networks can attract loans in the amount of up to 1 billion hryvnias at 5 % under the "5–7–9 %" program. URL: <https://cutt.ly/CwTeldC5>.

Бондарчук К. С., Артюх О. В.
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ЗЕД

Актуальність дослідження. Проблеми контролю експортних операцій у зовнішньоекономічній сфері полягає в критичному впливі цих питань на міжнародну торгівлю, економічну стабільність та валютні ринки. Розуміння та вирішення цих проблем має важливе значення для забезпечення безперервного функціонування експортних операцій, підтримки фінансової цілісності та сприяння здоровим економічним відносинам між країнами.

Метою статті є з'ясування проблем, пов'язаних із наглядом за експортними операціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД).

Виклад основного матеріалу. У сфері ЗЕД контроль за експортними операціями є ключовим, але часто складним аспектом. Проблеми, пов'язані з експортним контролем, вимагають вирішення, починаючи з урегулювання нормативних документів і закінчуючи вирішенням логістичних складнощів.

Контроль експортних операцій у сфері ЗЕД стикається з безліччю проблем, що охоплюють правові, матеріально-технічні та економічні аспекти. Зарубіжні країни встановлюють різний експортний контроль, що ускладнює зовнішньоекономічну діяльність для компаній. Відповідність різноманітним законодавчим вимогам потребує значних ресурсів, а відсутність нормативно-правової гармонізації між країнами може призвести до ненавмисних порушень, що перешкодить здійсненню експортних операцій.

Ще одну серйозну перешкоду у сфері ЗЕД становлять логістичні проблеми. Координація переміщення товарів через кордон залучає численні зацікавлені сторони, включаючи постачальників транспортних послуг, митні та інші регулюючі органи. Затримки, неефективність і непорозуміння в цій заплутаній мережі можуть порушити ланцюжок постачання, вплинувши на терміни експорту та підвищивши операційні витрати. Крім того, відсутність стандартизації в процедурах і документації в різних країнах посилює логістичні складності, що ускладнює ефективність експортних операцій.

Різні економічні фактори також можуть ускладнювати експортний контроль. Коливання валютних курсів, торговельні бар'єри та економічні санкції створюють невизначеність, яка впливає на фінансову життєздатність експортних операцій. Також слід зазначити, що конкурентний характер міжнародних ринків вимагає від компаній ретельного розгляду стратегій ціноутворення, торгових угод і відповідних ринкових тенденцій, щоб залишатися конкурентоспроможними та стабільними в довгостроковій перспективі [1; 2].

Ефективний контроль експортних операцій передбачає і глибоке розуміння глобальної торгівлі. Слід зазначити, що на сучасному етапі підприємствам доводиться стикатися з низкою міжнародних норм і угод, таких як: Правила міжнародної торгівлі зброєю (ITAR); Правила експортного контролю (EAR) у Сполучених Штатах Америки. Це вимагає дотримання всіх нормативних вимог, оскільки їх недотримання може призвести до суворих покарань. Тому саме робота у напрямку гармонізації різноманітних нормативних актів на національному та міжнародному рівні сприятиме міжнародному співробітництву та підвищенню ефективності експортного контролю.

Окремо варто розглянути проблемні аспекти документування експортних операцій. Не викликає сумнівів те, що документація та ретельний облік є невід'ємною частиною успішного експортного контролю. Невідповідності або неточності в оформленні первинних документів, облікових реєстрів, економічної звітності можуть призвести до затримок, штрафів або навіть арешту активів. При цьому застосування новітніх технологій в обліковій системі може значно зменшити помилки і підвищити інформативність експортних операцій [3].

Контроль над експортними операціями також чутливий до політичних і геополітичних викликів. Зміна політичного ландшафту, торгова напруженість і міжнародні конфлікти можуть порушити встановлені торговельні шляхи та вплинути на стабільність експортних операцій. Тому суб'єкти господарювання, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, повинні враховувати геополітичні ризики як частину своїх стратегій управління ризиками.

Висновки. Отже, проблеми, пов'язані з контролем експортних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності, різноманітні та складні. Успішне із вирішення вимагає цілісного та

адаптивного підходу, який враховує відповідність законодавству, логістику, економіку, технології, політику, розвиток потенціалу та економічну сталість. Оскільки компанії прагнуть розширити свій глобальний відбиток, ефективне управління цими проблемами відіграватиме важливу роль у створенні стійкої системи міжнародної торгівлі.

Література

1. П'янкова О. В. Валютне регулювання експортних та імпорتنих операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в контексті антикризових заходів. *Ефективна економіка*. № 11, 2016.
2. Зінченко А. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., 22 квіт. 2021 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 168–169. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230930>
3. Як здійснюється державний експортний контроль в Україні: Powered by STC. 2023. URL: <http://exportcontrol.in.ua/glava2>

Вікторова А. П., Гострик О. М.
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Сучасна економіка України потребує гармонійного інноваційного розвитку через євроінтеграцію для зміцнення геополітичних позицій, економічних реформ, інновацій та поліпшення життя громадян. Перехід України на інноваційний розвиток є важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Залежність України від імпорту відмиває гроші з економіки країни на користь інтересів країн, у які вона інвестує. Неможливо розвивати українську економіку без впровадження нових технологій і перетворювати країну на високотехнологічного конкурента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інноваційного розвитку присвячено дуже багато наукових публікацій як у нас в країні, так і за її межами. Серед вітчизняних вчених та економістів, які зробили значний внесок у розвиток науково-методичного забезпечення розвитку інноваційних практик в економіку, слід виділити таких, як: Амоша О. І., Алексєєв І. В., Антонюк В. П., Землянкін А. І., Желізняк Р. Й., Мазур В. Р., Ворона А. В., Соляник Л. Г., Грачова Ю. М. Але проблема удосконалення цього питання, особливо в сучасних умовах розвитку України, залишається дуже актуальною і своєчасною.

Мета дослідження. Проблеми, які розглянуті в даній статті спрямовані на досягнення кількох цілей. По-перше, це визначення аспектів, які перешкоджають плавному та синхронізованому інноваційному розвитку економіки України в контексті євроінтеграції. По-друге, це визначення основних факторів, які впливають на цей прогрес і потенціалу, який вони мають для вирішення цих перешкод у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. За основними складовими гармонійного інноваційного розвитку Україна нині відстає. Про це свідчить низький рівень продуктивності праці та недостатнє фінансове забезпечення інноваційної сфери. Як показують розвинені країни, сучасне економічне зростання можливе лише шляхом послідовного інноваційного розвитку. Тому для України вкрай важливо визначити пріоритет розвитку інноваційної діяльності. Проте протягом останнього десятиріччя більшість фінансування інноваційної діяльності в країні відбувається виключно за рахунок власних коштів промислових підприємств [1, с. 135]. Єдиним винятком був 2010 рік, коли іноземні інвестори вклали 30 % інвестицій, тоді як інші джерела забезпечили 45 % у 2011 році. З 2014 року частка власних коштів становить близько 90 % щорічно. Низька продуктивність українських інновацій безпосередньо пов'язана з неефективною системою управління інноваційною діяльністю.

Структура фінансування інноваційної сфери представлена на рис. 1.

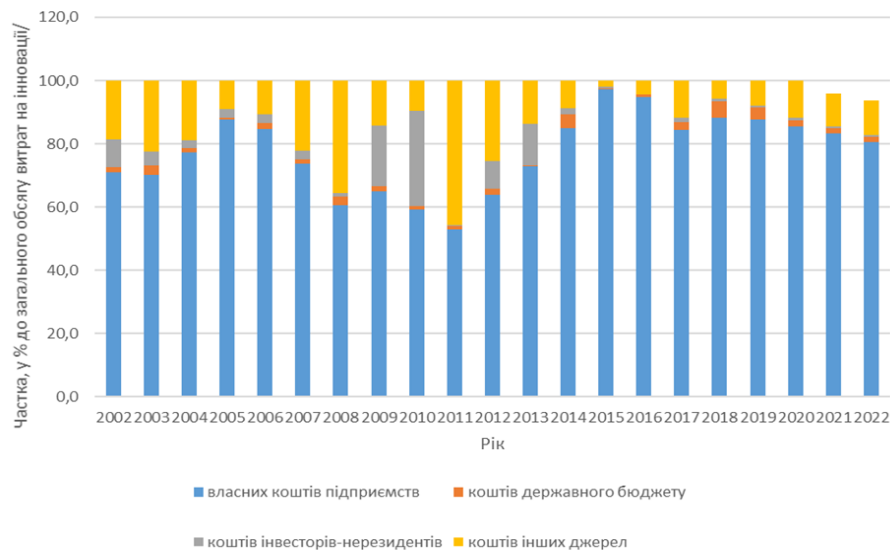

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за 2012–2022 рр.*
*Джерело: [5]

За фінансуванням наукових розробок та інновацій Україна посідає останнє місце серед усіх країн Європейського Союзу. Починаючи з 2013 року, в Україні помітно зменшився відсоток ВВП, що виділяється на наукові дослідження. Це тривожна тенденція, особливо враховуючи прагнення країни до євроінтеграції. Стратегія «Європа 2030» встановлює стандарт для витрат на дослідження та розробки на рівні 3 % ВВП, що дуже далеко від того, як витрати України становили лише 0,41 % у 2022 р. З огляду на ці обставини, вкрай важливо, щоб Україна сформулювала ефективну та ефективну інноваційну стратегію вирішення цих проблем [1, с. 140]. Частка у ВВП витрат спрямованих на науково-дослідні роботи представлена на рис. 2.

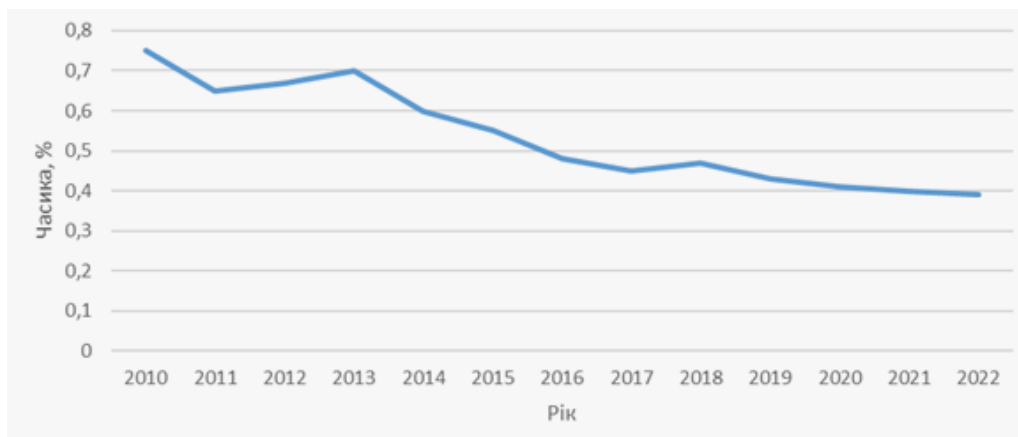

Рис. 2. Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП, %*
*Джерело: [5]

Щоб покращити управління інноваційним економічним прогресом, доцільно класифікувати елементи, які впливають на нього в рамках європейського об'єднання. Для вирішення постійних труднощів життєво важливе розуміння факторів, які перешкоджають або сприяють інноваційному прогресу, і відповідно слід сформулювати інноваційну схему. Початковим кроком у цьому процесі є визначення факторів, які перешкоджають інноваційному розвитку [2, с. 65], до яких можна віднести такі, як:

- обмежений попит на інноваційні продукти всередині країни;
- низький рівень платоспроможності споживачів;

- недостатні асигнування з державного бюджету на інноваційну діяльність;
- недостатнє фінансування інноваційних змін;
- низька зацікавленість фінансових установ у підтримці вітчизняних інноваційних проєктів;
- високий рівень конкуренції на ринку від провідних іноземних фірм, зокрема з Європейського Союзу.

Крім того, з боку держави відсутні ефективні механізми стимулювання розвитку інноваційної діяльності вітчизняних організацій, що призводить до низького рівня комерціалізації вітчизняних інноваційних розробок та ідей. Це призвело до того, що потенційні суб'єкти відчувають брак інноваційного потягу [2, с. 70].

Розглядаючи сприятливі аспекти, слід визнати наявність цінних людських ресурсів (факт, який також визнали європейські експерти). Крім того, науковому комплексу, незважаючи на деякі негативні фактори, вдалося зберегти чудовий рівень спроможності та потенціалу для досягнення ефективних результатів навіть у глобальному масштабі [3, с. 115].

Для розвитку вітчизняної інноваційної сфери необхідні активні інвестиції. Так Соляник Л. Г. та Грачова Ю. М. [6], представили фактори, що впливають на інвестиційну підтримку інноваційної діяльності. Аналізуючи унікальну природу інвестицій в інновації, вони зробили висновок, що на характеристики інвестиційного фінансування інноваційного прогресу впливають різні елементи, а саме: ступінь важливості інновацій, обсяг інвестицій, необхідних для інновацій, рівень ризику, пов'язаний з інновацією, підготовленість інновацій до майбутнього впровадження, тип впливу, викликаного впровадженням інновацій, а також величина або величина впливу від впровадження інновацій.

Рішення, яке приймуть потенційні інвестори, залежать від цих факторів. При цьому джерела інвестування в інновації зрештою вплинуть на необхідний рівень інвестицій у розвиток та створять основу для надання підтримки таким інвестиціям. Ідея «гармонійного» розвитку використовується на противагу «перманентному» розвитку, який передбачає щось, що залишається постійним і незмінним, і тому не може вважатися розвитком. Однак термін «стабільний» був помилково прийнятий економістами та юристами через поганий переклад. При детальнішому дослідженні цього терміну Дейлі Г. у своїй економічній теорії насправді мав на увазі концепцію саме гармонійного розвитку, а не сталого розвитку [3, с. 129].

Інновації в промисловості є важливим каталізатором для змін та розвитку, дозволяючи підприємствам впроваджувати нові ідеї, технології та підходи, щоб підняти продуктивність, створити якісніший продукт та залишатися конкурентоспроможними в сучасному світі.

Щоб культивувати єдиний розвиток інноваційного сектору в промисловості, необхідно вжити кількох заходів. У першу чергу необхідно мотивувати персонал до участі в ефективних інноваційних починаннях, а також зменшити еміграцію науковців і спеціалістів. Законодавча реформа має відбутися й у сфері інноваційної діяльності, як повинна визначити реальні переваги і стимули, насамперед таких як зниження оподаткування для підприємств, що розвиваються і які беруть участь в інноваційній діяльності, покращення політики амортизації та розширення джерел фінансування для інновацій. Крім того, налагодження співпраці з іноземними підприємствами, в тому числі в ЄС, дозволить перейняти передовий досвід в цьому напрямку. Немаловажну роль відіграє державна підтримка для активізації інноваційної діяльності та надавання кредитів за пільговими ставками вітчизняним підприємствам, які займаються інноваційною діяльністю.

Висновки. Для стимулювання інноваційної діяльності в Україні необхідний багатогранний підхід до управління інноваціями. Такий підхід має ґрунтуватися на аналізі різноманітних факторів із чітким визначенням пріоритетності інноваційної діяльності на державному рівні. При цьому розробка та реалізація комплексу заходів щодо фінансового стимулювання інноваційної діяльності повинна бути спрямована на створення умов для модернізації виробництва, комерціалізації наукових ідей і розробок, а також активного залучення науково-дослідних установ до реалізації інноваційних проєктів. Крім того, покращення інвестиційного клімату країни має вирішальне значення для цих зусиль.

Література

1. Костецький В., Примаченко І. Сучасні аспекти пошуку стимулів до інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. *Світ фінансів*. 2020. № 2. С. 134–144. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1325/1329> (дата звернення: 02.11.2023).

2. Ольвінська Ю. О., Самоєнкова О. В., Вітковська К. В. Сучасний стан та тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 64–71. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4907&i=10> (дата звернення: 02.11.2023).

3. Хасцька О. П. Шляхи підвищення міжнародної інвестиційної привабливості України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3. С. 113–130. URL: <http://socrates.vsau.edu.ua/repository/card.php?lang=en&id=26517> (дата звернення: 25.10.2023).

4. Гострик О. М. Моделювання фондового ринку методами інтуїтивного прогнозування. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 6–8 жовтня 2017 р.)*. Хмельницький : ФОП Сторожук О.В., 2017. С. 13–15. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6585> (дата звернення 30.10.2023)

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2023).

6. Соляник Л. Г., Грачова Ю. М. Аналіз машинобудівного комплексу України: основні тенденції інвестиційної та інноваційної діяльності в галузі. URL: <https://tinyurl.com/yv6k5717> (дата звернення: 02.11.2023).

**Гладкова Н. С., Пащенко В. С., Єлецких С. Я.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ – Тернопіль**

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ КРИЗИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. В сучасній непростій економічній ситуації перед більшістю підприємств гостро постають завдання підвищення ефективності діяльності, мобілізації ресурсів для продовження своєї роботи і майбутнього стійкого розвитку. Повноцінне їх рішення неможливе без аналізу ситуації, що склалася. На рівні підприємства або групи підприємств одним з основних інструментів аналітичного обстеження є фінансовий аналіз. Актуальність цього питання зумовила розвиток методик оцінки фінансового стану підприємств, спрямованих на експрес оцінку фінансового стану підприємства, підготовку інформації для ухвалення управлінських рішень, розробку стратегії управління фінансовим станом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні теоретичні та методологічні проблеми фінансового аналізу в умовах кризи широко досліджуються вітчизняними вченими, серед яких слід відзначити таких фахівців, як Картохіна Н. В., Коваленко Л. О., Ковалевська А. В., Коробов М. Я., Стеців І. І., Фурдичко Л. Є., Штефанич Д. А. та ін. Проте, зважаючи на багатоплановість і зростаючу вагомість даної проблеми в сучасних умовах господарювання, питання поглиблення теоретичних та практичних аспектів використання різних методик фінансового аналізу, визначення їх переваг та недоліків й надалі потребують посиленої уваги.

Метою статті є розгляд сутності фінансового аналізу та дослідження проблем, які виникають в процесі аналізу фінансового стану підприємств, а також визначити основні напрями їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Зміст і основна цільова спрямованість фінансового аналізу – оцінка фінансового стану і виявлення можливості підвищення ефективності функціонування господарюючого суб'єкта за допомогою раціональної фінансової політики.

Фінансовий стан об'єкта на сучасному етапі розвитку економічних відносин є найважливішою характеристикою надійності, стійкості й ділової активності підприємства. Лише за умови його стабільності можливо здійснювати активну інвестиційну й інноваційну діяльність, випускати конкурентоспроможну продукцію, динамічно розвиватися й посідати лідерське становище в галузі.

Згідно з думкою Н. Картохіної, фінансовий аналіз – це діагностика економічного стану підприємства (групи підприємств) на основі показників фінансової звітності з такими цілями: визначення фінансового положення; виявлення змін у фінансовому положенні в просторово-часовому розрізі; окреслення основних чинників, що викликають зміни у фінансовому стані; ідентифікація проблем і «вузьких місць» фінансово-економічної діяльності; прогноз основних тенденцій фінансового стану [1].

Варто відзначити першу групу проблем при проведенні аналізу фінансового стану підприємства на макрорівні, яка пов'язана з нестабільністю економіки. У зв'язку з нестабільністю національної валюти, в умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників, розрахованих на певний час, повністю втрачають свою цінність для аналізу, тобто в результаті проведення аналізу не можна стверджувати про його достовірність та актуальність. Ще одним негативним моментом здійснення аналізу показників фінансового стану дослідники визначають нерозвиненість фондового ринку, де б обертались акції акціонерних підприємств, і по яким можна було б судити про положення емітентів, їх фінансовий стан та розвиток.

Другу групу проблем з питань аналізу фінансового стану підприємств створює наявність різних груп оціночних показників. Так, наприклад, низка авторів під час формування цільових напрямків аналізу фінансового стану підприємства беруть до уваги наявність різних груп зацікавлених осіб (кредитори, інвестори, власники, менеджери), що зумовлює відмінність в інформації для користувачів.

Методика розрахунку показників для аналізу фінансового стану підприємства звичайно зводиться до розрахунку декількох груп показників, а саме: показників оцінки майнового стану, ділової активності, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості [2].

Аналіз показав, що найпоширенішими є показники ліквідності, фінансових результатів (рентабельності), ділової активності та фінансової стійкості порівняно з показниками ринкової активності, майнового стану та руху грошових коштів [3].

Під час визначення основних напрямів аналізу фінансового стану підприємства та формування системи фінансових показників насамперед потрібно виходити з мети дослідження, тобто, для яких цілей виконується аналіз: чи для визначення кредитоспроможності підприємства, чи для встановлення його конкурентоспроможності, або для діагностики ймовірності банкрутства. Цей напрям повинен передбачати розрахунок таких груп показників, які дадуть змогу проаналізувати та оцінити: майновий стан підприємства; грошові потоки; фінансову стійкість об'єкта; платоспроможність; результати діяльності суб'єкта господарювання.

Таким чином, потрібно виділити ще третю групу проблем – пошук оптимальних прийомів щодо застосування даних методик, оскільки вони мають як свої переваги, так і недоліки. Можна назвати шість основних прийомів аналізу: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; порівняльний аналіз; факторний аналіз; метод фінансових коефіцієнтів.

Використання того чи іншого методичного підходу, об'єктивність отриманих даних залежать від ряду зовнішніх і внутрішніх факторів.

Характеристика основних прийомів аналізу фінансового стану наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Сутність, переваги та недоліки прийомів аналізу фінансового стану*

Група показників	Назва	Сутність	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
Оцінка майнового стану, фінансова стійкість	Горизонтальний аналіз	Полягає у порівнянні кожної позиції поточної звітності з минулим періодом	Дозволяє одержати найбільш загальне уявлення про якісні зміни, які мали місце, у структурі коштів і їх джерел, а також динаміці цих змін	Не містять механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачають взаємозамінюваності різних ресурсів, через що унеможлиблюється вибір оптимального варіанту розвитку економічної системи; обмежене рахування інфляції
Платоспроможність, оцінка майнового стану	Вертикальний аналіз	Забезпечує визначення структури фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на показник загалом	Дозволяє одержати найбільш загальне уявлення про якісні зміни, які мали місце, у структурі коштів і їх джерел, а також динаміці цих змін	Не містять механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачають взаємозамінюваності різних ресурсів, через що унеможлиблюється вибір оптимального варіанту розвитку економічної системи; обмежене врахування інфляції

1	2	3	4	5
Ділова активність, ліквідність	Трендовий аналіз	Полягає в порівнянні кожної позиції звітності з минулими періодами і виявлення тренду, тобто основної тенденції динаміки показника	Дозволяє простежити за показниками тенденцію розвитку, зробити прогноз на перспективу	Складність вибору моделі; трудомісткість; проблеми інтерпретації інформації та формування системи аналізованих показників; неточність даних за нестабільного ринкового середовища (найчастіше тренд короткостроковий)
Фінансова стійкість, ділова активність	Порівняльний аналіз	Це внутрішній аналіз показників звітності підприємства, дочірніх підприємств, підрозділів, цехів, а також порівняння показників даного підприємства з відповідними показниками конкурентів, з нормативними чи середньогалузевими даними	Гнучкий, динамічний, є основою комплексної оцінки показників фінансово-господарської діяльності	Трудомісткий; можливий при наявності доступної, повної і достовірної інформації; важко використовувати з урахуванням фактору часу; ототожнення різних напрямів оцінки фінансового стану; для того щоб за результатами порівняння можна було зробити правильні висновки, необхідно забезпечити відповідність показників та їх однорідність за календарними строками, методами оцінки, умовами роботи, інфляційними процесами
Фінансова стійкість	Факторний аналіз	Дає змогу виявити вплив окремих факторів на показники за допомогою детермінованих чи стохастичних прийомів дослідження	Дає змогу наочно побачити рівень фінансового стану на підприємствах протягом кожного звітного періоду і простежити тенденцію його зміни шляхом визначення ключових факторів впливу на основні показники	Трудомісткий; не завжди можна обмежити кількість показників та факторів для аналізу; залежно від моделі результати можуть відрізнятися; ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку змінюються у часі
Ліквідність, фінансова стійкість	Метод фінансових коефіцієнтів	Полягає в розрахунку числових відношень показників різних форм звітності, визначенні взаємозв'язку між ними. Фінансові коефіцієнти є вихідною базою для факторного аналізу фінансового стану підприємства	Простота обчислення величин; логіка відбору показників, правильність їх інтерпретації; використання коефіцієнтів у просторово-часовому аспекті	Трудомісткість; відсутність нормативних значень ряду коефіцієнтів; ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином; рекомендовані методики направлені на ретроспективний аналіз; ототожнення різних напрямів оцінки фінансового стану

*Узагальнено на основі [1–5]

Серед основних факторів, які чинять вплив на їх застосування варто відзначити національні відмінності у стані економічного розвитку (стійкості економічної системи), стабільності законодавства, можливостях інтерпретації даних, нормативах для порівняння у процесі аналізу, необхідності доповнення неформалізованих методів формалізованими тощо.

Висновки. Таким чином, для подолання проблем, пов'язаних із застосуванням методичних підходів, прийомів фінансового аналізу, так і покращення діяльності підприємства потрібно [5–7]:

– нормалізувати, стабілізувати, привести до міжнародних норм фінансове та податкове законодавство;

– удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення аналізу та уніфікувати методики форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;

- проводити декілька разів на рік оцінку найважливіших показників фінансового стану підприємства;
- розробляти нові методи оцінки фінансового стану, а також способи покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності, зокрема комплексного характеру.

Література

1. Картохіна Н. В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа для прийняття рішень у системі антикризового управління. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 9. С. 19–24.
2. Коваленко Л. О. Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Вид-во : Чернігів, 2007. 227 с.
3. Ковалевська А. В., Асєєв С. І. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнесінформ*. 2012. № 3. URL: www.business-inform.net/_inc/kachka_pdf.php?year=2012
4. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз підприємств. Київ, 2010. 378 с.
5. Стеців І. І., Пігура І. С. Проблеми формування інформації щодо фінансового стану підприємства. *Науковий вісник*. 2007. № 16. С. 167–170.
6. Фурдичко Л. Є., Стецків О. В., Лютан І. І. Напрямки оцінки фінансового стану підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19. С. 5.
7. Штефаніч Д. А. Автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04. Терноп. акад. нар. господарства. Тернопіль, 2009. 20 с.

Діденко А. О., Пегарєва М. О., Єлецких С. Я.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ – Тернопіль

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Економічна безпека підприємства є досить актуальною проблемою, адже на сьогодні відсутній ефективний механізм управління стійким розвитком підприємства, особливо в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії. На мікрорівні економічна безпека проявляється в плавному та стабільному функціонуванні підприємства, запобіганні витоку інформації, здатності боротися з загрозами, закладати основу та визначати перспективи зростання незалежно від об'єктивних та суб'єктивних факторів та загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні теоретичні та методологічні проблеми забезпечення економічної безпеки досить широко досліджуються вітчизняними вченими, серед яких слід відзначити таких фахівців, як М. В. Афанасьєв, Т. Г. Васильців, З. Б. Живко, Є. А. Івченко, О. Є. Користін, В. В. Прохорова, Д. М. Туленінова, О. В. Пропопенко та ін. Проте, зважаючи на багатоплановість і зростаючу вагомість даної проблеми в сучасних умовах господарювання, питання поглиблення теоретичних та практичних аспектів формування механізму економічної безпеки вітчизняних підприємств й надалі потребують посиленої уваги.

Метою статті є теоретичне обґрунтування складових механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження показують, що механізм забезпечення економічної безпеки функціонування підприємства представляє собою цілісну систему, яка складається із взаємодіючих та взаємопов'язаних структурних елементів, а саме: суб'єкта, об'єкта, форми організації виробництва, внутрішніх та зовнішніх економічних взаємовідносин, системи управління, стимулів, фінансування, планування, оподаткування, загроз, ціноутворення, фінансових інтересів, принципів, інструментарію (методи, критерії та індикатори, фінансово-економічні важелі й інструменти), нормативно-правового та інформаційного забезпечення.

Об'єктом безпеки виступає все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення економічної безпеки (фінансово-економічна діяльність, активи, капітал, зобов'язання тощо).

Для забезпечення економічної безпеки на підприємстві повинні функціонувати спеціальні органи – суб'єкти економічної безпеки. Суб'єктами економічної безпеки підприємства є ті особи, підрозділи, служби, що безпосередньо займаються забезпеченням економічної безпеки. Це можуть бути: керівник підприємства, аналітики з економічної безпеки та ін. Не слід забувати і про власників підприємства, які досить часто теж беруть участь в управлінні підприємством у якості керівників або менеджерів [1; 2; 7].

Вважаємо, що головними суб'єктами управління економічною безпекою підприємства є саме керівник підприємства, бухгалтер, спеціаліст фінансового моніторингу та юридичний відділ. Таким чином, в обов'язки бухгалтера входить формування облікової політики, ведення бухгалтерського обліку та своєчасне подання достовірної і повної інформації.

Система методів управління економічною безпекою підприємства утворюється із наступних основних прийомів і способів: прийоми аналітики, розрахунку, оптимізації; балансовий метод; метод техніко-економічних показників; економіко-статистичні й економіко-математичні методи; методи дисконтування вартості; експертні методи (методи експертних оцінок); методи нарощення вартості; методи амортизації активів тощо [3; 4].

Наявність сформованої системи ще не забезпечує ефективність її діяльності, так як необхідно мати напрям, у якому дана система повинна рухатись – саме таким напрямом і є політика економічної безпеки. Під політикою економічної безпеки підприємства слід розуміти систему поглядів, рішень, дій в галузі економічної безпеки, що створюють сприятливе середовище для досягнення цілей бізнесу.

Механізм управління економічною безпекою підприємства являє собою сукупність основних елементів впливу (ризиків, загроз, функцій, інструментів, методів, об'єктів, суб'єктів, тощо) на процес розробки і реалізації управлінських рішень по забезпеченню захисту його фінансових інтересів від різних загроз. Система такого механізму формується в рамках самого підприємства, відповідно регламентуючи методичні підходи щодо розробки управлінських рішень в області забезпечення його економічної безпеки суб'єктами впливу (керівник, фінансові спеціалісти, юристи). Основу формування цього механізму становить фінансова філософія підприємства. У процесі формування системи управління економічною безпекою підприємства такі механізми визначаються в розрізі окремих пріоритетних фінансових інтересів, які потребують захисту від різних загроз [5].

Враховуючи чинники впливу економічної безпеки, ґрунтуючись на фінансових показниках, виникає необхідність розробки стратегії економічної безпеки підприємства, що враховується в загальній генеральній стратегії підприємства. Контроль реалізації стратегії є початком і кінцем циклу стратегічного управління і здійснюється шляхом моніторингу і аналізу факторів загроз і оцінкою рівня економічної безпеки (стану економіки) підприємства.

Функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства відбувається шляхом здійснення певних дій над її об'єктами. При цьому для кожного окремого проміжку часу повинен бути визначений пріоритетний об'єкт, відповідальність за оптимізацію параметрів якого повинна бути закріплена за конкретним суб'єктом економічної безпеки підприємства. Серед означених об'єктів: прибуток, структура й обсяги капіталу, зовнішні/внутрішні джерела фінресурсів, елементний склад грошових потоків, активні/пасивні операції, економічні ризики, інвестиції, система економічних інновацій, тощо [6].

Функції суб'єкта економічної безпеки підприємства за врахуванням його розміру останнього покладаються, як на окремого спеціаліста, так і на певний структурний підрозділ. В системі функціонування такого механізму покладена важливість і необхідність у забезпеченні його стабільності. Врахування особливостей і сценаріїв розвитку подій, їх змістів, можливих рівнів ризику створюють можливості коректності його урегулювання й ліквідації шкідливих наслідків окремих негативних складових внутрішнього й зовнішнього середовищ [8].

Висновки. При побудові механізму забезпечення економічної безпеки необхідно враховувати всі можливі фактори. З метою протидії загрозам економічної безпеки підприємства і забезпечення стабільного функціонування підприємства, необхідно не тільки створити механізм, а й забезпечити його раціональне функціонування. Таким чином, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає досягнення ефективних параметрів функціонування, збереження виробничого і кадрового потенціалу, створення підприємства ринкового типу, що поєднують підприємницьку діяльність з державним регулюванням, формування передумов і умов для надійного їх функціонування.

У зв'язку з цим необхідний вибір конкретних інструментів оцінки ефективності механізму в залежності від умов функціонування підприємства, стадії розгортання кризового процесу та ресурсного потенціалу підприємства, що є напрямом подальших досліджень.

Література

1. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства : підруч. для студентів. Харків : Інжек, 2013. 660 с.
2. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 386 с.
3. Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер.: Економіка. 2014. Вип. 3. С. 37–42.
4. Івченко Є. А. Організаційно-економічний механізм управління трансформаціями у системі економічної безпеки підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 1 (3). С. 47–53.
5. Користін О. Є., Герасименко Л. В. Економічна безпека: навчально-методичний комплекс. Київ : КНУВС, 2008. 28 с.
6. Прохорова В. В. Управління економічною безпекою підприємств: монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2010. 282 с.
7. Туленінова Д. М. Формування механізму управління системою економічної безпеки підприємницької діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 14 (4). С. 98–100.
8. Prokopenko O. V., Domashenko M. D., Shkola V. Y. Management features of economic security in foreign economic activity of Ukrainian machine-building enterprises. *Actual problems of the economy*. 2014. № 10. С. 188–194.

Ковтун С. І., Михайличенко Н. М.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗМІЦНЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Дослідження ролі інновацій у зміцненні конкурентоспроможності української економіки в умовах євроінтеграції має дуже важливе значення. По-перше, вступ України до Європейського Союзу та інші форми євроінтеграції передбачають глибокі зміни в економічних підходах та стандартах. Досягнення високого рівня інноваційності в українському бізнесі та науковій сфері є важливою передумовою адаптації до нових вимог та забезпечення конкурентоспроможності на європейському ринку. По-друге, інновації є ключовим інструментом для підвищення продуктивності, створення нових ринків і покращення життя населення. Дослідження ролі інновацій в контексті євроінтеграції може розкрити потенціал української економіки для створення і впровадження нових технологій та підвищення якості продукції. Пошук ефективних шляхів підтримки інноваційних ініціатив та розвитку інноваційної інфраструктури може сприяти створенню стабільних засад для економічного росту та розширення участі України у глобальних економічних процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль інновацій в економіці та в суспільстві, їх функції та наслідки досліджували Ф. Янсен, Е. Менсфілд, Л. Браун, І. Ф. Пригожий, Н. Л. Фролова, А. А. Дагаєв, А. Ю. Єгоров та ін. Вивченню концепції національних інноваційних систем присвячені роботи Б. Лундвалла, К. Фрімена, Р. Нельсона, Ч. Едквіста, Н. І. Іванова та ін.

Вітчизняні дослідники визнають, що реалізація країною власної моделі інноваційного розвитку є однією з необхідних умов досягнення економікою якісно нового рівня конкурентоспроможності.

Богма О. С. у своїй статті зазначає, що інновації в економіці є основою підвищення конкурентоспроможності економіки, поліпшення якості вітчизняної продукції – тобто умовою нашого виживання в ситуації конкуренції, яка постійно загострюється [1].

Мета статті. У сучасному світі більш глибокого вивчення потребують питання впливу інновацій на рівень конкурентоспроможності держави, тому метою даної статті є визначення ролі

інноваційного чинника в підвищенні конкурентоспроможності національної економіки України в умовах євроінтеграції та переходу національної економіки на інноваційний європейський шлях розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інновації грають ключову роль у зміцненні конкурентоспроможності будь-якої економіки, включаючи українську, особливо в умовах євроінтеграції. В економічній науці конкурентоспроможність розглядається як сукупність економічних, науково-технічних, виробничих, організаційно-управлінських та інших факторів, реалізованих у товарах і послугах, які успішно конкурують на внутрішньому та світовому ринках [3].

В останні десятиліття світ перейшов від статичної та динамічної конкурентної переваги до інноваційної конкурентної переваги. Досягнення цієї переваги перед усім пов'язане з переходом країн на інноваційний шлях з метою досягнення якісних покращень [2]. А позиція країни в міжнародному співтоваристві все більше визначається станом її освіти і ступенем використання результатів науки і техніки, факторів виробництва, ефективністю інтеграції капіталу, інформаційних та інтелектуальних ресурсів.

Інноваційний розвиток варто розглядати як динаміку переходу до моделі інноваційного типу, який відбувається завдяки безперервному, цілеспрямованому пошуку та реалізації нових ідей, що дають змогу поліпшити ефективність функціонування соціально-економічної системи. Розглянемо більш детально основні аспекти інновацій у різних галузях для зміцнення конкурентоспроможності української економіки в умовах євроінтеграції:

– розвиток технологій та цифрові інновації: впровадження передових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, інтернет-ресурси, аналіз даних задля підвищення ефективності виробництва, зменшення витрат та підвищення якості продукції [4]. Загалом, інтеграція цих технологій в сучасне виробництво має потенціал значно підвищити конкурентоспроможність підприємств, забезпечити стійкість до змін та створити нові можливості для розвитку;

– стимулювання досліджень і розвитку: один із найбільш важливих елементів сучасного соціально-економічного прогресу. Надання підтримки інноваційним дослідженням у різних галузях, таких як медицина, енергетика, сільське господарство відкриває широкі перспективи для вдосконалення якості життя та розвитку суспільства в цілому;

– розвиток кластерів та інноваційних центрів: ще один важливий аспект розвитку інноватики, спрямований на стимулювання економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності України. Створення інноваційних кластерів та центрів сприяє об'єднанню різноманітних гравців, таких як підприємства, університети та наукові установи для спільної роботи над проектами, спрямованими на розвиток нових технологій та продуктів. Також це створює сприятливий клімат для залучення інвестицій у високотехнологічні галузі, оскільки інвестори бачать потенціал для створення інноваційних продуктів з використанням передових технологій [6];

– спрощення адміністративних процедур пов'язаних з реєстрацією бізнесу, отриманням необхідних дозволів та зменшенням бюрократичних перешкод: є однією з ключових інновацій до якої повинна прагнути держава, дієві заходи у цьому напрямку значно сприятимуть швидкому та ефективному входженню як вітчизняних, так і іноземних компаній на ринок, забезпечуючи їм можливість оперативно розпочати свою діяльність;

– реформа освітньої системи: вдосконалення навчального процесу, забезпечення випускників не лише академічними, але й практичними навичками, які відповідають потребам сучасного ринку праці, перегляд освітніх програм вищої та професійно-технічної освіти є ключовим етапом інновацій в освітній реформі в умовах євроінтеграції. Важливо також підтримувати та розвивати систему стажувань та партнерство з підприємствами, щоб студенти мали можливість отримати досвід роботи в реальних умовах і з лідерами галузі. Це сприятиме підготовці конкурентоздатних фахівців, готових до викликів інноваційного ринку [5].

– розвиток екологічно чистих технологій та зелених інновацій: ефективне використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова, гідроенергія, допомагає зменшити залежність від вичерпних джерел, таких як вугілля та нафта. Використання зеленої енергії може бути економічно вигідним у порівнянні з традиційними джерелами енергії, через невеликі витрати на виробництво та утримання обладнання для використання цих джерел. Перехід до таких інноваційно-екологічних технологій сприяє створенню нових робочих місць у сфері виробництва, установки та обслуговування відновлювальних енергетичних систем. Отже, розвиток та інновації у зеленій енергії має ряд екологічних, економічних та соціальних переваг, що сприяють сталому розвитку держави та поліпшенню якості життя населення;

– створення інноваційної інфраструктури: розбудова сучасних технопарків, інноваційних центрів та лабораторій сприяє розвитку економіки та забезпеченню стійкого та конкурентоспроможного ринку. Забезпечення відкритого доступу до сучасних інфраструктурних рішень та передових технологій дозволяє підприємствам з різних галузей взаємодіяти, обмінюватися ідеями та створювати нові, інноваційні продукти. Одним із ключових аспектів ефективної взаємодії є створення сприятливого екосистемного середовища. Також важливо підтримувати програми наукових досліджень та розвивати освітні ініціативи, щоб забезпечити постійний рівень кваліфікації спеціалістів та стимулювати творчий потенціал молодих вчених. Створення сприятливого середовища для творчості та інновацій може сприяти залученню різноманітних ідей та поглядів, що сприяє більш глибокому та інтегрованому розвитку сучасного суспільства. Ці аспекти поєднані в єдиній стратегії – інноваційній, яка відіграє важливу роль для створення умов інтенсивного розвитку у різних галузях країни, що в свою чергу допоможе підняти конкурентоспроможність української економіки в умовах євроінтеграції.

Висновки. Наразі інновації визначаються як ключовий фактор у підвищенні конкурентоспроможності країни. Українська економіка має можливість використовувати інновації як засіб для створення унікальних продуктів та послуг, що привертають увагу не лише на внутрішньому ринку, але й на міжнародному. Це створює підґрунтя для підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Євроінтеграція надає Україні можливість отримати доступ до нових технологій, фінансових ресурсів та міжнародних ринків. Інновації в цьому контексті виступають як засіб для адаптації до високих стандартів та вимог європейського бізнес-середовища, що дозволяє піднятися на новий рівень конкурентоспроможності. Зміцнення конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції вимагає акценту на розвиток освіти та науково-дослідницької бази. Інноваційний розвиток неможливий без висококваліфікованих кадрів і наукового підґрунтя. Залучення молодих талановитих людей до наукових проєктів та створення сприятливого середовища для досліджень є ключовим елементом у цьому процесі.

Отже, інновації відіграють важливу роль у зміцненні конкурентоспроможності української економіки в умовах євроінтеграції, створюючи умови для сталого та динамічного розвитку економіки держави. Це забезпечує впровадження новітніх технологій, модернізацію виробництва та підвищення якості товарів і послуг. Інновації не лише сприяють розвитку бізнесу, але й збільшують привабливість українського ринку для іноземних інвесторів. Заохочуючи інноваційні ініціативи, держава стимулює підприємництво та сприяє виникненню нових ринкових можливостей. Таким чином, інновації визначають напрямок економічного розвитку України, роблячи вітчизняну економіку більш адаптованою до викликів глобального ринку і забезпечуючи стійкість та динамічність економічного ландшафту України.

Література

1. Богма О. С., Болдуєва О. В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Запорізького національного університету*. Економічні науки. 2010. № 3. С. 166–170.
2. Касьяненко В. О. Інновації як один із факторів формування конкурентоспроможності країни. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 4. С. 82–87.
3. Портер М. Конкуренція / [пер. з англ. / за ред. Я. В. Зблосцького]. 2001. 495 с.
4. Тараненко І. В. Формування інноваційної парадигми теорії конкуренції у сучасних глобалізаційних умовах. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2011. № 1 (9). С. 194–203.
5. Чижов С. В. Інноваційний фактор у підвищенні конкурентоспроможності промисловості України. Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. URL: iee.org.ua/files/alushta/89-4ijov-innov_factor.pdf (дата звернення: 12.11.2023).
6. Юринець З. В. Чинники, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2013. № 4, т. 1 (202). С. 230–233. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/dis_yurynets.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

Колеснік Р. А., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ, ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Актуальність дослідження. Нестабільність ринку та наявність економічної кризи, спричинених повномасштабним вторгненням в Україну, зумовлюють необхідність проведення дослідження фінансової стійкості підприємств. Сьогодні кожен суб'єкт господарювання, незалежно від виду основної діяльності і форми власності підприємства, повинен реально оцінювати як власну фінансову стійкість, так і фінансову стійкість потенційних партнерів чи контрагентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління фінансовою стійкістю підприємства є доволі комплексним та потребує усестороннього вивчення, незважаючи на значну кількість наукових публікацій.

Мета статті. Визначення економічної необхідності оцінки фінансової стійкості, виявлення основних проблем та можливих шляхів її зміцнення.

Виклад основного матеріалу. Згідно з загальноприйнятим визначенням, під фінансовою стійкістю підприємства слід розуміти його здатність в умовах кризи забезпечувати свій розвиток за рахунок власних джерел фінансування, зберігаючи при цьому свою кредитоспроможність та платоспроможність. Так, сучасні науковці розглядають фінансову стійкість підприємства як:

- здатність підприємства в повному обсязі й у визначені строки виконувати фінансові зобов'язання, тобто ототожнюється з достатнім рівнем платоспроможності та ліквідності;
- перевищення доходів над витратами, що в свою чергу сприятиме наявності та стабільності джерел фінансування діяльності й розвитку підприємства;
- стан підприємства, що характеризується мінімальним рівнем допустимого фінансового ризику, який пов'язаний із структурою загального капіталу [1].

Значимо, що найважливішою ознакою фінансової стійкості підприємства є його спроможність стабільно функціонувати та розвиватись в умовах мінливого економічного середовища. Фінансова стійкість суб'єктів господарювання є обов'язковою передумовою його інвестиційної привабливості. Якщо підприємство є фінансово стійким, та відповідно платоспроможним, то воно має перевагу перед іншими підприємствами у залученні інвестицій, отриманні кредитів, виборі постачальників і кваліфікованих кадрів. Чим вищий рівень фінансової стійкості підприємства, тим більш воно є незалежним від несприятливої зміни ринкової кон'юнктури.

У процесі здійснення аналізу фінансової стійкості підприємства розв'язуються наступні завдання:

- по-перше, встановлюється рівень забезпеченості оборотними активами, визначається оптимальний ступінь заборгованості, оцінюються економічні та фінансові результати;
- по-друге, розробляються можливі шляхи покращення поточного стану підприємства та підвищення рівня його фінансової стійкості на основі співставлення фактичних і нормативних показників фінансової стійкості [2].

З урахуванням того, що фінансова стійкість підприємства є комплексним поняттям, яке передбачає гарантовану платоспроможність, рівновагу між власними та залученими засобами та стабільність в умовах мінливості ринкової кон'юнктури, то під час аналізу фінансової стійкості суб'єкта господарювання доцільно розглядати наступні групи показників (табл. 1):

- майнового стану;
- ліквідності та платоспроможності;
- фінансової стійкості та стабільності;
- ділової активності;
- рентабельності.

Зазначені показники дозволяють комплексно оцінити фінансову стійкість досліджуваного підприємства та виявити «вузькі місця», які потребують негайного втручання. Зауважимо, що для адекватної оцінки необхідно усі показники розглядати у динаміці. Взяті показники лише за один рік не дадуть можливості оцінити фінансову ефективність підприємства та зробити прогностичні припущення.

Показники фінансової стійкості підприємства*

Група	Показник
1. Майнового стану	Коефіцієнти залишкової вартості основних засобів та зносу
2. Ліквідності та платоспроможності	Маневреність власних обігових коштів, поточна ліквідність, швидка ліквідність, абсолютна ліквідність, частка обігових коштів в активах, частка запасів в поточних активах, частка власних обігових коштів у покритті запасів
3. Фінансової стійкості та стабільності	Коефіцієнт власності, коефіцієнт маневреності власного капіталу, концентрація позикового капіталу. Показники фінансової стійкості та стабільності аналізують ступінь залежності від коштів кредиторів
4. Ділової активності	Фондовіддачі, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності запасів, оборотності кредиторської заборгованості, тривалості операційного циклу, тривалості фінансового циклу
5. Рентабельності	Рентабельність продукції, рентабельність продажу, рентабельність капіталу та рентабельність власного капіталу

*Сформовано на основі [1–3]

Причини, які передбачають невідповідність належному рівню фінансової стійкості підприємства, можуть бути різними, адже усі вони поділяються на дві великі групи: поточні та стратегічні.

До поточних причин слід віднести усі ті, які виникають на рівні фінансової стійкості підприємства. До стратегічних причин відносять ті, які впливають на досягнення належного рівня фінансової стійкості: помилки у стратегії управління, в політиці фінансування тощо. Поточна невідповідність усувається оперативними методами фінансового менеджменту.

Стратегічна ж невідповідність може ліквідуватися за допомогою таких дій, як коригування або заміна цілей, здійснення диверсифікації, створення нових форм управління. Загалом стратегічне управління фінансовою стійкістю – це діяльність, яка полягає у виборі дій щодо досягнення довгострокових цілей в умовах, що постійно змінюються. Тобто це сфера діяльності вищого управлінського персоналу підприємства, яка полягає у забезпеченні стабільності фінансового стану підприємства у довгостроковій перспективі за рахунок високої частки власного капіталу у загальній сумі джерел фінансових ресурсів. Процес стратегічного управління фінансовою стійкістю доцільно розділити на декілька етапів: діагностика та реструктуризація проблеми; стратегічний аналіз фінансової стійкості; вибір стратегії управління фінансовою стійкістю; контроль і оцінка управління фінансовою стійкістю [3].

Незалежно від обраного типу системи управління стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства полягає у підвищенні оборотності обігових коштів, оптимізації структури її джерел фінансування; забезпечення своєчасного й доцільного оновлення необоротних активів і високу їх ефективність використання; забезпечення достатнього рівня самофінансування виробничого розвитку, ефективної амортизаційної політики; забезпечення відповідних умов, форм залучення позикових коштів згідно поточних потреб підприємства.

Суб'єктів господарювання, які функціонують сьогодні в умовах нестабільності ринкового середовища, супроводжує низка ризиків, зокрема й ризик зниження його фінансової стійкості. Уникнення ж цього ризику можливе лише за умови: відмови від здійснення фінансових операцій, рівень ризику за якими надзвичайно високий та не відповідає визначеним критеріям ефективної фінансової політики підприємства; зниження питомої ваги позикових фінансових ресурсів у господарському обороті; підвищення рівня ліквідності активів. Якщо ж неможливо уникнути ризику зниження рівня фінансової стійкості підприємства, його мінімізація досягається шляхом отримання від контрагентів певних гарантій при наданні їм комерційного кредиту та скороченні переліку форс-мажорних обставин у контрактах із покупцями готової продукції, що дасть можливість суттєво знизити ризик виникнення безнадійної дебіторської заборгованості [4]. За допомогою ґрунтовного встановлення певних фінансових нормативів можна здійснювати лімітування ризику щодо зниження фінансової стійкості підприємства, наприклад, мінімальну частку високоліквідних активів у складі майна підприємства; граничний рівень позикових коштів у господарському обороті тощо.

Висновки. Таким чином, забезпечення ефективного управління фінансовою стійкістю дасть можливість підприємству адаптуватися до мінливих жорстких умов зовнішнього середовища та

контролювати ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Організація системи управління фінансовою стійкістю на підприємствах дозволить зміцнити рівень стійкості фінансово стану, створити базу для системи ефективних заходів щодо антикризової політики управління фінансами підприємства.

Література

1. Адонін С. В. Управління фінансовою стійкістю суб'єкта підприємницької діяльності. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2022/73.pdf (дата звернення: 1.10.2023).
2. Другова О. С., Фень В. А. Теоретичні аспекти формування фінансової стійкості підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 138–142.
3. Передерієнко Н. І. Управління фінансовою стійкістю підприємств видавничо-поліграфічної галузі. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/19092> (дата звернення: 1.10.2023).
4. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни. *Актуальні питання теорії і практики фінансів*. 2022. № 2. С. 70–80.

Коновальчук Д. Г., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПОДАТКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Актуальність дослідження полягає у тому, що податки є основним джерелом наповнення бюджету. Податки використовуватися для регулювання економіки та забезпечення соціальної рівності. Держава встановлює ставки податків, податкові звітності і строкові рамки для збору податків, а також контролює дотримання податкового законодавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблеми ефективності стягнення податків, які сплачують підприємства в Україні та в ЄС висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених таких як Заяць О. І. та Теплова Л. І. [4], Андрущенко В. Л., Бандурка О. В. та ін.

Метою статті є поглиблення теоретичних основ оподаткування підприємств, його впливу на державу та дослідження рівня ставок податків в Україні та країнах ЄС.

Виклад основного матеріалу. Податки є ключовим інструментом збору коштів у державний бюджет і забезпечення фінансової стабільності країни. Серед основних з них можна виокремити таку:

– податок на доходи фізичних осіб – загальнодержавний податок, який стягується з доходів фізичних осіб (громадян – резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи в Україні [1];

– податок на прибуток – це прямий податок, який сплачується після отримання прибутку від реалізації продукції;

– податок на додану вартість – це непрямий податок, який сплачується покупцем з ціни товару, але ПДВ до державного бюджету сплачує продавець.

Податки – це певна сума (частина) зароблених коштів, які обов'язково потрібно сплатити до державного бюджету [2]. Податок має певну ставку в залежності від виду. Податкова ставка – це розмір податку на одиницю оподаткування, який визначений законодавством [3].

Розглянемо ставки окремих податків, які сплачують підприємства в Україні та країни-члени ЄС (див. табл. 1).

Країни-члени Європейського Союзу – це економічно розвинені країни, які мають високий рівень доходу населення та високу ставку податку [4].

З даних таблиці 1 можна зробити висновок, що податкові ставки в Україні та ЄС частково схожі. В Угорщині податок на прибуток є найменшим серед податків та становить 9 %, але найбільшим серед ПДВ – 27 %. В Україні бачимо, що податки коливаються у 18 та 20 %. Польща ж має двоступеневу ставку ПДФО – 18 та 32 %. Румунія на законодавчому рівні встановлює найменший податок на ПДФО – 10 %. За результатами порівняння можна зробити висновок, що Україна має середньоевропейський рівень оподаткування.

Порівняння ставок окремих податків, що сплачуються підприємствами в Україні та країнах ЄС [5]

Країна	Податок на прибуток	ПДФО	ПДВ
Україна	18 %	18 %	20 %
Польща	19 %, МСП-15 %	прогресивна (дво)ступенева – 18 та 32 %	23 %, пільгові-8 % (в т.ч. ліки і медзасоби)
Угорщина	9 %	15 %	27 %, пільгові – 5 % (в т.ч. ліки та медзасоби)
Румунія	16 %	10 %	19 %, пільгові – 9 % (в т.ч. ліки та медзасоби)

Держава в свою чергу може встановити знижену ставку податку для підприємств, що знаходяться у зоні економічного розвитку, з метою залучення інвестицій та розвитку цього регіону. З іншого боку, держава може встановити високі податки на товари, які не сприяють екологічному розвитку, з метою зміни споживчих звичок населення. Податки також мають регулюючий характер щодо розподілу доходів у суспільстві. Високі ставки податків на вищі доходи можуть сприяти зменшенню нерівності в доходах і забезпеченню соціальної справедливості.

Крім того, держава використовує податки як засіб регулювання цін на товари і послуги. Державне регулювання цін зазначено в Законі України «Про ціни та ціноутворення». Державне регулювання цін здійснюється такими способами: встановлення граничних та фіксованих цін, обмеження торговельної надбавки, декларування зміни цін, обмеження торговельної надбавки, обмеження постачальницько-збутових надбавок та граничних нормативів рентабельності [6].

Встановлення фіксованих цін визначає конкретну ціну, за якою товар або послуга може бути продана. Граничні ціни встановлюють верхню межу цін, за якою товари або послуги можуть бути продані. Обмеження торговельної надбавки і надбавок постачальницько-збутових надбавок обмежують можливість торгівлі з надмірними надбавками, що може призводити до зростання цін. Граничні нормативи рентабельності встановлюють максимальний рівень прибутку, який може бути отриманий від продажу товарів або послуг. Ці заходи мають на меті обмежити зростання цін внаслідок необґрунтованого збільшення рентабельності. Запровадження процедури декларування зміни цін сприяє більшій прозорості на ринку і дозволяє державі вживати відповідні заходи у разі неправомірного зростання цін.

Проте, варто зазначити, що державне регулювання цін має свої обмеження і може призводити до недостатньої конкуренції на ринку та погіршення умов бізнесу. Тому, ефективне регулювання цін вимагає балансу між інтересами споживачів та суб'єктів господарювання.

Висновки. Загалом, податки є невід'ємною частиною економічного розвитку країни і виконують важливі функції щодо забезпечення фінансування, стимулювання економічного зростання та регулювання соціально-економічних процесів. За результатами порівняння можна зробити висновок, що Україна має середньоевропейський рівень оподаткування, отже гармонізувати вітчизняну законодавчу базу в цій частині буде не так і складно. Основним питанням залишатиметься рівень дотримання платниками податків визначених норм і правил оподаткування.

Література

1. Податок на доходи фізичних осіб. URL: <https://cutt.ly/KwYujEa5>
2. Офіційний портал Гірської сільської ради. Що таке податки і навіщо вони потрібні? URL: <https://gora-rada.gov.ua/shcho-take-podatky-i-navishcho-vony-potribni>.
3. Державна податкова служба України. Словник основних термінів. URL: <https://tax.gov.ua/korisni-posilannya/slovník>
4. Заяць О. І., Теплова Л. І. Диференціація ставок ПДФО в країнах-членах ЄС. URL: <https://cutt.ly/lwYujXi5>
5. Податки в Україні vs країни ЄС: де платять більше? URL: <https://cost.ua/714-podatky-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-de-platyat-bilshe/>
6. Державне регулювання цін: що необхідно знати. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/index.php/component/k2/item/2286-derzhavne-rehuliuвання-tsin-shcho-neobkhidno-znaty>

**Костиріна Д. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

**ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5–7–9 %»
ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Актуальність дослідження. Стан та сталість розвитку вітчизняної економіки знаходяться під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників. Сьогодні зовнішнім визначальним негативним чинником є загарбницька війна, розпочата росією проти України. При цьому, серед внутрішніх чинників, які несуть позитивний вплив на економіку держави, виокремлюється ефективне функціонування підприємницького сектору. Тому, сьогодні постає важливе питання як суб'єкти підприємництва можуть і повинні вести свою діяльність в умовах воєнного стану. Адже, війна є найбільш руйнівним для підприємництва чинником; загальна слабкість економічного сектору, ріст витрат держави на забезпечення воєнних дій та оборони, непередбачувані фінансові і матеріальні втрати, постійні ризики, а також значні обмеження у сфері міжнародної торгівлі спричиняють поступову дестабілізацію кожної із ланок системи [1]. Є зрозумілим, що сьогодні, в умовах воєнного стану, забезпечення стабільності та ефективності діяльності суб'єктів підприємництва є неможливим без застосування ефективних програм та інструментів державної їх підтримки. Тому, з метою допомоги бізнесу, в Україні з початком війни запроваджено багато різних програм: податкові пільги, скасування податкових перевірок, звільнення від сплати ЄСВ у разі неотримання підприємцями доходу тощо. Однією із таких програм є Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %», яка реалізується в Україні ще з 2020 року, однак, актуально зросла щодо її використання саме під час воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню функціонування суб'єктів підприємництва в умовах війни присвячується багато праць сучасних науковців. Так, важливий внесок у вивчення проблематики зроблено Київською школою економіки, яка у взаємодії з Офісом президента та Міністерством економіки України накопичує інформацію та аналізує актуальні тенденції сектору підприємництва [2]. Перманентний аналіз інструментів підтримки бізнесу протягом усього періоду дії режиму воєнного стану, здійснює також Національний інститут стратегічних досліджень [3]. Крім того, дослідженням і вивченням діяльності суб'єктів підприємництва в умовах війни присвячено праці таких дослідників, як: Т. Белялов, О. Витвицька, А. Корюгін, Т. Лівощко, Т. Мурована, Т. Омельченко, С. Суворова та ін. Однак, залишаються актуальними питання щодо особливостей реалізації в Україні Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» сьогодні, саме в умовах воєнного стану.

Мета статті. Дослідження особливостей функціоналу Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» та її реалізації в умовах воєнного стану із визначенням перспектив її удосконалення та пролонгації в післявоєнний час.

Виклад основного матеріалу. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %» передбачає, що держава компенсує частину ринкової ставки кредиту, який надається суб'єктам підприємства, які платять лише 5, 7 або 9 відсотків річних. Зауважимо, що від початку запуску програма мала на меті вкладання інвестицій в бізнес та створення нових робочих місць. Однак під час пандемії, спричиненої коронавірусним захворюванням, уряд додав можливість отримувати кредити на поповнення оборотних коштів та рефінансування під 0 % річних – тобто погашення одного кредиту, іншим. Максимальний термін кредиту для інвестиційних цілей – 5 років. Для кредитів на поповнення оборотних коштів – 3 роки. За програмою 5 % або 7 % отримають ті підприємці, чий річний дохід не перевищує 50 млн грн. Кредит надається за умови найму не менше 2 нових працівників протягом кварталу. Якщо річний дохід понад 50 млн грн, позика надається під 9 % річних. За кожне нове робоче місце відсоткова ставка зменшується на 0,5 % річних, але становить не менше 5 %.

Для покращення умов сприяння бізнесу під час воєнного стану, уряд України вніс зміни у програму «Доступні кредити 5–7–9 %», які спрямована на відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримку підприємств, що діють на територіях з високим воєнним ризиком, переробних підприємств та тих, що працюють у сфері енергоефективності. Нововведення програми включають:

– компенсація відсотків для підприємств з високим воєнним ризиком: компенсація відсотків до рівня 1 % на перші два роки та 5 % на інвестиційні цілі з наступного року та 3 % на фінансування оборотного капіталу; збільшення терміну кредитування до 10 років на інвестиційні цілі; збільшення ліміту програми до 150 млн грн для підприємств, що зазнали руйнувань і працюють на деокупованих територіях;

– компенсація відсотків для переробних підприємств та підприємств у сфері енергоефективності: компенсація відсотків до рівня 5–7–9 %; збільшення терміну кредитування до 10 років на інвестиційні цілі; збільшення ліміту програми до 150 млн грн для підприємств, що зазнали руйнувань і працюють на деокупованих територіях [4].

Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності ФРП. За Державною програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» ФРП уклав угоди про співробітництво з 45 банками України [5]. Держава продовжує здійснювати всі необхідні компенсаційні виплати на користь бізнесу за укладеними кредитними договорами у межах цієї програми.

Зауважимо, що станом на 25.09.2023 р. із початком реалізації Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» суб'єкти підприємництва отримали від банків, які реалізують цю програму, 72968 кредитів на загальну суму 237,5 млрд грн, з яких 49573 кредитів від банків державного сектору економіки на загальну суму 104,4 млрд грн (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість та сума укладених кредитних договорів за Державною програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» банками України*

Банк	Станом на 25.09.2023 р.	
	Кількість укладених кредитних договорів, шт.	Сума укладених кредитних договорів, млн грн
Приватбанк	33793	46572
Ощадбанк	10831	29950
ПУМБ	4004	28133
Райффайзен Банк	5414	25267
ПроКредит Банк	3341	16975
Укргазбанк	3811	16814
Креді Агріколь Банк	1717	12028
Укрексімбанк	1138	11113
Кредобанк	2108	10161
ОТП банк	1039	7217

* Джерело: [5]

Під час воєнного стану в Україні у рамках Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» укладено 38146 кредитних договорів на загальну суму 147,9 млрд грн (у т. ч. банками державного сектору – 29097 кредитних договорів на суму 77,8 млрд грн), з яких:

- 7,68 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 8,39 млрд грн – як антикризові кредити;
- 3,85 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів;
- 37,24 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників;
- 56,04 млрд грн – на антивоєнні цілі [6].

Отже, на основі реалізації Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» провадження малого, у т. ч. мікропідприємництва, та середнього підприємництва господарської діяльності уможлиблюється через здешевлення вартості, отримуваних суб'єктами підприємництва кредитів. Пріоритетними напрями фінансування на сьогодні є:

- фінансування сільськогосподарських товаровиробників для провадження сільськогосподарської діяльності;
- фінансування суб'єктів підприємництва, що провадять діяльність у сфері переробної промисловості за всіма КВЕД Секції С Національного класифікатора України;
- відбудова зруйнованих внаслідок військової агресії основних засобів суб'єктів підприємництва, що підтверджується відповідними документами;

– підтримка ММСВП шляхом пролонгації діючих кредитів, наданих для фінансування оборотного капіталу строком до 12 місяців, які провадять господарську діяльність та/або виробничі потужності яких розміщено (було розміщено) на територіях, на яких велися бойові дії, та/або на територіях, які були тимчасово окуповані;

– відновлення, ремонт або заміна пошкодженої внаслідок бойових дій енергетичної інфраструктури теплових електростанцій та теплоелектроцентралей, що підтверджено відповідним актом, необхідних для сталого проходження осінньо-зимового періоду 2023/24 року, за умови забезпечення працездатності генеруючих потужностей до кінця осінньо-зимового періоду 2023/24 року згідно з графіками виконання ремонтів основного обладнання електростанцій та теплоелектроцентралей, затвердженими Міненерго;

– фінансування суб'єктів підприємництва, які здійснюють енергосервіс для підвищення енергетичної ефективності об'єктів державної та комунальної власності, експлуатацію генеруючих установок, що виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел енергії без застосування «зеленого» тарифу та механізму ринкової премії, установок зберігання енергії, електрозарядної інфраструктури та малих систем розподілу індустриальних парків [7].

Висновки. З викладеного можна зробити висновок про те, що в Україні, в умовах воєнного стану, широко використовуються різні програми підтримки підприємництва. Однією із таких програм, яка активно використовується представниками малого та середнього бізнесу, є Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %», метою якої є здешевлення вартості кредитів, що пов'язані із провадженням їх господарської діяльності. Саме завдяки цій програмі малий та середній бізнес отримав доступ до кредитів на вигідних умовах, що допомагає йому не тільки вижити в умовах війни, а й певним чином розвиватися. Однак, уряд України не стоїть на місці, і вже готує окрему програму для великого бізнесу, зокрема, для енергетичних компаній, відновлення критичної інфраструктури, наприклад, портової, яка була зруйнована під час війни [8].

Література

1. Мурована Т. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <http://surl.li/nwhzh> (дата звернення 01.11.2023).
2. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/> (дата звернення: 01.11.2023)
3. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua> (дата звернення 31.10.2023).
4. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2023).
5. Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua> (дата звернення 30.10.2023)
6. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» видано близько 38146 пільгових кредитів на суму близько 148 млрд грн. Урядовий портал. URL: <http://surl.li/nwhzq> (дата звернення 25.10.2023)
7. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %». АТ «Укресімбанк». URL: <http://surl.li/ndax> (дата звернення 30.10.2023)
8. Крицька І. Кредитна програма «5–7–9 %» стає надто великою. *Forbes Ukraine*. URL: <http://surl.li/nwhzz> (дата звернення 25.10.2023).

Кудінов В. Ю., Неізвестна О. В.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ МІСТА ЯК ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

Актуальність дослідження. Питання місцевих бюджетів набуває особливої актуальності на шляху євроінтеграції України. Становлення місцевих бюджетів багато в чому залежить від правильності, повноти та оптимальності застосування положень Бюджетного кодексу. Крім того,

місцеві бюджети стали більш стабільними й передбачуваними, оскільки зменшилася кількість непрофінансованих повноважень.

Аналіз проблем місцевих бюджетів України, а також розгляд теорії та практики побудови бюджетних систем у країнах із ринковою економікою показує, що наявна фінансова самостійність місцевих бюджетів має низку серйозних недоліків [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичний базис аналізу проблематики формування місцевих бюджетів у вітчизняній фінансовій науці становлять дослідження, викладені в працях таких науковців: О. Романенко, К. Павлюк, О. Рябоконт, І. Луніна, О. Кириленко, П. Бичко, О. Ролінського та інших вчених.

Мета статті. Окреслити основні складові інноваційного підходу до формування бюджету міста як основи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території.

Виклад основного матеріалу. Формування бюджету міста є ключовим етапом фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території. Цей процес включає в себе складання та затвердження плану видатків та доходів місцевого бюджету, враховуючи потреби в розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших галузей. Ефективне формування бюджету визначає спроможність міста забезпечити фінансові ресурси для реалізації стратегічних проектів та політик, спрямованих на підвищення якості життя громадян і стимулювання економічного зростання на місцевому рівні.

До основних джерел доходів місцевих бюджетів належать податкові надходження, кошти, отримані від власних засобів муніципального утворення, які створюються за рахунок діяльності підприємств та організацій, що знаходяться у власності територіальних громад, та оплата за послуги, які надають органи місцевого самоврядування, а також місцеві позики [2].

На формування місцевих бюджетів впливають обсяги прибутків підприємств, установ, організацій, а також рівень прибутків населення, яке є платниками податків та зборів в межах певної територіальної громади. Реальне виконання місцевими органами своїх повноважень та їх активний вплив на соціально-економічну ситуацію в регіоні напряму залежить від достатнього обсягу матеріально-фінансових ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні, а тому своєї актуальності в сучасних умовах набуває проблематика формування доходів місцевих бюджетів, як одного із основних важелів в сфері діяльності органів муніципальної влади [3].

Стратегічний напрям розвитку інновацій в фінансовому управлінні місцевим бюджетом може включати ряд ініціатив і підходів, спрямованих на оптимізацію управлінських процесів, підвищення ефективності витрат та забезпечення фінансової стійкості. Розглянемо основні стратегічні напрямки застосування інноваційного підходу до формування місцевих бюджетів:

1. Впровадження IT-рішень:

– заведення автоматизованих систем управління фінансами для покращення збору, обробки та аналізу фінансової інформації;

– використання електронних платіжних систем для оптимізації процесів збору податків та інших доходів;

– фінансове планування і прогнозування: використання сучасних методів аналізу та прогнозу фінансових потоків для ефективного планування видатків та доходів.

2. Фінансова транспарентність:

– забезпечення доступу громадськості до фінансової інформації шляхом публікації бюджетних документів та звітності в онлайн-режимі;

– впровадження механізмів моніторингу та звітності, які забезпечують відкритість та відповідальність у фінансовому управлінні.

3. Оптимізація витрат: проведення аудиту фінансових процесів з метою виявлення можливостей зниження витрат та підвищення ефективності управління ресурсами.

4. Фінансові інструменти для стимулювання інновацій: розробка фінансових механізмів, таких як гранти, субсидії чи партнерства з приватним сектором, для підтримки інноваційних ініціатив на місцевому рівні.

5. Створення інноваційного екосистеми: залучення інноваційних підприємств та стартапів для спільної роботи над проектами, спрямованими на розвиток місцевого господарства.

Ці стратегічні напрямки можуть бути адаптовані в залежності від конкретних потреб та особливостей місцевого бюджету.

Виконання показників бюджету м. Кривий Ріг у 2020 році в порівнянні з минулими роками ускладнювалося впливом карантинних заходів, що призвели до зниження економічної активності суб'єктів господарювання та тимчасового звільнення платників від сплати деяких податків на державному й місцевому рівнях.

У 2020р. у бюджет міста Кривий Ріг мобілізовано 6,7 млрд грн, у тому числі до загального фонду – 6,4 млрд грн, спеціального фонду – 0,3 млрд грн. Обсяг власних надходжень загального фонду склав 5,2 млрд грн. У порівнянні з 2019 р. збільшення доходів відбулося за рахунок податку на доходи фізичних осіб – на 4,9% (152,4 млн грн), акцизного податку – на 21,3 % (46,3 млн грн), єдиного податку – на 9,3 % (31,7 млн грн), рентної плати за надра – на 32,8 % (22,9 млн грн) [4].

Загалом до бюджету Криворізької міської територіальної громади протягом 2021 р. мобілізовано 9,2 млрд грн (на 2,5 млрд грн більше, ніж у 2020 році), з них доходи загального фонду – 7,6 млрд грн, спеціального фонду – 1,6 млрд грн. У число найбільших джерел незмінно входять податок на доходи фізичних осіб, податки на майно, єдиний та акцизний. Саме вони забезпечують бюджету Криворізької міської територіальної громади 90 % усіх власних коштів [4].

2022 рік в Україні має чіткий поділ – до 24 лютого та після. Протягом 2022 р. до зведеного бюджету Криворізької міської територіальної громади мобілізовано майже 9,3 млрд грн, що є на рівні надходжень 2021 року. Незважаючи на умови воєнного стану, більшість платників міста сплачували податки, бізнес адаптувався та працював і, як результат, досягнуто виконання планових показників на рівні 97,3 % [4].

В умовах воєнного стану фінансування видатків відбувалося в особливому режимі. Від початку введення воєнного стану в Україні фінансові ресурси бюджету Криворізької міської територіальної громади сконцентровано, у першу чергу, на соціальний захист цивільного населення, підтримку військовослужбовців та осіб, задіяних у територіальній обороні, евакуйованих громадян, створення запасів медикаментів, харчів, пального, вирішення невідкладних питань, спричинених військовими діями, завчасного реагування на загрозу виникнення надзвичайних ситуацій тощо. Протягом звітного року за цими напрямками використано з бюджету Криворізької міської територіальної громади 1 013,3 млн грн. У процесі виконання бюджету Криворізької міської територіальної громади значна увага приділялася збереженню соціальних видатків. А це заробітна плата працівників бюджетних установ, розрахунки за енергоносії та комунальні послуги, що споживаються бюджетною сферою.

Висновки. Аналіз проблем у функціонуванні місцевих бюджетів базового рівня бюджетної системи дозволяє зробити висновки щодо необхідних заходів, спрямованих на поліпшення умов формування місцевих бюджетів. Крім того, важливо чітко розподілити компетенції між центральними владними органами та органами регіонального та місцевого самоврядування для вирішення конкретних завдань, поступово переходячи до децентралізації державних фінансів.

Інноваційна складова аналізу проблем у функціонуванні місцевих бюджетів передбачає застосування новаторських підходів та технологій для виявлення та вирішення проблем. Це може включати в себе використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів збору та аналізу фінансової інформації, застосування аналітичних інструментів для ефективного прогнозування фінансових потоків та використання фінансових інновацій, таких як гранти чи партнерства з приватним сектором, для залучення додаткових ресурсів та підтримки ініціатив на місцевому рівні. Інноваційний підхід може також включати в себе розробку та впровадження нових методів управління бюджетом з метою підвищення ефективності витрат та оптимізації фінансових процесів.

Література

1. Татарин Н. Б., Войтович В. В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 11. С. 159–162.
2. Матвійчук В. І. Доходи місцевого бюджету: проблеми формування та особливості використання. *Фінанси, облік, банки*. 2018. № 1 (23). С. 141–151.
3. Сокирко О. С. Аналіз стану доходів місцевих бюджетів при реалізації реформи бюджетної децентралізації. *Бізнесінформ. Серія: Економіка, фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2019. № 7. С. 304–311.
4. Звіти з виконання у 2020–2022 рр. Програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу.

Кузнєцова К. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Енергетичний комплекс України представлено потужними підприємствами атомної, теплової, гідрогенеруючої та відновлювальної енергетики, а також мережею компаній, що забезпечують передачу електроенергії. Окрім того в енергетичному секторі функціонує значна кількість підприємств промислового й цивільного електромонтажу. Однак у результаті воєнного вторгнення РФ на територію України та постійних терористичних ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури в 2022 році, сектор енергетики зазнав значних втрат. Прямі збитки підприємств енергетики оцінюються сотнями мільярдів гривень. Запорізька атомна електростанція, найбільша в Європі, потрапила під контроль російських військових і використовується для ядерного шантажу, разом із тим утримуючи в заручниках ціле місто-спутник Енергодар [1, с. 100].

Внаслідок терористичних атак на енергетичний сектор – 42 з 94 високовольтних підстанцій зазнали пошкоджень, при цьому лише 29 з них вдалося швидко відновити. Зазнали серйозних ушкоджень силові трансформатори та автотрансформатори великої потужності, які вважаються дорогими та складними для швидкої заміни, особливо в умовах воєнних дій. Зростання витрат підприємств енергетичної галузі на проведення необхідних ремонтних та відновлювальних робіт, створює значні труднощі. За цих обставин та враховуючи значну заборгованість населення за споживання електроенергії, існує серйозна загроза втрати фінансової стійкості підприємствами енергетичного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи діяльності підприємств енергетичного сектора досліджувалися в працях таких вчених, як Геєць В., Грушко В., Назарчук Л., Ткач Д.

Мета статті. Метою статті є аналіз стану розвитку підприємств енергетичного комплексу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Кількість діючих підприємств з виробництва, передачі та розподілення електроенергії в 2018–2022 роках представлено в таблиці 1. Інформацію наведено за даними Державної служби статистики України [2].

Таблиця 1

Кількість діючих підприємств з виробництва, передачі та розподілення електроенергії в Україні в 2018–2022 роках*

Показник	Рік					Абсолютне відхилення (+, –), од.	Відносне відхилення (приріст / зменшення), %
	2018	2019	2020	2021	2022		
Всього підприємств з виробництва, передачі та розподілення електроенергії, од.; з них:	1495	1592	3646	2530	2121	626	41,9
виробництво електроенергії, од.	998	599	2525	1790	1471	473	47,4
передача електроенергії, од.	63	249	822	67	49	–14	–22,2
розподілення електроенергії, од.	260	340	72	203	183	–77	–29,6
торгівля електроенергією, од.	174	404	227	470	418	244	140,2

*Побудовано за даними Державної служби статистики України [2]

За період з 2018 по 2022 роки спостерігалася динаміка у зміні кількості підприємств, що займаються виробництвом, передачею та розподіленням електроенергії. На кінець 2018 р. існувало 1495 таких підприємств, із яких 998 підприємств займалися виробництвом електроенергії, 63 підприємства – передачею, 260 – розподіленням, а 174 підприємства займалися торгівлею електроенергією. На кінець 2022 року кількість таких підприємств зросла до 2121, що більше в порівнянні з 2018 роком на 626 од. або на 41,9 %.

У 2022 р. виробництво електроенергії в Україні знизилося на 19,4 % або на 8,8 млрд кВт·год, в порівнянні з 2021 роком. Зокрема, генерація електроенергії на АЕС за 2022 рік, порівняно з аналогічним періодом 2021 року знизилася на 32,8 %, на ТЕС – на 45,3 %, на ТЕЦ – на 41,7 %, відновлювальною енергетикою – на 34,4 %. Водночас виробництво електроенергії на ГЕС і ГАЕС завдяки водопілля зросло на 36,4 %. У підсумку частка АЕС у структурі виробництва за 2022 рік склала 53,4 %, частка ТЕС – 20,8 %, частка ТЕЦ – 7,8 %, частка ГЕС і ГАЕС – 12,3 %, частка ВДЕ – 5,7 %, що представлено на рис. 1.

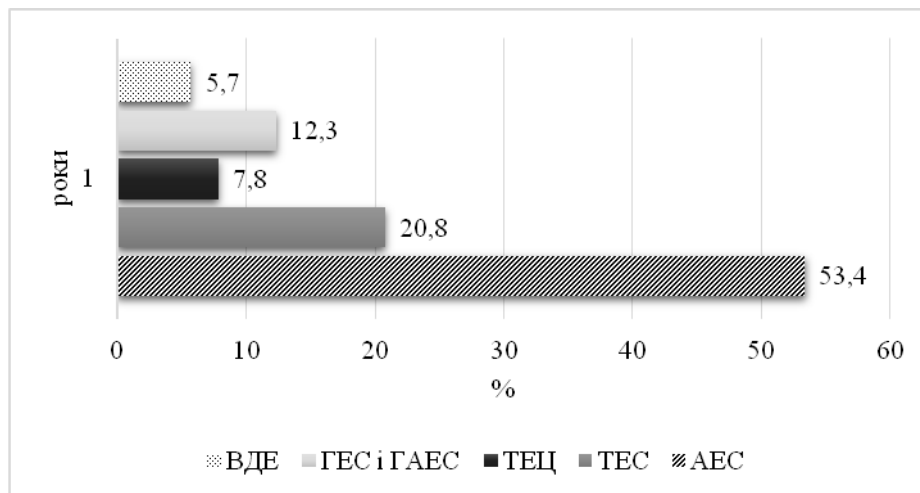

Рис. 1. Структура виробництва електроенергії в Україні*

**Побудовано за даними Міністерства енергетики України.*

Незважаючи на усі труднощі, пов'язані з війною, енергетики України продовжують працювати в режимі надзвичайної ситуації, забезпечуючи електроенергією промисловість та цивільне населення країни. Енергогенеруючим і розподільчим підприємствам вдається ефективно вирішувати завдання по ліквідації збитків, завданих обстрілами, протягом 2022 року. Аварійні бригади працюють у цілодобовому режимі.

У той же час експерти [1, с. 101], вказують на суттєве погіршення фінансових показників енергетичного сектору. Ця ситуація виникла внаслідок припинення експорту електроенергії, низької платоспроможності промисловості та населення, а також політичних рішень щодо заморожування тарифів на електроенергію. Тобто, доходи підприємств енергетичного сектору зменшуються, в той час як витрати зростають, що пов'язане з ремонтом та відновленням обладнання.

Динаміку витрат на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств з виробництва, передачі та розподілення електроенергії в 2018–2022 роках наведена в таблиці. 2.

Протягом аналізованого періоду динаміка витрат на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств які займаються виробництвом, передачею та розподіленням електроенергії суттєво зростають. На кінець 2018 року загальний обсяг витрат склав 177480574,2 тис. грн. В 2020 році загальні витрати підприємств зросли на 137464021,2 тис. грн, в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року. Зростання витрат на виробництво товарів (робіт, послуг) на кінець 2021 року склало 114683031,6 тис. грн, а їх вартість на склала 429627627,0 тис. грн. На кінець 2022 року вартість загальних витрат на виробництво продукції підприємств електроенергетики склала 641762444,5 тис. грн, та зросла в порівнянні з 2021 роком, на 212134817,5 тис. грн. Зростанню загальної вартості витрат, в 2022 році сприяло суттєве зростання матеріальних витрат та витрати на оплату послуг.

Динаміка витрат на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств з виробництва, передачі та розподілення електроенергії в 2018–2022 роках

Показник	Рік				
	2018	2019*	2020	2021	2022
Витрати на виробництво продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн з них:	177480574,2	–	314944595,4	429627627,0	641762444,5
– матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві, тис. грн	114107484,7	–	216778229,5	320362525,8	505769573,0
у % до загальних витрат	64,3	–	68,8	74,6	78,8
– амортизація, тис. грн	25130409,1	–	39019737,9	43404581,6	72627010,3
у % до загальних витрат	14,1	–	12,4	10,1	11,3
– витрати на оплату праці, тис. грн	27106737,6	–	43829234,1	48614865,8	45858241,6
у % до загальних витрат	15,3	–	13,9	11,3	7,2
– відрахування на соціальні заходи, тис. грн	5818498,3	–	9035763,7	10330994,8	9549802,8
у % до загальних витрат	3,3	–	2,9	2,4	1,5
– інші витрати, тис. грн	5317444,5	–	6281630,2	6914659,0	7957816,8
у % до загальних витрат	3,0	–	2,0	1,6	1,2

*Дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Побудовано за даними Державної служби статистики України [2]

Фінансові показники діяльності підприємств українського електроенергетичного сектору, на кінець 2022 р., відзначаються від'ємною динамікою, яку можна порівняти з 2021 р. У 2022 р. суб'єкти господарювання зафіксували від'ємний фінансовий результат (збиток) в розмірі 71742345,6 тис. грн.

Висновки. В 2023 році урядом України було розроблено механізм державної підтримки суб'єктів підприємництва паливно-енергетичного комплексу. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва паливно-енергетичного комплексу» [3] від 19 червня 2023 р. № 627 затверджено порядок підтримки підприємствам паливно-енергетичного комплексу, зокрема підприємствам електроенергетики. Підтримку надаватимуть через Фонд розвитку підприємництва шляхом компенсації частки вартості кредитів підприємств, що здійснюють виробництво електричної енергії на теплових електростанціях. Реалізація цієї постанови дасть змогу здійснити потрібні заходи для відновлення роботи підприємств енергетичного комплексу, що є критично важливим в умовах нового опалювального сезону.

Література

1. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи / М. Судаков, Л. Лісогор // Державна служба зайнятості України. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf (дата звернення 04.11.2023).
2. Економічна статистика // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 05.11.2023).
3. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва паливно-енергетичного комплексу : постанова Кабінету Міністрів України № 627 від 19.06.2023 р. / Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.11.2023).

**Непокульчицький Б. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Ведення та розвиток бізнесу в умовах війни є складним та непередбачуваним процесом, функціонал якого залежить як від можливостей власників бізнесу та учасників бізнес-відносин їх ведення, так і від фінансового забезпечення реалізації бізнес-процесів. Адже, вкрай важко в умовах воєнного стану розглядати питання щодо фінансової стійкості підприємств, складно її прогнозувати через виникнення форс-мажорних ситуацій, що приводять до скорочення масштабів діяльності, а також навіть до припинення діяльності через втрати матеріальних, трудових та й фінансових ресурсів [1, с. 70]. Тому, дослідження особливостей ведення бізнесу в умовах війни та підходів до забезпечення фінансової стійкості бізнесу в Україні сьогодні є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень питань забезпечення фінансової стійкості суб'єктів підприємництва висвітлюються в працях багатьох учених-економістів, таких як: Гузь М. М., Костенко Ю. О., Короленко О. Б., Кравченко М. О., Лентовська М. А., Партин Г. О., Папірник С. Є. та ін. Однак, питання визначення напрямів забезпечення фінансової можливості його розвитку в непередбачуваних умовах війни та післявоєнної відбудови держави потребують подальшого дослідження.

Мета статті. Дослідження чинників впливу на фінансову стійкість бізнесу в умовах війни та визначення напрямів забезпечення фінансової можливості його розвитку в непередбачуваних умовах війни та післявоєнної відбудови держави.

Виклад основного матеріалу. Проявом фінансової стійкості суб'єктів бізнесу є їх здатність протистояти негативній дії різних внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність адаптуватися до умов мінливого політико-економічного середовища. Отже, на фінансову стійкість бізнесу впливають чинники, які змінюються як під впливом зміни кон'юнктури фінансового ринку, розвитку економіки, так, нажаль, під впливом воєнно-політичної ситуації в країні. Отже, чинники, які впливають на фінансову стійкість бізнесу в розмежуванні на зовнішні та внутрішні є такими:

а) зовнішні чинники:

- воєнний стан в країні;
- середній рівень доходів населення;
- демографічна ситуація;
- соціальна політика держави;
- податкова політика держави;
- грошово-кредитна політика;
- рівень конкуренції;
- рівень інфляції тощо;

б) внутрішні чинники:

- склад та структура активів;
- політика розподілу та використання прибутку;
- обсяг та структура власного капіталу;
- стадія життєвого циклу бізнесу тощо.

Отже, в сучасних воєнних реаліях ведення бізнесу зовнішні чинники чинять негативний вплив на фінансову стійкість вітчизняних суб'єктів підприємництва. Пандемія та російська агресія призвели до ситуації, коли задля виживання підприємства управлінці змушені насамперед коригувати дію внутрішніх чинників, зокрема підвищувати ефективність внутрішніх бізнес-процесів та впливати на ризики їх здійснення [2, с. 130].

Варто зауважити, що забезпечення фінансової стійкості бізнесу ґрунтується на системі принципів, управлінських рішень та інструментів, які забезпечують зростання прибутковості бізнесу, збереження його платоспроможності та конкурентоздатності, можливості уникнення банкрутства.

Кожний суб'єкт підприємництва повинен визначити межі своєї фінансової стійкості. Адже, недостатня фінансова стійкість може привести до його неплатоспроможності, а надмірна фінансова стійкість буде сприяти створенню «зайвих» запасів і резервів, що, своєю чергою, спричинить появу

чи зростання видатків на їх утримання, а отже, буде недоотримання прибутку й гальмування темпів економічного розвитку суб'єкта бізнесу.

Сьогодні держава створює нові умови для розвитку підприємництва та бізнесу будь-якого розміру. Під час війни урядом було впроваджено низку заходів, які допомагають підприємствам вижити та розвиватися. Від самого початку повномасштабного вторгнення уряд вніс зміни до законодавства для підтримки економіки держави, зокрема:

1) скасовано вимоги щодо отримання ліцензій та дозволів на більшість видів діяльності, що полегшило умови створення й ведення бізнесу;

2) лібералізація трудових відносин в контексті спрощення процесу звільнення й скорочення працівників, звільнення працевластів від відповідальності за затримку заробітної плати у разі знаходження підприємства у зоні бойових дій;

3) внесення змін до податкового кодексу (відміна ПДВ з операцій на території України, скасування обмежень щодо кількості персоналу, зменшення податку на прибуток з 18 % до 2 % для компаній, дохід яких становить не більше 10 млрд грн і які стали платником єдиного податку 3-ї групи);

4) відсутність перевірок та різноманітних санкцій через несвоєчасне подання звітності (виняток – деякі фактичні перевірки, наприклад щодо проведення безготівкових операцій чи проведення заходів державного контролю для уникнення неконтрольованого зростання цін на види продукції, що є важливим для соціального добробуту);

5) відтермінування виконання умов договорів при виникненні форс-мажорних обставин [3].

Звичайно, в умовах воєнного стану ризику фінансово нестійкого функціонування суб'єктів бізнесу є досить значними. Однак, ведення бізнесу в таких умовах повинно базуватись на застосуванні таких принципів забезпечення фінансовою стійкістю, як:

– цілеспрямованість – це принцип, в основі якого зосереджено планування досягнення поставлених цілей та завдань. Вона досягається при такому співвідношенні характеристик бізнесу, при якому в нього буде збережена оптимальна стратегія розвитку;

– адаптивність – це принцип, який характеризує можливість та швидкість підприємства адаптуватись до зовнішніх та внутрішніх факторів, щоб продовжувати розвиватись у ринкових умовах. Зовнішні причини спричиняють багато фінансових ризиків для бізнесу, вчасне реагування та адаптивність допомагає вчасно виявити та знайти шляхи їх уникнення;

– гнучкість – це основна умова адаптивності бізнесу. Якщо суб'єкт підприємництва постійно аналізує потік фінансових ресурсів, то він має можливість шукати нові ніші для свого розвитку;

– цілісність – це принцип, який характеризується взаємодією різних видів діяльності суб'єкт підприємництва (операційної, інвестиційної та фінансової діяльності). Адже, чим тісніша взаємодія та взаємозв'язок між цими видами діяльності, тим більша фінансова результативність самого бізнесу;

– динамічність – це принцип, який характеризується системою показників ведення бізнесу, які висвітлюють його ефективність та здатність змінювати та покращувати ці показники у відповідь на зміну зовнішніх факторів [4].

На основі ідентифікації чинників впливу на фінансову стійкість бізнесу та безпосереднього оцінювання її рівня власники (керівники) бізнесу мають змогу визначити певні заходи, які спрямовані на зміцнення фінансової позиції бізнесу в Україні в умовах війни. Такі заходи мають бути спрямованими на коригування структури капіталу, оптимізацію політики управління запасами, витратами й дебіторською заборгованістю, вдосконалення дивідендної політики, процесу бюджетування та контролінгу, а також на розроблення ефективної стратегії розвитку бізнесу у післявоєнний час.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що в умовах війни забезпечення фінансової стійкості бізнесу актуалізується як ніколи. При цьому, вкрай важливою є підтримка бізнесу державою через запровадження різних фінансових програм, пільгового оподаткування, податкових канікул тощо. Тому, подальше дослідження підходів до забезпечення фінансової стійкості бізнесу має бути спрямоване на поглиблене вивчення перспективних методів підвищення фінансової стійкості вітчизняного бізнесу в післявоєнний мирний час відбудови нашої держави.

Література

1. Квасницька Р., Наконечна К. Зміни аналітичних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємств України в умовах війни / Розвиток України та її регіонів: євроінтеграційні реалії і

перспективи: матеріали з IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Ломжа – Хмельницький, 19.10.2023 р. / За наук. ред. І. Жуховські, З. Шарлович, С. Гребінська. MANS w Łomży, 2023. С. 70–74.

2. Партин Г. О., Папірник С. Є. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. *Механізм регулювання економіки*. 2022. № 3–4 (97–98). С. 129–135.

3. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 30.10.2023).

4. Кравченко М. О., Лентовська М. А. Принципи забезпечення фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271499> (дата звернення: 02.11.2023).

Онофрійчук Т. С., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ НАРОЩЕННЯ ПОРТФЕЛЯ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Актуальність дослідження. В умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України одним з основних рушіїв суспільного та економічного розвитку є впровадження та застосування цифрових інноваційних технологій, які базуються на створенні та втіленні у практику багатофункціональних пристроїв і гаджетів, які обумовлюють переважаючий вплив на успішний розвиток бізнес-структур. В результаті чого, видозмінюються й удосконалюються підходи до ведення бізнесу із розробленням інноваційних каналів збуту продуктів та послуг й новітніх технологій обслуговування клієнтів. Беззаперечно, описані тенденції інноваційно-орієнтованого управління розвитком бізнес-одиноць стосуються й страхових компаній, що обумовлює актуалізацію подальших досліджень в аспекті підвищення ефективності управління страховим портфелем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові аспекти формування та управління страховим портфелем страховика описані у працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких: В. Д. Базилевич [1], В. Д. Бігдаш [2], Н. М. Внукова [3], В. Й. Плиса [4] та інші. Що ж до сучасних трендів розвитку інноваційних технологій у страховому бізнесі, які безпосередньо впливають на структуру та якість страхового портфеля, то ці особливості описані, зокрема у працях С. К. Реверчука та Л. М. Войтович [5–7].

Проведений аналіз свідчить про те, що окреслені питання потребують подальших додаткових досліджень з метою пошуку інноваційних рішень, інструментів та технологій.

Метою статті є визначення актуальних напрямів розвитку інноваційно-орієнтованого управління нарощення портфеля страхової компанії.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні рішення у страховому бізнесі сприяють його прискореному розвитку й ведуть до значних прогресивних змін у функціонуванні. Економісти стверджують, що «для копіювання страхових продуктів конкурентам необхідно пів року, а для формування позитивного іміджу – мінімум п'ять років» [8, с. 54]. Тому, страховим компаніям в Україні, зважаючи на євроінтеграційне орієнтування, необхідно швидко реагувати на кон'юнктуру ринку, вивчаючи й задовольняючи потреби споживачів страхових послуг.

Опрацювання інформаційних джерел та фахової літератури, дозволяє визначити, що інноваційні рішення, які можуть бути застосовані вітчизняними страховиками при управлінні страховим портфелем, включають наступні варіанти:

- використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу великих обсягів даних та прогнозування ризиків;
- впровадження цифрових технологій, таких як мобільні додатки та онлайн-сервіси, що дозволяють клієнтам зручно купувати та управляти своїми полісами;
- використання блокчейн-технологій для збереження та обміну даними між страховиками та клієнтами;
- розробка нових продуктів страхування, що відповідають потребам сучасного ринку, наприклад, страхування кіберризиків та еко-страхування;

– використання роботизованих процесів для автоматизації рутинних завдань та зменшення витрат на управління страховим портфелем;
– розвиток програм винагород за безпечне водіння, які допомагають зменшити кількість ДТП та знизити ризики для страхових компаній.

Застосування цих інноваційних рішень може допомогти страховикам покращити ефективність управління страховим портфелем та задовольнити потреби сучасного ринку.

Одним з основних інструментів інноваційного розвитку є insurtech. Успішним прикладом реалізації вдосконалених бізнес-технологій у сфері страхування життя є компанія Ethos, що створила платформу, яка може за лічені хвилини здійснити термінове страхування життя через свій додаток на основі прогнозової аналітики та даних заявника без медичного огляду [9]. Bestow дозволяє користувачам купувати продукти страхування життя онлайн, а також використовує прогностичну аналітику, щоб миттєво встановити рівень ризику та надати клієнтам доступ до комплексних рішень зі страхування життя. У сфері страхування майна Hippo Insurance має спрощений процес подання претензій, який спирається на загальнодоступні дані, супутникові зображення та пристрої розумного дому; нью-йоркська компанія Lemonade пропонує страхування орендарів і власників житла на основі ШІ та поведінкової економіки, використовуючи боти і машинне навчання [10].

Одним з найактуальніших методів нарощення страхового портфелю у міжнародному страховому бізнесі є продаж страхових полісів через мережу Інтернет. Проте, враховуючи надзвичайну швидкість змін у всесвітній мережі, страховики повинні вчасно оновлювати свої електронні ресурси й офіційні сторінки, що забезпечить отримання основної переваги – скорочення витрат на страхову діяльність, адже продаж страхових продуктів здійснюватиметься онлайн. Бізнес-експерти також вважають, що укладання страхового договору через Інтернет має низку переваг: економія часу, швидкість, спрощеність процедури, універсальність.

Для вітчизняних страховиків можливість укладати страхові договори через мережу Інтернет є досить новим підходом. Активно пропонують користувачам віртуальний сервіс: НАСК «Оранта», СК «АСКА», СК «ARX», СК «PZU Україна», СГ «ТАС». Проте, одними з основних питань розвитку відповідного напрямку є електронний документообіг та електронні платежі.

Щодо інноваційних продуктів та технологій, які вже впроваджені та пропонуються на вітчизняному страховому ринку, то серед них варто відмітити: асистанс-програми, сервіс «Доктор онлайн»; електронний поліс, діджитал-технологія, КАСКО Smart; додатки «Мобільна безпека», «Домашня безпека» та «Екстрім безпека»; проєкт «Одним пальцем» та ТАС-ботік.

Перспективні напрями удосконалення управління страховим портфелем у сучасному бізнес-середовищі можуть визначатись зокрема:

- інноваційними каналами реалізації страхових продуктів, побудованими на телематичній основі та штучному інтелекті;
- створенні цифрового реєстру транзакцій із застосуванням блокчейн-технології;
- управлінні потребами клієнтів із використанням мікрострахування.

Висновки. Таким чином, інноваційні підходи до управління страховим портфелем можуть допомогти страховим компаніям України ефективніше працювати в умовах євроінтеграції. Для цього можна використовувати нові технології, аналізувати дані й використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для оптимізації процесів. Також важливо розуміти потреби й очікування клієнтів у динамічному бізнес-середовищі, щоб забезпечити їм якісний сервіс та задоволення від співпраці з компанією.

Література

1. Базилевич В. Д. Страхування : підручник / за ред. В.Д. Базилевича. Київ : Знання, 2008. 1019 с.
2. Бігдаш В. Д. Страхування : навч. посіб. Київ : МАУП, 2006. 448 с.
3. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика ; навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Єременко та ін. ; за заг. ред. Внукової Н. М. Харків; Бурун Книга, 2004. 376 с.
4. Плиса В. Й. Страхування : навч. посіб. Київ : Каравела, 2005. 392 с.
5. Бізнес на ринку фінансових послуг в епоху діджиталізації економіки та суспільства : монографія / за ред. С. К. Реверчука. Львів, 2019. 152 с.

6. Войтович Л. М. Інтернет-страхування в умовах глобалізації економіки України. *Інформаційне суспільство: стан та напрями розвитку з урахуванням регіональних умов* : тези доп. VIII Міжнар.і наук. конф. (м. Жешув (Польща), м. Львів (Україна), 26–28 вересня 2018 р.)). Львів, 2018. С. 196–199.

7. Войтович Л. М. Сучасні тренди розвитку інноваційних технологій у страховій системі України. *Фінансовий бізнес в Україні та світі: маркетингові особливості та закономірності* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 13 жовтня 2022 р.). Львів. 2022. С. 45–47.

8. Супрун А. А., Арієнчук А. М. Інноваційна діяльність страхових компаній: можливості і ризики. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 47–2. С. 53–57. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-44>. http://bses.in.ua/journals/2019/47_2_2019/12.pdf

9. Get your estimate in seconds. Ethoslife. URL: <https://www.ethoslife.com/>

10. Instant Everything. Lemonade. URL: <https://www.lemonade.com/>

Разовий Б. Б., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПРОГРАМНО-МОДУЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах трансформаційних змін, що відбуваються в економічній системі країни виникає необхідність забезпечити стійкі конкурентні позиції підприємствам. У зв'язку із цим, з'являється потреба постійно пристосовуватися до непередбачуваних подій, які відбуваються та адекватно і вчасно реагувати на ринкові зміни. Для фінансової діяльності підприємств України властиві тенденції росту суперечностей, складнощі проблем економічного, управлінського характеру. Дані обставини обумовлюють необхідність розвитку існуючих підходів до управління фінансовим потенціалом підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначенню сутності поняття фінансового потенціалу підприємства його формуванню присвячено багато наукових робіт вчених-економістів [1–4]. Однак питання, що пов'язані з удосконаленням методичних підходів до управління фінансовим потенціалом підприємства, залишилися недостатньо опрацьованими. Це, безумовно, підтверджує актуальність проблеми дослідження.

Мета статті. Удосконалення підходу до управління фінансовим потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу. Основною цілю управління фінансовим потенціалом підприємства є оптимізація фінансових потоків з ціллю максимального збільшення позитивного результату діяльності. Для цього підприємствам необхідно розробляти і ефективно реалізовувати відповідні стратегії фінансування.

Існуючі підходи до формування механізму управління фінансовим потенціалом підприємства орієнтовані на реалізацію трьох управлінських процедур [1–4]: здійснення діагностики фінансового потенціалу підприємства; проведення оцінки структурної динаміки фінансового потенціалу; реалізація моніторингу фінансового потенціалу підприємства.

Вважаємо доцільним для підвищення результативності управлінських заходів, направлених на підвищення ринкової вартості господарських суб'єктів, структурувати процес управління фінансовим потенціалом, направлений на підвищення ефективності фінансової діяльності. Для побудови структури управління фінансовим потенціалом підприємства доцільно застосувати принцип матричної організаційної структури управління з виділенням центрів фінансової відповідальності, на основі програмно-модульного і функціонального принципу управління.

Управління фінансовим потенціалом підприємства передбачає складну координаційну систему забезпечення взаємозв'язків між модулями підготовки і оцінки інформаційної бази, розробки управлінських рішень, оцінки їх досягнення і вибору раціонального рішення по ефективному управлінню фінансової діяльності.

Управління фінансовим потенціалом повинно базуватись на цілеспрямованому впливу менеджерів на суб'єкт господарювання за допомогою спеціальних інструментів, а система управління передбачає управління інформацією взаємопов'язаних елементів системи, що характеризують фінансову діяльність організації і функції, що вона виконує (рис. 1).

Рис. 1. Структура процесу формування механізму управління фінансовим потенціалом підприємства: програмно-модульний підхід

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що процес управління фінансовим потенціалом підприємства є складним явищем, яке залежить від багатьох факторів, які повністю або частково контролюються суб'єктом господарювання. Головним завданням управління фінансовим потенціалом підприємства є оптимізація його фінансових ресурсів із метою максимального збільшення позитивного фінансового результату.

Література

1. Марченко В. М., Бондар А. І. Управління фінансовим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6644> (дата звернення: 1.10.2023).
2. Паргин Г. О., Задерецька В. І., Граціян О. В. Формування фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_45 (дата звернення: 5.10.2023).
3. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 123.
4. Квасницька Р. С. Теоретичні основи поняття «потенціал інституту фінансового ринку». *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. № 1 (42). С. 149–151.

Романова К. А., Масюк Ю. В.
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Масштабна інноваційна діяльність у сучасних умовах є основою стабільного та ефективного економічного зростання як окремих галузей, так і країни в цілому. Інноваційний розвиток потрібен в усіх сферах економіки, зокрема й аграрних підприємств України, бо є важливим для підвищення продуктивності, якості продукції та конкурентоспроможності на світовому ринку, саме тому сьогодні розвиток аграрних підприємств є одним з пріоритетних напрямів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем економіки України, пов'язаних з інноваційністю в діяльності аграрної сфери, зробили Захарченко В., Курило Л., Балахонова О., Зоргач А., Федоров М., Ільчук М., Коновал І., Саблук П. та інші українські вчені [2, 3].

Для вдосконалення методів управління інноваційним розвитком підприємств в умовах глобалізації економіки, науковці та дослідники пропонують різні практичні підходи та ідеї, зокрема Н. Вдовенко, О. Ложачевська, С. Родченко, В. Ігнатюк, О. Біловодська та ін. [3]. Роботи цих науковців показують те, що інноваційність є пріоритетним напрямком для покращення загальнонаціонального становища цієї сфери економіки, а методи – різноплановими й ефективними.

В умовах тривалої цифровізації економіки науковці розглядають проблему прискорення інноваційного розвитку аграрного сектору, але аспекти методології впровадження інновацій в економічну систему сільськогосподарських підприємств, які потребують демонстрації, є недостатньо вивченими. Саме тому й сьогодні відбуваються дослідження щодо підвищення інноваційного внеску в розвиток аграрного сектору.

Мета статті. Метою статті є дослідження інноваційного розвитку аграрних підприємств в умовах євроінтеграції, визначення рівня інноваційної активності підприємств України.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації сільськогосподарські підприємства України, як правило, зосереджуються на інноваційному розвитку. Вивчаючи це питання, стало зрозуміло, що впровадження інновацій є одним з основних чинників підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, але здійснюється несистемно [4].

Слід зазначити, що сьогодні в Україні ефективне впровадження інновацій в агропідприємствах може бути ускладнене різними факторами та умовами. Тому, формування національного механізму регулювання інноваційного розвитку та вдосконалення національної системи стимулювання інновацій грають важливу роль у підтримці і прискоренні інноваційного розвитку країни.

Вивчаючи інноваційний розвиток України, ми зробили висновок про те, що об'єктивне порівняння ситуації в Україні може бути завдяки міжнародним індикаторам, а саме European Innovation Scoreboard. European Innovation Scoreboard (Європейський індекс інновацій) – це щорічний індикатор, який визначає та оцінює інноваційну діяльність та продуктивність європейських країн. Цей індекс розроблений Європейською комісією та надає оцінку національних інноваційних систем країн Європейського Союзу, а також деяких інших європейських країн [5]. Цей індикатор показує, що Україна у 2022 році посіла останнє місце за рівнем інноваційного розвитку, тобто увійшла до четвертої групи з індексом 0,1889, у той час, коли максимальне значення дорівнює 1 [6].

Державна політика грає важливу роль у визначенні характеру та перспектив інноваційного процесу в аграрному секторі України. Уряд повинен створити сприятливий законодавчий фреймворк для інновацій в агропромисловості, включаючи норми, що стосуються інтелектуальної власності, захисту даних, стимулювання досліджень та розробок, а також регулювання використання нових технологій. Держава може створювати спеціальні програми та інкубатори для підтримки інноваційних стартапів в агропромисловості, а встановлення стандартів безпеки та якості для інноваційних продуктів у сільському господарстві є важливим завданням для захисту споживачів та забезпечення довіри до нових технологій.

Особливо важливими є такі три вектори діяльності: виявлення проблем; вирішення проблем завдяки науковим дослідженням; мотивація до створення новітніх розробок в аграрній галузі; розробка або наявність організаційно-економічних механізмів для інноваційних економічних систем.

Інноваційні проекти в агропромисловості включають в себе широкий спектр ініціатив та технологій, спрямованих на покращення продуктивності, якості продукції, сталість та конкурентоспроможність аграрних підприємств: впровадження автоматизованих систем вирощування рослин або тварин, включаючи використання дронів, сільськогосподарських роботів і систем штучного інтелекту для моніторингу та обробки даних; впровадження екологічно чистих методів сільського господарства; використання біологічних методів контролю за шкідниками, таких як використання вражаючих організмів, що борються зі шкідниками, і використання екологічно безпечних пестицидів; створення онлайн-ринків і платформ для обміну продукцією та послугами між сільськими господарствами, постачальниками та споживачами та інші.

Висновки. Таким чином, стратегічною метою інноваційного розвитку аграрного ресурсного потенціалу України є забезпечення належного рівня продовольчої безпеки за всіма її параметрами та дотримання принципів національного розвитку шляхом здійснення інноваційної модернізації аграрного сектору в умовах глобальних викликів. У цьому контексті сьогодні важливо зосередити інноваційну діяльність в аграрному секторі національної економіки на прогнозуванні довгострокових напрямів розвитку, відборі пріоритетних для аграрного сектору та держави інноваційних проєктів у межах бюджетних ресурсів, забезпеченні підтримки необхідних наукових і прикладних досліджень з боку держави й підприємництва. Необхідний результат можна буде отримати лише завдяки постійній роботі інноваційного зростання.

Література

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 06.11.2023).
2. Ільчук М. М., Коновал І. А. Ефективність інвестиційного процесу створення та функціонування високотехнологічного сільськогосподарського підприємства. *Економіка АПК*. 2015. № 5. С. 55–61.
3. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
4. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/526-2021-%D1%80> (дата звернення: 07.11.2023).
5. European Innovation Scoreboard. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en
6. The Global Competitiveness Index 4.0 Methodology and Technical Notes. The Global Competitiveness Report 2020. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/04Backmatter/3.%20Appendix%20C.pdf> (дата звернення: 07.11.2023).

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Svydka S. A., Gordeeva T. A., Khrushch N. A.
 Khmelnytskyi National University,
 c. Khmelnytskyi

TRENDS OF THE UKRAINIAN BANKS ACTIVITIES IN THE SECURITIES MARKET

Relevance of research. One of the trends in the development of the modern world economy is the rapid development of world financial markets and the emergence of new financial instruments that become decisive in the formation of development strategies of banks that try to maximize their profits at the expense of reducing the risks of their activities. In this context, the study of the latest trends in the securities market allows us to identify areas for further development in Ukraine.

Analysis of recent research and publications. Sufficient attention is paid to the study of banks' activity in the securities market in domestic scientific circles. Studies of various aspects of the modern practice of banks in the securities market are contained in the works of L. Borysova and M. Mamunenکو [1], L. Zherdetska [2], Z. Krykhovetska and I. Kokhan [3], Yu. Onyschenko [4], V. Rysina [5] and others. Most of the scientific publications on this topic are aimed at researching the investment activity of banks in the securities market and its effectiveness.

The purpose of the article is to conduct an analysis of modern trends and to identify the existing advantages and disadvantages of the activities of Ukrainian banks in the securities market.

The main material. Today, banking institutions play a key role in the country's financial system and in providing financing for the country's economic development. In Ukraine, a bank-centric model of financial intermediation has been implemented, which means that it is banks that implement the largest volumes of financial transactions in all spheres of the national economy and are also important participants in the securities market. In the complex of measures that provide banking institutions with the formation of the necessary amount of capital, a separate place belongs to the issue of securities. According to the legislation banks in Ukraine can issue emission securities. As of the beginning of 2022, the total amount of accumulated authorized capital in the country's banking system amounted to 481.5 UAH billion, having decreased over the five years under review by 13.9 UAH billion, or by 2.8%, which was due to the exit from the market of a significant number of insolvent banks [6].

During the last five years, in general, the banking system of the country saw a gradual growth of emission operations, but the rate of growth of this indicator was significantly lower than the growth rates of bank assets (Fig. 1).

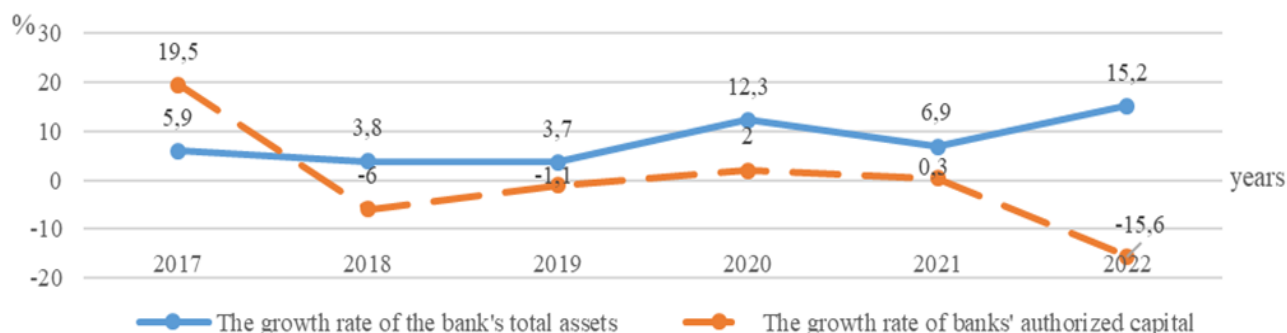

Fig. 1. Comparison of annual growth rates of total assets and authorized capital of Ukrainian banks in 2017–2022

Due to the issue of corporate bonds, banks ensure the attraction of additional volumes of loan capital for a specified period and a pre-arranged fee. This method of attracting capital is actively used in European

practice and provides banks with additional advantages related to their independent determination of loan conditions and the formation of their public credit rating. However, despite the opportunities created by the legislation, in the modern practice of domestic banks, only some of them practice issuing corporate bonds to attract loan resources. They include: JSC CB “PRIVATBANK”, JSC “KREDOBANK”, JSC “Sense Bank” (former “ALFA-BANK”), JSC “TASKOMBANK”, JSC “BANK AVANGARD”. Information on the volume of issuance of corporate bonds by the specified banks in 2017–2021 is given in Table 1. In 2021 the revealed positive dynamics of growth in the volume of issuance of debt securities by banks testify to the increasing importance of this source of debt financing. Although, today this source of financing is used by only 5 banks out of 67, or only 7 % of their total number.

Table 1

The volume of corporate bonds issued by banks in 2017-2021

Bank	Years						The growth rate,%	
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	<u>2021</u> 2017	<u>2022</u> 2021
JSC “TASKOMBANK”	93933	140104	150959	113372	113566	9560	21	-92
JSC “Sense Bank” (former “ALFA-BANK”)	62250	44938	6902	8456	4677	1812	-92	-61
JSC “KREDOBANK”	4759	304076	279470	384809	486123	–	10115	-100
JSC CB “PRIVATBANK”	2029	2129	2228	2327	2427	2528	20	4
JSC “BANK AVANGARD”	–	–	–	–	26266	7170	+100	-73
Total	173029	491246	439560	508964	633019	21071	266	-97

For the rest of the banking institutions, the use of the issue of corporate debt securities to replenish capital remains a promising task. However, the war adjusted and the volume of corporate bond issuance by banks in 2022 decreased sharply. In the conditions of a decline in the demand for credit services of banks in society, an important direction for these institutions to implement their active operations is investment in securities.

Table 2

Volumes of Ukrainian banks` investments in securities in 2017-2022

Bank	Years						The growth rate, %	
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	<u>2021</u> 2017	<u>2022</u> 2021
Investments in securities accounted for at amortized cost, UAH billion	101,3	94,8	170,6	285,9	315,3	554,7	+211,3	+75,9
including those refinanced by the NBU	100,4	90,7	166,6	256,7	309,8	531,9	+208,6	+71,7
Investments in securities accounted for at fair value, UAH billion	275,3	204,3	208,6	307,7	336,0	270,1	+22,0	-19,6
including those refinanced by the NBU	271,0	188,0	197,2	295,5	330,8	264,0	+22,1	-20,2
Total investments in securities, UAH billion	425,0	480,0	539,1	791,1	829,6	1017,1	+95,2	+22,6
Of them in domestic government bonds, UAH billion	362,9	378,3	334,3	518,6	546,1	483,1	+50,5	-11,5
Share of investments in domestic government bonds in the bank's portfolio of securities, %	85,4	78,8	62,0	65,6	65,8	47,5	-23,0	-27,8

As evidenced by the data in the Table 2, in 2021 investments in securities accounted for at fair value (336 UAH billion) and investments in securities accounted for at amortized cost (315.3 UAH billion) occupy approximately equal parts of the bank's portfolio of securities. However, in 2022 there is a flow of funds in favour of investing in securities accounted for at amortized cost: 554.7 against 270.1 UAH billion. The specifics of these groups of investments are determined by the specifics of bank accounting of transactions

with securities. However, it should be noted that banks invest funds only in high-quality securities and those issued by the government are the most popular – the domestic government bonds.

According to Fig. 2 in 2017, 2019, 2020, and 2021, the growth of the total volume of bank investments in securities was faster than the growth of the nominal GDP of Ukraine. That is, during these periods, the investments of Ukrainian banks in securities had a positive effect on the economic growth of the country. Whereas, the bank lending process did not provide such a positive effect. The high rate of growth of investments in securities by banks, which was observed in the years under study, caused a significant change in the structure of bank assets.

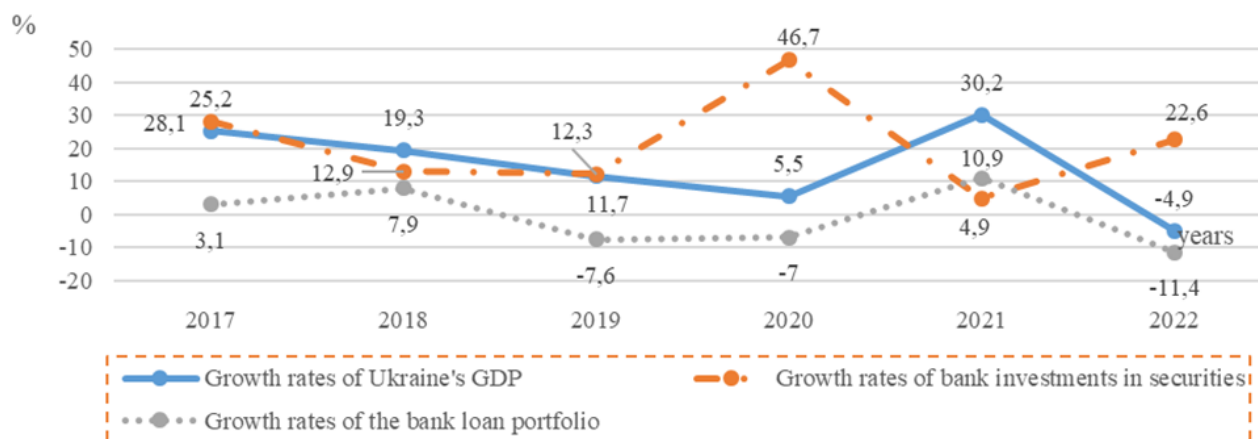

Fig. 2. Comparison of annual growth rates of the loan portfolio, bank investments in securities and GDP of Ukraine in 2017–2022

It should be noted that domestic government bonds are popular securities on the stock market, and therefore the interest of banks in conducting operations with them will only grow. In 2021, the total volume of transactions with state securities on the domestic stock exchange market amounted to UAH 443.8 billion, which is more than 2.3 times more than the figure five years ago. The share of turnover from domestic government bonds in the total turnover of exchange transactions with securities in 2017–2021 was the largest, varying between 92.1–98.2 % [6; 7].

With the beginning of military aggression in Ukraine, the government decided to issue a separate type of government securities – military government bonds, which significantly activated this market and the participation of banks in it. To further activate this market, from the beginning of 2023, the NBU allowed banks to build up to 50 % of their required reserves by purchasing certain types of government bonds. In fact, in this way, the NBU encourages banks to purchase government bonds, emphasizing the preferred securities needed by the government.

Conclusions. Given the growth in the volumes of emission, investment and intermediary activities of banks on the domestic securities market during the last five years under review, it can be argued that the forms and instruments of state regulation of these types of banking activities implemented by the National Bank and the National Securities Commission and the stock market, today demonstrate their proper efficiency. Effective regulation of banking activity on the securities market allows direct its development in the direction necessary for the State and avoid financial crises and upheavals, which are the most painful for small investors

References

1. Borysova L. E., Mamunencko M. S. Modern trends in the development of domestic banking transactions with securities. *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade*. 2021. Issue 2 (103). P. 35–41.
2. Zherdetska L. V. Evaluation of the effectiveness of the investment activity of banks of Ukraine on the stock market. *Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*. 2021. № 9–10 (286–287). P. 11–17.

3. Krykhovetska Z. M., Kokhan I. V. Problems and ways of improving the formation of banks financial resources. *Economy and society*. 2022. № 39. P. 157–163.
4. Yu. I. Onishchenko. Management of investment activities of the bank: theory and practice. *Market infrastructure*. 2018. Issue 25. P. 738–745.
5. Rysin V., Papirnyk S. Transformation of the role of banks in the market of government debt securities. *Economy and society*. 2022. № 44. P. 189–196.
6. Analytical reviews of the National Bank of Ukraine. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article
7. Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

**Андросова В. Р, Безимська Ю. В., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

**ФІНАНСОВІ РИЗИКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ
ЗА ОСНОВНИМИ БІЗНЕС-НАПРЯМАМИ РОБОТИ:
РІЗНОВИДИ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ**

Актуальність дослідження. Підприємницька діяльність завжди супроводжується різними ризиками. Фінансові ризики особливо актуальні для банківського бізнесу, адже суттєво впливають на результати фінансово-економічної діяльності на розмір отриманого прибутку. Несвоєчасне реагування на виклики, загрози та ризики, спричинені ними, може призводити до зниження загальної ефективності, погіршення показників рентабельності та можливості банкрутства. Тому управління ризиками за сучасних умов постійних змін і трансформацій у економічному середовищі є важливим й необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у становлення і розвиток методів ідентифікації, оцінки, аналізу управління ризиками зробили Е. Дж. Долан, Р. Котлер, К. Д. Кемпбелл, Е. Рід та інші. Різноманітні проблеми оцінки, аналізу, управління ризиками як для банків, так і для інших суб'єктів господарювання розглядаються в роботах українських учених, а саме: І. Бланка, В. Вітлінського, А. Герасимовича, І. Гіленка, Н. Гончарової, М. Єрмошенка, О. Кириченка, Н. Маслової, В. Міщенко, Л. Примостки, Л. Романенко та ін.

Віддаючи належне науковому доробку вчених, слід зауважити, що проблеми управління фінансовими ризиками банків України потребують подальших досліджень, зважаючи на нестабільність макросередовища та процеси, які супроводжують їх функціонування у сучасних політичних та соціально-економічних умовах.

Метою статті є визначення різновидів та ключових проблем управління фінансовими ризиками банків у розрізі основних бізнес-напрямів роботи.

Виклад основного матеріалу. Для вірної ідентифікації та побудови ефективної системи управління фінансовими ризиками банків важливим є розуміння сутності поняття «ризик» як такого.

При визначення сутності економічної категорії ризику дослідники зазначають, що він пов'язаний з конфліктністю, результативністю та невизначеністю. Конфліктність виникає через суб'єктивно-об'єктивну природу ризику, наявність певних суперечностей між об'єктивно існуючими ризиковими ситуаціями та їхньою суб'єктивною оцінкою. Невизначеність пов'язана з неможливістю оцінки ймовірності настання певних подій та масштабів їхнього вияву. Необхідність прийняття економічних рішень в умовах невизначеності спричиняє виникнення ризику. Відмінність ризику від невизначеності полягає в тому, що ризик передбачає можливість оцінки ймовірності настання подій та наслідків їхньої реалізації. Результативність ризику виявляється в ймовірності відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності економічних агентів.

При цьому у наукових працях, присвячених ризику, маємо суперечливі підходи саме до визначення категорії «ризик», які умовно можна поділити на дві групи. Згідно з першим підходом реалізація ризику є чимось негативним, що обов'язково призведе до економічних (фінансових) втрат.

Крім того, оптимальною ситуацією за цим підходом є повне усунення ризику, але, безумовно, повна відсутність ризику лише гальмує розвиток економіки, оскільки знижує її динамічність та ефективність [1, с. 21].

Якщо під ризиком розуміти тільки збитки, тоді втрачається сенс підприємницької діяльності, що переважно перебуває під впливом непрогнозованих змін факторів зовнішнього середовища. Небажання суб'єктів господарської діяльності приймати на себе економічно доцільні обсяги ризиків призводить до їх відставання в розвитку, втрачання конкурентоспроможності та сегментів ринку.

З цієї причини більш доречним є другий підхід визначення ризику, в якому припускається можливість отримання як негативних, так і позитивних результатів. З такого визначення слідують й загальні складові категорії «ризик», а саме: наявність ризику в усіх видах економічної діяльності; неможливість точно спрогнозувати зміни чинників зовнішнього середовища та внутрішнього середовища; наявність альтернативних стратегій управління ризиком; об'єктивно – суб'єктивна природа ризику; ймовірність одержання як прибутку, так і збитків.

Загалом, банківські ризики мають ознаки економічної категорії ризику, однак певні особливості формування банківських ризиків (активно-пасивні операції банку формують фінансові ризики, організація банківських операцій та корпоративне управління – операційні ризики, фактори зовнішнього середовища – функціональні ризики) дають підстави розглядати їх як окреме поняття.

Варто зауважити, що фінансові ризики банківської установи можуть бути базово розподілені на чисті: (кредитний, ризик ліквідності і платоспроможності) та спекулятивні (процентний, валютний і ринковий) й мають високу ймовірність визначення кількісної величини.

В результаті аналітичних досліджень, можемо узагальнити, що фінансові ризики за своєю економічною сутністю більше пов'язані з бізнес-напрямами банку, які виступають у якості факторів виникнення фінансових ризиків (табл. 1).

Таблиця 1

Різновиди фінансових ризиків за основними бізнес-напрямами банку*

Бізнес-напрямок роботи банку	Вид ризику
Надання кредитів фізичним та юридичним особам	Кредитний, валютний, ліквідності, процентний
Залучення вкладів фізичних та юридичних осіб	Ліквідності, валютний, процентний
Купівля–продаж іноземної валюти за дорученням клієнтів та за ініціативою банку	Валютний
Управління розвитком та контроль операцій відокремлених підрозділів (філіалів)	Кредитний, валютний, ліквідності, процентний
Продаж, купівля, обмін цінних паперів за дорученням клієнтів та за ініціативою банку, андеррайтинг	Кредитний, фондовий, процентний
Оптимізація та регулювання грошових потоків, залучення та розміщення коштів на міжбанківському ринку	Кредитний, валютний, ліквідності, процентний

*Складено за інформацією [1–8]

Узагальнюючи зазначене, основними проблемами управління фінансовими ризиками банківських установ є:

- недостатня оцінка ризиків (недостатня оцінка факторів, які можуть призвести до ризикових ситуацій, може призвести до неправильного управління фінансовими ризиками);
- недостатня диверсифікація портфелю (концентрація активів у певних секторах або компаніях може збільшити ризик для банку в разі негативного впливу на цей сектор або компанію);
- недостатня ліквідність (недостатня ліквідність може призвести до проблем з виконанням поточних зобов'язань перед клієнтами та іншими кредиторами);
- недостатня організаційна культура (якщо культура банку не сприяє своєчасному виявленню та вирішенню проблем, це може призвести до накопичення ризикових ситуацій).

Кількість ризику і якість управління ризиком мають оцінюватися незалежно один від одного. Кількість ризику насамперед відображає рівень ризику, який бере на себе банк в процесі своєї діяльності, і добре це чи погано – залежить від того, чи забезпечують системи управління ризиками банку виявлення, вимірювання, моніторинг і контроль цієї кількості ризику.

Висновки. Таким чином, управління фінансовими ризиками є надзвичайно важливим для сучасних банківських установ. Банки повинні мати ефективну систему управління ризиками, яка всебічно оцінює й контролює всі типи ризиків, що можуть впливати на їх діяльність. Такий підхід до організації управління допоможе банкам забезпечити стабільне функціонування та досягти успіху на фінансовому ринку.

Література

1. Управління ризиками банків: монографія / за ред. А. О. Спіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283 с. (Управління ризиками базових банківських операцій, у 2 т., Т. 1).
2. Бугріменко Р. М., Смірнова П. В. Ризикологія : навч. посіб. Харків : ТОВ «Видавництво «Форт», 2022. 148 с.
3. Геєць О. та ін. Основи банківської справи та управління кредитними ризиками : навч. посіб. Київ : Вид-во Європейського університету. 2014. 237 с.
4. Грушко В. та ін. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. для самост. роботи студ. Київ : КРОК. 2007. 121 с.
5. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 318 с.
6. Кігель В. Р. Ризикологія: теоретичні основи та прикладні задачі, моделі і методи : навч. посіб. для студентів екон. спец. Український гуманітарний інститут. Київ : Міленіум, 2017. 230 с.
7. Коваленко В. В., Зверяков О. М., Гайдукович Д. С. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність банків України. *Фінанси України*. 2016. № 2. С. 83–98.
8. Шклярук С. Г. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 494 с.

Кушнір Ю. О., Фрадинський О. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. В умовах нестабільного зовнішнього середовища, воєнного стану та спричиненої цим економічної кризи банківські установи стикаються не тільки із суттєвим відтоком депозитів, зміни валютної структури депозитного портфелю, а й із запитом на нові види депозитів, підходів до організації депозитної роботи. Тенденції вимушеної міграції економічного активного населення як всередині України, так і за кордон через активні бойові дії в найбільш промислово та технологічно розвинених регіонах, передислокація інноваційних підприємств, малого та середнього бізнесу на захід України також обумовлюють зміни у депозитній активності банківських установ. Все це викликає негайну потребу у перегляді депозитної політики банку у бік збільшення її гнучкості, адаптивності та інноваційності. Тому оптимізація депозитної політики банку є складним багатофакторним завданням, основою вирішення якого має бути врахування інтересів економіки країни в цілому, комерційного банку як суб'єкта економіки, клієнта й персоналу банку зокрема [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження депозитних операцій банку зосереджені в роботах вітчизняних науковців – О. Бартош, О. Васюренка, М. Вознюка, А. Герасимовича, Я. Грудзевича, Р. Кіндрацької, Р. Коцовської, О. Лаврушина, В. Ричаківської, Г. Панової, А. Пустової, Н. Радченко, Л. Снігурської, Б/ Усача та ін.

Метою статті є розкриття сутності депозитної політики та її видів.

Виклад основного матеріалу. У теоретичному аспекті, на думку В. Кириленко, депозитна політика являє собою концепцію організації депозитних відносин, постановку завдань в області залучення ресурсів, а також проведення практичних заходів для її реалізації [3].

З практичної точки зору М. Вознюк під депозитною політикою в широкому змісті розуміє діяльність банку, пов'язану із залученням коштів вкладників і інших кредиторів, а також визначенням (регулюванням) відповідної комбінації джерел коштів. У вузькому змісті – це дії банку,

спрямовані на задоволення потреби самого банку в ліквідності шляхом активного вишукування й залучення коштів, у тому числі й запозичених [2]. Суть депозитної політики О. Бартош пропонує розглядати як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому – депозитна політика комерційного банку характеризується як стратегія і тактика банку при здійсненні ним діяльності щодо залучення ресурсів з метою повернення, а також при організації та управлінні депозитним процесом [1]. Таким чином, можна зробити висновок про неоднозначність депозитної політики, опираючись на основні підходи до її визначення.

Депозитна політика може розроблятися як на рівні держави (на макрорівні), так і на рівні окремого банку (на мікрорівні), рис. 1.

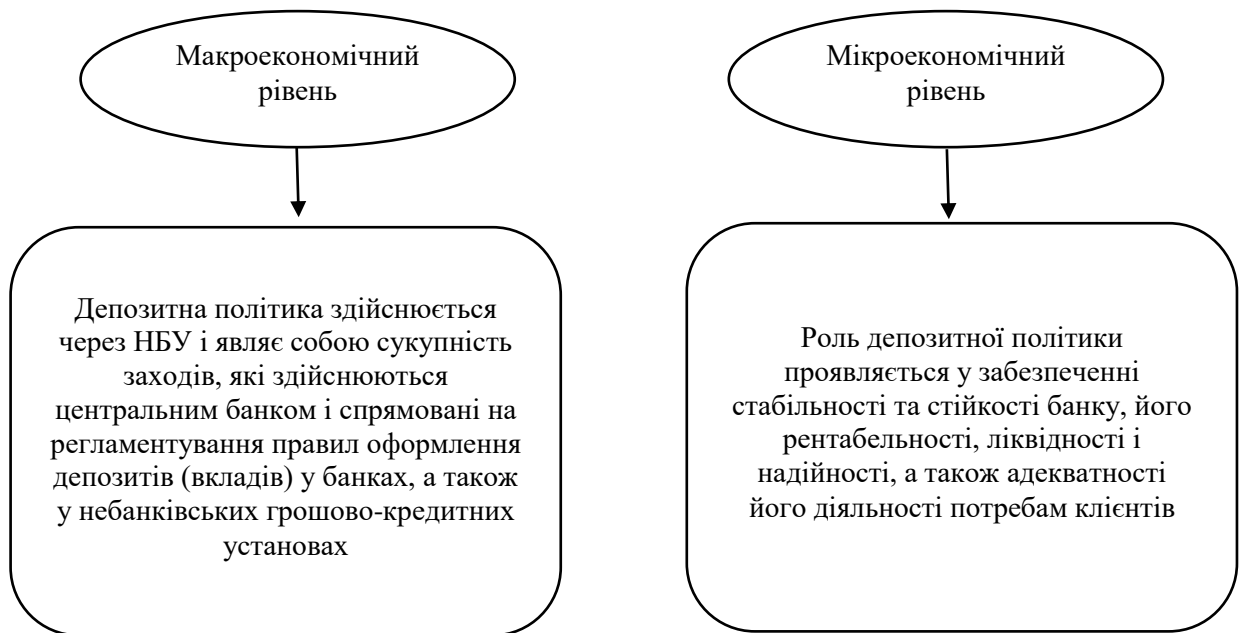

Рис. 1. Рівні депозитної політики

Також, наступними основними положеннями визначається необхідність і значна роль ефективного управління депозитною політикою банку [2]:

– по-перше, ефективно організована депозитна політика є вагомим фактором фінансового стану банку, його стабільності, передумовою досягнення платоспроможності і надійності;

– по-друге, ефективне управління залученими і позиченими коштами забезпечує ліквідність та фінансову рівновагу банку в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова сталість значною мірою визначаються тим, наскільки різні види депозитів синхронізовані між собою за обсягами й часом. Високий рівень синхронізації забезпечує суттєве прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку банку;

– по-третє, ефективному управлінню депозитною політикою сприятиме використання запропонованого інтегрального показника, що дає змогу оцінювати основні напрямки депозитної політики з урахуванням ризикованості активних операцій банку.

Можемо зробити висновок, що комплексний аналіз депозитної політики банку є інформаційною передумовою для прийняття рішень, а також аналітичним забезпеченням для узагальнення та оцінки результатів реалізації депозитної політики.

У банківській практиці розрізняють різні види депозитів, основні підходи до класифікації яких за різними ознаками (економічним змістом, терміном користування, категоріями вкладників, за формою визначення власника, за методом і терміном нарахування відсотків тощо), наведені у таблиці 1 [4].

Постановою Правління Національного банку України «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними й фізичними особами» передбачено такі види вкладів (депозитів): вклади (депозити) на вимогу, вклади (депозити) строкові.

Отже, спираючись на специфіку депозитної політики основною метою її здійснення, на думку більшості дослідників, є залучення як можна більшого обсягу депозитних ресурсів за найнижчою

ціною. Досягнення цієї мети фактично сприятиме створення необхідних передумов і для досягнення основної мети діяльності будь-якого банку – одержання максимального прибутку.

Таблиця 1

Класифікація видів депозитів

Ознака класифікації	Вид депозиту
За економічним змістом:	– активні депозити (розміщені)
	– пасивні депозити (залучені)
За строком користування:	– депозити до запитання (на вимогу)
	– строкові депозити
За валютою, в якій номінований депозит:	– депозити в національній валюті
	– депозити в іноземній валюті
За категоріями вкладників:	– депозити банків
	– депозити за рахунок бюджетних коштів
	– депозити юридичних осіб
	– депозити фізичних осіб
За формою визначення власника:	– іменні депозити
	– депозити на пред'явника
За резидентністю:	депозити резидентів
	– депозити нерезидентів
За цільовим призначенням:	– дохідні депозити
	– гарантійні депозити
За способом юридичного оформлення зобов'язань за депозитом:	– оформлені угодою
	– з наданням ощадної книжки
	– з наданням депозитного сертифіката
За формою вилучення депозиту та нарахування відсотків:	– безумовні (без попереднього повідомлення або з попереднім повідомленням)
	– умовні (кошти можуть бути вилучені за настання певних обставин, обумовлених угодою)
За режимом функціонування:	– з правом поповнення
	– без права поповнення
За методом нарахування відсотків:	– депозити з фіксованою процентною ставкою
	– депозити з плаваючою процентною ставкою
	– депозити, за якими нараховуються «прості» проценти
	– депозити, за якими нараховуються «складні» проценти
За терміном нарахування відсотків:	– депозити зі щомісячним нарахуванням процентів
	– депозити зі щоквартальним нарахуванням процентів
	– депозити зі щорічним нарахуванням процентів
	– «авансові депозити»

Висновки. Необхідно зазначити, що немає єдиної депозитної політики для всіх банків. Кожен банк визначає свою власну депозитну політику з огляду на економічну, політичну, соціальну ситуацію в регіоні своєї діяльності. Якщо банк не має депозитної політики, або має депозитну політику невисокої якості, або не зміг довести її основні положення до відома конкретних виконавців, ставлячи тим самим під сумнів можливість її реалізації, значно підвищується сукупний ризик його діяльності.

Література

1. Бартош О. Депозитна політика банку та основні етапи її формування. *Вісник УБС НБУ*. 2008. № 3. С. 97–101.

2. Дік Ю., Єрмошкіна О. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами комерційного банку. *Економіка і управління*. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/162402/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b0%d0%bb%d1%96%d0%b2%202022-384-385.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 09.11.2023).

3. Кириленко В. М. Аналіз депозитної бази банку. *Банківська справа*. 2012. № 5. С. 31–38.

4. Мулик Т. Аналіз депозитних операцій банків: стан, проблеми та вдосконалення. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, 2021. № 28. С. 66–75. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/28-2021/mulyk.pdf> (дата звернення: 10.11.2023)/

Московчук Д. О., Ласкута А. А., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження. Страхові компанії відіграють важливу роль в економіці країни, вони стимулюють розвиток підприємництва, захищають бізнес-середовище від негативного прояву різного роду ризиків шляхом надання страхових послуг. Від діяльності страхових компаній залежить стабільність багатьох суб'єктів господарювання, оскільки саме страховики є одними з найпотужніших інвесторів, які вкладають власні кошти та страхові резерви у різні галузі економіки. Для забезпечення стабільної діяльності страхових компаній необхідно здійснювати ефективне управління її фінансами, що передбачає раціональне формування, розміщення та використання фінансових ресурсів в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення та розвитку вітчизняного страхового ринку досліджувались такими вченими як: О. О. Гаманкова, Н. Г. Нагайчук, Н. В. Ткаченко, І. Г. Сокиринська, О. А. Клепікова, С. В. Сокол, Н. В. Приказюк, А. І. Доманчук та ін. Зазначаючи важливість наукових доробків вчених, все ж ряд питань, які стосуються функціонування українського страхового ринку в умовах нестабільності економічного середовища потребують подальших досліджень.

Метою статті є визначення сучасного стану розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану, основних проблем та.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах бізнес-середовище характеризується ризиками внутрішнього та зовнішнього характеру. Мінімізація негативного прояву ризиків можлива за рахунок використання такого сучасного інструменту як страхування, що забезпечує захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків. Крім того, за допомогою страхових компаній відбувається акумуляція грошових коштів, які сплачуються страхувальниками у вигляді страхових премій та їх перетворення у інвестиційний капітал, який стимулює розвиток національної економіки та зменшує навантаження на державний бюджет.

В умовах глобалізації, трансформації та поступової інтеграції нашої країни до Європейського Співтовариства роль та значення страхового ринку як стабілізатора та індикатора розвитку економіки зростає. Проте, продовж останніх років розвиток вітчизняного страхового ринку стримувалися політичною нестабільністю в країні; застарілим страховим законодавством, жорсткими обмеженнями, які були спричинені пандемією коронавірусної інфекції; нестабільністю міжнародного страхового та фінансового ринків. З настанням 2022 року кризові прояви на страховому ринку значно поглибилися, що спричинено повномасштабним вторгненням росії на територію України, веденням воєнного стану та окупацією частини території країни. В таких умовах страховий ринок України має досить обмежені можливості для сталого розвитку.

Сьогодні страховий ринок України характеризується суттєвим скороченням кількості страхових компаній. Протягом 2019-2022 р. кількість страхових компаній на ринку зменшилась на 40 %, що свідчить про складні умови функціонування та посилення нагляду з боку регулятора. Так, у 2021 році загальна кількість страхових компаній склала 155 одиниць, що на 26,19 % або на 55 компаній менше, ніж у 2020 році. Кількість страхових компаній, які здійснюють інші види страхування, ніж

страхування життя у 2021 році склала 142 одиниці, що на 25,26 % або на 48 страховиків менше, ніж у 2020 році. Лайфових страховиків у 2021 році було 13, що на 35 % менше, ніж у 2020 році [1].

У 2022 році загальна кількість страхових компаній склала 128 одиниць, що на 17,42 % або на 27 компаній менше, ніж у 2021 році. Кількість страхових компаній, які здійснюють інші види страхування, ніж страхування життя у 2022 році склала 116 одиниць, що на 18,31 % або на 26 страховиків менше, ніж у 2021 році. Лайфових страховиків у 2022 році функціонувало 12, що на 7,69 % менше, ніж у 2021 році.

Не зважаючи на скорочення кількості страхових компаній, які функціонують на ринку, ті страховики, які змогли вистояти та продовжують свою діяльність, нарощують капіталізацію ринку. Так, у 2019 р. на одну страхову компанію припадало 274,1 млн грн активів, у 2021 р. – 410,5 млн грн активів, а у 2022 р. – 549,5 млн грн активів. Проте, варто зазначити, що більш розгорнуті показники розвитку вітчизняного страхового ринку протягом 2019-2022 років показують нестійку суперечливу динаміку.

Кількість укладених договорів страхування у 2021 році, у порівнянні із 2020 роком зросла на 9,11 % і склала 131561,9 тис. одиниць, а у 2022 році їх кількість, у порівнянні з 2021 роком зменшилася на 33,11 % і склала 88003 тис. одиниць. Таке суттєве зменшення кількості укладених договорів страхування продиктоване суттєвим зменшенням доходів фізичних та юридичних осіб, втратою стабільних джерел доходів, виїздом за кордон значної частини населення.

Загальний обсяг активів у 2021 році, у порівнянні із 2020 роком зменшився на 1,1 % і склав 64209,2 млн грн, а у 2022 році їх обсяг, порівняно з 2021 роком зріс на 9,48 % і склав 70298,3 млн грн. Це один із небагатьох показників, які у 2022 році мали позитивну динаміку у порівнянні з минулими роками [2].

Обсяг сплачених статурних капіталів у 2021 році, у порівнянні із 2020 роком зменшився на 18,72 % і склав 7923,7 млн грн, а у 2022 році обсяг сплачених статурних капіталів, у порівнянні з 2021 роком зменшився на 15,23 % і склав 6716,8 млн грн.

Обсяг сформованих страхових резервів у 2020 році склав 34193 млн грн. У 2021 році їх обсяг, у порівнянні з 2021 роком, зріс на 6,91 % і склав 36555,7 млн грн. Також варто зазначити, що за даними Національного банку України 7 страхових компаній, на які припадає частка страхового ринку у розмірі 8,9 %, мали значні проблеми із виконанням нормативів страхових резервів. У 2022 році не зважаючи на зменшення кількості укладених договорів та їх вартості обсяг страхових резервів, у порівнянні з 2021 роком зріс на 12,16 % або на 4444,9 млн грн і склав 41000,6 млн грн. Збільшення обсягу резервів є позитивною тенденцією, оскільки страхові компанії матимуть змогу виплачувати страхові відшкодування з урахуванням складної економічної ситуації та збільшення кількості страхових випадків. Проте, доцільно зазначити, що за даними Національного банку України 25 страхових компаній, на які припадає частка страхового ринку у розмірі 10,5 %, мають значні проблеми із виконанням нормативів страхових резервів. Дана тенденція свідчить про неефективну систему управління фінансами страхових компаній.

Валові страхові премії у 2021 році, у порівнянні із 2020 роком зросли на 10,03 % і склали 49708 млн грн, а у 2022 році їх обсяг, у порівнянні з 2021 роком зменшився на 20,21 % і склав 39661,8 млн грн.

Обсяг страхових платежів, належних перестраховикам у 2020 році становив 8487,4 млн грн. У 2021 році, в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року їх обсяг зріс на 1,6 % і склав 8623 млн грн. У 2022 році обсяг страхових платежів, належних перестраховикам, у порівнянні з 2021 роком зменшився на 50,71 %.

Обсяг страхових платежів, належних перестраховикам-нерезидентам у 2020 році становив 3652,6 млн грн. У 2021 році, в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року їх обсяг зріс на 34,21 % і склав 4902,3 млн грн. У 2022 році обсяг страхових платежів, належних перестраховикам, у порівнянні з 2021 роком зменшився на 36,68 %.

Таке суттєве падіння ринку перестрашування було спричинено тим, що у зв'язку із ведення повномасштабної війни значна частина іноземних перестрахових компаній покинула страховий ринок України. До прикладу, американська компанія Gen Re, яка являється одним із найвпливовіших та найбільших у світі гравців ринку перестрашування, практично в один день розірвала угоди з українськими страховими компаніями посилаючись на воєнні ризики [3]. Також у 2022 році Національний банк України ввів жорсткі обмеження на купівлю іноземної валюти та здійснення

транскордонних переказів, це стосувалося і переказів на користь перестраховиків – нерезидентів (Постанова № 18). Тобто, вітчизняні страхові компанії не мали змогу виконувати свої платіжні зобов'язання перед іноземними партнерами за перестраховими договорами і автоматично ці договори були призупинені. Лише у лютому 2023 року НБУ переглянув механізм та умови для здійснення платежів за договорами перестраховування з нерезидентами. Так, щоб мати змогу здійснювати платежі на користь перестраховика-нерезидента за переважною більшістю видів страхування, страхова компанія зобов'язана бути внесеною до спеціального реєстру, який формується регулятором та розміщується на Інтернет-сторінці НБУ. Проте, за такими видами перестраховування як перестраховування іноземним ядерним пулом, міжнародне страхування «Зелена картка», за тими що, стосуються страхування авіаційних ризиків, телекомунікаційних мереж і телекомунікаційної інфраструктури страховим компаніям не потрібно подавати заявки на внесення до реєстру.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу відмітимо, що протягом аналізованого періоду страховий ринок показував суперечливі показники. Так, у 2021 році страхові компанії значно покращили свої результати у порівнянні із роками жорстких карантинних обмежень, переорієнтувалися та модернізували страхові продукти і канали їх продажів. 2022 рік став роком потрясінь. Основні показники функціонування страхового ринку значно погіршилися. Так відбулося значне зменшення попиту на страхові продукти, спостерігався відтік страхувальників, припинення значної частини договорів та протермінування платежів за діючими договорами, відбулося скорочення операцій перестраховування та вихід частин перестраховиків-нерезидентів з українського ринку. Не зважаючи на те, що найбільші вітчизняні страхові компанії з початку війни підтвердили чинність договорів страхування та продовжували виконувати свої зобов'язання, проте страхові випадки, які спричинені воєнними діями не покривалися класичними договорами. Протягом 2022 року кількість страхових компаній, які працюють на ринку страхування життя зменшилась на 1 страховика, а кількість страхових компаній, які займаються іншими видами страхування, ніж страхування життя на 27 страховиків.

Втім, у другій половині 2022 року, страховий ринок трохи стабілізувався, страхові компанії почали пропонувати страхові продукти із частковим покриттям воєнних ризиків з метою збереження клієнтської бази, спростили процедуру врегулювання страхових випадків, шляхом використання в переважній більшості електронних документів та копій документів. Національний банк України розробив механізми та створив умови для здійснення платежів за договорами перестраховування з нерезидентами.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (Режим доступу 4.11.2023).
2. Маршук Л., Поплавська Є. Виклики страхового ринку в Україні. *Сучасна інженерія та інноваційні технології*. 2022. 2 (21-02). С. 26–29.
3. Матвійчук Л. О. Страховий ринок України: виклики, тренди, сучасні реалії. *Ефективна економіка*. 2023. № 3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1283/1293> (Режим доступу 5.11.2023)

Семряга Б. В., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ КІБЕРРИЗИКІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Актуальність дослідження. З поглибленням діджиталізації у всіх сферах життя кіберзагрози стають все більш загостреними. Компанії, урядові установи та навіть приватні особи стикаються з різними кібератаками, відтоку даних до кібервикрадення. Страхування кіберризиків стає ключовим елементом у стратегії захисту від цих загроз. Однак, ці певні виклики та неоднозначності в галузі –

від складнощів у оцінці ризиків до пошуку ефективних моделей покриття та визначення відповідальності. Розвиток страхування кіберризиків вимагає постійного оновлення та застосування до нових загроз, технологічних змін та правових аспектів. Положення на цю тему могло досліджувати сучасний стан страхування кіберризиків, акцентуючи увагу на його актуальності в контексті швидкозмінного цифрового світу та потребах у вдосконаленні підходів до захисту від кіберзагроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню природи, сутності та стану страхування кіберризиків присвятили свої роботи як зарубіжні так і вітчизняні науковці, зокрема, Т. А. Васильєва, Ф. О. Журавка, В. П. Ільчук, Н. Г. Нагайчук, А. Д. Заруба та багато інших. Віддаючи належне значному науковому доробку вчених питання кіберстрахування має чималий простір для вивчення. Недосконалість теоретико-методологічної бази не дозволяє ефективно інтегрувати такий вид страхування в українську систему страхування.

Метою статті є визначення особливостей страхування кіберризиків, окреслення перспектив його розвитку на українському страховому ринку, а також визначення проблем та викликів, які перешкоджають ефективному впровадженню в практичну діяльність вітчизняних страховиків.

Виклад основного матеріалу. Кіберстрахування – це вид страхування, спрямований на захист від кібернетичних ризиків і загроз, пов'язаних з використанням інформаційних технологій та цифрових платформ. Цей вид страхування надає покриття у разі кібернетичних атак, витоку конфіденційної інформації, вірусних атак, крадіжок даних та інших цифрових загроз. Кіберстрахування може включати компенсацію за збитки, пов'язані зі збоєм у роботі системи, витрати на відновлення даних та програми, відшкодування витрат на відновлення системи безпеки та інші витрати, пов'язані з цими атаками. Це дозволяє компаніям та організаціям захистити себе від негативних наслідків цифрових загроз, надаючи фінансову підтримку та допомагаючи відновити системи після кібернетичних інцидентів. В Україні такий вид страхування знаходиться лише на початкових етапах формування та потребує розробки нових підходів функціонування з урахування передового досвіду зарубіжних країн.

Ризики такого типу можуть завдавати значної шкоди підприємствам, особливо в еру цифрових грошей. Виділимо наступні види кіберризиків (рис. 1).

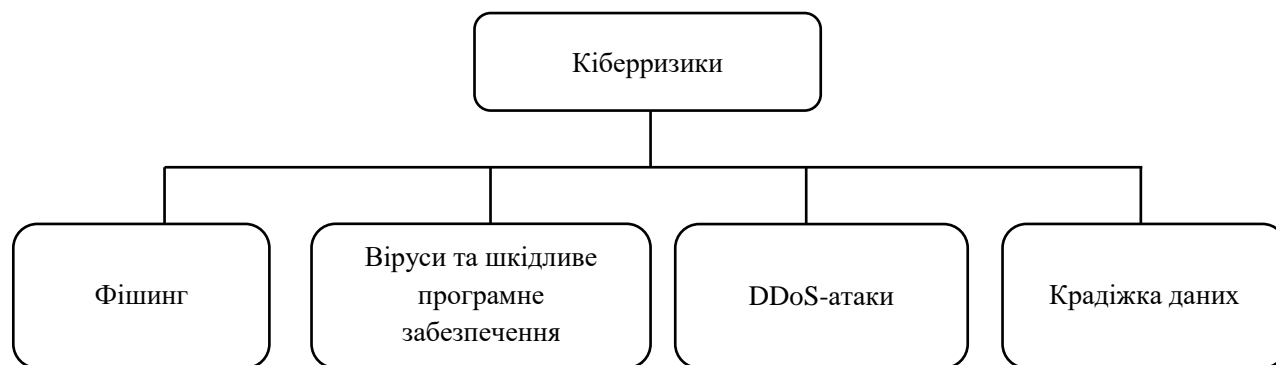

Рис. 1. Види кіберризиків

Всі наведені ризики мають різні цілі, такі як нанесення фінансових втрат, порушення конфіденційності інформації, порушення репутації суб'єкта господарювання.

Розвиток ринку кіберстрахування в кожній країні залежить від сукупності соціально-економічних умов і технічного рівня, інформатизації та широкого використання ІТ-технологій у суспільстві. Зі зростанням використання штучного інтелекту, розвитком мережових структур, хмарних технологій та зростанням аутсорсингу, методи кібератаки залишаються більш складними, що спричиняє підвищення кіберзлочинності. Це призводить до підвищення ймовірності кіберризиків, які потребують впровадження новаторських підходів до страхування продукції. У 2022 році перед Україною постави нові виклики – разом із повномасштабним вторгненням розпочалась інформаційна війна, що принесла хвилю хакерських атак на всі сфери функціонування держави.

Внаслідок ряду економічних та політичних подій, попит на страхування кіберризиків з кожним роком зростає, така ж ситуація загалом у світі, про це свідчить динаміка світових премій з

кіберстрахування (рис. 2), тому Україна зобов'язана реагувати, як приклад співпрацювати із провідними спеціалізованими світовими компаніями, що дозволить отримати досвід та застосувати його в реаліях українського сьогодення.

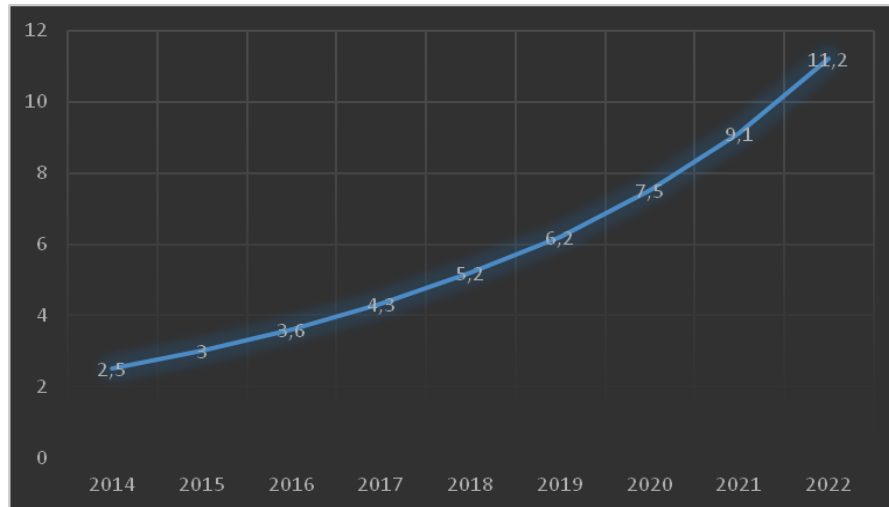

Рис. 2. Світові премії з кіберстрахування, млрд дол. США

Крім визначених уже проблем можна виділити ряд наступних, таких як: відсутність досвіду страхових компаній щодо формування списку страхових подій та їх регулювання; недовіра з боку клієнтів щодо страхування кіберризиків; відсутність теоретико-методологічної бази оцінки збитків та розрахунку компенсацій у зв'язку із страховим випадком.

Висновки. Отже, підсумовуючи, відмітимо, що кіберризики стають все більш поширеними і небезпечними і така тенденція буде зростати із кожним днем, внаслідок стрімкої діджиталізації. Саме тому, попит на страхування кіберризиків стрімко зростатиме. На сьогодні Україна не готова ефективно провадити кіберстрахування, через відсутність чітких правил визначення та розрахунку збитків від страхових подій та розмірів відшкодування, це робить приватні та державні підприємства більш вразливими до хакерських атак. Тому можна стверджувати, що це проблема національного рівня, яка потребуватиме вирішення в найближчі роки.

Література

1. Ільчук В. П., Парубець О. М., Сугоняко Д. О. Інноваційні підходи до розвитку ринку кіберстрахування в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf (дата звернення 2.11.2023).
2. Кіберстрахування 2022: Розвиток кіберстрахування як сегменту глобального страхового ринку. URL: https://koninsurance.mnau.edu.ua/files/work_2020/6.pdf (дата звернення 2.11.2023).
3. Нагайчук Н. Г., Третяк Н. М., Ткаленко О. Страхування в системі управління кібер-ризиками підприємства в умовах цифрової економіки. *Фінансовий простір*. 2019. № 1 (33). С. 60–65.
4. Пікус Р. В., Бабенко Ю. Л. Кіберстрахування: нові можливості для страхового ринку України. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 134–140.

Сьомак Т. О., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

Актуальність дослідження. Сьогодні в Україні на тлі економічного спаду, посилення конкуренції, глобалізаційних та трансформаційних процесів, зменшення ресурсної бази, ускладнення

доступу до міжнародних ринків капіталів відбувається суттєве зростання ризиків та загроз для усіх суб'єктів господарювання, в тому числі і для банківських установ. Перед керівництвом вітчизняних банків в умовах погіршення безпекових факторів, нестабільності та невизначеності досить гостро постають завдання підвищення фінансової стійкості установ за рахунок створення якісної структурованої та незалежної системи управління банківськими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління банківськими ризиками приділяє увагу багато вітчизняних науковців, серед них: І. О. Барановський, В. В. Бобиль, О. Д. Вовчак, А. О. Єпіфанова, Л. О. Примостка, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. Віддаючи належне значному науковому доробку вчених, зауважимо, що недостатньо розробленими залишаються проблеми формування ефективної системи управління ризиками у банках в умовах нестабільності економічного середовища, що потребує подальших досліджень.

Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку банківського ринку в умовах воєнного стану, а також визначення проблем та викликів, які перешкоджають ефективному функціонуванню вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення ефективного функціонування економіки країни необхідним є стабільний розвиток банківського сектору. Банки є важливими суб'єктами господарювання, які функціонують на фінансовому ринку, сприяють накопиченню і перерозподілу вільних фінансових ресурсів, а також забезпечують потік коштів між всіма економічними суб'єктами та підтримку процесів економічного відтворення. Вітчизняна банківська система протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи, яка обумовлена складними економічними умовами господарювання, трансформаційними процесами як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, значним дефіцитом довгострокових ресурсів, диспропорціями балансів банківських установ та несистемними діями державного регулятора. Це призвело до значної девальвації гривні, зростання рівня вразливості банків та їх клієнтів перед новими викликами, спричиненими початком активних бойових дій на території України.

Значні коливання основних фінансових показників є характерною рисою функціонування вітчизняного банківського сектору. За таких умов необхідно здійснити ґрунтовний аналіз поточних статистичних даних, які відображають діяльність банківського сектору у різних аспектах, що дозволить не лише відслідкувати критичні проблеми банківського сектору та прогалини в державному регулюванні, а й виокремити напрямки їх розв'язання і стабілізації. Також досить важливо розглянути динаміку основних показників та виявити причини їх коливання, а також дослідити кількісні наслідки вже впроваджених заходів та визначити їх результативність.

На основі проведеного аналізу відмітимо, що протягом аналізованого періоду прослідковувалася тенденція до зменшення загальної кількості банківських установ. Так, у 2021 році, у порівнянні з 2020 роком, загальна кількість діючих банків зменшилася на 2 установи та склала 71 банк. Змін у кількості банків з іноземним капіталом та банків із 100 % іноземним капіталом у 2021 році, у порівнянні з 2020 роком не відбулося. У 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, загальна кількість діючих банків зменшилася на 4 установи та склала 67 банків, що спричинено як посиленням вимог до якості активів та капіталу банківських установ з боку регулятора так і значним економічним спадом пов'язаним із війною на території України. Також, у 2022 році було прийнято рішення вивести усі банки з російським капіталом з банківського ринку України. Так, у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, кількість діючих банків з іноземним капіталом зменшилася на 3 установи та склала 30 банків. Кількість діючих банків із 100-відсотковим іноземним капіталом скоротилася на 1 установу та склала 22 банки. Окрім зменшення загальної кількості банків відбувається суттєве скорочення і кількості їх відділень. Найбільше структурних підрозділів банків було зачинено в Харківській, Запорізькій, Донецькій та Херсонській областях, у зв'язку із веденням активних бойових дій на території цих областей.

Активи банків є одними із найважливіших показників, що відображають рівень розвитку банківської системи, оскільки вони становлять основу доходів банків. Навіть попри поступовому зменшенні кількості діючих банків в Україні, банківські активи продовжують зростати кожного року. Так, у 2021 році, у порівнянні з 2020 роком загальний обсяг активів банків зріс на 12,6 % і склав 2053232 млн грн. У 2022 році відбулося подальше нарощення обсягів активів, які у порівнянні з 2021 роком зросли на 14,54 % і склали 2351678 млн грн, що свідчить про зростання концентрації банківського сектору.

Кредити, які надаються клієнтам банку займають більшу частину активів вітчизняних банків, оскільки саме кредитування є основною специфікою банківського сектора економіки. У 2022 році загальний обсяг наданих кредитів клієнтам склав 1036213 млн грн, що на 2,73 % менше, ніж у 2021 році. Структура кредитного портфеля банків у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, не зазнала змін. Найбільшу питому вагу у загальній структурі наданих кредитів займали кредити юридичним особам, частка яких склала 77,34 %. Питома вага кредитів наданих фізичним особам склала 20,26 %. Частка кредитів, наданих небанківським фінансовим установам та частка кредитів, що надані державним органам влади була незначна у загальному кредитному портфелі банків і становила відповідно 0,004 % та 2,39 %.

Обсяг кредитів, що надані органам державної влади у 2020 році становив 11641 млн грн. У 2021 році, у порівнянні з 2020 роком, їх обсяг зріс на 131,71 % і склав 26973 млн грн. У 2022 році, у порівнянні з 2021 роком обсяг кредитів, що надані органам державної влади зменшився на 8,02 % і склав 24809 млн грн.

«Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі становила на 1 січня 2023 року 38 % порівняно з 30 % на 1 січня 2022 року. Обсяг непрацюючих кредитів зріс за рік на 87 млрд грн до 432 млрд грн. Коефіцієнт покриття NPL (відношення усіх резервів під збитки за кредитами до NPL) становив на кінець 2022 року 95 %» [1].

Рентабельність активів у 2020 році становила 2,44 %. У 2021 році рентабельність активів зросла на 1,65 в.п., у порівнянні з 2020 роком, і склала 4,09 %. У 2022 році рентабельність активів зменшилася на 3,05 в.п., у порівнянні з 2021 роком, і склала 1,04 %.

Зобов'язання банків протягом аналізованого періоду демонструвати тенденцію до зростання. Так, у 2021 році, у порівнянні з 2020 роком загальний обсяг зобов'язань банків зріс на 11,43 % і склав 1797718 млн грн. У 2022 році відбулося подальше зростання зобов'язань вітчизняних банків, які у порівнянні з 2021 роком зросли на 18,81 % і склали 2135838 млн грн, що відбулося насамперед за рахунок зростання коштів клієнтів та бізнесу.

Рентабельність капіталу у 2020 році становила 19,22 %. У 2021 році рентабельність капіталу зросла на 82,52 в.п., у порівнянні з 2020 роком, і склала 35,08 %. У 2022 році рентабельність капіталу зменшилася на 72,41 в.п., у порівнянні з 2021 роком, і склала 9,68 %.

З метою оцінки рівня банківських ризиків проаналізуємо карту ризиків фінансового сектора економіки, яку публікує Національний банку України. В зв'язку з тим, що фінансова система України є банкоцентричною, і лише банківські установи піддаються впливу системних ризиків, основу карти становлять саме ризики банківського сектору (рис. 1).

Рис. 1. Карта ризиків фінансового сектору економіки у 2022 році*

*Джерело: [3]

Ризики оцінюються за шкалою від 1 до 10, де 1 відповідає найнижчому рівню ризику, 10 – найвищому рівню ризику.

На основі дослідження карти ризиків відмітимо, що найбільший рівень має макроекономічний ризик, що спричинено значним падінням економіки.

Кредитний ризик домогосподарств знизився. Кредитний ризик корпорацій та ризик капіталу не змінився. Зазначені види ризиків залишаються на середньому рівні. «Ризик капіталу залишається середнім передусім через суттєвий запас міцності, накопичений до війни. Лише кілька фінансових установ вже використали цей запас для поглинання збитків, насамперед від реалізації кредитного ризику. Водночас капітал більшості банків поповнили зароблені у 2022 році прибутки» [3].

Ризик прибутковості банків знизився та оцінюється НБУ як середній. Такому розвитку подій сприяли збільшення як основних доходів банків так і підвищення операційної ефективності.

Ризик ліквідності протягом 2022 року знизився та залишається помірним. У зв'язку із зростання обсягів вкладів населення та суб'єктів господарювання зростає і запас високоліквідних активів. Втім, невеликі банки у 2022 році відчували проблеми з ліквідністю.

Валютний ризик протягом 2022 року знизився і зупинився на позначці середнього. Коригування обмінного курсу, міжнародна фінансова допомога, послаблення тиску на валютному ринку. Дозволили втамувати «валютний голод» та наростити обсяги резервів.

Висновки. Таким чином, не зважаючи на економічний спад та погіршення макроекономічних показників, що продиктовано війною, банківська система України зберегла свою стабільність. Завдяки емісійному фінансуванню дефіциту державного бюджету та надходженню значних обсягів міжнародної допомоги, банківська ліквідність значно покращилась. В кінці 2022 року показники ліквідності банківської системи перевищували нормативні значення у 6 разів, а основний та регулятивний капітал за це період зросли у 2 рази. Кредитний ризик залишається найбільшою загрозою для вітчизняного банківського сектору. Протягом 2022 року зростання кредитного ризику змусило вітчизняні банки сформувати кредитні резерви на суму понад 100 мільярдів гривень, що становить понад 12 % від загального обсягу кредитного портфеля. Незважаючи на зростання частки непрацюючих кредитів до 36 % (порівняно з 30 % на кінець 2021 року), вітчизняна банківська система зберегла прибутковість. Так, протягом 2022 року банки отримала 11 млрд грн чистого прибутку та 118 млрд грн операційного прибутку, включаючи відрахування у резерви. Більшість банківських установ володіють запасом капіталу понад мінімальні вимоги регулятора, проте, в умовах ведення активних бойових дій на території України цей надлишковий запас поступово зменшується. Так, у 2022 році окремі банки уже порушили мінімальні вимоги до достатності капіталу.

Література

1. Положення Національного банку України «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах», затверджене постановою Правління НБУ № 64 від 11.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#n16> (дата звернення 25.10.2023)
2. Коваль Н. О. Сучасні підходи вдосконалення управління ризиками в банківському менеджменті. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 2–1 (103). С. 42–45.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 25.10.2023).

Фесюк Х. М., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Останні роки банківська система України працює за важких умов. З одного боку, вона має відповідати темпам світової глобальної трансформації та технологічного прогресу, а з іншого – протистояти внутрішнім ризикам та кризам, в тому числі і витримувати навантаження спричинені активними бойовими діями на території України. Однак, не дивлячись на такі складні умови функціонування вітчизняна банківська система, не тільки встояла,

але й залишилася прибутковою. Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах війни якість управління прибутком визначає стійкість і конкурентоспроможність банків на ринку фінансових послуг, а також можливість їх стратегічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти аналізу та управління прибутком банку досліджувались у наукових працях як зарубіжних так і вітчизняних науковців, а саме: Л. Аврамчук, Н. Бодрова, І. Бікбов, А. Буряк, С. Вольська, О. Криклій, О. Коренєва, О. Лисянська, Н. Маслак, І. Нескородева, С. Осташ, О. Потьомкіна, О. Петрикiва, О. Рибалка, М. Ревич, І. Сало, Г. Чепелюк, І. Утюганов, С. Ящук О. Шевцова та ін.

Недостатньо опрацьованими залишаються науково-методичні підходи з аналізу прибутковості вітчизняних банків під час війни.

Метою статті є поглиблення теоретико-методичних основ і практичних рекомендацій щодо аналізу та управління прибутком банківських установ України під час військового стану.

Основні результати дослідження. Фінансовим результатом банківського сектору України протягом 2020–2022 років був прибуток. Фінансовий результат є різницею доходів та витрат, тому на пряму залежить від їх динаміки (табл. 1 та рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів, витрат та фінансового результату банків України за 2020–2022 роки

Показник	Рік, млн грн			Зміна показника (збільшення «+», зменшення «-»)			
				абсолютне відхилення, млн грн		темп приросту, %	
	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
Доходи	163144	187580	256742	+24436	+69162	+14,98	+36,87
Витрати	210445	103840	227465	-106605	+123625	-50,66	+119,05
Прибуток (збиток) після оподаткування	39727	77375	21921	+37648	-55454	+94,77	-71,67

Діяльність банківських установ України протягом 2020–2022 років характеризувалася, як досить ефективною, оскільки прибуток у системі банків за 2020 р. становив 39727 млн грн, за 2021 р. – 77376 млн грн, що є найвищим показником за досліджуваний період і у 2022 році – 21921 млн грн.

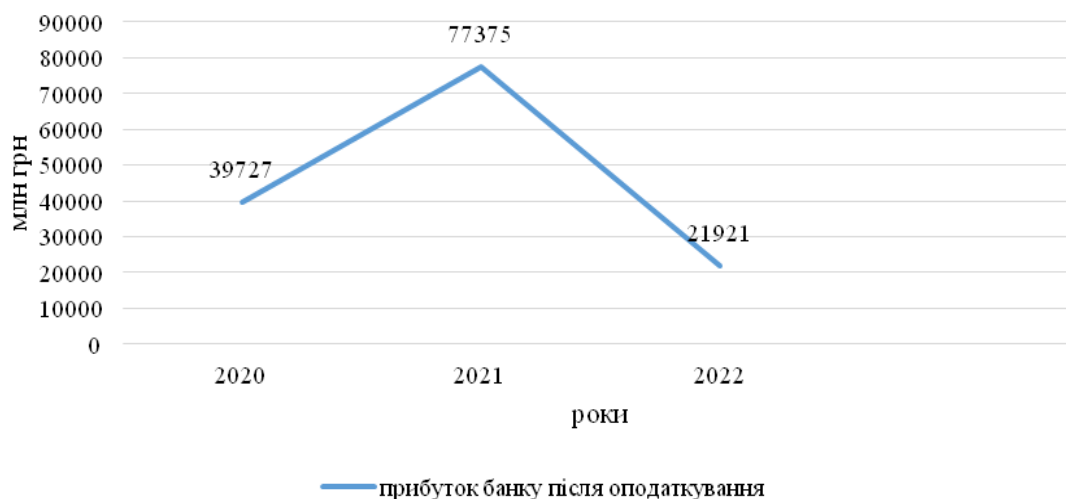

Рис. 1. Динаміка прибутку банків України за 2020–2022 роки

Тобто, на тлі повномасштабного російського вторгнення в Україну за підсумками 2022 року платоспроможні українські банки отримали 21921 млн грн чистого прибутку, що на 71,67 % менше порівняно з попереднім роком. Головним фактором падіння прибутку стало істотне зростання

відрахувань в резерви під понесені і очікувані збитки в результаті війни. Також необхідно зазначити, що у квітні 2022 року Національний банк України перерахував до державного бюджету найбільшу у своїй історії суму частини прибутку до розподілу – 71,87 млрд грн.

Приблизно дві третини банків, тобто 46 з 67 закінчили 2022 рік з позитивним балансом. Їх загальний прибуток склав 45,5 млрд за рік. Більш ніж половину від прибутку усіх українських банків припадає на державний АТ КБ «ПриватБанк» – 66 % або 30252 млн грн, однак у порівнянні з 2021 його прибуток зменшився на 14 %. На другому місці по прибутковості опинився АТ «УкрСиббанк» – 3534 млн грн, спостерігається зростання прибутку на 59 % порівняно з попереднім роком. На третьому місці – АТ «Сітібанк» – 2819 млн грн (зростання прибутку на 38 %) [1].

Майже третина або 21 банк у 2022 році отримали збитки у розмірі 20,8 млрд грн. Найгірші результати у банківській групі з іноземним капіталом, вони мають збитки на кінець 2022 у розмірі – 51 млн грн.

Серед збиткових банків АТ «Сенс Банк» (–6965 млн грн) зниження на 310 % та два державні банки – АТ «Укрексімбанк» (–6886 млн грн) та АБ «Укргазбанк» (–2757 млн грн). При цьому попередній рік АТ «Укрексімбанк» та АБ «Укргазбанк» закінчили з прибутком – 2728 млн грн і 3771 млрд грн, відповідно [2]. Фінансові проблеми у них пов'язані формуванням резервів та з погашенням великих корпоративних кредитів.

Таким чином, у 2022 році прибуток банків за структурою власності можна показати наступним чином: 67,9 % припадає на державні банки, 20,7 % – на банки з іноземним капіталом і 11,4 % – на приватні банки.

Доходи банків у 2022 році порівняно з 2021 роком зросли на 36,87 % або на 69162 млн грн. Серед доходів банків найбільшу частку займають процентні доходи. Чистий процентний дохід зріс на 29 % порівняно з показниками попереднього року. Процентні доходи зросли значною мірою завдяки суттєвому припливу ліквідності в банківський сектор та її розміщенню в активи з вищою ніж у 2021 році дохідністю [3]. Проте їх приріст уповільнився майже вдвічі. Передусім скоротилися процентні доходи в роздрібному сегменті, оскільки на початку війни попит на споживчі кредити знизився, тож портфель певний час скорочувався. Крім того, усі великі банки своїм клієнтам пропонували «кредитні канікули», а деякі навіть тимчасово знизили ставки за споживчими кредитами, тому нарахування процентів різко скоротилося [4].

Також необхідно відмітити, що процентні доходи від кредитування суб'єктів господарювання стабільно зростали, передусім через значно більший кредитний портфель, ніж у 2021 році. Кредитування суб'єктів господарювання не дивлячись на війну тривало, його підтримку забезпечувало розширення державних програм. Водночас відсоткові ставки по кредитах поза державними програмами зросли, враховуючи вищий кредитний ризик.

Процентні доходи від цінних паперів – переважно ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ – зростали пропорційно зміні портфеля банків. Їхня частка у процентних доходах з початку 2022 року зросла – до 36 % у травні [4].

Витрати банків у 2022 році зросли майже у два рази порівняно з 2021 роком і дорівнювали 227465 млн грн. Необхідно зазначити, що доходи у 2022 році зросли тільки на 36,87 %, а витрати на 119,05 %. Витрати банків зросли переважно за рахунок зростання обсягів відрахувань в резерви під понесені та очікувані збитки внаслідок війни. Так, відрахування в резерви під кредити за рік становило 107,1 млрд грн, ще 11,7 млрд грн було сформовано під інші активи й ризики. Також значно зросли і будуть далі зростати адміністративні витрати через зростання темпів інфляції. Після різкого зниження в перші місяці повномасштабної війни комісійні доходи відновили зростання завдяки стабільному попиту на банківські послуги та поступовому відновленню тарифів. Упродовж другого півріччя чистий комісійний дохід майже відновився до показників 2021 року, проте за підсумками року він скоротився на 14 % у річному обчисленні. Крім того, негативний вплив на фінансовий результат матиме відображення витрат унаслідок пошкодження основних засобів під час бойових дій.

Операційні витрати становили близько половини сукупного чистого процентного та чистого комісійного доходів. Чистий операційний прибуток до відрахувань у резерви зріс за рік на 75 %. Операційна ефективність забезпечує банкам першу лінію захисту для поглинання кредитних збитків. Національний банк очікує, що фінансові установи з життєздатними бізнес-моделями, які спроможні генерувати операційні доходи, успішно впораються з покриттям втрат від ризиків і відновленням капіталу [3].

Зі зменшенням прибутків знизилась і показники рентабельності активів та рентабельності капіталу, зокрема у порівнянні з даними на початок року рентабельність капіталу та активів знизилась у понад 3 рази. Показники рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) протягом 2020–2022 рр. були позитивними, що пояснюється прибутковістю банківської діяльності за цей період. Так, у 2021 р. спостерігалось найвище значення показника рентабельності капіталу (ROE) – 35,08 %.

Висновки. Отриманий прибуток у 2022 році вітчизняними банками дає підстави стверджувати, що ті збитки, які були завдані у перші дні війни банківська система змогла подолати, більше того має значний запас фінансової стійкості для розширення кредитування і відповідно до поступового відновлення економіки.

Література

1. Грудзевич У. Я., Дребот Н. П. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Економіка і суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://econo/myandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2277/2198>
2. Як змінився перелік найприбутковіших банків країни під час великої війни? 28 лютого 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/banks-2022>
3. Прибуток банківського сектору у 2022 році. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-zavdyaki-visokiy-operatsiyuniy-efektivnosti-otrimav-pributok-247-mlrd-grn-u-2022-rotsi>
4. Звіт про фінансову стабільність (червень 2022 року). *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4

Шеремета А. С., Проскурович О. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ШВЕЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗАСОБАМИ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Актуальність дослідження. Подолання наслідків короно-вірусної кризи, російське вторгнення в Україну призвели до значного погіршення результатів економічної діяльності. В останні роки, швейна галузь вкрай втратила конкурентоспроможність на споживчому ринку. Насамперед, це викликано жорсткою конкуренцією щодо імпортних товарів, які насичують ринок відомими брендами, з нижчою ціною. Одночасно, досить пошавилась торгівля вживаними товарами через мережу секонд хендів, що знижує попит на вітчизняні вироби. Така ситуація призвела до зменшення попиту на продукцію швейної промисловості та до погіршення фінансового стану її підприємств. Тому варто віднайти напрямки пошавлення попиту, оптимізації обсягів виробництва, розширення меж цільових ринків реалізації продукції, забезпечення прибуткової діяльності та дотримання стабільного фінансового стану швейного підприємства.

За сучасних умов, найбільш схильними до кризи є малі швейні підприємства, у яких спостерігається чітко виражена тенденція до скорочення активів та обсягу продажу. Вони змушені відмовлятися від діяльності з виробництва одягу на користь передачі в оренду нерухомого майна, машин і обладнання. Тому слід передбачати цю ситуацію і при прогнозуванні рівня фінансової стійкості враховувати такі основні фактори: уповільнення оборотності активів, збитковість власного капіталу, наявність непокритих збитків, від'ємну вартість власного оборотного капіталу, низьке значення коефіцієнта покриття запасів.

Отже, для здійснення раціонального використання фінансових коштів та покращення результативності господарської діяльності застосовують показники фінансового стану, як певну міру забезпеченості підприємства необхідними ресурсами. Нераціональне використання фінансів є одним із вагомих чинників низької платоспроможності, зниження рівня рентабельності, індикатором економічних санкцій, перебоїв у постачанні та реалізації продукції, невиконання виробничих планів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленням різноманітних методів оцінки фінансового стану займалось багато вчених. Це зокрема Азарова А. О., Білик М. Д., Бланк І. О., Захарова Н. Ю., Ковальов В. В., Поддєрьогін А. М., Рузакова О. В., Савицька Г. В., Терещенко О. О., Шеремет А. Д. та ін. Однак, зважаючи на різноманітність підходів цих авторів, неоднозначність трактування в нормативних документах різних міністерств та відомств, суперечливість отриманих результатів варто конкретизувати процес оцінки та подальшого моделювання фінансового стану швейного підприємства.

Мета дослідження полягає у дослідженні процесу забезпечення діяльності швейного підприємства на основі діагностування його фінансового стану засобами кореляційно-регресійного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Провідним напрямком, який сприяє подоланню фінансової кризи на вітчизняних суб'єктах підприємництва є діагностування фінансового стану. Його варто розглядати як систему забезпечення збалансованого розвитку, як механізм забезпечення економічної безпеки, як дієвий важіль регулювання або впливу на економічну ефективність, як основу для аналізу попередньої діяльності і початком перспективної оцінки можливостей забезпечення збалансованого розвитку малого підприємства. Фінансовий стан показує міру забезпеченості швейного підприємства потрібними ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності. Неefективне використання фінансових ресурсів є одним із вагомих індикаторів низької платоспроможності, зниження рентабельності, фактором виникнення економічних санкцій, перебоїв у постачанні та реалізації продукції, невиконання виробничих планів тощо [1].

Дослідивши думки вітчизняних та закордонних авторів, щодо трактування економічної категорії «фінансовий стан» зупинимось на думці, що вона уособлює в собі два підходи: як систему показників та як комплексне поняття. При цьому, перший напрямок передбачає дослідження щодо системи коефіцієнтів, які відображають кінцеві результати діяльності суб'єкта господарювання та ефективності використання фінансових ресурсів, а другий ґрунтується на забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами та вмінні їх ефективно використовувати. Ґрунтовно опрацювавши дослідження за цими напрямками дозволило виділити такі основні елементи категорії «фінансовий стан»: характеристика ефективності діяльності підприємства, його забезпеченість необхідними ресурсами; критерій успішності підприємства та система показників. Отже, під фінансовим станом будемо розуміти систему показників результативної діяльності суб'єкта підприємництва.

Діагностування та економетричне моделювання, які аналізують стан, надають оцінку та передбачають більш сприятливу ситуацію, дозволяють визначити інтегральний показник фінансового стану, здійснити його прогнозування та намітити напрямки покращення його рівня. Процес діагностування та подальше економетричне моделювання здійснимо за даними ПП «Хелен-А», яке виготовляє жіночий та шкільний верхній одяг різноманітного асортименту [2]. Проте наслідки ковідної кризи не дозволили підприємству працювати на повну потужність. Йому прийшлося суттєво скоротити чисельність персоналу, зменшити обсяги випуску і реалізації продукції, придбати сировину і матеріали по досить високим цінам і за скорочення попиту отримати збитки. Уповільнення оборотності обігових коштів негативно вплинуло на отримання негативного фінансового результату. Відсутність додаткових коштів не сприяло оновленню матеріально-технічної бази швейного підприємства. На погіршення фінансового стану безперечно вплинули і зростаючий рівень інфляції і посилення фінансової кризи як всередині країни так і за її межами. За зростання цін на матеріали, підвищення тарифів за комунальні послуги, зростання рівня мінімальної заробітної плати та фіксованого рівня цін на товари швейної фабрики (обумовленої у контрактах) відбувається суттєве погіршення фінансового стану ПП «Хелен-А».

Результати аналізу господарської діяльності приватного підприємства «Хмільницька швейна фабрика «Хелен-А» довели, що за досліджуваний період відбувається зростання операційних витрат підприємства, зменшення рівня валового прибутку і отримання як збитку від реалізації продукції так і валового і чистого збитку, скорочення чисельності персоналу, погіршення ефективності використання ресурсного потенціалу та діяльності швейного підприємства. Усе це призводить до погіршення результатів фінансової діяльності та показників фінансового стану ПП «Хелен-А». Тому, слід розробити систему заходів для стабілізації ситуації та покращення фінансового стану суб'єкта підприємництва.

Нами пропонується здійснити економетричне моделювання фінансового стану. При цьому дослідити зміну інтегрального показника та обрати фактори, які чинять безпосередній вплив на

нього. Дослідивши традиційні показники фінансового стану в динаміці, порівнявши їх з нормативними показниками дійшли висновку про його погіршення.

Висновки. Рейтингова оцінка фінансових показників дозволила надати оцінку рівню фінансового стану швейного підприємства за фінансовими показниками. Згідно неї коефіцієнти автономії, термінової та абсолютної ліквідності, частка заборгованості у загальній сумі коштів та коефіцієнт забезпечення боргів ПП «Хелен-А» має високе значення протягом усього аналізованого періоду. Однак, значення окремих розрахованих коефіцієнтів не відповідають рекомендованим даним рейтингової оцінки. Швейне підприємство, у звітному році, має низький рівень фінансового стану за таким показником як рентабельність всіх активів та власного капіталу, ефективності використання активів для виробництва верхнього одягу. Отже, отримані значення суттєво різняться. Тому застосування коефіцієнтного та агрегатного підходів для швейного підприємства є проблематичним з погляду неможливості зробити однозначні висновки щодо ступеня фінансової стійкості ПП «Хелен-А».

Тому засобами економетричного моделювання побудовано інтегральний показник фінансового стану. Здійснивши нормалізацію наступних показників фінансового стану: рентабельності активів, власного капіталу, діяльності, коефіцієнтів оборотності активів, фінансової стійкості та покриття і визначивши вагові коефіцієнти для них розраховано значення інтегрального показника фінансового стану швейного підприємства. Дослідивши його динаміку варто було знайти шляхи підвищення його рівня. Нами було обрано для подальшого впливу на його зміну такі показники: інші доходи, дебіторську заборгованість, обсяг продажу та валовий прибуток. Побудувавши економетричні моделі та трендову модель було визначено змодельовані та прогнозні дані інтегрального показника фінансового стану. Також побудовано трендові моделі зміни факторів, що впливають на зміну інтегрального показника. Було встановлено, що часовий фактор досить суттєво впливає на усі чотири фактори, тому за ними було здійснено прогнозування рівня інших доходів, дебіторської заборгованості, обсягу продажу та валового прибутку. Проте результати прогнозування виявились не втішними, оскільки показали від'ємне значення як доходів так і обсягу продажу і валового прибутку. Розмір дебіторська заборгованості суттєво скоротився у звітному році, що позитивно для фінансової діяльності швейного підприємства. Дія цих факторів призвела до значного скорочення інтегрального показника фінансового стану. Тому нами було застосовано експертний метод прогнозування: опитавши думки менеджерів приватного підприємства ми запропонували підвищити на 1 % суму інших доходів, обсягу продажу та валового прибутку щодо даних 2020 р. (оскільки у звітному році отримані суттєві збитки) та скороченню на 1 % розміру дебіторської заборгованості. Це дозволило певним чином стабілізувати ситуацію та домогтися зростання інтегрального показника фінансового стану ПП «Хелен-А».

Література

1. Гриценко Л. Л., Боярко І. М., Шамкало К. Ю. Методи і методики аналізу фінансового стану: особливості використання для малих підприємств. *Вісник університету банківської справи*. Проблеми обліку, аналізу і аудиту. 2019. № 2–3 (35–36). С. 108–115. URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/view/181/192>
2. Офіційна інформація про ПП «Хелен-А». URL: <https://www.helena.ua/uk>.

Яворська Ю. В., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. У сучасному світі технології розвиваються стрімкими темпами і банківська система не є винятком. Інноваційні технології впроваджуються в банківську діяльність з метою підвищення ефективності, зниження витрат, розширення спектра послуг та підвищення рівня обслуговування клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам функціонування банківських інноваційних продуктів приділяли увагу такі вчені, як І. Т. Балабанов, А. Н. Дербенова, О. В. Дзюблук, М. І. Діба, Т. В. Котуранова, Н. С. Меда, Д. В. Меркушева, Б. І. Пшик, Т. С. Смовженко. Питання сутності дистанційного банківського обслуговування, та розгляд перспектив, які воно несе для банківської системи, досліджували у своїх працях науковці: О. І. Гуторов, С. Б. Єгоричева, І. Я. Карчева, О. А. Кириченко, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, А. В. Нікітіна, С. Г. Турчіна, Т. С. Шалига, І. О. Шарко.

Проблеми ефективного впровадження та використання системи дистанційного банківського обслуговування потребують подальших досліджень через швидкі зміни у банківській сфері, які призводять до її трансформації, та постійну появу нових інноваційних рішень на фінансовому ринку.

Метою статті є дослідити теоретико-аналітичні основи щодо розвитку інноваційних технологій у банківській системі України.

Викладення основного матеріалу. В Україні спостерігається тенденція до зростання використання інноваційних технологій у банківській сфері. Це пов'язано з рядом факторів, зокрема, з поширенням смартфонів та високим рівнем комп'ютерної грамотності населення. Так, за даними Національного банку України, у 2022 році частка клієнтів, які користуються онлайн-банкінгом, склала 65%, а частка клієнтів, які користуються мобільним банкінгом – 55 %.

Інноваційні технології, такі як штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн, доповнена реальність і віртуальна реальність, мають значний потенціал для трансформації банківської діяльності.

Аналізуючи діяльності сучасних банків можна виявити такі прогресивні нововведення (рис. 1):

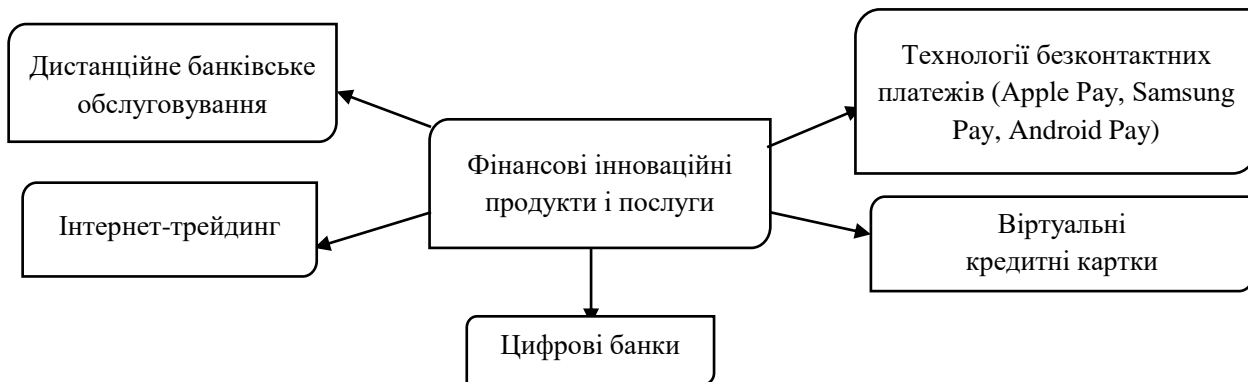

Рис. 1. Фінансові інноваційні продукти і послуги

- створення дистанційного банківського обслуговування – це система, яка дозволяє клієнтам банків отримувати банківські послуги без відвідування відділення банку;
 - поява мобільних безконтактних платіжних систем – технологій, які дозволяють здійснювати платежі за допомогою мобільних пристроїв без використання фізичної карти;
 - інтернет-трейдинг дозволяє клієнтам торгувати на фінансових ринках без відвідування брокерського відділення;
 - віртуальні кредитні картки не мають фізичного носія, а використовуються тільки для здійснення онлайн-платежів;
 - поява цифрових банків – банків, які повністю фокусуються на наданні дистанційних послуг.
- В Україні яскравим прикладом цифрового банку є «МоноБанк».

Пандемія COVID-19 прискорила розвиток цифрових технологій у світі та Україні. Зростання кількості користувачів мобільних смартфонів та електронної комерції призвело до того, що українці стали частіше використовувати цифрові банкінг-сервіси. Найбільш популярними цифровими банкінгами в Україні є Приват24 (13 млн користувачів) [6], Ощад24/7 (4 млн користувачів) [5] та Монобанк (3 млн користувачів) [4].

Введення фінансових інновацій призвело до того, що клієнти банків стали рідше відвідувати офіси. Зміни в поведінці споживачів призвели до того, що банки переорієнтувалися на надання послуг онлайн (рис. 2). Однак, традиційні відділення банків все ще будуть потрібні, оскільки деякі клієнти віддають перевагу особистому спілкуванню з банківським працівником.

За результатами опитування компанії Mastercard [3], українці все частіше цікавляться цифровими технологіями, зокрема онлайн-банкінгом. 59 % опитаних зазначили, що самостійно

навчаються користуватися онлайн-банкінгом. Інноваційні технології, такі як необанкінг та фінтех, трансформують банківську систему України, роблячи банківські послуги більш доступними, зручними та ефективними.

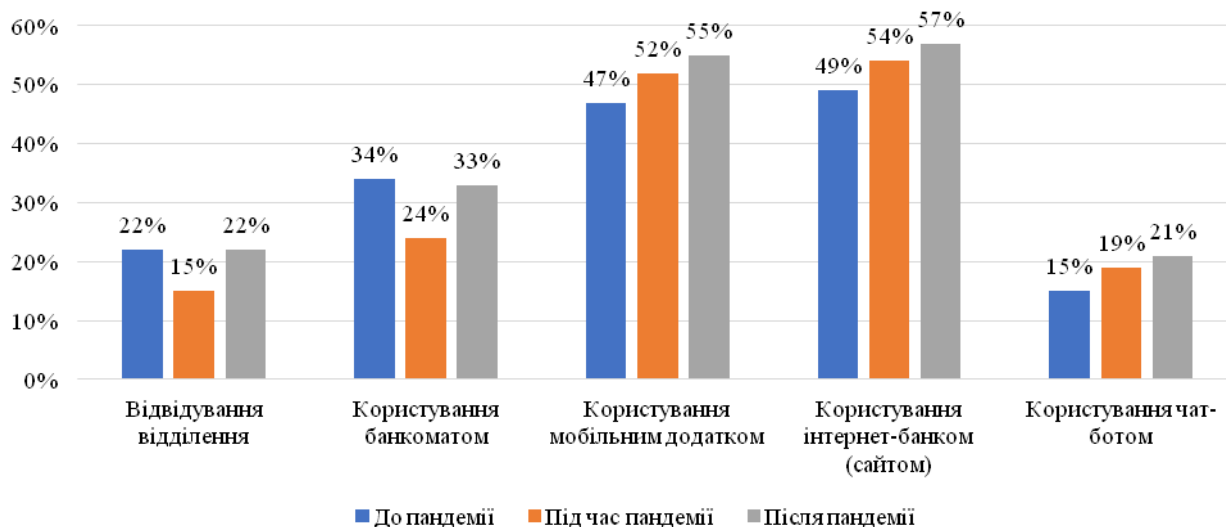

Рис. 2. Частка клієнтів, що використовують різні канали банківського обслуговування до, під час та після пандемії

Необанкінг – це новий тип банківського обслуговування, який надає послуги клієнтам виключно через цифрові канали. Необанкінгові компанії не мають фізичних відділень і зазвичай пропонують більш низькі комісії, ніж традиційні банки. Це робить банківські послуги більш доступними для клієнтів, які проживають у віддалених районах або не мають можливості відвідувати відділення банку.

Фінтех – це скорочення від «фінансові технології». Фінтех-компанії розробляють та пропонують нові фінансові продукти та послуги, які використовують технології. Фінтех-компанії можуть бути стартапами або дочірніми компаніями традиційних банків. Вони пропонують широкий спектр фінансових продуктів та послуг, які роблять банківські послуги більш зручними та ефективними. Фінтех-компанії пропонують ряд переваг порівняно з традиційними банками, включаючи зручність, доступність і нижчу вартість, однак також мають деякі потенційні недоліки.

Порівнюємо переваги та недоліки у діяльності комерційних банків, фінтех-компаній та необанків (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння переваг та недоліків у діяльності комерційних банків, фінтех-компаній та необанків*

Комерційні банки	Фінтех-компанії	Необанки
<i>Переваги</i>		
Мають можливість здійснювати масштабні фінансові операції.	Продукти доступні та зручні у використанні для клієнтів, незалежно від їхнього місцезнаходження	Підвищують швидкість обробки документів клієнтів
Мають багаторічний досвід у сфері банківської діяльності	Дають компаніям можливість використовувати найновіші технології для підвищення ефективності своєї роботи	Покращують організацію роботи з документами
Мають надійну репутацію	Дозволяють компаніям пропонувати своїм клієнтам персоналізовані продукти і послуги	Розширюють асортимент послуг, які можна продавати
Мають доступ до великої кількості інформації про своїх клієнтів	Не підпадають під ті ж регуляторні вимоги, що і традиційні фінансові установи	Мають розширенні джерела доходів

Продовження таблиці 1

Комерційні банки	Фінтех-компанії	Необанки
Їхні працівники є професіоналами у своїй галузі	Сприяють розвитку кадрового потенціалу у фінансовому секторі	Мають зменшенні витрати на адміністрування
Мають сучасне та надійне обладнання та технології	Дозволяють компаніям економити на витратах на утримання фізичної інфраструктури	Надають швидкий та надійний доступ до документів
Мають широкий спектр фінансових послуг	Можуть діяти як індивідуальні підприємці, що дає їм можливість користуватися спрощеною системою оподаткування	
Недоліки		
Не можуть швидко адаптуватися до змін у потребах клієнтів, оскільки діяльність серйозно регулюється державою	Мають обмежені можливості для зростання та розвитку, оскільки не мають достатніх фінансових ресурсів і часу	На впровадження надійного захисту потрібні значні фінансові витрати
Неохоче впроваджують нові технології, оскільки вони часто пов'язані з ризиками та непередбачуваними наслідками	Їхня діяльність може бути нестабільною, оскільки вони не мають достатніх ресурсів для того, щоб забезпечити стабільність своєї роботи	Існує ризик виникнення проблем із сервером
Не вважають розробку інноваційних продуктів пріоритетом	Їхня діяльність може призвести до порушення конфіденційності даних про клієнтів	Низький рівень фінансової грамотності населення
Мають значні витрати на утримання банківських відділень, банкоматів та інших фізичних об'єктів	Вони не можуть надавати широкий спектр послуг та операцій, як традиційні фінансові установи	Недовіра до цифрових технологій

*Систематизовано на основі [1; 2]

Категорія FinTech включає в себе роздрібні платіжні, розрахункові та клірингові послуги, які надаються за допомогою технологій. До таких послуг можна віднести криптовалюту, мобільні гаманці та P2P-перекази. Ці послуги характеризуються наступними ознаками (рис. 3).

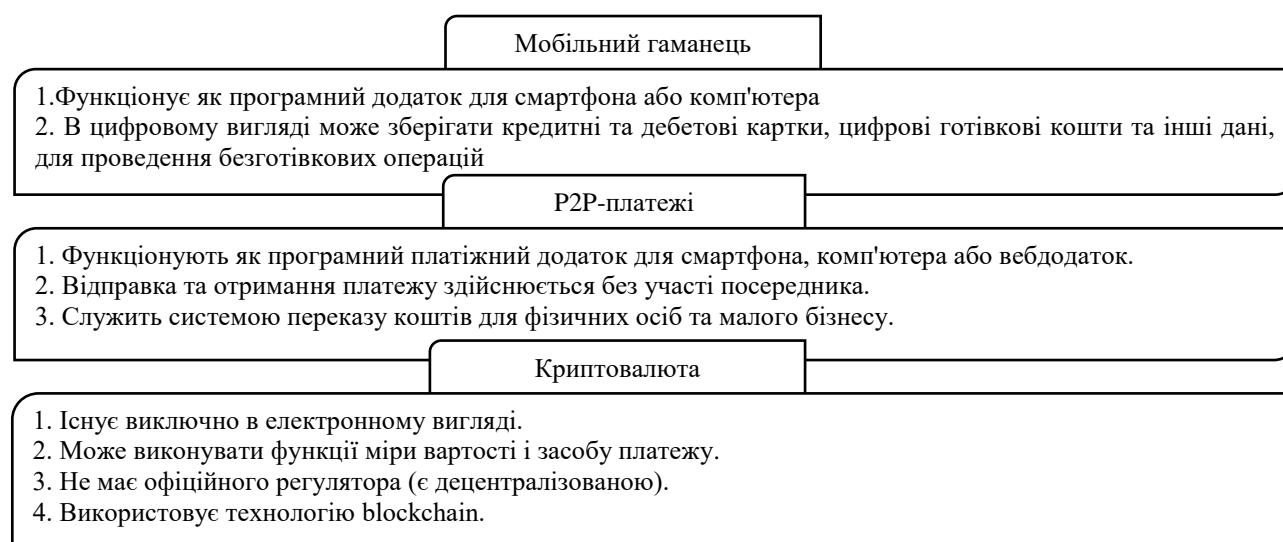

Рис. 3. Характеристика FinTech-послуг, які належать до платіжних, клірингових та розрахункових послуг

Висновки. На сучасному етапі розвитку банківських інновацій фінансові технології є одними з найперспективніших. Вони швидко розвиваються, і кількість їхніх споживачів щорічно зростає на 15–20%. Тому, роль нових технологій у банківській сфері зростає. Вони дозволяють людям

економити час і гроші, а також підвищують ефективність і надійність банківських послуг. Технології сприяють безпаперовому документообігу, впровадженню ефективних методів ведення бізнесу та підвищенню безпеки.

Література

1. Розвиток необанків в Україні та світі. URL: <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/167/146>
2. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-2_0-pages-356_364.pdf
3. Перекрестова Л. В. Еволюція платіжних інструментів у світовій економіці. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 11 (40).
4. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 11. С. 31–37.
5. Любохинець Л., Шпуляр Є. Цифрова трансформація національної економіки: сучасний стан та тренди майбутнього. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 4. С. 213–217.
6. Краус Н., Голобородько О., Краус К. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: www.economy.nauka.com.ua
7. Bloomberg. Republican Platform Under Trump Backs GlassSteagall's Return. URL: <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2016-07-18/republicanplatform-under-trump-backsglasssteagall-s-return>

3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки

**Kolomyets M. P., Gordeeva T. A., Khrushch N. A.
Khmelnyskyi National University,
с. Khmelnyskyi**

FINANCIAL RESOURCES OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Relevance of research. In modern conditions, one of the most important and successful reforms in Ukraine is decentralization. The main purpose of its implementation is the creation of a basic element of local self-government – financially self-sufficient united territorial communities (UTC). Therefore, the task has arisen to unite such administrative and territorial units, to give them more powers and to endow them with appropriate financial resources. As a result, the UTC must independently ensure the appropriate level of service provision in the fields of education, culture, health care, social security, and housing services. At the same time, the quality of these services should not be lower than before the merger. Providing them with the necessary financial resources is a necessary condition for the development of UTCs.

Analysis of recent research and publications. The concept of “financial resources of territorial communities” is relatively new in Ukraine, the emergence of which relates to the formation of the institution of local self-government and the functioning of local finances. Such domestic scientists as: Petrovska I. O., Klynovyi D. V., Kyrylenko O. P., Bechko P. K., Rolynskyi O. V., Vladimirov K. M., Chuyko N. G., Rohalskyi O. F., Romanenko O. R., Varga S. I., Sukhovirskaya O. B. and others. However, Despite the research conducted by domestic scientists, there is currently no single approach to the interpretation of the essence of this economic category, which in turn complicates the process of structuring and classifying financial resources of local self-government.

The purpose of the article is to analyse the essence, content, and constituent elements of the financial resources of territorial communities in the conditions of financial decentralization, substantiating the signs by which it is appropriate to classify them.

The main material. Financial resources of territorial communities are the object and real expression of local finances, and the subjects of economic relations in the process of which they are formed, distributed, and used by local self-government authorities that act on behalf and in the interests of the territorial community [1]. The concept of financial resources is widely considered in modern economic literature. The formation of volume-structural parameters of financial resources is primarily determined by the level of economic development of the UTC and occurs under the influence of many factors of an economic and non-economic nature.

Firstly, the model of budget resources allocation is fixed in the budget legislation. For example, throughout the entire period after gaining independence in Ukraine, a high level of centralization of budgetary resources is observed, when more than half of the total revenues of the consolidated budget are concentrated at the level of the state budget, and local budgets, which are the basis of the financial resources of local self-government, play a secondary role. It is noteworthy that the result of the decentralization reform is a partial correction of this deformation when a significant amount of additional financial resources is transferred to local authorities due to the introduction of changes in budget legislation.

Secondly, specifics of the taxation system, a list of taxes, fees and payments, their rates, and benefits. It is worth to be noted, that unlike the practice of many countries, in Ukraine, local self-government bodies are endowed with rather limited rights in the matter of local taxation, since in most cases the elements of the main budget-forming taxes and fees are determined at the state level.

Thirdly, the model of inter-budgetary relations and the procedure for providing transfers to local budgets from the state budget. Until 2015, the order of inter-budgetary transfer distribution in Ukraine provided for a close correspondence between the volumes of transfers from the State budget and own revenues of local budgets. At the same time, the increase in own income led to a reduction in the amount of

financial assistance from the State budget. This reduced the motivation of local authorities for searching additional income sources, and practically deprived local authorities of the opportunity to approve decisions on local budgets in time before the adoption of the State Budget of Ukraine. In 2015 a new model for the inter-budgetary transfer distribution was implemented, the amount of the basic subsidy to local budgets does not depend on the entire basket of its revenues, but on the tax capacity index of the administrative-territorial unit, determined based on the income tax on the income of individuals and the income tax on enterprises (for regional budgets). Along with this, educational, medical, and other subventions were introduced, which are not related to the amount of own income of the corresponding budget of the territorial community.

Fourthly, the condition of the country's financial market and the real capabilities of local self-government authorities in the sphere of using borrowed and attracted funds: local loans, the composition and financial condition of enterprises and other business entities belonging to the local economy [2].

The question of the composition of the financial resources of territorial communities is debatable. According to Vladimirov K., Chuyko N. and Rogalskyi O., local budgets and financial resources of enterprises, organizations and institutions of communal ownership form the constituent elements of local financial resources [3]. This approach is ambiguous since the sources given in this definition are the most important components of the financial resources of local self-government, but their list is far from complete. Petrovska I. and Klynovy D. present their vision of the components of territorial communities' financial resources, including local budgets and financial resources of communal enterprises [4]. Instead, according to Kyrylenko O. [2], Bechko P. and Rolinskyi O. [5], the financial resources of territorial communities should include revenues from local budgets, money from special funds, charitable contributions, sponsorship contributions, donations, financial resources of communally owned enterprises and other resources.

In our opinion, the advantages of such a definition are that: firstly, the authors rightly noted that the financial resources of the UTC are not local budgets as a whole, but only their revenue part; secondly, the components of these resources include charitable donations and sponsorship funds, which in modern conditions are gradually increasing their role in financing the needs of socio-economic development of the UTC. On the other hand, given the fact that the revenues and expenditures of budgetary institutions are, respectively, the revenues and expenditures of the budget, it is inappropriate, in our opinion, to allocate them separately as part of the financial resources of local self-government. It is more correct to supplement the list of constituent financial resources of local self-government authorities with such elements as funds generated by returning loans to local budgets; return of budget funds from deposits; proceeds from the sale or presentation of securities, which, together with the revenues of local budgets, form the revenues of local budgets. These funds can also be used by local authorities to solve the tasks of the administrative-territorial unit in the order of receipt.

Conclusions. Therefore, summarizing the study conducted, we can state that local authorities in modern conditions have a wide list of sources for the formation of financial resources of UTC, and because of the decentralization reform, it has significantly expanded. However, the availability of financial resources is only a prerequisite for ensuring the progressive development of UTC, because it is equally important to ensure their effective and rational use.

References

1. Financial management of territorial communities: theory and practice; in general ed. O. Kyrylenko. Ternopil: Economic Opinion, 2019. 280 p.
2. Local finance: textbook / edited by Doctor of Economics, Prof. O. P. Kirylenko. 2nd edition. Ternopil: Economic opinion of TNEU, 2014. 448 p.
3. Vladimirov K., Chuyko N., Rogalskyi O. Local finance: tutorial. Kherson : Oldi-plus, 2006. 352 p.
4. Petrovska I., Klynovy D. Finances (with elements of financial statistics): textbook. Kyiv : Center of educational literature, 2002. 300 p.
5. Bechko P., Rolinskyi O. Local finances: tutorial. Kyiv: Center of Educational Literature, 2007. 192 p.

Гуцол І. П., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Видатки державного бюджету України, як джерело забезпечення соціальних потреб населення, виконують функцію соціального регулятора суспільства, оскільки політична стабільність суспільства значною мірою залежать від взаємодії проявів справедливості. З початком повномасштабного вторгнення на територію України, матеріальні та фізичні збитки, завдані бойовими діями, тимчасовою окупацією є тими чинниками, що негативно впливають на життя людини. Тому сьогодні значна частина громадян України потребують соціальної допомоги та соціального захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напряму національної системи соціального захисту населення присвятили праці А. Базилук, Н. Борецька, Г. Возняк, І. Доценко, О. Жолнович, Р. Квасницька, В. Кириленко, І. Лапшин та багато інших. Однак, враховуючи воєнний стан в державі, доцільно відзначити, що існує необхідність у подальшій модернізації національної системи соціального захисту населення в ефективно діючий сектор.

Метою статті є вивчення напрямів трансформації державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні.

Основні результати дослідження. Розуміння соціального захисту та соціальної справедливості змінюється, з початком воєнних дій на території України, які спричинили значні економічні втрати для держави. Соціальний захист населення визнається ключовою функцією держави, вимагаючи значних ресурсів для ефективного перерозподілу доходів, з метою забезпечення соціальної вразливих верств населення. Однією з найважливіших форм страхового захисту є соціальний захист населення. Соціальний захист є необхідним елементом функціонування будь-якого суспільства, включаючи правові, соціально-економічні і політичні гарантії, що забезпечують умови одержання засобів існування, як для працездатних громадян (за рахунок особистого трудового внеску), так і для соціально вразливих верств населення (за рахунок держави), але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму [4, с. 18]. Основними складовими соціального захисту населення України є: соціальне забезпечення; соціальна допомога; соціальне страхування (рис. 1).

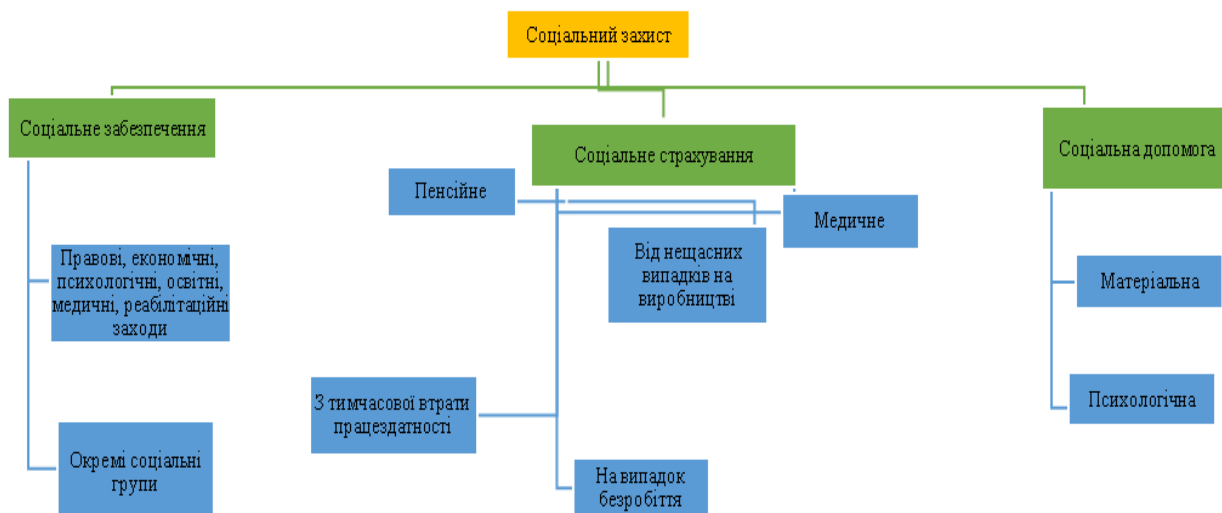

Рис. 1. Складові соціального захисту населення*

*Побудовано за даними [3]

На сьогодні, варто відзначити значну обмеженість державних ресурсів, які потребують раціонального використання та переспрямування коштів за пріоритетними напрямками. Згідно з

інформацією Міністерства соціальної політики України [1], більше 50 % усіх видатків державного бюджету України в 2023 р. спрямовуються саме на військові потреби й подолання російської агресії.

В той же час, другим напрямом за обсягом видатків з державного бюджету в 2023 році, є видатки на соціальну підтримку населення, які склали приблизно 35 % усього бюджету [1]. В даний час існує 35 видів соціальної допомоги, які надаються громадянам залежно від їх соціального статусу.

У період з січня по червень загальний фонд державного бюджету використав 264,3 мільярди гривень на соціальне забезпечення, куди входить допомога пенсіонерам, особам зі складними життєвими обставинами, ветеранам, людям з інвалідністю, сім'ям, дітям та молоді. Варто зауважити, що ці витрати на 6,4 млрд грн, або 2,3 %, менші, ніж було заплановано на початок року (рис. 2).

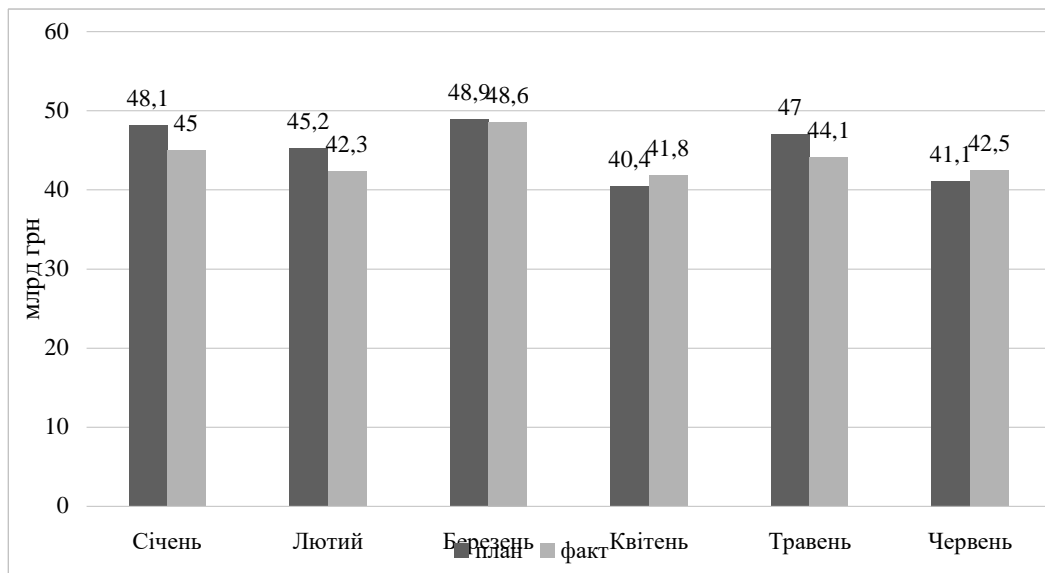

Рис. 2. Планові й фактичні видатки на соціальне забезпечення загального фонду держбюджету за 1 півріччя 2023 року, млрд грн*

*Побудовано за даними [2]

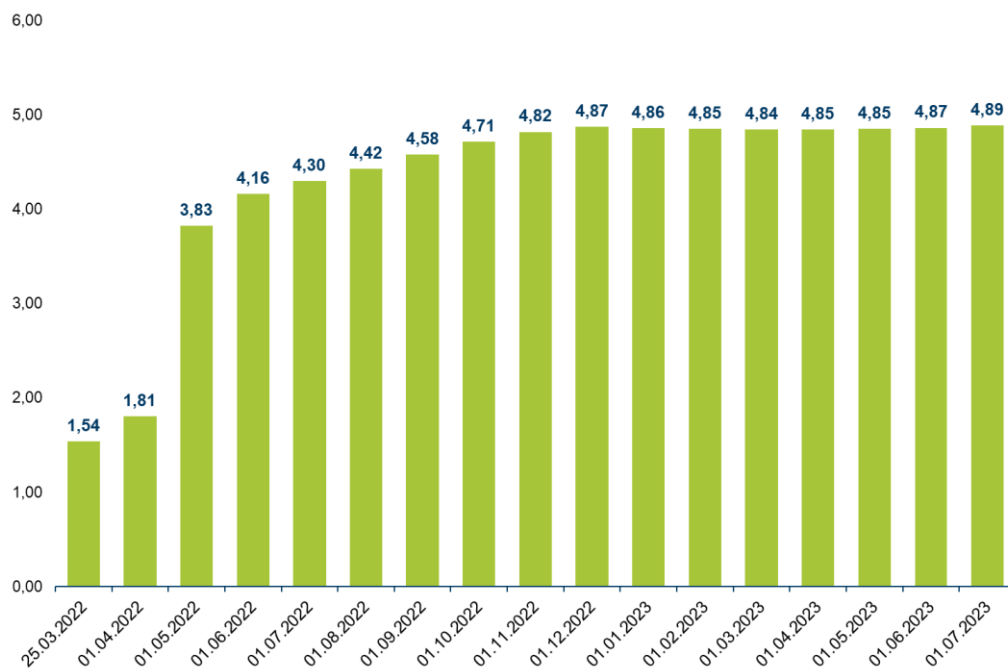

Рис. 3. Динаміка кількості зареєстрованих ВПО за 2022–2023 роки, млн осіб*

*Побудовано за даними [2]

Внаслідок постійних ракетних обстрілів та затоплення, спричиненого підривом Каховської ГЕС, зросла кількість людей, які були змушені залишити свої місця постійного проживання. У теперішніх умовах соціальний захист має вагомое значення для вразливих верст населення, одними з яких є внутрішньопереміщені особи (ВПО). За даними Міністерства соціальної політики [1], кількість зареєстрованих ВПО за період воєнного стану з 24 лютого 2022 року збільшилась на 3,4 млн осіб і становить 4,89 млн (рис. 3). Із них 56 % отримували допомогу на проживання, за перше півріччя 2023 року, у розмірі 2000 грн – на дорослу людину та 3000 грн – на дітей та осіб з інвалідністю.

З рис. 3 можна зробити висновки, що кількість внутрішньо переміщених осіб зростає, а значить і обсяг видатків, для виплат також зростає. Сукупні видатки на виплату допомоги на проживання ВПО за цей період склали 37,4 млрд грн (плановий обсяг видатків складає – 57,6 млрд грн). Фактична сума видатків уже досягла 65 % від річного плану, що вказує на значний темп витрат на підтримку внутрішньо переміщених осіб. Це пов'язано з тим, що під час планування бюджету прогнозували скорочення кількості ВПО, які отримують допомогу. В липні 2023 року, уряд змінив порядок призначення виплат на проживання для внутрішньо переміщених осіб. Для всіх ВПО, які отримували допомогу в першому півріччі 2023 року, виплати були автоматично продовжені до січня 2024 року. Перегляд осіб, які отримують грошову допомогу, відбувається кожні 6 місяців. Такий підхід дозволяє уряду періодично оцінювати потреби ВПО та адаптувати програми підтримки відповідно до змінних обставин. Обсяги фінансування виплат внутрішньо переміщеним особам у 2024 році збережуться на рівні 2023 року. На це, додатково спрямують понад 16 млн грн. в той же час, виплату допомоги буде припинено для тих осіб, які [5]:

- перебувають за кордоном понад 30 календарних днів поспіль без обґрунтованих причин, що підтверджуються документально (обґрунтованими вважаються причини, коли людина була у службовому відрядженні чи на стажуванні, перебувала на лікуванні або реабілітації, доглядала за хворою дитиною, оздоровлювала дитину та ін.);

- повернулися до покинутого місця проживання;

- придбали новий транспортний засіб (з року випуску якого минуло менше ніж 5 років), крім авто, які були придбані волонтерами та передані на потреби оборони країни;

- придбали на суму понад 100 тис. грн земельну ділянку, квартиру, будинок (крім житла, отриманого коштом державного чи місцевого бюджету);

- мають на депозитному банківському рахунку кошти у загальній сумі понад 100 тис. грн;

- придбали іноземну валюту (крім валюти, отриманої від благодійних організацій або придбаної для оплати медичних, соціальних, освітніх послуг), а також банківських металів на загальну суму понад 100 тис. грн;

- мають у власності житло, що розташоване на інших територіях ніж тих, де ведуться активні (можливі) бойові дії або які є окупованими, якщо таке житло має площу понад 13,65 м² на одного члена сім'ї.

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що від початку російсько-української війни кількість внутрішньо переміщених осіб різко зросла. Внаслідок руйнування звичного способу життя, труднощів повсякдення та непевності очікувань щодо тривалості й результатів війни особи, які через відкрите російське вторгнення в Україну вимушені були покинути свої домівки та шукати тимчасового захисту в інших регіонах країни або закордоном, є надзвичайно вразливими і потребують особливої соціальної підтримки. Окремо зауважимо, що наразі відсутній інструмент моніторингу проблем і потреб ВПО, що з огляду на необхідність покращення інтеграції їх до приймаючих громад є важливим і своєчасним, що стане наступним об'єктом подальших досліджень.

Література

1. Жолнович О. У нас є два фронти: військовий і соціальний. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22241.html>.

2. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у I півріччі 2023 року. *VoxUkraine / Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/sotsialni-vydatky-shho-i-chomu-finansuye-derzhava-u-i-pivrichchi-2023-roku>

3. Лапшин І. М. Державна соціальна політика в контексті регулювання демографічних процесів в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 246–250.

4. Квасницька Р. С., Доценко І. О. Соціальне страхування : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2019. 356 с.

5. Свиридчук Ю. Виплати ВПО будуть до кінця січня 2024 року, але не для всіх / Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/526771-viplati-vpo-budut-do-kinca-sicna-2024-roku-ale-ne-dla-vsih-minsocpolitiki>.

Коновальчук Д. Г., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВИДАТКИ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Економічна могутність і стабільність будь-якої сучасної держави, незалежно від форми правління та політичного режиму, залежить від її здатності ефективно реалізовувати покладені на неї функції. Реалізація соціального захисту та соціального забезпечення громадян України зі сторони держави забезпечується шляхом фінансування соціальних витрат, що є одним з важливих факторів, який визначає рівень життя населення та добробут найменш забезпечених його верств. А тому в сучасних умовах викликів та загроз воєнної агресії соціальна підтримка населення та забезпечення гідних умов життя та добробуту громадян є однією з пріоритетних задач що стоять перед державою і одночасно визначають актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблеми видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення висвітлено в працях В. Антропова, В. Базилевича, Л. Баранник, Ш. Бланкарта, Н. Болотіної, В. Горина, О. Длугопольського, Н. Грицик, В. Дем'янишина, Б. Малиняка та ін.

Метою статті полягає у дослідженні теоретичних засад і практики здійснення бюджетних видатків соціального спрямування, виявлення проблемних аспектів та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення їх фінансування.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист – це система соціальних та економічних прав, обов'язків і гарантій, законодавчо закріплених державою і реалізованих її соціальною політикою з метою надання кожному члену суспільства, незалежно від його походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності можливості вільно розвиватися, максимально повно реалізувати себе, свої здібності через забезпечення гідного рівня життя та соціальної справедливості [1].

Згідно статті 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [2].

Держава має гарантувати пенсії та інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством.

Сучасна система соціального захисту в Україні має структуру, подану на рис. 1. Її складовими є: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальні гарантії, соціальна допомога.

В системі соціального захисту України наразі нараховується понад 20 різних видів допомог і пільг, надання яких закріплено відповідною законодавчою базою. Система є досить складною, окремі соціальні програми не мають постійного фінансування або чітко вихвачених цільових джерела фінансування.

Розглянемо динаміку видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення (див. табл. 1). Дані таблиці 1 свідчать про те, що обсяг видатків на програми соціального захисту збільшуються в абсолютних показниках. Значне зростання соціальних видатків зведеного бюджету України в 2022 році пов'язано із військовою агресією Росії, що призвело до

зростання видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення за рахунок виплат внутрішньо-переміщеним особам, допомог при інвалідності та втраті годувальника, пільг і субсидій на оплату житлово-комунальних послуг.

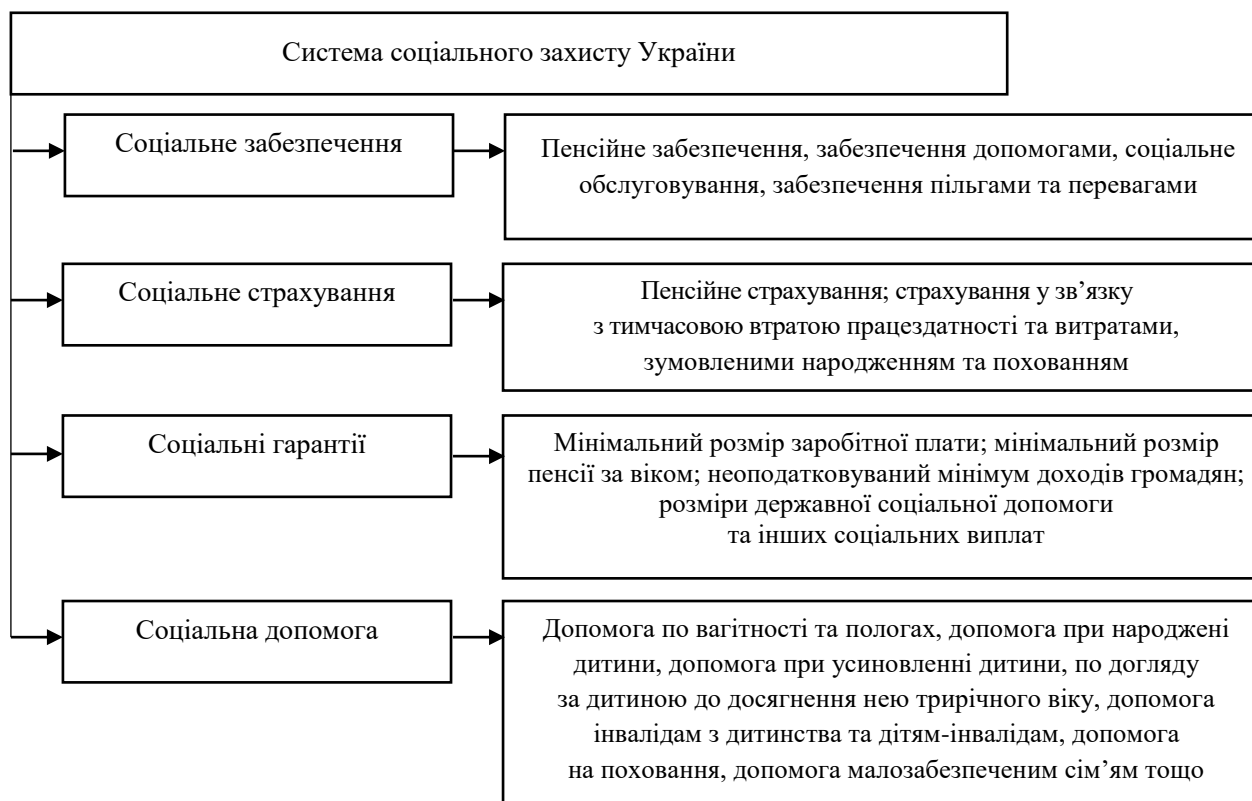

Рис. 1. Сучасна система соціального захисту в Україні

Таблиця 1

Динаміка видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення*

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	На 1.11.2023 р.
Видатки зведеного бюджету України, усього, млн грн	1072891,5	1288016,7	1490258,9	2705423,3	3115946,3
зокрема:					
Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, усього, млн грн	321786,7	346719,5	367346,6	455186,2	413308,9
зокрема:					
видатки Державного бюджету України	218628,6	322720,3	339278,9	425987,0	379931,5
видатки місцевих бюджетів	103158,1	23999,2	28067,7	29199,2	33377,4
Частка у структурі видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, %					
зокрема:					
видатки Державного бюджету України	67,9	93,1	92,4	93,6	91,9
видатки місцевих бюджетів	32,1	6,9	7,6	6,4	8,1
Частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у структурі ДБУ, %	30,0	26,9	24,6	16,8	13,3

*Складено за матеріалами Мінфіну [3]

Переважає більшість соціальних видатків фінансується за рахунок коштів Державного бюджету України, а саме в 2020–2023 роках більше 92 %. Частка видатків на соціальний захист та

соціальне забезпечення у структурі Державного бюджету України скорочується і складає на кінець 2022 року 16,8 %, станом на 01.11.2023 року – 13,3 %. Така зміна відбувається за рахунок збільшення видатків на забезпечення оборони та безпеки держави.

Висновки. Таким чином, видатки соціального спрямування займають вагому частку у бюджеті України. Державна підтримка та соціальний захист населення відіграють ключову роль у забезпеченні гідності, безпеки та добробуту людей в умовах надзвичайної складності та нестабільності. Основними проблемами в забезпеченні належного фінансування соціальних видатків є нестача коштів у бюджетній системі держави, що пов'язано із об'єктивними причинами – війною в Україні та і водночас зростанням у населення споживацьких настроїв, які не спонукають їх до забезпечення якісного рівня життя за рахунок власної праці. В рамках вирішення проблемних питань необхідно модернізувати систему соціального захисту, сформувати законодавство в галузі соціального захисту що повністю відповідає європейським та міжнародним стандартам; запровадити контроль за дотриманням законодавства в галузі права на соціального захисту; мінімізувати соціальні ризики для населення [4] і одночасно підвищувати соціальну відповідальність населення та обмежувати їх споживацькі інтереси.

Література

1. Жук О. Б., Гупало О. Г. До питання дискусії: соціальний захист, соціальне страхування чи соціальне забезпечення. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%96%D1%BA_%D0%9E.%D0%91._%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf
2. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 54к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/>
4. Павлюк, Т., Юрчик, І. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. *Економіка та суспільство*, 2022. Вип. 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/ndex.php/journal/article/view/1396>

**Мудрий В. О., Корсун А. А., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Актуальність дослідження. На сьогодні, вітчизняна пенсійна система не може повністю забезпечити поточні потреби пенсіонерів, що пов'язано з економічними труднощами в країні, збройним конфліктом, міграцією населення, високим рівнем безробіття. Працездатного населення стає менше, а кількість пенсіонерів зростає. Оскільки фінансування пенсійної системи досягло критичного рівнів, ця проблема потребує нагального вирішення. У зв'язку з цим виникає необхідність удосконалення системи пенсійного страхування, як одного із важливих напрямів розвитку соціальної політики України..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам соціального захисту населення та пенсійного страхування присвячені праці таких вчених, як: Я. Арабчук, Л. Біла-Тіунова, О. Бойко, О. Борисюк, С. Бурденюк, М. Дацюк-Томчук, К. Демченко, Т. Калайтан, І. Кондрат, Г. Русак, З. Смутчак, Т. Стецюк, С. Шевченко, О. Федорищева, А. Якимів, Н. Ярошевич. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, багато питань, пов'язаних з проблемами реформування пенсійного страхування України, залишаються невирішеними.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей та тенденцій пенсійного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Пенсійна система України, в тому вигляді, в якому існує на сьогодні, започаткована в 2004 р. з прийняттям Закону України «Про загальнообов'язкове державне

пенсійне страхування» [1]. Вказаним законом регулюються відносини з формування, призначення і виплати пенсій, а також започатковано створення трирівневої пенсійної системи (рис. 1).

Рис. 1. Системи пенсійного страхування України*

**Узагальнено на основі [1]*

Солідарна та накопичувальна системи пенсійного страхування складають систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий і третій рівні пенсійного страхування складають систему накопичувального пенсійного страхування.

Пенсійний фонд України є одним з найважливіших учасників системи пенсійного забезпечення, який здійснює керівництво та управління солідарною системою (перший рівень) загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення. Окрім того, фонд здійснює акумуляцію та використання фінансових ресурсів, проводить облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їх виплати, забезпечує виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат. Загальні доходи бюджету Пенсійного фонду України в 2022 році становили 620390,2 млн грн (без урахування залишку на початок року). Порівняно з 2021 роком загальні доходи фонду зросли, протягом року на 108571,4 млн грн, або на 21,2 %. На кінець 2022 року, власні доходи Пенсійного фонду України становили 403573,9 млн грн. Фактичні власні доходи перевищили плановий показник на 17452 млн грн або 104,5 %.

До бюджету Пенсійного фонду України за 2021 рік з усіх джерел фінансування надійшло 511818,8 млн грн, з яких власні доходи склали 334185,7 млн грн, що на 45693,2 млн грн більше у порівнянні з 2020 роком. З Державного бюджету України на фінансування пенсійних та інших запланованих виплат надійшло 177580,9 млн грн [2].

На кінець 2022 р. видатки на пенсійні виплати склали 590098,4 млн грн, що на 69125 млн грн, або на 13,3 %, більше, порівняно з 2021 роком. Пенсійний фонд України забезпечив виплату пенсій 10,7 млн громадян на загальну суму 403449,1 млн грн, у тому числі з урахуванням особливостей виплати пенсій на період введення воєнного стану. Із загальної суми видатків в 2022 році, крім пенсійні виплати, кошти спрямовувалися на: видатки на виплату житлових субсидій та пільг – 6445,0 млн грн або 1,1%; видатки на виплату щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань – 795,0 млн грн або 0,2 %; інші видатки – 8,6 млрд грн (2,5 млрд грн – на оплату послуг з виплати та доставки пенсійних виплат (0,4 %), 6,1 млрд грн – на адміністративні витрати, пов'язані із виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду України (1,0 %). Видатки, які фінансуються за рахунок власних коштів Пенсійного фонду, забезпечувались надходженням цих коштів на 100,1 % – на 9,1 % більше, порівняно з 2021 роком.

Фактично за 2022 рік на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, спрямовано 29,9 млрд грн коштів державного бюджету. За умови спрямування на пенсійні виплати додатково отриманих власних коштів Пенсійним фондом, в сумі 29,8 млрд грн, які було списано Державною казначейською службою України в рахунок погашення позик минулих бюджетних періодів, дефіцит коштів Пенсійного фонду України становив би 0,1 млрд грн (рис. 2).

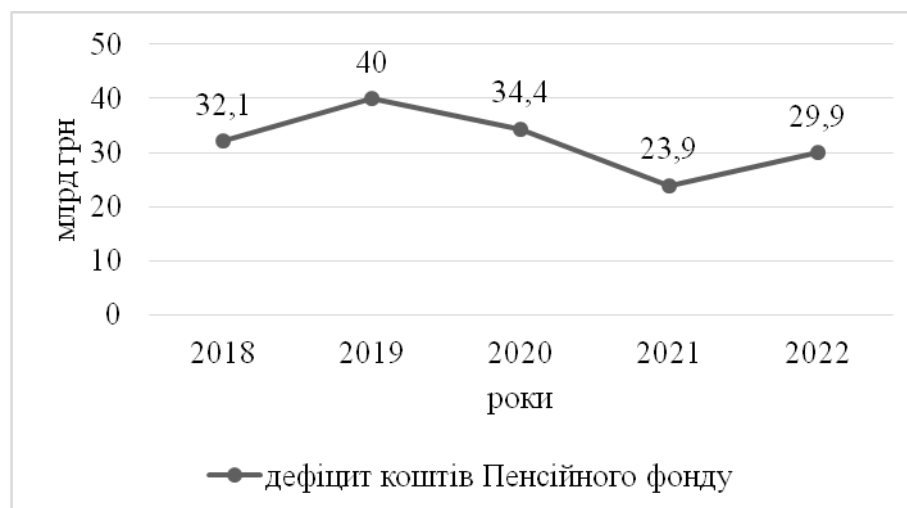

Рис. 2. Динаміка дефіциту коштів Пенсійного фонду України за 2018–2022 роки*

*Побудовано за даними Пенсійного фонду України [2]

За 2018–2022 роки в Україні спостерігається стрімке зменшення літнього населення. На кінець 2019 року кількість пенсіонерів в Україні становила 11334740 осіб. Протягом 2020 року їх кількість зменшилась до 11130954 осіб, на кінець 2021 року – 10841117 осіб, а на кінець 2022 року – скоротилася до 10687921 осіб [3].

Протягом 2022 року було призначено 3909087 нових пенсій. Також, Пенсійним фондом було проведено 25 видів масових перерахунків пенсій: з січня, березня, квітня, липня, жовтня та грудня 2022 року. Середній розмір пенсійних виплат протягом 2022 року, зріс із 3991,53 грн до 4622,59 грн на 01 січня 2023 р. За даними Пенсійного фонду України, найбільший розмір пенсійних виплат спостерігається у місті Київ (понад 5000 грн на місяць). В той час, найнижчий рівень пенсійних виплат спостерігається в Тернопільській, Чернівецькій та Закарпатській областях, їх розмір коливається в межах 3600 грн [4].

Висновки. Отже, на сьогодні стан пенсійної системи України можна вважати кризовим, адже існуючий розмір пенсій не забезпечує людей похилого віку від бідності. Серед працюючого населення простежується значна тінізація доходів населення та відповідно несплата єдиного внеску до Пенсійного фонду України. Пенсійний фонд України продовжує отримувати значні дотації з

бюджету. Для перебудови вітчизняної пенсійної системи необхідно реформувати солідарну систему і створити накопичувальну, а також сприяти розвитку добровільного пенсійного забезпечення.

Література

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України № 1058-IV, від 09.07.2003 р. / Офіц. сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
2. Звіти про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду / Офіц. сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/diyalnist/zvity-pro-robotu/> (дата звернення: 29.10.2023).
3. Мірошник Л. О. Проблеми впровадження пенсійного страхування в Україні / Л. О. Мірошник, К. С. Біська // Економіка та суспільство. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2249> (дата звернення: 01.11.2023).
4. Бюджет Пенсійного фонду // Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzheth/> (дата звернення: 14.05.2023).

Наконечна Н. В.

**Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів**

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЧАСТИНА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РІЗНИХ РІВНІВ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день практично все міжнародне співтовариство визнає, що загроза відмивання доходів, отриманих від незаконної діяльності, набула глобального масштабу і руйнує економічну, соціальну і політичну безпеку кожної країни. Це вимагає від держав вжиття узгоджених заходів по боротьбі з цим соціально-небезпечним явищем, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню діяльності фінансового моніторингу з протидії легалізації незаконних доходів присвятили свої наукові праці такі вчені-економісти як А. Акритов, О. Бех, О. Бондаренко, О. Глущенко, А. Голодна, М. Ковалів, І. Кундельська, Т. Литвиненко, Ю. Назар, О. Підхомний, Я. Пушак та ін.

Мета статті. Метою є обґрунтування сукупності заходів, що здійснюються усіма суб'єктами фінансового моніторингу державного та первинного рівня, які спрямовуються на комплексну, безперервну та систематичну протидію легалізації (відмиванню) майна, коштів та доходів, котрі одержані злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу. За цих умов здійснення фінансового моніторингу з протидії легалізації незаконних доходів є важливою функцією державного управління в кожній країні. Це пов'язано з тим, що процес легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом призводить до зниження економічного зростання, погіршення інвестиційного клімату за рахунок відволікання (вилучення) з обігу грошових коштів, ухилення від сплати податків, розкрадання бюджетних коштів тощо. Крім того, саме прозорість фінансової сфери і невикористання її для здійснення різного роду фінансових злочинів, обумовлюють надійність кредитно-фінансової системи, інвестиційної привабливості країни і її економічної безпеки, які залежать від ефективності фінансового моніторингу [1].

У сучасних економічних умовах в Україні, що характеризуються нестабільністю макроекономічної ситуації через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави, веденням на українських територіях військових дій, високим рівнем невизначеності зовнішнього середовища, зменшенням привабливості економічного клімату, стрімко підвищується роль економічних методів управління, до яких варто віднести фінансовий моніторинг.

Фінансовий моніторинг є особливою частиною систем управління різних рівнів економіки держави, дозволяючи отримати об'єктивну і своєчасну інформацію про зміни внутрішніх і зовнішніх по відношенню до об'єкта управління умов, необхідних для прийняття ефективних управлінських рішень. Важливість проведення фінансового моніторингу визначається динамізмом досліджуваних явищ, необхідних для відслідковування негативних тенденцій і здійснення своєчасних корегувань [2].

Більшість розрахункових операцій між суб'єктами господарювання, органами державної влади і місцевого самоврядування, населенням здійснюється з використанням фінансових установ. У той же час, інноваційні процеси у фінансовій системі призводять до зростання ризиків використання банків, страхових компаній, інститутів спільного існування та інших фінансових установ у процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

В Україні чинниками формування системи фінансового моніторингу є високий ступінь тінізації економіки, корупція, нерозвиненість фінансового ринку, дублювання повноважень різними органами й відомствами, низька автоматизованість та обмін інформацією, воєнний стан в Україні, недосконалість законодавчого й організаційного забезпечення, що впливає на ефективність координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, а імплементація світових стандартів і практики протидії легалізації доходів не має практичного інструментарію реалізації.

Враховуючи існуючі особливості в наданні фінансових послуг різними фінансовими установами, для оцінювання ефективності національної системи фінансового моніторингу України залишається актуальним розроблення системи оцінювання ефективності фінансового моніторингу як загалом на макрорівні, так і в межах окремих сегментів фінансової системи [3].

Система фінансового моніторингу спирається, перш за все, на обґрунтовану державну стратегію, яка, зокрема, передбачає: діяльність спеціально уповноваженого органу з питань фінансового моніторингу як координуючого центру, забезпечення його політичної та матеріальної незалежності, створення єдиної державної інформаційної та прозорої системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, співробітництво Держфінмоніторингу України з державними органами, які контролюють та регулюють діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу, співробітництво Держфінмоніторингу з правоохоронними органами, відслідковування Держфінмоніторингом стану розгляду матеріалів, переданих правоохоронним органам, використання міжнародного досвіду й активна участь у міжнародному співробітництві.

Висновки. Таким чином, фінансовий моніторинг в Україні доцільно розглядати в рамках української фінансово-правової бази з її віднесенням до інституту фінансового контролю. В цілому, нормативно-правова база системи фінансового моніторингу в Україні формується і відповідає міжнародним стандартам, але вона потребує вдосконалення в аспекті критеріїв віднесення операцій до об'єктів фінансового моніторингу і процедури його здійснення та попередження відмивання грошей та фінансування тероризму.

Література

1. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в Україні. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1=5562>
2. Розвиток системи фінансового моніторингу як складової частини формування ефективного контролю й безпеки в Україні. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/37_2012ua/7.pdf
3. Фінмоніторинг під час війни: що потрібно врахувати? URL: http://www.jurliga.ligazakon.net/news/223094_fnmonitoring

Руденко В. С., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. Сучасна теорія і практика бюджетного регулювання супроводжується новими викликами, які стоять перед територіальними громадами (ТГ) в контексті їх фінансового забезпечення та розвитку, що пов'язано із повномасштабним російським вторгненням. А тому досягнення реальної фінансової самостійності та фінансової спроможності місцевого самоврядування в умовах децентралізації та воєнного стану є важко вирішуваним завданням і потребує комплексної оцінки та обґрунтування, що й свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та прикладним засадам фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в умовах децентралізації присвячено праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, зокрема: Борщ Г., Варцаба В., Васильченко Г., Кириленко О., Крайник О., Павлович-Сенета Я., Пилипенко Я., Подзізей О. та ін.

Метою статті полягає у дослідженні теоретичних засад і практики фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Наразі Україна знаходиться на такому етапі, коли в умовах повномасштабного російського вторгнення необхідно забезпечувати функціонування і розвиток всіх ланок фінансової системи нашої держави, встановлювати довготривалі відносини та співпрацю з провідними країнами світу, реалізувати євроінтеграційний вектор розвитку. «Однією з базових реформ, що забезпечує шлях до подальших прогресивних перетворень є реформа децентралізації управління» [1]. Досвід країн Європейського Союзу (ЄС) довів, що рушійною силою соціального та економічного розвитку територій є місцеве самоврядування.

«Децентралізація в Україні – це не просто передача повноважень, ресурсів та компетенції вирішувати основні питання життя на найбільш наближеному до людини рівні, де це можна зробити найефективніше (відповідно до принципу субсидіарності), а створення базового суб'єкта місцевого самоврядування – спроможної територіальної громади» [2].

Фінансова діяльність територіальних громад передбачає: вибір оптимальної структури джерел фінансування; збалансування доходів і видатків територіальних громад у часі; вибір оптимальних напрямків використання фінансових ресурсів; збереження необхідного рівня ліквідності; ефективне управління зобов'язаннями.

Наскільки стійким є місцеве самоврядування в Україні, яке здатне гідно протистояти будь-яким викликам, зокрема й у фінансовій частині, і навіть в умовах воєнного стану показав 2022 рік. Рік для країни був досить важким, але ОМС продемонстрували належну підтримку не лише ЗСУ, силам тероборони та національної безпеки, але й надали прихисток внутрішньо переміщеним особам які його потребували. Незважаючи на щоденні обстріли, «ОМС забезпечують постійну підтримку всіх сфер життєдіяльності громадян на місцевому рівні (організація укриттів, допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка релокованого бізнесу, продовження надання послуг на високому рівні)» [3]. Це стало можливим завдяки ефективно проведеній реформі децентралізації, яка дозволила ОМС отримати автономні, самостійні, належні фінансові ресурси, що відіграють провідну роль в протистоянні сучасним викликам та загрозам.

За даними Міністерства фінансів України [4] до загального фонду місцевих бюджетів в 2022 р. надійшло 527,05 млрд грн., що на 4,98 % більше, ніж за даний період 2021 р. Збільшення доходів до спеціального фонду в 2022 р. порівняно з аналогічним періодом 2021 р. склало 28,05 млрд грн, тобто темп росту скоротився на –64,34 %, що викликано вкрай негативним впливом збройної агресії росії на стан соціально-економічного розвитку регіонів (табл. 1–2).

Таблиця 1

Баланс показників місцевих бюджетів в 2020–2022 роках*

Показник виконання	Загальний фонд, млрд грн			Спеціальний фонд, млрд грн			Разом, млрд грн		
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Доходи	425,95	502,03	527,05	45,53	78,67	28,05	471,48	580,7	555,1
Видатки	357,73	408,86	421,54	120,38	160,57	62,75	478,11	569,43	484,29
Кредитування	0,17	0,31	0,99	0,05	–0,07	–0,07	0,22	0,24	0,92
Дефіцит (–)/ Профіцит (+)	68,05	92,86	104,52	–74,9	–81,83	–34,63	–6,85	11,03	69,89

*Складено за матеріалами [5]

В 2021 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 502,03 млрд грн, що на 17,86 % більше, ніж за даний період 2020 р.

Видатки загального фонду місцевих бюджетів в 2022 р. склали 421,54 млрд грн, що більше в порівнянні з 2021 р. на 3,1 %. В частині видатків загального фонду у 2021 р. їх обсяг зріс на 14,29 %

по відношенню до 2020 р. Значно зросло фінансування видатків за рахунок коштів спеціального фонду, з якого у 2021 р. було виділено на 33,39 % більше, ніж за аналогічний період 2020 р.

Таблиця 2

Динаміка показників місцевих бюджетів в 2020–2022 роках*

Показники виконання	Загальний фонд, темп зростання (%)		Спеціальний фонд, темп зростання (%)		Разом, темп зростання (%)	
	<u>2021</u> 2020	<u>2022</u> 2021	<u>2021</u> 2020	<u>2022</u> 2021	<u>2021</u> 2020	<u>2022</u> 2021
Доходи	117,86	104,98	172,79	35,66	123,17	95,59
Видатки	114,29	103,10	133,39	39,08	119,10	85,05
Кредитування	182,35	319,35	-140,00	100,00	109,09	383,33
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	136,46	112,56	109,25	42,32	-161,02	633,64

*Складено за матеріалами [5]

Натомість в 2022 р. зросло кредитування загального фонду місцевих бюджетів до 997,6 млн грн, темп зростання в порівнянні з попереднім періодом склав 219,35 %.

Загалом, в 2020–2022 р.р. загальний фонд місцевих бюджетів виконано з профіцитом, який склав 68,05 млрд грн в 2020 р., 92,86 млрд грн в 2021 р., 104,52 млрд грн в 2022 р. Темп росту в 2021 р. в порівнянні з 2020 р. склав 36,46 %, в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. склав 12,56 %.

Спеціальний фонд місцевих бюджетів в досліджуваному періоді виконано з дефіцитом. Найбільший дефіцит зафіксовано в 2020 р. на рівні 74,9 млрд грн, найнижчий в 2022 р. – 34,63 млрд грн.

В 2022 р. місцеві бюджети за доходами виконано на 93,7 %, а за видатками – на 77,7 %.

Як результат виконання місцевих бюджетів в 2021-2022 р.р. було забезпечено з профіцитом на рівні 11,03 млрд грн та 69,89 млрд грн, тоді як в 2020 р. результат виконання місцевих бюджетів є дефіцит на рівні 6,85 млрд грн.

Варто відзначити, що в 2022 р. значно зросла частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України (без трансфертів), а саме в 2022 р. вона склала 24,4 % (рис. 1).

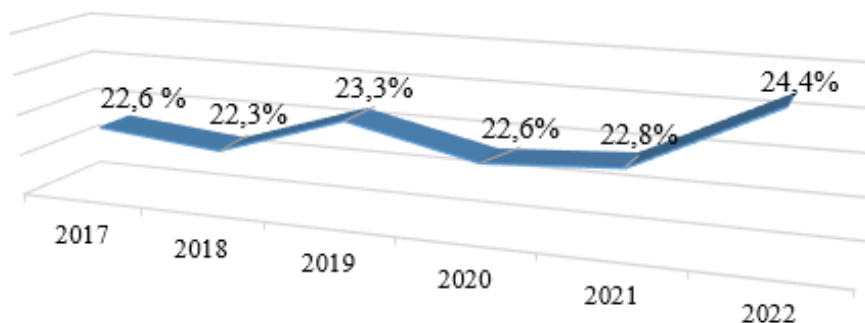

Рис. 1. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України (без трансфертів) в 2017–2022 роках

*Складено за матеріалами [5]

Зважаючи на пріоритетність видатків та вимоги військового стану, органи місцевого самоврядування в першу чергу здійснили скорочення всіх непершочергових видатків. Як наслідок, в 2022 р. фінансування видатків за рахунок коштів спеціального фонду скоротилося на 60,92 % і склало 62,75 млрд грн, що пов'язано зі скороченням фінансування регіонів, в яких ведуться активні бойові дії. Крім того скорочено капітальні видатки та загалом оптимізовано видаткову частину місцевих бюджетів.

Поряд з цим видатки загального фонду в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. зросли за рахунок фінансування нагальних потреб в умовах військового стану на 6,1 млрд грн, субвенції з місцевих бюджетів до державного бюджету зросли на 3,6 млрд грн і були спрямовані на фінансування безпеки

і оборони, заходи та роботи з організації територіальної оборони склали 3,4 млрд грн, виробництво, транспортування та постачання теплової енергії склало 2,5 млрд грн.

Загалом в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. обсяг видатків загального фонду зріс на 9,3 млрд грн, або 2,2 %, а спеціального фонду видатків скоротився на 110,9 млрд грн, або на –63,5 %.

Висновки. Оцінюючи фінансовий стан місцевих бюджетів в Україні, варто відмітити, що процес децентралізації дав свої позитивні зрушення, що підтверджується зростанням доходів місцевих бюджетів в частині нарощення податкових надходжень та зменшення трансфертних платежів. Усе це свідчить про зростання фінансової спроможності та фінансової автономії місцевих бюджетів.

Для подолання проблем та негативних наслідків війни, забезпечення розвитку громад, в яких не ведуться військові дії необхідно стратегічні напрями розвитку спрямовувати на підвищення рівня податкоспроможності громад шляхом забезпечення зростання власних надходжень (особливо податкових), залучення інвестицій в економіку громад та передбачити реалізацію місцевих програм підтримки та розвитку в контексті забезпечення їх сталого соціально-економічного розвитку за пріоритетними напрямками.

Література

1. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197277715.pdf>
2. Реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади. URL: <https://rpr.org.ua/groups-rpr/04detsentralizatsiya/> (дата звернення: 15.05.2023).
3. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 03.06.2023).
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 03.06.2023).
5. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 03.06.2023).

Чинчин Ю. Ю., Федотова Т. А.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження напрямків зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування в Україні є надзвичайно важливою у зв'язку зі складними економічними, соціальними та політичними викликами, з якими стикається країна. Децентралізація та реформи в системі місцевого самоврядування створюють потребу в ефективному фінансовому управлінні для забезпечення сталого розвитку громад та їхнього благополуччя. Дослідження цих напрямків може виявити оптимальні рішення щодо покращення системи місцевих фінансів, враховуючи такі аспекти, як оптимізація податкової бази, розробка ефективних механізмів використання бюджетних коштів, створення фінансової стійкості та сприяння інвестиційному клімату. Зміцнення фінансів місцевих органів є ключовим фактором для забезпечення їхньої здатності здійснювати функції самоврядування та задовольняти потреби громадян на локальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці зробили значний внесок у розкриття питань, пов'язаних із розвитком територіальних громад, фінансові аспекти зміцнення місцевих бюджетів досліджували у своїх працях Куценко Т., Бібік Н. В., Сухарська Л. В., Шаповал Г. М., Сіренко Я., Варцаба В. І., Ганзицька Т. С., Мулеса Е. В., Козін В. В. та ін.

Мета статті. Метою дослідження є розгляд основних напрямків застосування інноваційного підходу до зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість територіальної громади має критичне значення для поліпшення якості та доступності місцевих послуг для мешканців, а також для розвитку

місцевого господарства, інфраструктури та ефективного функціонування територій. При оцінці спроможності територіальної громади використовується комплексний підхід, який враховує соціально-демографічні, адміністративні, фінансово-економічні, інфраструктурні, сервісні та соціокультурні фактори, кожний з яких має свої критерії та індикатори [1].

Місцеве самоврядування є важливою складовою функціонування розвинутої економічної та демократичної держави. Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, прийнятою Радою Європи 15 жовтня 1985 року, місцеве самоврядування означає право та здатність органів місцевого самоврядування (ОМС) в межах закону регулювати та управляти значною частиною суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення [2].

Місцевий бюджет виступає важливим інструментом регулювання і стимулювання економічних відносин, а також підвищення ефективності виробництва. Важливе значення при цьому має соціальна спрямованість бюджетних коштів. Після формування доходної частини бюджету, тобто коли відомі джерела надходження фінансових ресурсів, необхідно позначити витратні статті бюджету. Тут виявляє своє справжнє значення розподільна функція місцевого бюджету [3].

До основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування, які стосуються ресурсного забезпечення діяльності місцевої влади, віднесено наступні: місцева влада має право на свої власні фінансові ресурси; обсяг фінансових ресурсів повинен відповідати функціям, які виконує місцева влада; місцева влада має право вільно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами; частина фінансових ресурсів повинна формуватися за рахунок місцевих податків і зборів; розміри місцевих податків і зборів органи місцевої влади мають повноваження встановлювати в межах закону; порядок формування фінансових ресурсів повинен бути гнучким і забезпечувати відповідність наявних ресурсів зростанню вартості виконання завдань місцевої влади; захист слабкої місцевої влади проводиться за допомогою процедур усунення фінансових диспропорцій; перевага у виборі форм фінансової допомоги надається дотаціям, які не призначаються для фінансування конкретних проектів і не обмежують свободу місцевої влади [4].

Інноваційні перспективи для зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в Україні включають в себе застосування новаторських підходів у керуванні та розвитку місцевої економіки. Це включає в себе впровадження сучасних технологій для ефективного управління фінансами, автоматизацію бюджетних процесів та створення прозорих систем моніторингу використання коштів. Розвиток місцевого підприємництва, залучення інвестицій та стимулювання інноваційних галузей є також ключовими аспектами, спрямованими на зростання фінансової стійкості та самодостатності територіальних громад.

У 2022 році органи місцевого самоврядування в Україні продемонстрували свою стійкість, успішно протистоячи різноманітним викликам, включаючи фінансові труднощі та умови воєнного стану. Органи місцевого самоврядування надавали ефективну підтримку силам тероборони, Збройним Силам України, національній безпеці та внутрішньо переміщеним особам. Вони координували та фінансували заходи з підтримки тероборони, активно залучали міжнародну допомогу та надавали постійну підтримку громадянам у всіх сферах життєдіяльності на місцевому рівні.

Незважаючи на труднощі у фінансовій та матеріальній сфері під час початкових місяців війни, органи самоврядування успішно адаптувалися до податкових пільг, наданих державою для забезпечення стабільних економічних умов для бізнесу. Вони з власних коштів підтримували бізнес та розробляли програми для підтримки суб'єктів господарювання.

Інновації у післявоєнному відновленні визначаються як новаторські підходи, стратегії та технології, спрямовані на ефективне та стійке відновлення та розвиток після військових конфліктів. Основні аспекти інновацій у післявоєнному відновленні включають:

- використання сучасних технологій у сферах відновлення інфраструктури, будівництва та управління ресурсами для ефективного відновлення пошкоджених об'єктів;
- розробку нових фінансових інструментів, таких як гранти, міжнародні позики або соціальні інвестиції, для забезпечення фінансування проектів відновлення;
- розробку програм та ініціатив, спрямованих на соціальне включення та підтримку вразливих груп населення під час періоду відновлення;
- впровадження сталого та екологічно чистого підходу до відновлення інфраструктури та містобудування;
- розробку та впровадження гуманітарних програм, спрямованих на підтримку освіти, охорони здоров'я та соціального розвитку у зруйнованих регіонах;

– проекти та ініціативи, спрямовані на відновлення культурної спадщини та підтримку традицій у постраждалих громадах.

Отже, інновації у післявоєнному відновленні можуть визначати успішність та стійкість процесу відновлення, сприяючи швидкому та збалансованому відновленню після воєнних конфліктів.

Висновки. Отже для забезпечення зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування в Україні важливо розширити компетенції та можливості органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень і виконанні делегованих завдань, особливо щодо формування та управління місцевим бюджетом. Цей процес може бути здійснений шляхом акумулювання податків та інших обов'язкових платежів на рівні громад. Україна, хоча тільки почала цей шлях, вже має інструменти, які можуть призвести до економічного зростання та забезпечити фінансову стійкість на довгострокову перспективу. З урахуванням особливостей, таких як пандемія та російсько-українська війна, які впливають на становлення територіальних громад в Україні, необхідно, щоб місцеве самоврядування, державна і регіональна влада діяли без помилок, оскільки невдача може скасувати досягнуті результати.

Література

1. Марценюк О. В., Гуменна О. І., Деньдобра Т. В. Перспективи зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-50>.

2. Бібік Н. В., Шаповал Г. М. Аналіз міжнародного досвіду розвитку територіальних громад та визначення напрямків його впровадження в Україні. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій у промисловості*. 2019. № 2 (8). С. 5–14.

3. Варцаба В. І., Мулеса Е. В. Реалізація фінансової децентралізації: виклики та досягнення громад. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28–2. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/28_2_2018/21.pdf

4. Боковикова Є. О. Актуальні проблеми формування доходів місцевих бюджетів: правові аспекти. *Теорія та практика сучасної юриспруденції : матеріали XXIII науково-практичної конференції*. Харків, 2020. 293 с.

4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції

Блажієвська А. С., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. В умовах воєнного стану, коли підприємства наражаються на нові фінансовими виклики, виникає потреба у ефективній кредитній підтримці. Наявність державних програм кредитування, таких як «Доступні кредити 5–7–9 %», компенсація Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), гарантії Фонду розвитку підприємництва (ФРП), стає ключовим чинником в забезпеченні фінансової стійкості та розвитку підприємств. Умови військового стану ускладнюють процес кредитування та взаємодії кредиторів і позичальників, тому для забезпечення розвитку національної економіки та підтримки вітчизняних бізнес-структур важливим є постійне удосконалення методів, технологій та програм взаємодії у вказаній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку діяльності бізнесу в умовах впливу військової агресії розглядаються у ряді праць вітчизняних дослідників, зокрема Ареф'євої О., Пілецької С., Лістрової М. [1], Дикань В., Фролової Н. [2], Ковальчук Н., Калугарь А. [3] та ін. Проте, великий бізнес проявив більшу стійкість до потрясінь і майже 90 % господарюючих суб'єктів продовжили працювати з повною або зменшеною потужністю, що нехарактерно для малого і середнього підприємництва [4]. У відповідності до нових викликів та завдань організації підприємницької діяльності є необхідними подальші напрацювання щодо розвитку організаційно-економічних базисів взаємодії кредитної підтримки саме сектору малого та середнього бізнесу, як найбільш незахищеного від впливу наслідків військового конфлікту.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей та тенденцій кредитної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Кредитування є необхідною умовою розвитку підприємництва, удосконалення основних засобів працюючого бізнесу та забезпечення споживчих потреб населення є рушійною силою економічного зростання та основним джерелом доходності для банків і небанківських фінансових установ. Галузь кредитування на пряму пов'язана з загальними вимогами процесу вітчизняного виробництва. Ведення бізнесу та стан економіки в Україні суттєво змінилися через військовий конфлікт. У зв'язку з цим стала актуальною реалізація різноманітних урядових програм, спрямованих на підтримку економіки та особливо умов кредитування національного бізнесу. Це стало ключовим аспектом забезпечення стійкості в умовах війни.

І хоча в умовах війни все змінилося, є потреба у швидкій адаптації під дані умови сьогодення життя країни в загальному та збереження функціонування її бізнесу, зокрема. Значна частина підприємств України не в змозі далі ефективно вести власну діяльність через те, що вони опинилися в епіцентрі ведення бойових дій, на тимчасово окупованих територіях, що, в свою чергу, призвело до повних і часткових руйнувань даної інфраструктури, паралізувало логістичні зв'язки через нестачу працівників, які або виїхали із країни, або переїхали у безпечніші місця країни, а також значної втрати своїх клієнтів (споживачів) тощо. Отже, фактор війни вплинув на все, що є в країні, і бізнес не став виключенням. Проте, й за цих умов потрібно відновлювати його діяльність, щоб країна могла жити та розвиватися: впроваджувати певні державні програми для підтримки вітчизняного бізнесу.

Важливим також є правильний вибір форм фінансування за різних цілей підприємства – поточної діяльності чи розвитку. В останньому випадку існують широкі можливості отримання міжнародної фінансово-кредитної допомоги чи грантового безповоротного фінансування. Для реалізації цікавих інноваційних ідей або стартапів все більше застосовують нетрадиційні форми фінансування.

З метою надання державної підтримки суб'єктам підприємництва малого та середнього бізнесу в 2020 році Урядом України була затверджена програма «Доступні кредити 5–7–9 %», яка стала двигуном кредитування ММСП як антикризова підтримка в умовах карантину в 2020–2021 рр. і повномасштабних військових дій в 2022 році, хоча спочатку була ініційована для стимулювання інвестиційного кредитування.

Аналітичне узагальнення статистичних даних [5] щодо реалізації програми «Доступні кредити 5–7–9 %» свідчить, що: середній розмір наданого кредиту за весь період дії програми – 3 млн грн; частка пільгових кредитів в кредитному портфелі банківської системи на грудень 2022 р. – 26 %; участь у програмі державних банків – 40 % від загальної кількості банків-учасників; участь у програмі банків іноземних банківських – 40 % від загальної кількості банків-учасників; частка непрацюючих кредитів в програмі станом на початок грудня 2022 року – 8 %.

З метою підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні на 01 червня 2023 р. з початку використання інструменту державних гарантій на портфельній основі (з грудня 2020 р.) видано 23642 кредити загальною сумою 78,05 млрд грн. На 01 червня 2023 р. 29 банків-кредиторів обслуговують 17 374 кредити сумою 54,39 млрд грн. Зобов'язання за основним боргом, що частково забезпечений державними гарантіями на портфельній основі, становили 26,5 млрд грн. Це близько 73 % від загального ліміту наданих гарантій (36,33 млрд грн) [6].

Найбільше кредитів, які частково забезпечено державними гарантіями на портфельній основі, за видами економічної діяльності обслуговуються в таких сферах: сільське господарство – 6810 кредитів загальною сумою 34,41 млрд грн; оптова та роздрібна торгівля, ремонт транспортних засобів – 6546 кредитів на 10,56 млрд грн; переробна промисловість – 1577 кредитів на 5,73 млрд грн.

13 червня 2023 р. Уряд виділив 7,8 млрд грн на продовження програми кредитування бізнесу за програмою державних гарантій на портфельній основі [6]. Це дасть змогу продовжити програму гарантування, яка сприяє розвитку державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %», коли держава покриває до 80 % кредиту підприємця перед банком.

Гарантії в межах програми отримують 9 банків-кредиторів (КБ «Приватбанк», «Укргазбанк», ПУМБ, «Укресімбанк», «ПроКредит Банк», «Банк Кредит Дніпро», АКБ «Львів», «Піреус Банк» та «МТБ Банк»), кожному з яких встановлено граничні розміри надання цих гарантій для кожного банку-кредитора на загальну суму до 7,79 млрд грн.

15 вересня 2023 року відповідним рішенням уряду було розширено механізми державної підтримки бізнесу за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %». Зокрема, було посилено підтримку переробки та проєктів енергоефективності на всій території України, бізнесу на деокупованих територіях, а також запроваджено механізми держпідтримки за договорами факторингу, що стимулюватиме розвиток вітчизняного виробництва [7]:

- для бізнесу на територіях зони високого воєнного ризику (деокупованих територіях) передбачається: компенсація відсотків за програмою до рівня 1 % на перші два роки, 5 % з наступного року на інвестиційні цілі та 3 % на фінансування оборотного капіталу; збільшення терміну кредитування до 10 років на інвестиційні цілі; збільшення ліміту програми до 150 млн грн (для підприємств, що зазнали руйнувань і здійснюють діяльність на деокупованих територіях);

- для бізнесу, що створює найбільшу додану вартість (переробні підприємства (за всіма КВЕД Секції С), та за напрямом енергомодернізації передбачено: компенсацію відсотків за програмою до рівня 5–7–9 %; збільшення терміну кредитування до 10 років на інвестиційні цілі; збільшення ліміту програми до 150 млн грн.;

- для всіх інших випадків встановлюється ставка 13 % річних на фінансування оборотних коштів, відтак, залишається ставка на рівні 5–7–9 % на інвестиційні цілі.

Висновки. Воєнний стан у країні має значний вплив на бізнес та економіку в цілому. При цьому, найбільш відчутний вплив даних процесів спричиняється на суб'єкти малого та середнього бізнесу. Тому, швидке реагування уряду на зміну потреб підприємництва є вкрай важливим та необхідним. За допомогою урядових програм підтримки у ефективній взаємодії із банківськими установами були впроваджені та реалізовані захисні механізми для забезпечення функціонування національного бізнесу в умовах військового конфлікту.

Література

1. Ареф'єва О., Пілецька С., Лістрова М. Формування конкурентної стратегії підприємства в системі антикризового управління. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-35>.

2. Дикань В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>.

3. Ковальчук Н., Калугарь А. Виклики для підприємств України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57> (дата звернення: 03.11.2023).

4. Мурована Т.О. Вітчизняне підприємництва в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.

5. Офіційний сайт Фонду розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/>

6. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin/_u_kvitni_2023_roku_za_derzhavnimi...

7. Жарікова А. Уряд розширив програму кредитів під 5–7–9 %, зокрема, для бізнесу на деокупованих територіях. *Українська правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/15/704375/>

Буга Є. Р., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. Розпочата війна та впроваджений воєнний стан з 24 лютого 2022 року створили надзвичайно складну ситуацію в різних сферах нашого суспільства, що особливо болісно позначилося на фінансовому секторі. Ці обставини та євроінтеграційні наміри України зумовили зміни в економіці країни. Такі перебіги суттєво вплинули на розвиток банківської системи, яка є однією з основних ланок фінансової сфери.

Стабільне та ефективне функціонування банківської системи є важливим фактором інтеграції економіки України у світове господарство та стабільного соціально-економічного розвитку країни, особливо в умовах воєнного стану. Оскільки кредитування займає вагомий роль в банківській діяльності, тому, ще до повномасштабного вторгнення вітчизняні банки збільшували свою кредитну діяльність. Були впроваджені програми пільгового кредитування за ініціативи Президента України та за підтримки Уряду такі як «Доступні кредити 5–7–9 %», яка частково покривала вартість кредитів з державного бюджету.

Війна створила дисбаланс у стосунках між позичальниками та кредиторами і стала причиною кризового становища на ринку кредитування. Така ситуація вимагає від Верховної Ради України та Національного банку України прийняття рішучих та нестандартних рішень для того, щоб захистити права кредиторів і позичальників та врегулювати діяльність ринку кредитування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретико-методичних основ та розвитку кредитного ринку в Україні зробили такі провідні вітчизняні вчені, як Лапішко М., Винник А., Запорожець С., Тригуб Ю., Садчикова І., Садчиков В., Правдиківська І., Дорошенко Н. У своїх працях вони розглядали особливості розвитку кредитного ринку та проблеми кредитування, які виникли через зatory військові дії в Україні, сучасні методи управління якістю кредитного портфелю банку. Попри значну кількість публікацій, недостатньо досліджено проблеми державного регулювання кредитного ринку в умовах воєнного стану і перспективи відновлення кредитування в період післявоєнного відновлення.

Метою статті є дослідження сучасного стану та проблем кредитування суб'єктів господарювання та розробка заходів щодо зниження кредитних ризиків в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Банки є одними з найважливіших інститутів ринкової економіки. Вони виступають головними елементами економіки саме з точки зору організації фінансових потоків. У банках зосереджена основна частина кредитних ресурсів держави [4, с. 150].

Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року внесло корективи в життя кожного громадянина та в усі сфери діяльності країни. Бізнес-сектор також зазнав величезних змін: велика

кількість підприємств припинила свою діяльність, а деякі бізнес-організації частково втратили активність порівняно з довоєнним станом. Усі ці обставини вагомо вплинули на обсяги кредитування суб'єктів господарювання (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання в кредитному портфелі банків, млн грн

Показник	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Всього кредитів млн грн	1 118 660	1 033 430	960 597	1 065 347	1 036 213
Всього кредитів, наданих суб'єктам господарювання	919 071	821 936	749 335	795 513	801 413
Частка кредитів, надана суб'єктам господарювання в загальному кредитному портфелі, %	82,16 %	79,53 %	78,01 %	74,67 %	77,34 %

За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, займає значну роль у формуванні кредитного портфелю банків. З 2018 по 2020 рік кількість цих кредитів знижувалася з 919 071 млн грн до 749 335 млн грн, тобто на 169 736 млн грн. Уже в 2021 році вони мали тенденцію до зростання, до позначки в 795 513 млн грн. Попри введення воєнного стану в Україні кількість кредитів, наданих юридичним особам, у 2022 році продовжувала зростати до 801 413 млн грн, це відбулося завдяки запуску безвідсоткового кредитування бізнесу під час війни. З лютого 2022 року більшість банків запропонували боржникам універсальні «кредитні канікули». Це дозволило зменшити тиск на клієнтів, що виник через безпекові загрози та економічну невизначеність [1, с. 74].

У складних умовах військового вторгнення РФ держава продовжуватиме надавати кредитну підтримку суб'єктам господарювання через державні банки. Уже зараз Уряд розробляє національну програму фінансування підприємств для української економіки в період післявоєнного відновлення. Програма цільового пільгового кредитування «5–7–9 %» продовжить підтримувати аграрний сектор, розширення бізнесу та поповнення обігових коштів (табл. 2) [2, с. 186].

Таблиця 2

Національні програми фінансування бізнесу та відновлення України

Назва програми	Позичальник	Сума кредиту	Термін кредиту
1. Програма підтримки та активізації підприємництва «Доступні кредити 5–7–9 %»	Суб'єкти господарювання	До 60 млн грн	Від 3 до 5 років
2. Надання державної гарантії покриття кредиту на відновлення основних засобів	Важливі для держави підприємства (що постраждали від російської агресії)	Від 100 тис. грн до 100 млн грн	До 5 років
3. Кредитування експортерів	Підприємства – експортери товарів, робіт, послуг українського походження	До 90 млн грн	До 12 місяців

Уряд запропонував у 2022 році підприємцям (юридичним особам та фізичним особам підприємцям) скористатись грантами від держави з цікавою назвою «є Робота». Грантова сума покриває витрати отримувача гранта від 50 до 100 % залежно від виду діяльності та кількості відкритих нових робочих місць. Сума грантів від 50 тис. грн до 8 млн грн. Реєстрація на отримання гранта здійснюється в застосунку «Дія». Назви грантів відповідають потребам позичальників: «є Робота: Своя справа», «є Робота: Свій сад», «є Робота: Своя теплиця», «є Робота: Новий рівень» [2, с. 186].

З 2022 року Уряд реалізує програму релокації підприємств. Держава дуже зацікавлена у збереженні бізнесу та розвитку самих підприємств, тому ця програма доступна для підприємств, які розташовані у регіонах у зоні активних бойових дій. Таким компаніям надається допомога у вигляді підбору площ для розміщення виробництва, перевезенні та розселенні персоналу. Також уряд надав можливість фізичним особам-підприємцям I й II груп добровільно сплачувати єдиний податок. Якщо

вони не мають доходу у воєнний час, то ці суб'єкти господарювання звільняються від сплати єдиного соціального внеску та подання декларації платника єдиного податку. Крім того, ФОПи на II й III групі можуть не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників, а ФОП III групи на спрощеній системі оподаткування мають можливість сплачувати замість 5 % від доходів лише 2 % [5].

У період дії воєнного стану НБУ здійснив низку взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підтримку фінансово-кредитної стабільності на кредитних ринках країни та регулювання фінансового сектору, зокрема:

1. Підтримання кредитної сфери шляхом надання її учасникам обігових коштів у вигляді кредитів з відстрочкою платежу до одного календарного року під зменшену відсоткову ставку.

2. Відновлення міжнародних кредитів на підтримку економічної стабільності країни через міжнародні урядові організації та транснаціональні компанії з метою залучення додаткових коштів у кредитний сектор України.

3. Зменшення витрат на розподіл у міжнародних розрахунках за рахунок використання кредитних ресурсів [6, с. 193].

Однак, попри допомогу уряду та наявності в банків достатньої кількості ліквідних коштів, кредитний ринок зазнає чимало труднощів через воєнний стан, а саме:

– високі ризики, пов'язані з війною, інфляція та висока облікова ставка

НБУ підвищили ціну на кредитні кошти;

– погіршилась якість кредитних портфелів банків через низьку платоспроможність позичальників, а кредитний ризик продовжує знижувати прибутковість банківської діяльності;

– різко впав попит на нові кредити через зупинку окремих бізнесів, порушення логістики, міграцію працівників, невизначеність у майбутньому [2, с. 187].

Висновки. Повномасштабне вторгнення росії на територію України впливає на економічну ситуацію в країні та банківську систему, змінює правила її функціонування та вводить нові обмеження. Банківська система є однією із найважливіших складових економіки України і, особливо, на період воєнного стану та післявоєнного її відновлення. Завдяки ретельному регулюванню з боку НБУ банківська система змогла адаптуватися до викликів та труднощів у функціонуванні, пов'язаними з введенням воєнного стану. На сьогодні банківська система України залишається стабільною й контрольованою. Однак, для зростання потенціалу банківської системи уряду необхідно розробити дієві механізми для надання кредитів, визначення додаткових джерел фінансування, а також комплексно підійти до вирішення існуючих проблем.

Література

1. Запорожець С. В., Тригуб Ю. П. Управління якістю кредитного портфеля банку в період воєнного стану. *Фінансовий простір*. 2022. № 4 (48). С. 71–77.

2. Лапішко, М., Винник, А. Проблеми ринку кредитування України в умовах воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (31). С. 180–189.

3. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua>

4. Правдиковська І. І., Дорошенко Н. О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 150–153.

5. Податкові послаблення для парків, ФОПів та інших під час війни. Що залишити, а що переглянути? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/18/692753/>

6. Садчикова І., Садчиков В. Державне регулювання кредитного ринку в умовах військового стану в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (31). С. 190–200.

Гайченя Ю. О., Балашова О. В.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ–Тернопіль

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Світовий досвід демонструє об'єктивну необхідність інноваційного розвитку економіки. Інновації відіграють дедалі актуальнішу роль, і малий та середній бізнес (МСБ) при цьому розглядається як вагомий суб'єкт ринку, який спроможний створювати конкуренто-

спроможні ідеї та забезпечувати комерціалізацію інновацій. При цьому виникає необхідність забезпечення балансу між витратами і фінансовими можливостями, що потребує пошуку джерел і форм фінансування інноваційної діяльності підприємств. На відміну від економічно розвинених країн, МСБ України демонструє достатню пасивність до інноваційного розвитку. Однак в умовах євроінтеграції і входження до СОТ Україна актуалізує свою внутрішню та зовнішню політику на стимулювання інноваційної діяльності підприємств, зокрема і в МСБ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики функціонування малого та середнього бізнесу в Україні присвятили свою діяльність М. Білик, З. Варналій, Т. Васильців, Т. Говорушко, Я. Жаліло, А. Поддєрьогін, Т. Смовженко, О. Тимченко та ін. Науковцями зафіксовано загальний економічний спад МСБ. Автори дослідили сутність категорій інновації та інноваційної діяльності як факторів економічного зростання, узагальнили світовий досвід інноваційної діяльності підприємств МСБ та оцінили їх роль у розвитку інноваційних процесів. Проте адаптація діяльності вітчизняних підприємств МСБ до вимог Євросоюзу вимагає вдосконалення нормативно-правових, організаційного-економічних аспектів здійснення інноваційної діяльності підприємствами малого та середнього бізнесу.

Мета статті. Вивчення сучасного стану, особливостей інноваційної діяльності підприємств МСБ в Україні та досягнення подальшого розвитку інноваційної моделі з метою прискорення темпів економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток малого та середнього підприємництва є пріоритетним напрямом економічної політики будь-якої країни. Малі та середні підприємства становлять основу економік більшості економічно розвинених країн, забезпечуючи 60–70 % ВВП.

У ЄС частка підприємств малого та середнього бізнесу становить до 99 % від загальної кількості усіх підприємств, які створюють 65 млн. робочих місць. У малому та середньому бізнесу задіяна значна кількість працездатного населення: 72 % у середньому у країнах ЄС, 78 % – у Японії, 75,3 % – у Південній Кореї, 73 % – в Італії, 54 % – у Франції та США [1]. При цьому в США і країнах Євросоюзу до 50 % інноваційної продукції створюється у малому бізнесі. Тому дослідження тенденцій та перспектив інноваційної діяльності малих та середніх підприємств із використанням вітчизняного та зарубіжного досвіду стає вкрай актуальним.

Малий бізнес у багатьох країнах цивілізованого світу являє собою середній клас, який є базою для стабільного розвитку економіки. Більшість країн, що активізували розвиток малого та середнього бізнесу, здійснили великий економічний ривок. Положення європейської хартії малих підприємств трактують, що «малі підприємства – це основа європейської економіки. Вони є ключовим джерелом робочих місць і благодатним ґрунтом для бізнесових ідей. Зусилля Європи з відкриття нової економіки матимуть успіх, тільки якщо малий бізнес буде висунутий на перше місце у порядку денному» [2].

В економічно розвинених країнах малий та середній бізнес становить близько 90 % всіх підприємств і переважну частину ВВП. Статистичні дані свідчать, що лівову частину (99,8 %) під підприємств нефінансового сектору країн Європейського Союзу становлять малі та середні підприємства, 66,7 % зайнятого населення та 58,6 % доданої вартості – це результат функціонування малих та середніх підприємств [3].

Інноваційна активність підприємств малого та середнього бізнесу також є вищою. Більшість невеликих фірм, що виникли наприкінці 80-х років у Великобританії, є найбільш технічно оснащеними. А у США близько 50 % науково-технічних розробок припадають на малі підприємства. У Великобританії і Німеччині створено відповідно 23% і 26% нововведень. Малий інноваційний бізнес є базою, основним живильним венчурним середовищем капіталу. На частку дрібних високо-технологічних фірм у світі припадає понад 85 % обсягу коштів ризикового фінансування [4].

Законодавство України визначає інноваційну діяльність як «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [5]. Результатом інноваційної діяльності є інновації. Більшість науковців вважають, що розмір підприємства відіграє вирішальну роль у здійсненні інноваційної діяльності. При цьому виділяють ключові відмінності великих компаній від малих у контексті інновацій, такі як: швидкість прийняття рішень; відношення до ризику; розміщення ресурсів; розуміння бізнес-моделі та управління нею; впорядковані та стабільні процеси проти відсутності таких; дотримання правил проти їх порушення; різниця в розумінні інновацій [6].

Розглядаючи сутність інноваційної діяльності малих підприємств, варто констатувати, що інноваційні малі підприємства є структурним елементом малого підприємництва з характерними особливостями і функціями. В економіці будь-якої держави малі інноваційні підприємства виконують певні функції, займаючи властиві їм позиції у конкретних сферах економіки. Завдяки малим інноваційним підприємствам формується відповідна підприємницька поведінка, зумовлена інноваційним складником [6]. Більшість обстежених підприємств МСБ з технологічними інноваціями впроваджували процесові інновації (39,14 %) і продуктові та процесові інновації (35,51 %) (рис. 1).

Близько 80 % підприємств МСБ із технологічними інноваціями цю діяльність пов'язують з придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення (табл. 1) [7].

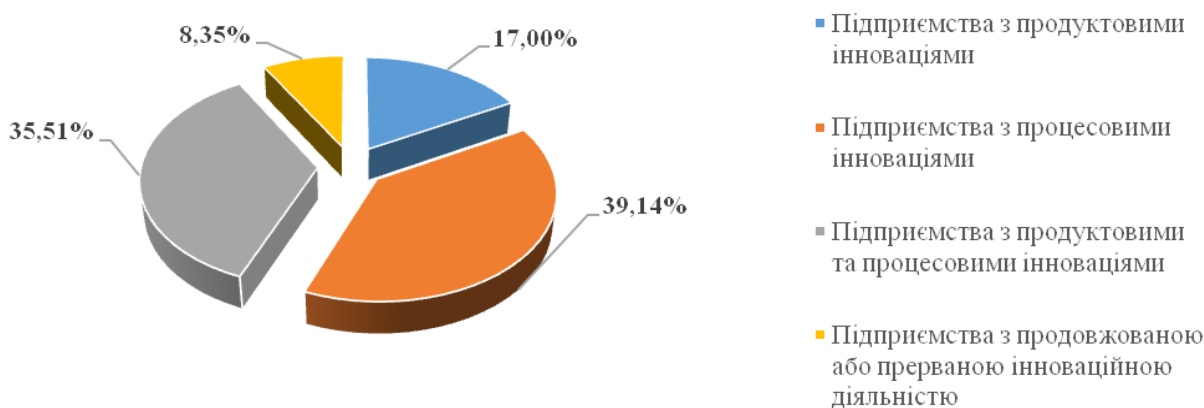

Рис. 1. Структура підприємств МСБ із технологічними інноваціями*

*Побудовано за даними [7, с. 185]

Таблиця 1

Розподіл підприємств МСБ з технологічними інноваціями за напрямками інноваційної діяльності

Розмір підприємства	Відсотків від загальної кількості підприємств з технологічними інноваціями							
	Внутрішні НДР	Зовнішні НДР	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Придбання зовнішніх знань	Навчальна підготовка до інноваційної діяльності	Ринкове запровадження інновацій	Промислове проектування (дизайн)	Інше
Усього	14,6	8,1	73,6	10,2	22,0	13,7	13,9	26,8
Малі	10,7	6,2	69,4	9,6	16,8	26,2	14,7	26,2
Середні	15,4	6,1	77,0	8,9	22,6	22,9	11,3	22,9

Для підвищення інноваційної активності підприємств МСБ доцільно: створювати місцеві центри інформаційної підтримки малого підприємництва; окреслити програму створення регіональних ринків інтелектуальної власності, яка б визначала організаційно-правові механізми створення та використання результатів інтелектуальної власності у сфері малого підприємництва; сформувати електронну біржу інновацій, яка б містила інформацію про інвестиційно привабливі інноваційні малі підприємства; розглянути можливість створення Венчурного інноваційного фонду України за участю коштів державного бюджету, що має виконувати функцію каталізатора створення регіональних венчурних фондів за участю вітчизняного та іноземного капіталу.

Зазначені заходи сприятимуть розвитку інноваційної діяльності підприємств МСБ та створять підґрунтя для формування інтелектуальної орієнтованої економіки, посилять конкурентні переваги вітчизняного бізнесу та укріплять позиції малого та середнього бізнесу в Україні.

Висновки. Таким чином, вітчизняна економіка внаслідок нестабільної політичної та економічної ситуації, суб'єктивних та об'єктивних причин внутрішньогосподарського характеру неспроможна створювати сприятливі умови для інноваційного розвитку підприємств МСБ. Необхідні обґрунтовані дії та заходи в реалізації механізмів підтримки і стимулювання інноваційної діяльності підприємств у промисловості та малому підприємництві України. Постійні зміни в економіці й адаптація до них вимагає також інноваційних управлінських підходів з урахуванням механізмів державного регулювання і підтримки малого та середнього бізнесу.

Література

1. Європейська хартія малих підприємств URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_860.
2. Гринько П. Л. Інноватизація як прогностична ідея розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 57–63.
3. Ковтуненко К. В., Коцага А. О. Інноваційний розвиток бізнес-структур: сутність, тлумачення, теорії та підходи до визначення. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 43–55.
4. Бутнік-Сіверський О. Інноваційність цілісних науково-виробничих формувань в умовах поступу до неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 2. С. 49–58.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Україна. *Business*. 2000. № 12. С. 8.
6. Глуха Г. Я., Цимбалюк А. І. Сучасний підхід до побудови інноваційної стратегії на підприємстві. *Академічний огляд*. 2018. № 2. С. 62–74.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>

Дунаєва А. С., Карпенко Є. А.
Національний університет

**«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава**

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ, ОБУМОВЛЕНІ ВОЄННИМ СТАНОМ

Актуальність дослідження. Фінансова підтримка має велике значення, особливо в умовах широкомасштабного вторгнення Російської Федерації, у питаннях інноваційного розвитку, а розвиток інноваційного підприємництва є одним з важливих конкурентних переваг країн ЄС.

У компаніях неможливо ефективно здійснювати інноваційну діяльність без достатніх фінансових ресурсів, тому необхідно якомога швидше вирішити питання фінансового забезпечення інноваційного процесу. Це визначає доцільність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів господарювання стали предметом досліджень та публікацій таких авторів як Є. Григоренко, М. Шніцер, в контексті малого підприємництва була розкрита ідея формування джерел фінансового забезпечення у науковій роботі Ломачівської І. А. [5].

Мета статті полягає у дослідженні фінансового забезпечення малого бізнесу в умовах євроінтеграції і визначенні проблем та перспектив розвитку малих підприємств в процесі інтеграції в європейську економіку.

Виклад основного матеріалу. Українські підприємства зіштовхуються з численними викликами, обумовленими війною. Деякі з них повністю припинили роботу, а інші намагаються знайти нові способи джерел отримання доходу. Багато успішних суб'єктів господарювання було знищено чи переміщено і вони змушені починати все з нуля.

Незважаючи на складний процес релокації бізнесу, українські підприємці та підприємства продовжують працювати, шукаючи креативні ідеї для отримання прибутку, розширення та виходу на нові ринки. Одним із таких рішень є активізація інноваційного розвитку бізнесу, який повинен підкріплюватися відповідними ресурсами.

Зміст фінансового забезпечення розкриває процес забезпечення фінансових ресурсів та засобів, необхідних для реалізації проектів, заходів інноваційної та науково-технічної діяльності.

На основі вивчення наукової літератури ми дійшли висновку, що основними джерелами фінансування інноваційної діяльності в Україні є:

- кошти державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ [1].

Малі та середні підприємства відіграють важливу роль в українській економіці, забезпечуючи близько 64 % доданої вартості, 81,5 % працюючих у господарських організаціях та 37 % податкових надходжень [2].

На відміну від економічно розвинених країн, малі підприємства в Україні демонструють пасивність щодо інноваційного розвитку, що обумовлено умовами воєнного стану. Для малого бізнесу процес євроінтеграції може бути і великим викликом, і великою можливістю одночасно.

З одного боку, євроінтеграція вимагає від підприємців відповідності стандартам та нормам ЄС, що має нові обмеження на кшталт зеленої енергії, політики охорони праці, лібералізації торгівлі тощо, і це потребує додаткові витрати та ресурси [4]. З іншого боку, це відкриває нові ринки, інвестиційні можливості та доступ до сучасних технологій. В умовах євроінтеграції зовнішні загрози відіграють особливу роль.

Основні причини їх виникнення представлені на рис. 1.

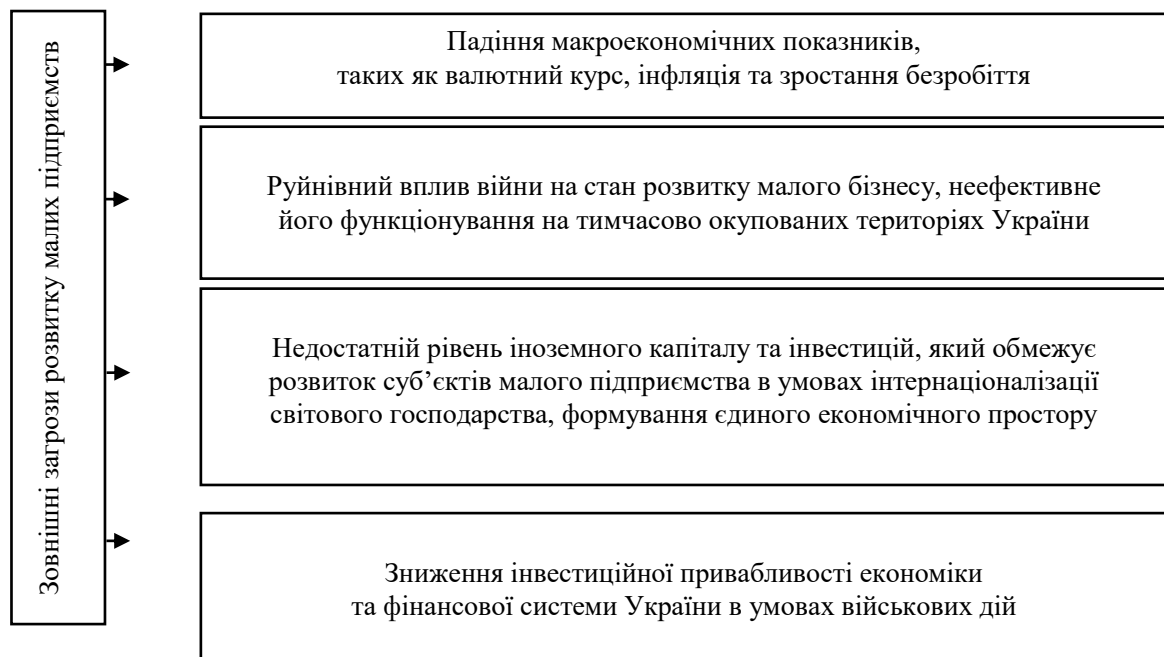

Рис. 1. Зовнішні фактори що впливають на розвиток та стабільність малих підприємств

Однією з ключових переваг євроінтеграції для малого бізнесу є доступ до фінансових ресурсів та підтримки з боку міжнародних фінансових організацій та програм.

Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво Агентства ООН з питань міграції в Україні, в рамках проекту «Розвиток малих та середніх підприємств: Економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та відновлення бізнесу» підтримує власників малих підприємств та запрошує українські малі та мікропідприємства взяти участь у програмі фінансування, що надає великі можливості відновлення їхнього бізнесу [3].

Малі підприємства можуть використовувати даний ресурс для інвестицій у інновації, модернізацію виробництва, підвищення якості продукції та впровадження нових технологій.

На основі дослідження наукової літератури ми дійшли висновку, що інтеграція з Європейського Союзу має ряд суттєвих переваг для забезпечення розвитку інноваційного підприємства, що узагальнено на рис. 2 [4, 5].

Рис. 2. Перспективи розвитку малого бізнесу за підтримки ЄС

Висновки. Інноваційний розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції вимагає не лише фінансової підтримки, але й розвинутих управлінських навичок, здатності до адаптації та впровадження нових підходів та технологій. Наразі відкритий доступ до фінансових ресурсів тому суб'єкти господарювання повинні активно досліджувати можливості отримання фінансової підтримки через гранти, кредити, інвестиції та інші джерела. Проте для успішного отримання фінансової підтримки, на нашу думку, суб'єкти господарювання зобов'язані мати чіткий бізнес-план, який демонструє якнайкраще використання цих коштів для інноваційного розвитку. Крім того, важливо враховувати вимоги та стандарти ЄС щодо якості продукції та дотримання екологічних норм, оскільки це є ключовими факторами для конкурентоспроможності на європейському ринку.

Література

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 05.11.2023).

2. Підтримка малого та середнього підприємництва : єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichnezrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (дата звернення: 09.11.2023).

3. Грантова програма МОМ для постраждалих від війни мікро- та малих підприємств в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/hrantova-prohrama-mom-dlya-postrazhdalykh-vid-viyny-mikro-ta-malykh-pidpruyemstv-v-ukrayini> (дата звернення: 07.11.2023).

4. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. *Журнал Forbes Ukraine*. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501> (дата звернення: 10.11.2023).

5. Ломачівська І. А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова*. 2012. № 3–4. С. 37–43.

Єфанова Ю. В., Артюх О. В.
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Актуальність дослідження. Внаслідок військової агресії росії проти України, більшість цивілізованого світу надає підтримку Україні. Крім військово-технічної допомоги, важливим елементом стає гуманітарна допомога. З огляду на величезний обсяг такої допомоги, акцент іде на необхідності підвищення відповідальності на законодавчому рівні за її ефективне використання. У цьому контексті розглянемо документальні аспекти та виклики, пов'язані з обліком гуманітарної допомоги.

Мета статті полягає в розгляді проблем обліку гуманітарної допомоги в контексті збройної агресії росії проти України. Стаття спрямована на визначення ключових аспектів гуманітарної допомоги, виявлення недоліків у її обліку та надання рекомендацій для вирішення цих проблем.

Внаслідок військової агресії росії проти України, більшість цивілізованого світу надає підтримку нашій країні. Крім військово-технічної допомоги, важливим елементом стає гуманітарна допомога. З огляду на величезний обсяг такої допомоги, акцент іде на необхідності підвищення відповідальності на законодавчому рівні за її ефективне використання та облікування. Останній пункт стає вагомим проблемою. У цьому контексті розглянемо документальні аспекти та виклики, пов'язані з обліком гуманітарної допомоги.

Гуманітарна допомога грає критичну роль в Україні, особливо в умовах повномасштабного вторгнення. По-перше, вона забезпечує необхідні матеріальні та медичні ресурси для людей, які постраждали від війни. Це допомагає задовольнити базові потреби населення та полегшує важкі умови їхнього життя.

Вона сприяє підтримці інфраструктури та медичних установ в зоні конфлікту. Це важливо для відновлення зруйнованих об'єктів та надання допомоги тим, хто потребує медичної допомоги.

Гуманітарна допомога сприяє зміцненню гуманітарних цінностей та співпраці між країнами та гуманітарними організаціями. Це може сприяти зменшенню напруги та покращенню відносин між різними групами населення. Україна також відчуває важливість гуманітарної допомоги в контексті внутрішніх та зовнішніх викликів, таких як економічні труднощі та природні катастрофи. Гуманітарна допомога допомагає зберегти гідність та надає підтримку тим, хто опинився в складних ситуаціях. Отже, гуманітарна допомога в Україні важлива не лише для забезпечення основних потреб, але й для сприяння відновленню та побудови стійкого майбутнього в умовах викликів та неспокою.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» № 1192 від 22.10.1999 р. гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з

соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану [1].

Наказом Міністерства фінансів України № 298 від 14.12.1999 р. затверджено Порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги [2], який поширюється на юридичних осіб незалежно від видів діяльності та форм власності (крім бюджетних установ), що одержали гуманітарну допомогу.

У системі бухгалтерського обліку держану гуманітарну допомогу у вигляді грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей отримувач відображає проведенням:

Д-т рахунків обліку грошових коштів, товарів, запасів та іншого майна

К-т 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Подальшу передачу гуманітарної допомоги на користь набувачів отримувач відображає проведенням:

Д-т 48 К-т рахунків обліку грошових коштів, товарів, запасів та іншого майна.

Отримувачі гуманітарної допомоги – юридичні особи, в примітках (поясненнях) до фінансової звітності наводять інформацію про види і вартість одержаної гуманітарної допомоги та її використання за цільовими напрямками.

Гуманітарна допомога в сучасному світі стає важливою складовою вирішення глобальних криз, але проблематика її обліку породжує численні виклики та проблеми, як-то:

1. Велика кількість місць, куди відправляється допомога. Наразі навіть у кожному маленькому селищі є центри, які приймають гуманітарні товари. Слідкувати за кожним центром прийому допомоги дуже важко, а іноді навіть неможливо з тієї причини, що дуже часто товар приймають люди, які не знають, як вести облік. Організаторів, які б могли керувати цим також немає.

2. Недостатня прозорість у розподілі ресурсів. Недостатньо деталізована звітність та обмежена доступність інформації часто ускладнюють відстеження того, як саме кошти спрямовуються та використовуються на місцях.

3. Складнощі в оцінці потреб. В умовах кризи важко здійснити повне та точне визначення обсягів та видів допомоги, що призводить до ризику неефективного розподілу ресурсів та невірною покриття потреб.

4. Відсутність ефективного моніторингу та оцінки результативності допомоги. Брак чітких критеріїв успіху та відсутність механізмів відстеження можуть призвести до неоптимального використання ресурсів та невизначеності стосовно досягнення конкретних цілей.

5. З минулого пункту витікає ще одна проблема. Гуманітарна допомога почала постачатися в Україну ще з перших днів війни. Облік товарів не вели, тому як розподілялася допомога і між якими людьми – невідомо. Навіть якщо зараз ввести чіткій облік гуманітарної допомоги та її розподілення між населенням, одна і та ж людина може отримати товари в подвійному обсязі. А хтось взагалі – не отримати.

Вирішення цих проблем вимагатиме спільних зусиль міжнародних організацій, урядів та громадських організацій для створення більш прозорих, ефективних та систематизованих процесів управління гуманітарною допомогою.

Розглянемо шляхи вирішення проблем обліку гуманітарної допомоги.

Важливо збільшити прозорість у розподілі ресурсів. Це можна досягти шляхом використання технологій, таких як блокчейн, що дозволяють створювати нехитроманіпульовані та відстежувані системи. Також важливо встановлювати чіткі механізми звітності та перевірки, щоб гарантувати, що ресурси потрапляють туди, де вони дійсно потрібні.

Для визначення реальних потреб важливо залучати місцеве населення та організації. Проведення діалогу з місцевими громадами та врахування їхніх думок і переконань допоможе уникнути витрат на непотрібні ресурси та забезпечить вирішення конкретних проблем.

Боротьба з корупцією вимагає впровадження ефективних механізмів контролю та відповідальності. Створення незалежних механізмів аудиту та моніторингу допоможе запобігти зловживанням та забезпечить ефективне використання гуманітарних ресурсів.

Необхідно налагодити цілу сітківку, яка буде контролювати прийом та розподіл гуманітарної допомоги. Потрібно чітко знати, у яке місто яка кількість допомоги надійшла та як вона була розподілена між районами, селищами та пунктами прийому допомоги. Між усіма переліченими місцями потрібна бути система оповіщення, щоб одразу розуміти, чи прийшла допомога чи ні.

Місця, приймаючи допомогу, повинні знати не лише факт того, що допомога прийде, а у якій кількості та з чого вона буде складатися. Це потрібно для того, щоб присікти на корені шахрайства гуманітарної допомоги. Вирішення цих проблем вимагає спільних зусиль між урядами, гуманітарними організаціями та місцевими громадами. Тільки через співпрацю та інновації можна досягти більш ефективного та справедливого розподілу гуманітарної допомоги.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що відсутність прозорості, складнощі в оцінці потреб гуманітарної допомоги, відсутність ефективного моніторингу становлять серйозні виклики у системі бухгалтерського обліку. Тому варто проводити подальші дослідження у напрямку удосконалення документального забезпечення операцій, пов'язаних з гуманітарною допомогою.

Література

1. Закон України про гуманітарну допомогу: відомості Верховної Ради України від 1999 р. № 51 ст. 451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
2. Наказ Міністерства фінансів України про порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги від 03.02.2016 № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0272-16#Text>

Іваненко Л. А., Артюх О. В.
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

АНАЛІЗ ФОРМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Актуальність дослідження. Бухгалтерський облік являє собою важливу складову фінансового управління підприємствами. Існує багато різноманітних програм та форм бухгалтерського обліку, кожна з яких має свої особливості та використовується відповідно до конкретних обставин. Тому існує необхідність в аналізі та порівняльній оцінці цих форм, для визначення їх ефективності для різних типів підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням форм бухгалтерського обліку займалися Кононенко Л. В., Назарова Г. Б. [1].

Мета статті. Метою дослідження є аналіз різних форм бухгалтерського обліку. Основні завдання полягають у виявленні переваг та недоліків кожної форми обліку, оцінці її практичного застосування в різних галузях, виробленні рекомендацій щодо їх ефективного використання.

Виклад основного матеріалу. Згідно до статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р. підприємство самостійно обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних [1]. Для того щоб з'ясувати, яка з існуючих форм бухгалтерського обліку буде більш ефективною для конкретного типу підприємства, розглянемо кожну з них.

Меморіально-ордерна система дозволяє поєднати синтетичний та аналітичний облік для забезпечення відповідності вимогам бухгалтерського обліку та контролю за фінансовою діяльністю підприємства. На підприємствах державного сектору тривалий час застосовувалася меморіально-ордерна форма обліку, при якій склалися книжкові й карткові облікові реєстри [2]. Вона допомагає зберегти інформацію про господарські операції, встановити баланс і підготувати звітність для внутрішнього управління та зовнішнього звітування. Основними характеристиками цієї системи є:

- меморіальні ордери, що містять відомості про операції: номер і дата документа, кореспондуючі рахунки, суми тощо;
- реєстраційний журнал, який використовується для реєстрації меморіальних ордерів у хронологічному порядку та забезпечення контролю правильності та повноти записів про господарських операцій;
- головна книга, в якій дані реєструються за шаховим принципом у вигляді двосторонніх багатографних таблиць, де записи на дебеті рахунка вказують кореспондуючий рахунок на кредиті, і

навпаки. Це спрощує контроль кореспондуючих рахунків і дозволяє аналізувати обороти за даними рахунків синтетичного обліку;

- картки аналітичного обліку, які містять деталізовану інформацію про господарські операції із первинних документів, які додані до меморіального ордера. Інформація на картках допомагає скласти баланс та інші показники звітності;

- оборотні відомості, які дозволяють встановити обороти і залишки по рахунках та забезпечують взаємну перевірку достовірності записів;

- баланс та фінансова звітність, що складається за даними оборотних відомостей.

Журнальна форма бухгалтерського обліку є спрощеним варіантом меморіально-ордерної форми обліку, де план рахунків передбачає обмежену кількість синтетичних рахунків.

Основні характеристики журнальної форми бухгалтерського обліку:

- журнал являє собою основний реєстр синтетичного обліку, який поєднує у собі реєстраційний журнал і головну книгу; та містить дві частини – ліву для хронологічного обліку господарських операцій та праву для систематизації зареєстрованих операцій по дебету і кредиту відповідних рахунків. Інформація з журналу використовується для складання бухгалтерського балансу;

- аналітичний облік ведеться на картках або в книгах, куди записуються господарські операції на підставі документів. Підсумки відомостей за місяць порівнюються з оборотами та залишками синтетичних рахунків в журналі.

Спрощена форма (проста та розширена) бухгалтерського обліку застосовується на малих підприємствах в залежності від їхньої діяльності та обсягу господарських операцій. За простою формою ведеться облік, якщо підприємство здійснює менше або 100 господарських операцій на місяць і не здійснює великого виробництва. Розширена форма у системі бухгалтерського обліку застосовується, якщо підприємство веде облік основних засобів, виробничих запасів, товарів і готової продукції, і здійснює понад 100 господарських операцій на місяць. Розширена форма дозволяє оперувати більш деталізованою інформацією щодо основних засобів, виробничих запасів та товарів. Вона більш докладно відображає фінансовий стан підприємства.

Слід зазначити, що в обох формах спрощеного обліку існують обов'язкові реєстри, які включають Книгу обліку господарських операцій, Відомість обліку заробітної плати та, за потреби, Відомості обліку основних засобів і виробничих запасів. Документація повинна відображати всі господарські операції і переведення інформації з первинних документів до реєстрів.

Звичайно, при спрощеній формі бухгалтерського обліку спостерігається зменшення облікового навантаження. Втім обмежений обсяг інформації веде до ускладнення аналітичної роботи та планування майбутніх операцій.

Варто відмітити, що розглянуті форми обліку є основою для створення новітніх засобів та віртуальних технологій. Еволюційні зміни форм бухгалтерського обліку завжди пов'язані із прагненням оптимізувати процес обробки та надання облікової інформації. Ці інновації та новаторські підходи в сфері обліку привели до кардинальних трансформацій у способі ведення фінансового обліку та управління фінансами підприємств. Зокрема, автоматизовані форми бухгалтерського обліку, в яких використовуються програмні комплекси, відкривають можливості для автоматизації облікових процесів в рамках фінансової діяльності підприємства.

Основні характеристики автоматизованої системи бухгалтерського обліку включають:

- процес оформлення первинних документів, які стосуються фінансових операцій підприємства;

- операції, пов'язані з обробкою та внесенням інформації про господарські операції, виконуються за допомогою комп'ютерної техніки;

- автоматизована обробка даних, необхідних для створення балансів та звітності.

До переваг автоматизованої форми бухгалтерського обліку можна віднести: зменшення ризиків помилок; скорочення облікової роботи та підвищення її продуктивності. Недоліками цієї форми є: потреба у постійному оновленні програмних продуктів; необхідність контролю якості та достовірності облікових даних, що вводяться в систему.

До того ж варто зазначити, що автоматизована форма бухгалтерського обліку є відмінним рішенням для різноманітних типів підприємств, таких як: великі корпорації, торговельні компанії, підприємства виробництва та послуг. Ця форма забезпечує швидку та точну обробку великих обсягів інформації, включаючи дані про товари, сировину, фінансові операції та фінансову звітність.

Існує велика кількість програм для автоматизованого ведення бухгалтерського обліку. Розглянемо найбільш поширені програми, які використовуються у сучасній системі обліку.

Програма BAS Малий бізнес призначена для оперативного обліку, контролю, аналізу та планування діяльності невеликої компанії та базується на принципах меморіально-ордерної та журнальної форм бухгалтерського обліку.

Програма Tillyrad XL спеціалізується на веденні бухгалтерського обліку у готельному та ресторанному бізнесі та базується на принципах журнальної форми обліку.

Програма SAP Business One призначена для великих підприємств, базується на меморіально-ордерній формі.

Програма QuickBooks призначена для малих підприємств, базується на спрощеній формі обліку.

Висновки. Отже, аналіз сучасних форм бухгалтерського обліку дає змогу зробити висновки, що вибір конкретної форми визначається потребами підприємства. Розвиток програмного забезпечення базується на традиційних формах обліку, але прискорює його, забезпечуючи точність та ефективність. Сучасні програми об'єднують різні аспекти обліку, враховуючи потреби різноманітних галузей бізнесу. Наукові дослідження та нові розробки створюють передумови для нових форм у системі обліку в умовах інформатизації та цифровізації економіки.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

2. Kononenko L., Nazarova H. Forms of accounting: retrospective and modern view. *Economic scope*. 2020. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-17>

Іщук Я. Ю., Андрущак Є. М.
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕПОЗИТІВ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ЯКІ РОЗМІЩЕНІ У БАНКАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Розвиток економіки країни спричиняє необхідність динамічного розвитку фінансового ринку, а саме депозитного ринку. Отже, депозитний ринок і, зокрема, депозити юридичних осіб відіграють важливу роль в насиченні економіки фінансовими ресурсами. Депозити для юридичних осіб – це спеціальні рахунки, які відкриваються банком для підприємств, за якими кредитна організація виплачує певний процент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування ефективної депозитної політики та залучення оптимального обсягу ресурсів банками від юридичних осіб присвячені дослідження вітчизняних вчених, серед яких: О. Бартош, О. Дзюблюк, Д. Олійник, М. Коваленко та інші. Але, слід зазначити, що потреба вивчення питання щодо сучасних тенденцій, особливостей функціонування та перспектив розвитку ринку депозитів юридичних осіб в Україні залишається актуальною і сьогодні.

Мета статті. Аналіз стану депозитів юридичних осіб, які розміщені в банках України, визначення проблем та перспектив їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Як правило, банки пропонують юридичним особам строкові депозити, тобто розміщення грошей на певний, заздалегідь обумовлений у договорі термін. При цьому такий депозит може бути відкличним або безвідкличним. Це залежить від того, чи має підприємство чи індивідуальний підприємець можливість витребувати грошову суму раніше терміну зазначеному в договорі [2]. Найчастіше при достроковому розірванні депозитного договору виплачується знижений відсоток – наприклад, рівний вкладу до запитання. З точки зору бухгалтерії розміщення депозиту є відкриттям окремого банківського рахунку.

Про відкриття депозитного рахунку в банку, також як і про відкриття розрахункового рахунку, необхідно повідомляти податкові органи, Пенсійний фонд і Фонд соціального страхування. У таблиці 1 подано аналіз обсягу депозитних коштів юридичних осіб за останні роки [1].

Аналіз обсягу депозитних коштів юридичних осіб

Станом на початок року	Депозити юридичних осіб	Депозити юридичних осіб, у т. ч. на вимогу
2018	265 428 031	265 428 031
2019	188 123 423	187 823 423
2020	166 567 611	160 111 077
2021	282 186 010	281 212 030
2022	226 226 396	223 461 711

Оскільки процентна ставка за вкладами є основним інструментом реалізації депозитної політики. Потрібно проаналізувати динаміку її зміни (рис. 1) [3].

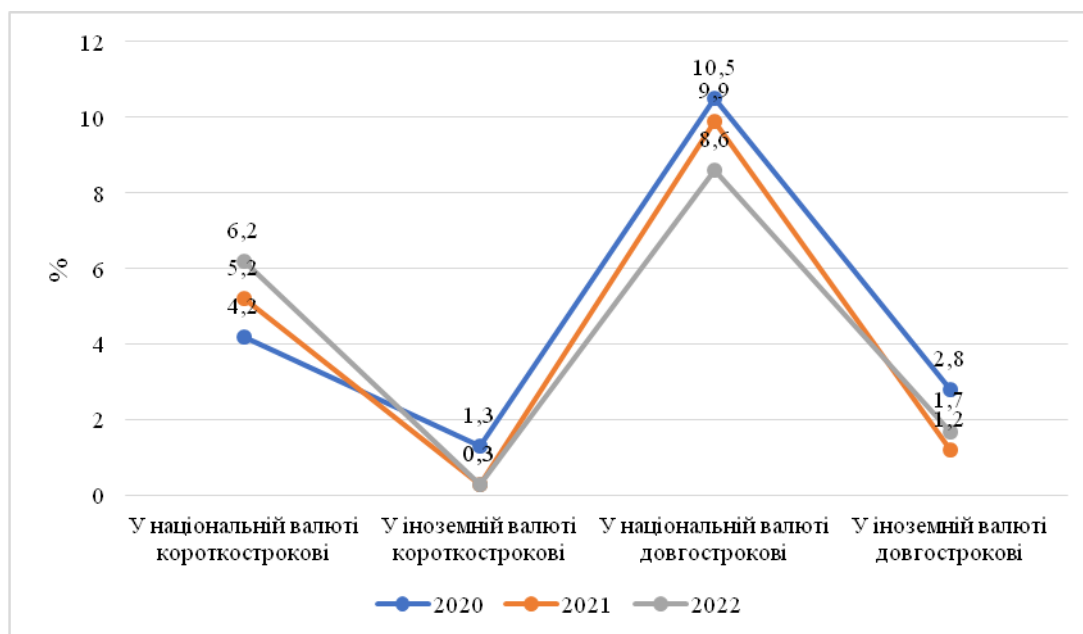

Рис. 1. Динаміка процентних ставок у національній та іноземній валюті за депозитами для юридичних осіб

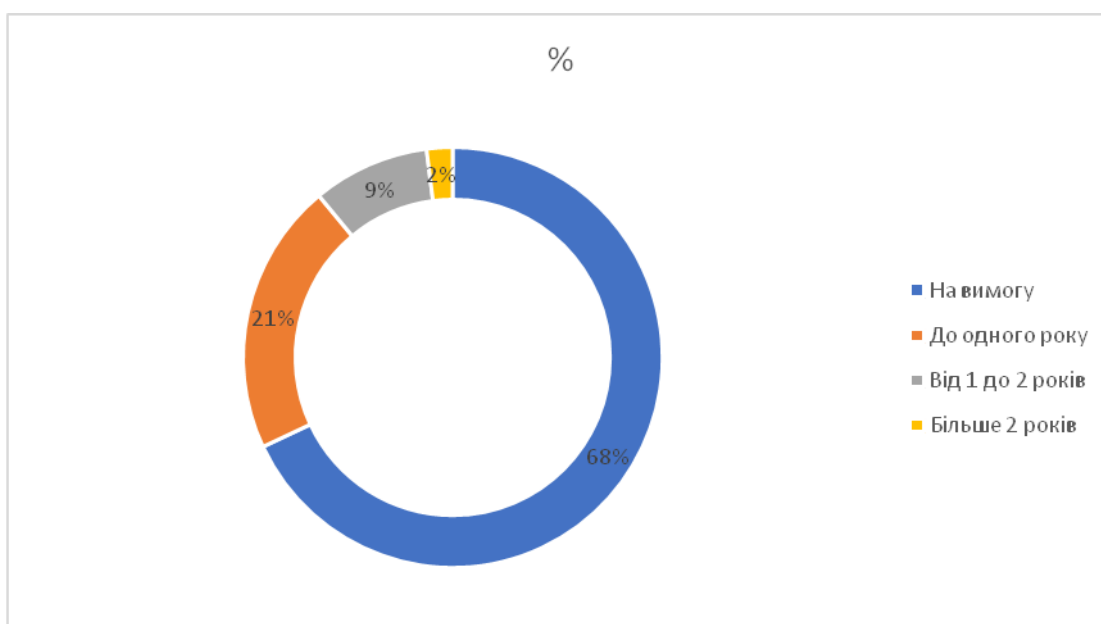

Рис. 2. Структура депозитних вкладів щодо строку їх дії станом на початок січня 2023 року

Як можна бачити з наведених даних (див. рис. 1) найбільша середня процентна ставка була для довгострокових вкладів на кінці 2020 – початку 2021 роках в національній валюті 10,5 та 9,9 відсотків. Протягом досліджуваного періоду відсотки по депозитах юридичних осіб починаючи з 2021 року продовжували падати по всіх валютах та за всіма періодами.

Короткострокові вклади у гривнях зросли на 1 %, а в валюті мінімально скоротились, але залишилися майже без змін. Для аналізу вкладів юридичних осіб потрібно розглянути структуру депозитного портфеля (див. рис. 2) [4].

Виходячи з даних рис. 2, бачимо, що понад 68 % або 306,359 млрд грн всіх зобов'язань юридичних осіб, є депозитами до запитання, при цьому термінові депозити до 1 року становлять 21 %. Частка вкладів більше одного року становить 9 %, ці кошти банк може використовувати для інвестування в довгострокові проекти.

Для ще більшого аналізу структури вкладів юридичних осіб розглянемо, які саме галузі економіки займають найбільшу частку в зобов'язаннях банківських установ (рис. 3) [5].

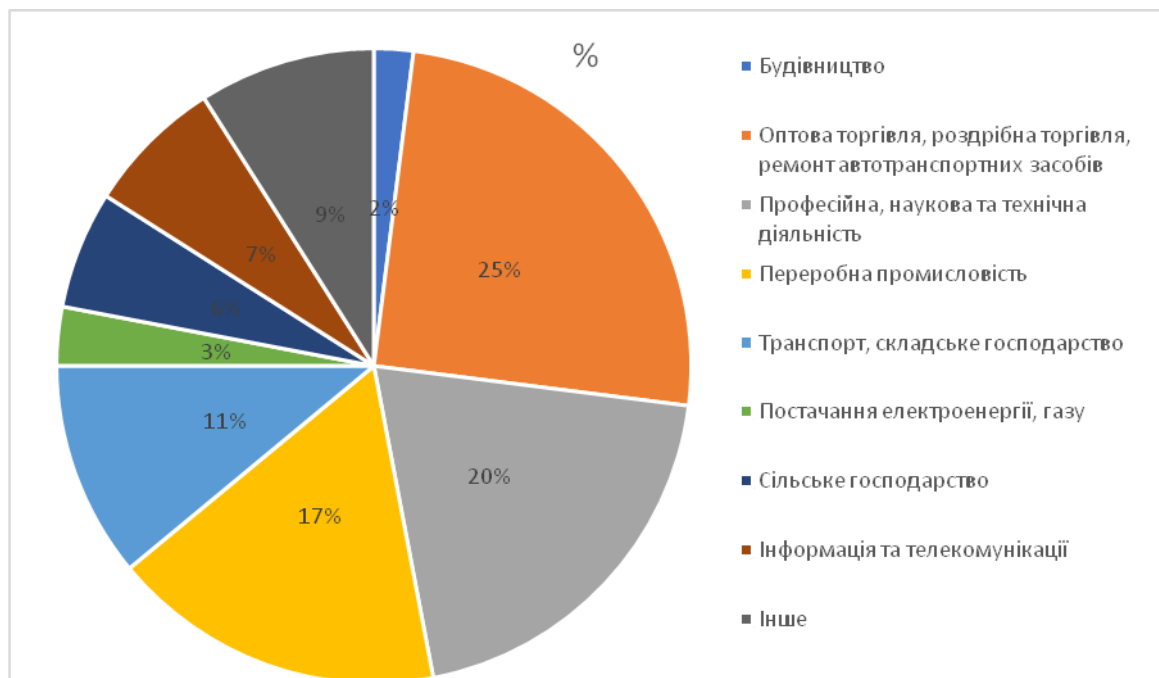

Рис. 3. Структура депозитного портфеля юридичних осіб залежно від галузі діяльності станом на початок 2023 року

Так, згідно даних НБУ, більше 25 %, або 110 960 млрд грн, вкладів розміщених із сфери оптової торгівлі та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, друге місце займає професійна, наукова та технічна діяльність близько 20 % всіх зобов'язань, з такою самою часткою і переробна промисловість. Також значну частину вкладів становить підприємницька діяльність яка пов'язана із наданням послуг транспортування, складського господарства, поштового та кур'єрського зв'язку – 11 % або 46 876 млрд грн.

Проаналізувавши законодавство України можна стверджувати, що для юридичних осіб немає правових норм, які б гарантували повернення коштів, що знаходились на рахунках банку, який визнано неплатоспроможним. Процедура ліквідації банку передбачена розділом VIII Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» містить положення, за яким після прийняття Національним банком України рішення, щодо відкликання банківської ліцензії та ліквідацією банку, Фонд публікує дану інформацію в офіційних джерелах. Протягом семи днів з дня початку ліквідації та 30 днів з моменту опублікування офіційної інформації НБУ, юридична особа повинна звернутись до Фонду з вимогою виплати своїх коштів. Після закінчення даного терміну, вважається, що всі умови на користь клієнта банку були погашені [1].

Висновки. Процедура банкрутства показує, що вимоги юридичних осіб виконуються вкрай рідко, у зв'язку з недостатністю коштів від продажу активів банку. Відсутність законодавства, яке б

могло гарантувати вклади юридичних осіб призводить до того, що частка коштів розміщених на банківських рахунках є вкрай малою та в більшій мірі складається з депозитних вкладів на вимогу та вкладів у банках які належать державі або в установах з іноземним капіталом, що зменшує ризики ліквідації.

Література

1. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення 06.08.2023).
2. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. Депозити, залучені депозитними корпораціями. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 05.08.2023).
3. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. Процентні ставки у національній та іноземній валюті за депозитами для юридичних осіб. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 05.08.2023).
4. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. Структура депозитних вкладів щодо строку їх дії. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 05.08.2023).
5. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. Структура депозитного портфеля залежно від галузі діяльності. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 05.08.2023).

Карпенко В. С., Карпенко Є. А.

**Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава**

СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Актуальність дослідження. Малі підприємства є надзвичайно важливим елементом економічної системи України. Як в довоєнний період, так і в сучасних умовах, вони виконують ряд важливих соціальних функцій, забезпечуючи нові робочі місця, виробляючи суспільно значущу продукцію та формуючи конкурентне середовище на ринку. Разом з тим, в перші дні війни малий бізнес стикнувся із суттєвими викликами та загрозами, які призвели до втрати фінансової стійкості, збитковості, а в ряді випадків і до банкрутства, яке обумовлене відсутністю джерела для покриття втрат і відновлення активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням особливостей розвитку підприємництва в умовах воєнного стану займалися ряд вітчизняних та іноземних науковців. Мурована Т. О. [1] дослідила основні тенденції та методи підтримки вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану. Лукашовою Л. [2] визначено можливі напрями реформатування українського бізнесу в повоєнний період. Джастін Кі окреслив основні фінансові проблеми, з якими стикнулися підприємства в умовах війни [3].

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану та динаміки основних фінансових показників малих підприємств, а також визначення можливих напрямів державної підтримки для подальшого розвитку малого бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Малі підприємства відіграють важливу роль в економіці України і, за даними Державної служби статистики України, їх кількість протягом 2019–2020 років становила 95,2 % усіх підприємств України [5]. Внесок українських малих, середніх та мікропідприємств у зайнятість та валові продажі наближався до показників розвинених країн світу і становив 73 %, а на долю мікропідприємств припадало 63 % [4].

Зважаючи на вразливість даного прошарку суб'єктів підприємництва, порівняно з великими підприємствами, слід зазначити, що малі підприємства найбільше постраждали від війни, про що свідчить більша частка суб'єктів малого підприємництва, які припинили свою діяльність ще навесні 2022 року, а саме 22 % [2]. Значна частина малих підприємств базувалася у Харківській області і зазнала руйнівних втрат, збанкрутувала або була релокована в інші регіони. На основі даних

Державної служби статистики України розрахуємо кількісні та якісні показники діяльності малих підприємств за 2020–2022 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількісних та якісних показників діяльності малих підприємств за 2020–2022 роки*

Показник	Рік			Абсолютне відхилення 2022 р. від:		Темп приросту у 2022 р. відносно, %:	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.
Кількість підприємств, од.	355708	352722	246647	-109061	-106075	-30,66	-30,07
Кількість найманих працівників, осіб	2558410	2601973	2005954	-552456	-596019	-21,59	-22,91
Обсяг реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг, млн грн	3051232,9	3917594,4	2156994,9	-894238	-1760600	-29,31	-44,94
Витрати на оплату праці, млн грн	137136,9	148711,7	140324,1	3187	-8388	2,32	-5,64
Відсоток прибуткових підприємств, %	71,1	72,8	65,8	-5	-7	×	×
Рентабельність операційної діяльності, %	5,4	7,6	2,4	-3	-5	×	×
Рентабельність діяльності, %	-1,8	11,1	-6,2	-4	-17	×	×

*Розраховано за даними [2]

Як бачимо з таблиці 1 у 2022 році спостерігається скорочення діяльності малих підприємств, кількість яких, порівняно з 2020 та 2021 роками скоротилася приблизно на 30 %. При цьому кількість найманих працівників скорочувалася трохи меншими темпами і, порівняно з 2021 роком зменшилася у 2022 році на 22,91 % (рис. 1).

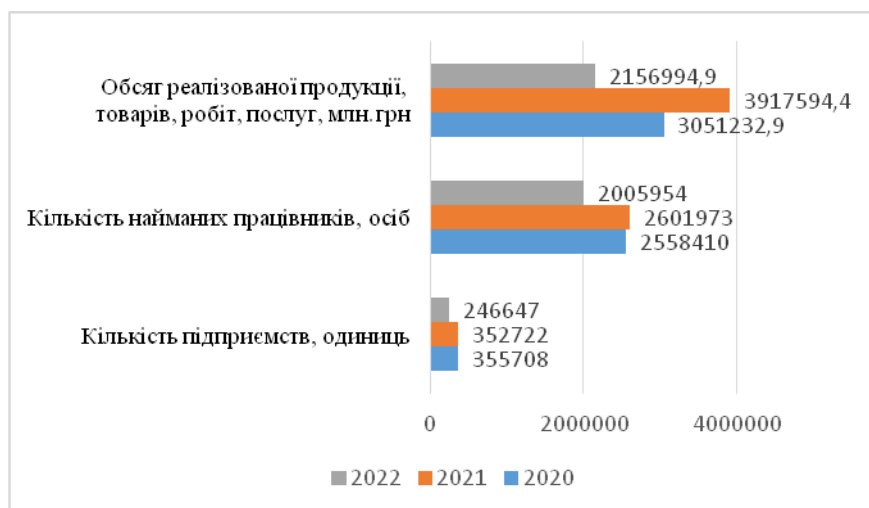

Рис. 1. Динаміка кількості малих підприємств та їх найманих працівників за 2020–2022 роки

Про складне фінансове становище та кардинальні потрясіння для малих підприємств на початку війни свідчить різке скорочення (на 45 %) у 2022 році, порівняно з попереднім роком, обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), що обумовлено, значною мірою, руйнацією логістичних шляхів та торговельних відносин з рядом країн. Як наслідок, зменшується на 7 % кількість прибуткових підприємств, а середня рентабельність операційної діяльності малих підприємств – на 5 % (рис. 2).

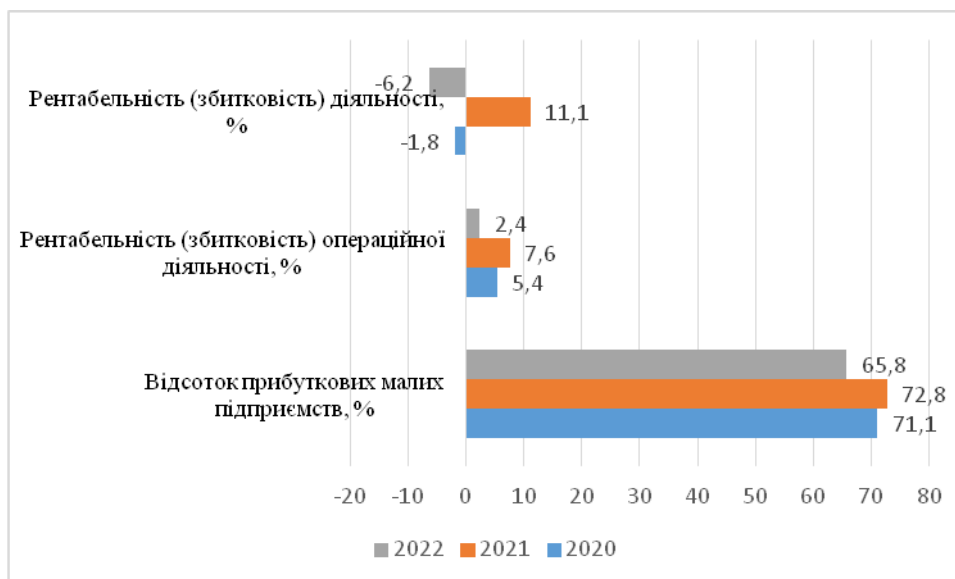

Рис. 2. Рентабельність (збитковість) діяльності малих підприємств за 2020–2022 роки

Оговтавшись від основних потрясінь і, у відповідності до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», з метою надання фінансової, інформаційної та консультативної підтримки малого бізнесу у 2023 році державні органи влади за підтримки іноземних партнерів, окрім тих програм підтримки, які успішно діяли до війни, почали активно запускати новітні проекти, які враховують сучасні виклики і потреби малого бізнесу.

В межах фінансової підтримки відбувається компенсування коштів державою за працевлаштування ВПО; діє урядова програма «Робота з метою активізації грантової діяльності малих підприємств»; спрощено процедуру кредитування за рахунок реалізації програми «Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу на Дія. Бізнес»; запущено кредитну програму для компаній, які через агресію РФ потребують додаткового фінансування для реалізації експортних контрактів.

В межах інформаційної підтримки запущено єдину платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу, а також оперативну платформу з актуальною інформацією для українських експортерів, які готові постачати свою продукцію за кордон в умовах війни.

Консультативна підтримка відбувається через створення інтерактивного дашборду: експорт України в умовах повномасштабної війни; надання безкоштовної правової допомоги, організовано Радою бізнес-омбудсмена, та здійснення захисту прав підприємців перед державними органами; створення інформаційного ресурсу «Чекліст для рестарту бізнесу», який дозволяє зібрати інформацію про ресурси, побудувати стратегію та зробити конкретні кроки для запуску бізнесу з метою адаптації релокованого бізнесу та скорішого відновлення економіки України.

Висновки. Проведене дослідження показало, що незважаючи на всі виклики, з якими зіштовхнулася Україна у зв'язку із агресією РФ, в тому числі і щодо різкого скорочення кількості та прибутковості малих підприємств, на сьогодні вдало реалізуються заходи державної підтримки і наявні усі передумови для відновлення ресурсного потенціалу малого бізнесу у повоєнний період.

Література

1. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. № 47/2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49> (дата звернення 26.10.2023).
2. Лукашова Л. Мале підприємництво в умовах війни: тенденції та перспективи розвитку. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу* : тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму (Київ, 23 берез. 2023 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 170–172.
3. Justin Keay. Trade Finance In Wartime The huge drop-off in trade involving Russia and Ukraine has hit trade finance hard. *Global finance magazine*. January 03, 2023. URL: <https://www.gfmag.com/magazine/january-2023/trade-finance-ukraine-russia-war> (дата звернення 26.10.2023).

4. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022, 77 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UA_Rapid_Assessment_of_War_on_MSMEs_in_Ukraine_0.pdf (дата звернення 26.10.2023).

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2023).

6. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 26.10.2023).

Нездойминога О. Є.
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Існування в сучасних умовах розвитку малого бізнесу в Україні пов'язано з низкою соціально-економічних, фінансових, політичних перешкод. Показник Ukrainian Business Index демонструє, що малий бізнес переживає стадію стагнації.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проведені в липні 2023 р. свідчать, що оборот малого бізнесу скоротився в порівнянні з 2022 роком на 0,7 % [1]. Проте індекс активності бізнесу поступово зростає (рис. 1).

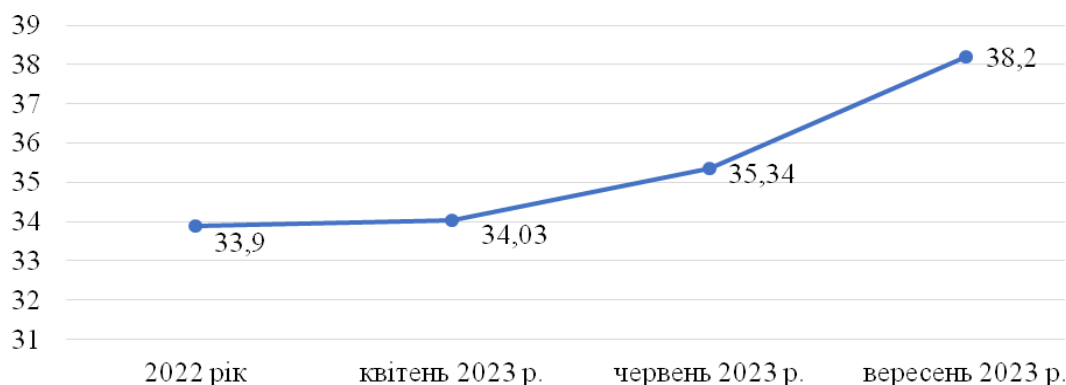

Рис. 1. Індекс активності бізнесу в Україні*

*Складено на основі [1, 2]

Варто відмітити, що серед негативних факторів розвитку малого бізнесу можна виділити:

- непрогнозованість дій держави щодо бізнесу;
- посилення тиску силовиків та контрольних органів;
- відсутність доступу до фінансового ресурсу.

На думку Педченко Н. С. та Стрілець В. Ю., ключова роль у забезпеченні зростання малого бізнесу належить державі [3, с. 83]. В цьому питанні важливого значення набуває процес застосування інструментів непрямого фінансового забезпечення, які можна розділити на адміністративні та економічні (див. рис. 2).

Для оцінки фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні на сучасному етапі розвитку важливо дослідити загальні проблеми. Дослідження свідчать, що 56,2 % представників малого бізнесу вважають найголовнішою проблемою непрогнозованість розвитку ситуації в Україні. При чому більше 80 % з цієї кількості занепокоєні можливістю непередбачених дій держави, що можуть погіршити стан бізнесу. 27,9 % представників малого бізнесу серед проблем також виділяють високі податки та збори.

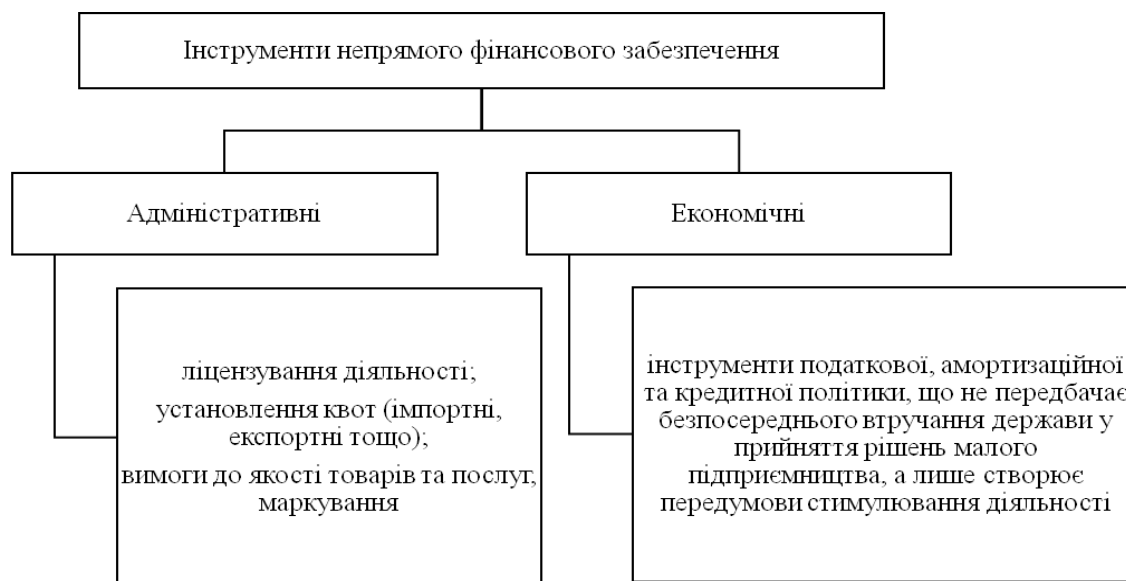

Рис. 2. Інструменти непрямого фінансового забезпечення малого бізнесу*

*Складено на основі [3]

На наш погляд, в сучасних невизначених умовах здійснення бізнесу, для малих підприємств важливим є можливість отримання пільгового оподаткування. Так, сьогодні існують певні інструменти податкової політики в цьому напрямку: податкові пільги, податкові канікули та податкові кредити; запровадження безподаткового режиму для підприємців-початківців на визначений період (два-три роки) тощо. Проте спеціальні режими оподаткування, що сьогодні є в Україні потрібно вдосконалювати. Основна проблема систем оподаткування це їх незбалансованість. Рівень податкового навантаження на малі підприємства набагато більший за їх реальні можливості економічного розвитку.

Серед пріоритетних напрямів розвитку малого бізнесу в Україні на найближчу перспективу можна виділити наступні:

1. Удосконалення системи оподаткування, шляхом розмежування підприємств з урахуванням кількості працюючих, сфери діяльності та обсягу доходу.
2. Розробка ефективного механізму гарантування кредитів для малого бізнесу.
3. Підтримка розвитку малого бізнесу в галузі інноваційної діяльності.
4. Розвиток міжнародної інтеграції малого бізнесу шляхом налагодження співпраці з іноземними компаніями.
5. Запровадження центру підтримки малого бізнесу для вирішення нагальних питань в сфері обліку, оподаткування, подання документів для отримання грантів тощо.

Висновки. Окреслені напрями є лише деякими аспектами фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу в умовах сьогодення в Україні, але їх розробка та реалізація в довгостроковій перспективі сприятимуть поліпшенню стану економіки в країні в цілому.

Література

1. Длігач А. Стан та перспективи МСБ в Україні. Результати дослідження. *Економічна правда*. 3 липня 2023 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/3/701842/> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Длігач А. Як почуваються малий і середній бізнеси під час війни. Результати дослідження. *Економічна правда*. 6 вересня 2023 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/09/6/703949/> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в умовах євроінтеграційних процесів України : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2022. 250 с.

Ощак А. М., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Функціонування малого бізнесу в умовах військових дій на території України, погіршення стану економіки України є надзвичайно гострою проблемою. У зв'язку з наявністю низки нерозв'язаних проблем, серед яких складна політична ситуація, значний рівень інфляції, постійні обстріли, значна тінізація економіки, питання про те, чи існує можливість для розвитку та ефективного функціонування малого бізнесу в Україні, набуває достатньої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи діяльності малого бізнесу залишаються актуальними для таких українських науковців, як В. Гейць, М. Денисенко, М. Єрмошенко, В. Кобилко, М. Козоріз, О. Мазур.

Мета статті. Метою статті є аналіз стану розвитку малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль в українській економіці відіграють суб'єкти малого підприємництва. Аналіз динаміки кількості підприємств на території України з поділом їх на великі, середні, малі та мікропідприємства за період 2018–2022 років дозволив зробити висновки, що найбільша питома вага протягом всього досліджуваного періоду належить малим підприємствам, які становлять понад 90 % загальної кількості зареєстрованих підприємств в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні у 2018–2022 роках*

Рік	Кількість підприємств, од.	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		од.	частка, %	од.	частка, %	од.	частка, %	од.	частка, %
2018	355877	446	0,1	16057	4,5	339374	95,4	292772	82,3
2019	380597	518	0,1	17751	4,7	362328	95,2	313380	82,3
2020	373822	512	0,1	17602	4,7	355708	95,1	307871	86,5
2021	370834	610	0,2	17502	4,7	352722	95,1	304650	82,2
2022	261924	494	0,2	14783	5,6	246647	94,2	206213	78,7

*Складено за даними Державної служби статистики України [1]

Структура діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва на території України з 2018 по 2021 рік майже не змінювалась протягом усього періоду дослідження. З аналізу динаміки кількості підприємств в Україні в 2018–2021 роках, доцільно зробити висновки, що загальна кількість суб'єктів господарювання збільшилася на 4,2 %, зокрема кількість великих підприємств зросла на 36,77 %, кількість середніх підприємств зросла на 8,9 %, а кількість малих підприємств збільшилася на 3,93 %.

Зменшення кількості підприємств в Україні сталося після початку повномасштабної війни. На кінець 2022 року загальні кількості суб'єктів господарювання в Україні зменшилася на 29,36 %. Більше як на 19 % зменшилася кількість великих підприємств, що пов'язано з їх географічним розташуванням, на сході України. Кількість малих підприємств, протягом 2022 року скоротилася більше як на 30 %.

Підприємства малого бізнесу забезпечують створення нових робочих місць, сплачують податки до бюджету, сприяють розвитку національного ринку та підтримують конкуренцію. До початку повномасштабного воєнного вторгнення росії найбільшим роботодавцем в Україні був малий бізнес. На його частку припадало понад 65 % від усіх зайнятих в Україні працівників, або 4,8 млн українців. Решта 35 % (або 1,6 млн українців) працювали на великих підприємствах.

Найпопулярнішою сферою діяльності малого бізнесу в Україні є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту та ін. Для більшості суб'єктів малого підприємництва важливим аспектом є

географічна близькість до своїх споживачів. З самого початку війни цей фактор став ключовим в діяльності малих підприємств. Сьогодні суб'єкти малого бізнесу зазнають різного впливу воєнних дій, в залежності від свого місця розташування. За даними Державної служби статистики України [1], прифронтові та частково окуповані регіони відповідають за більш як 40 % ВВП України. На їх території зареєстровані понад 45 % суб'єктів малого підприємництва.

Важливо розуміти, що бойові дії руйнують фізичні активи суб'єктів господарювання. Приблизно 45 % підприємств, які знаходяться на прифронтових та частково окупованих регіонах, знаходяться під загрозою зникнення. На підприємства сільського господарства та видобутку припадає 35 % від загальної кількості зареєстрованих підприємств, для заводів та підприємств промислового виробництва – 35 %, а для сектору послуг – 37 % [2, с. 229].

Малі підприємства постраждали від значного скорочення попиту у прифронтових та частково окупованих регіонах, що завдало суттєвої шкоди їхній діяльності. Вплив війни на підприємства малого бізнесу варіюється залежно від галузі їх діяльності. До прикладу, малі підприємства сфери послуг страждають внаслідок зменшення населення в містах, що спричиняє зниження попиту на різні види послуг, такі як готельний та ресторанний бізнес, салони краси, позашкільні освітні послуги тощо, а також через недостачу висококваліфікованих фахівців, таких як експерти у сфері ІТ, фінансових послуг, дизайну та консалтингу. Суб'єкти малого підприємництва у сфері обробної промисловості зазнають труднощів через перебої в поставках компонентів, зростання вартості експорту та зменшення попиту на готову продукцію, таку як довгострокові побутові товари та технічне обладнання. При цьому структура сукупного обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) України підприємств малого бізнесу також змінюється у бік значного скорочення обсягів виробництва і реалізації продукції. Динаміку обсягу виробленої та реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва України наведено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміку обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малими підприємствами в 2018–2022 роках, млн грн*

*Складено за даними Державної служби статистики України [1]

Обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого господарювання протягом 2018–2021 років зростає. На кінець 2022 року, близько половини малих підприємств фактично припинили свою економічну діяльність, 20 % здійснили релокацію в межах України, а 4,4 % перемістилися за кордон. У сферах ІТ, фінансів, підприємств професійних послуг, охорони здоров'я, транспортних та складських послуг, виробництва харчових продуктів більше 25 % підприємств провели релокацію [3]. В 2022 році обсяг реалізованої продукції малими підприємствами зменшився, в порівнянні з 2021 роком, на 473459,4 млн грн та склав 2576371,4 млн грн. З них обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) мікропідприємствами склав 672875,8 млн грн.

Важливо зазначити, що обсяг продукції, який реалізують підприємства малого бізнесу, має велике значення для формування фінансового потенціалу їхньої інвестиційної діяльності. Зокрема,

від величини виручки від реалізації продукції значною мірою залежить прибуток підприємств, який є важливим джерелом фінансування інвестицій. З іншого боку, низька виручка від реалізації часто робить суб'єкти підприємництва недостатньо кредитоспроможними і, отже, негативно позначається на їхньому фінансовому потенціалі інвестиційної діяльності.

За час війни, бізнес зазнав шокового стану та зміг адаптуватися, враховуючи обмеження, накладені воєнним станом та запропоновані державою можливості. На ринку праці відбулося поживлення, зумовлене поверненням громадян з-за кордону, переміщенням робочої сили між регіонами країни та зростанням попиту на працю. Фінансовий стан суб'єктів господарювання та його активність, на початок 2023 року, стабілізувались. Проте зростання виробничих витрат стало головною перешкодою для більш динамічного відновлення. Окрім цього, залишається складною організація логістичних процесів через активні бойові дії та окупацію територій.

Однією з проблем, з якою зіштовхнувся малий бізнес в Україні під час війни, стала відсутність доступу до фінансування. Війна в Україні порушила роботу банківської системи країни, що ускладнило доступ до фінансування для суб'єктів малого бізнесу. Банки не наважувалися кредитувати підприємства, які працюють у зонах конфлікту, що обмежувало можливості суб'єктів малого підприємництва продовжувати роботу та розширювати свій бізнес, що призвело до зниження їх інвестиційної активності. Однак деякі суб'єкти малого підприємництва знайшли альтернативні джерела фінансування інвестиційної діяльності, такі як краудфандинг і міжнародні гранти. У такий складний період для українського бізнесу підтримкою стала допомога від міжнародних партнерів та фінансових організацій. В той же час, український уряд також активно сприяв розвитку малого бізнесу. В умовах воєнного стану з'явилися нововведення та ініціативи від держави. Найвідомішою програмою за 2022 р. стала «eРобота». Це урядова програма, яка надає безповоротні гранти на реалізацію інвестиційних проектів та інвестування розвитку діяльності малих підприємств, за умовою створення певної кількості робочих місць.

Висновки. Досліджено сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні, визначено основні проблеми, що його стримують. Розв'язання проблем розвитку малого підприємництва залежить від державної підтримки. На сьогоднішній день, заходи з підтримки та розвитку малого бізнесу мають стати важливим кроком на шляху відновлення національної економіки України та підвищення добробуту населення.

Література

1. Економічна статистика // Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.10.2023).
2. Лойко В. В., Александров Б. В. Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. № 1 (11). С. 228–237.
3. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2144/> (дата звернення 29.10.2023).

Петрищева К. Г.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ–Тернопіль

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ ТА МЕТАЛУРГІЇ

Актуальність дослідження. Фінансові ресурси у кожній організації необхідні для забезпечення всіх ланок його діяльності, а саме: оплати праці, закупівлі сировини і матеріалів, робіт і послуг, виконання зобов'язань перед бюджетом. Як нестача, так і надлишок фінансових ресурсів потребують прийняття правильних управлінських рішень, запровадження заходів спрямованих на заощадження

фінансових ресурсів. Особливо небезбечним явищем є наявність заборгованості та постійне зростання її обсягів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню діяльності підприємств машинобудування та металургії присвячено роботи вчених: Терованесової О. Ю. [1], Маршук Л. М. [2], Якименко-Терещенко Н. В., Токмакової І. В. [3], Каут О. В. [4] та ін. З повагою ставлячись до наукового доробку вчених, зауважимо, що проблемним залишається питання управління дебіторською заборгованістю та пошуку шляхів її зменшення.

Мета статті. Аналіз дебіторської заборгованості підприємств машинобудування та металургії в цілому по галузям та визначення її структури, розробка заходів щодо зменшення обсягу дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз дебіторської заборгованості підприємств металургійної та машинобудівної галузі протягом 2020–2022 років наведено у таблиці 1. Відповідно до наведених даних підприємства металургії мають більшу частку дебіторської заборгованості в балансі, ніж підприємства машинобудування, при цьому як і валюта балансу, так і обсяг дебіторської заборгованості підприємств металургії в абсолютному вираженні значно перевищує аналогічні показники по машинобудівним підприємствам, що підтверджується на рис. 1.

Таблиця 1

Аналіз дебіторської заборгованості підприємств машинобудівної та металургійної галузі*

		2020 рік	2021 рік	2022 рік
Металургійне виробництво				
	Дебіторська заборгованість	222 005 896,8	292 392 359,3	194 159 897,1
	Частка в балансі	41 %	44 %	37 %
	Баланс	535 913 216,0	658 250 099,8	523 439 755,3
Машинобудування				
	Дебіторська заборгованість	83 710 781,9	93 586 477,0	104 261 095,2
	Частка в балансі	27 %	28 %	32 %
	Баланс	308 331 810,5	329 415 936,5	330 466 168,3

*Складено на основі даних джерела [5]

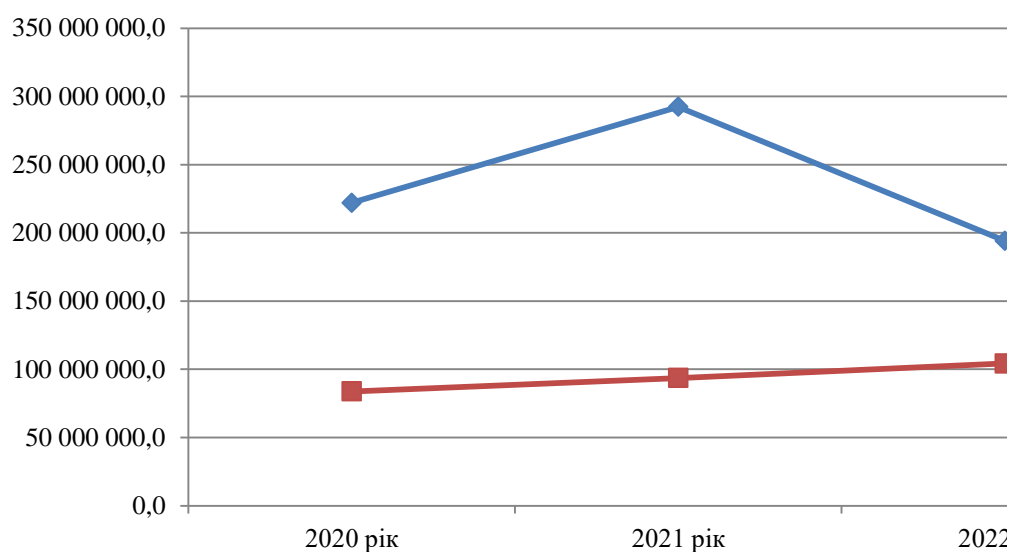

Рис. 1. Динаміка обсягу дебіторської заборгованості підприємств машинобудівної та металургійної галузі*

*Складено на основі даних джерела [5]

Обсяг дебіторської заборгованості підприємств металургії протягом досліджуваного періоду набуває максимального значення у 2021 році – 292 392 359,3 грн, та найменшим є у 2022 році – 194 159 897,1 грн. Натомість обсяг дебіторської заборгованості на підприємствах машинобудування постійно збільшується з 83 710 781,9 грн у 2021 році до 104 261 095,2 грн – у 2022 році.

Висновки. Отже, протягом досліджуваного періоду обсяг дебіторської заборгованості підприємств машинобудування та металургії в цілому по галузям є значним і керівництво підприємств повинно вживати заходів щодо її зменшення, а саме: застосування факторингу, аккредитивних форм розрахунків, робота з постачальниками щодо погашення заборгованості, використання отриманих коштів для подальшого заощадження.

Література

1. Терованесова О. Ю. Прогнозування ресурсно-діяльнісного потенціалу підприємств машинобудування на основі сценарно-динамічного моделювання // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2016. Вип. 2. С. 177–188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2016_2_19 (дата звернення: 15.11.2018).
2. Маршук Л. М. Сучасні аспекти оцінювання ресурсно-фінансового потенціалу машинобудівних підприємств // *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2017. Т. 22, Вип. 6. С. 89–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2017_22_6_19 (дата звернення: 15.11.2018).
3. Якименко-Терещенко Н. В., Токмакова І. В. Принципи ресурсозбереження в металургійному комплексі // *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2017. № 2. С. 312–318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2017_2_35 (дата звернення: 15.11.2018).
4. Каут О. В. Галузь чорної металургії як середовище виникнення ризиків. // *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 2. С. 79–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2015_2_12 (дата звернення: 01.12.2018).
5. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013–2022 роки URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.11.2023).

Потопник Б. П., Алексеев І. В.
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ У ПОВОЄННІЙ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Тематика євроінтеграції українських підприємств є надзвичайно актуальною для сучасних досліджень. Євроінтеграція, за загальноновизнаною в Україні та в Євросоюзі концепцією, є необхідною умовою відбудови української економіки у повоєнний період. Відновлення ефективної економічної діяльності є запорукою соціального розвитку української держави. Наявність робочих місць, достойних заробітків є фундаментом фінансової забезпеченості сімей. Підприємницька діяльність, відновлення роботи зруйнованих і створення нових підприємств має відбуватись на нових технологічних і організаційних засадах. Важливими принципами такого процесу мають бути: впровадження інноваційних технологій, дотримання європейських екологічних стандартів, забезпечення сталого розвитку. Загальноновизнано, що забезпечення сталого розвитку є інтегральним процесом, в якому зміни виробничої діяльності відбуваються на інноваційній базі з дотриманням екологічних вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено й висвітлено у публікаціях останніх років багато проблемних питань з розвитку підприємств. Одним з провідних аспектів є забезпечення сталого розвитку економіки. Сталий розвиток економіки є інтегрованим результатом сталого розвитку усіх підприємств країни. А. Гречко та О. Очеретяна виконали дослідження щодо різних підходів науковців до розуміння сталого розвитку підприємства. Автори зокрема наголошують на необхідності враховувати вже на рівні підприємства не лише економічну, але й екологічну та соціальну складові [1]. У статті Т. Степаненко запропоновано певний склад факторів сталого розвитку, модель формування потенціалу сталого розвитку підприємства та авторську систему забезпечення

сталого розвитку підприємства [2, с. 138–139]. Порівняння принципів сталого розвитку на засадах системного аналізу провела Л. Грицина [3, с. 36]. У публікації Я. Яковенко розглядаються складові частини концепції управління стійким розвитком підприємства [4, с. 78] та схема забезпечення стійкого розвитку підприємств гірничодобувної галузі [4, с. 79]. Стаття Н. Селюченко та Т. Данилович присвячена дослідженню взаємозв'язку сталого розвитку підприємства зі сталим розвитком соціально-економічних систем.

Наголошуючи на обов'язковості інноваційного розвитку підприємств, авторки підкреслюють необхідність для економічних суб'єктів відповідати запитам суспільства [5, с. 304]. У дослідженні С. Пилипенко сформульовано загальні рекомендації щодо забезпечення сталого розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. Запропоновано механізм стратегічного управління підприємством на засадах сталого розвитку на основі узгодження та задоволення інтересів зацікавлених сторін, довгострокового ресурсного забезпечення, захисту довкілля [6].

З публікацій, що наведені, випливає головне узагальнення: необхідність забезпечення інноваційного, екологічно та соціально орієнтованого сталого розвитку підприємств. Звичайно, що найкоротшим шляхом досягнення такої цілі є саме євроінтеграція. Адже участь України у складі ЄС виступає запорукою залучення до українських підприємств передових технологій. При цьому євроінтеграція означає можливість масштабнішого виходу вітчизняних товаровиробників на ринок європейських країн через визначення спеціалізації української економіки.

Метою дослідження є виявлення особливостей фінансового забезпечення сталого розвитку вітчизняних підприємств в період повоєнної євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Особливістю забезпечення сталого розвитку підприємств в Україні є необхідність, насамперед, подолання наслідків війни, яку розв'язала Росія проти нашої держави. По-перше, гострим це питання є у зв'язку з тим, що підприємства, які зазнали впливу світового економічного спаду в період пандемії Covid-19, а пізніше руйнації під час війни, не мають власних достатніх фінансових ресурсів. По-друге, забезпечення сталого розвитку вимагає інвестицій у відповідні екологічно прийнятні технології виробництва, що визначається вимогами світових та європейських еко-стандартів.

Висновки. Таким чином, євроінтеграція мала б сприяти сталому розвитку українських підприємств. З одного боку, країни-партнери висловлюють готовність допомогти у повоєнному відновленні. З іншого – європейські країни зацікавлені у такому розвитку економіки України, який би не мав наслідком забруднення довкілля як на теренах нашої держави, так і шкідливого впливу на інші країни. Висновком з цих міркувань є потреба у прямих та фінансових інвестиціях.

Література

1. Гречко А., Очеретяна О.. Дослідження еволюції наукової думки в аспектах визначення сутності поняття «сталий розвиток підприємства». *Підприємництво та інновації*. 2020. (15). С. 37–41. URL: <http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/382>
2. Степаненко Т. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 136–141. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_6/25.pdf
3. Грицина Л. Принципи сталого розвитку підприємств: порівняльний аналіз. *Економічний дискурс*. 2017. (1). С. 33–41. URL: <http://ed.pdatu.edu.ua/article/view/127289>
4. Яковенко Я. Концепція управління стійким розвитком підприємств. *Вісник ХДУ Серія Економічні науки. Секція 3 Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 36. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/600>
5. Селюченко Н., Данилович Т. Сталий розвиток підприємства як необхідна умова успішного функціонування бізнесу та його взаємозв'язок зі сталим розвитком соціально-економічних систем вищого рівня. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 29. С. 299–306. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/48.pdf
6. Пилипенко С. Стратегічне управління підприємством на засадах концепції сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. (21). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/33>

Смирнова Д. Д., Свинарченко Т. І.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ–Тернопіль

УМОВИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження Світовий досвід підтверджує об'єктивну необхідність інноваційного розвитку економіки та дедалі актуальнішу роль інновацій. Інноваційна діяльність визначає успіх та конкурентоспроможність підприємств у глобальному економічному середовищі. Суб'єкти малого та середнього бізнесу (МСБ) при цьому розглядаються як вагомий суб'єкти ринкової економіки, які спроможні створювати конкурентоспроможні ідеї та забезпечувати комерціалізацію інновацій. Дослідження процесів розвитку українського малого бізнесу сьогодні є особливо актуальними, коли економічні та соціальні проблеми далі загострюються, а як відомо, саме малий бізнес виконує низку найважливіших економічних і соціальних завдань. Однак при цьому виникає необхідність забезпечення балансу між витратами і фінансовими можливостями, що потребує пошуку джерел і форм фінансування інноваційної діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питанням функціонування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні присвячено праці М. Білик, З. Варналій, Т. Васильців, Т. Говорушко, Я. Жаліло та ін. Інноваційна діяльність підприємств (у тому числі малого та середнього бізнесу) висвітлена в публікаціях Л. Антонюк, М. Блауг, А. Гриньов, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Денисенко, М. Йохна, С. Ілляшенко, П. Микитюк, М. Пашута, В. Савчук, Л. Федулова. Науковцями було визначено роль малого бізнесу у розвитку економіки держави та вирішенні низки соціально-економічних завдань, проте було зазначено на проблемах розвитку МСБ у зв'язку з незадовільним бізнес-кліматом, кризовим фінансовим станом, постійним браком фінансових ресурсів тощо. Всі ці проблеми лише загострилися в період ведення військових дій на території нашої держави та потребують подальшого дослідження.

Мета статті Дослідити проблеми розвитку МСБ та визначити умови фінансової підтримки інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу України.

Виклад основного матеріалу Мале підприємництво відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Йому властиві певні переваги: велика можливість для підприємця реалізувати свої ідеї, проявити свої здібності; високий рівень адаптації до місцевих умов господарювання; велика незалежність дій суб'єктів малого підприємництва; гнучкість і оперативність у прийнятті та виконанні рішень, що приймаються; низька потреба в первинному капіталі; здатність швидко реагувати на потреби ринку і запроваджувати зміни у продукцію і процес виробництва, здійснювати свою діяльність у тих сферах виробництва, які не вигідні великим підприємствам [1].

Світова практика демонструє належну підтримку інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу. Така підтримка, особливо в кризових умовах, дає можливість підприємствам швидше та ефективніше адаптуватися і маневрувати на ринку, забезпечує здатність до постійного розвитку, створення нових продуктів, технологій та послуг, допомагає підприємствам виходити на нові ринки і займати лідерські позиції.

Війна вплинула на можливість українського бізнесу не тільки розвиватися, але й повноцінно функціонувати. За результатами опитувань власників та CEO підприємств, 46,8 % підприємств повністю або майже повністю припинили роботу від початку війни, 19 % підприємств були змушені здійснити релокацію, тільки 12,4 % не змінили або збільшили обсяги робіт у порівнянні з довоєнним часом. За узагальненою самооцінкою власників та CEO, загальні втрати МСП за період війни сягнули 85 млрд дол. (не враховуючи недоотриманих прибутків). Для релокованих підприємств основні потреби полягають у пошуку виробничих та складських приміщень, пошуку житла для співробітників та фінансової підтримки для покриття оборотних коштів та закупівлі обладнання. Загальні потреби підприємств МСБ у фінансуванні становлять 73,9 млрд дол. і 41 % підприємств вважають пріоритетом пошук фінансування [2].

Держава визначає умови, критерії та механізм надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва [3].

Державою затверджено низку програм фінансової підтримки бізнесу, наприклад:

– «Робота – урядова грантова програма підтримки для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. В рамках цієї програми можна отримати гранти для створення або розвитку власного бізнесу (до 250 тис. грн), грант або конвертовану позику на створення чи розвиток стартапу (від 750 тис. грн до 8 млн грн) та ін.;

– кредитування під 0 % в рамках програми «5–7–9». В рамках програми підприємці в умовах воєнного часу і місяць після завершення війни можуть взяти кредити до 60 млн грн під 0 %, далі – 5 %. На реалізацію інвестиційного проекту та на рефінансування заборгованості кредит надається щонайбільше на 5 років. Для фінансування оборотного капіталу – на 3 роки [2].

Значну грантову підтримку українським підприємцям надають міжнародні програми:

– програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» підтримує стартапи й малі та середні підприємства (МСП) з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому ринку України та на міжнародних ринках. В рамках програми надаються гранти на реалізацію діяльності з підтримки безперервності та відновлення бізнесу;

– програма «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH). В рамках цієї програми передбачені мікрогранти в розмірі по 125 тис. грн. Гранти надаються через портал «Дія». Пріоритет надають компаніям, які виробляють життєво необхідні товари та послуги для громадян України та ЗСУ [2].

І цей перелік програм фінансової підтримки суб'єктам підприємництва не вичерпаний. Але фінансові проблеми функціонування та розвитку бізнесу залишаються. За результатами дослідження Advanter Group, проведеного в період 31.05 – 11.06.2023 р., показник Ukrainian Business Index (UBI) залишається на низькому рівні (35.3 зі 100). UBI показує активність бізнесу, можливість створювати робочі місця. Якщо показник нижче 50, це свідчить про негативні очікування бізнесу від подальшого розвитку подій. Отже, український малий та середній бізнес вказує на стагнацію умов для ведення бізнесу в цілому [4].

Серед основних проблем, які заважають розвитку бізнесу визначені наступні: відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів – 46,9 %, не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку – 46,9 %, непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу – 42,8 %, перешкоди з боку регуляторних та фіскальних органів – 32,0 %, високі податки та збори – 25,1 %. Як проблемні фактори вказані і фінансові аспекти розвитку підприємств: відсутність достатнього капіталу – 37,5 % та недоступність кредитних коштів, у тому числі за програмою 5–7–9 й т. ін. – 24,0 [4]. Проте, причинами цього часто є низка поінформованість суб'єктів підприємництва про існуючі програми та можливості залучення додаткового фінансування за ними, нерозуміння умов отримання підтримки, нездатність самостійно підготувати бізнес-план тощо. Тому, з метою збільшення МСБ, які користуються державними та міжнародними програмами для підтримки та розвитку свого бізнесу, вважаємо за необхідне:

– по-перше, створення єдиної платформи для розміщення інформації про державні та міжнародні програми фінансової підтримки та гранти;

– по-друге, забезпечити освітню підтримку суб'єктів підприємництва з питань організаційного та методичного супроводу державних та зарубіжних програм щодо отримання фінансування.

Висновки Інноваційний розвиток підприємств малих форм власності є одним із найважливіших напрямів економічних реформ що сприяють розвитку конкурентного ринкового середовища, формуванню широкого кола власників, наповненню споживчого ринку товарами і послугами, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня самозайнятості населення. Вирішення проблем підприємств із залученням додаткових фінансових ресурсів для функціонування та розвитку мають передбачати ефективну інформаційну та освітню підтримку з боку державних органів, фінансових та освітніх установ.

Література

1. Плаксюк О. О. Європейський досвід підтримки малого бізнесу з позиції гармонізації сучасних економічних інтересів. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Вип. 45. Ч. II. С. 82–89.
2. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>

3. Про надання фінансової державної підтримки: Постанова КМУ України № 28 від 24 січня 2020 р.; станом на 26.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>

4. Стан та перспективи МСБ в Україні. Результати дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/3/701842/>

Тарновецька А. А., Артюх О. В.
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

Актуальність тези. Чітка система обліку надає необхідну та достовірну інформацію для вирішення управлінських потреб. Бухгалтерський облік будь-якого підприємства є основною інформаційною базою для глибокого аналізу господарської діяльності, контролю та обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансово-господарської діяльності.

Метою тези є дослідження впливу розвитку сучасних інформаційних технологій на бухгалтерський облік, аналіз особливостей їх впровадження та вивчення перспектив удосконалення методики організації облікових процедур на підприємстві.

Розв'язання економічних проблем стає можливим завдяки прискоренню науково-технічного прогресу та широкому впровадженню інноваційних інформаційних технологій у всі сфери діяльності. Бухгалтерський облік, як ключова частина роботи підприємств і організацій, виграє важливу роль в цьому процесі. З розвитком сучасних технологій вимоги до професії бухгалтера зростають, вимагаючи додаткових знань і навичок. Впровадження нових технологій призводить до поширення автоматизованого бухгалтерського обліку. Підприємства аграрної сфери несуть велику відповідальність за точність і достовірність фінансової звітності.

Автоматизація бухгалтерського обліку пройшла значний історичний шлях розвитку. На сучасному ринку інформаційних технологій представлено різноманіття іноземних та вітчизняних цифрових бухгалтерських систем. Впровадження бухгалтерських програм передбачає налаштування програмного забезпечення під умови їх використання та навчання користувачів. Цей процес включає комплекс заходів, спрямованих на організацію бухгалтерських, статистичних, звітних та інших облікових процесів на підприємстві. Повна автоматизація обліку організації та створення автоматизованих робочих місць у бухгалтерії та інших підрозділах аграрних підприємств є результатом впровадження сучасних бухгалтерських програм [1].

Сталі зміни технологій вимагають постійного навчання, і компанії повинні забезпечувати працівникам можливість підвищення кваліфікації. Вплив сучасних технологій на бухгалтерський облік може бути як позитивним, так і негативним [2]. Автоматизація роботи за допомогою комп'ютерів та програм спрощує завдання бухгалтерів та зменшує час на обробку документів. Однак, відсутність електроенергії, технічні проблеми та ризики кіберзлочинності можуть стати викликом для ефективності роботи. Зокрема, підприємства в сільських місцевостях можуть зіткнутися з труднощами у відновленні роботи після відключення електропостачання або технічних неполадок. Позитивними аспектами є легкий доступ до інформації через соціальні мережі та Інтернет, але також необхідно враховувати можливі ризики та забезпечувати безпеку даних.

Для підвищення розуміння та навичок у користуванні новими технологіями, підприємство повинно сприяти підвищенню IQ працівників у цій галузі. Це можна досягти через участь у спеціальних курсах або самостійне навчання за ініціативою аграрного підприємства. Самонавчання може відбуватися через дистанційні онлайн-курси на перевірених вебсайтах, зокрема:

1. Coursera: онлайн-платформа з широким спектром курсів від університетів та компаній світового рівня.
2. Udey: маркетплейс, де викладачі надають курси на різноманітні теми, включаючи бухгалтерію.
3. LinkedIn Learning: пропонує велику кількість відеокурсів, включаючи теми з бухгалтерського обліку.
4. Skillshare: платформа для навчання та творчості, де можна знайти курси з бухгалтерського обліку.

5. Khan Academy: безкоштовна освітня платформа з широким спектром предметів, включаючи базові концепції бухгалтерії.

6. edX: платформа для онлайн-навчання з курсами від університетів та організацій.

7. FutureLearn: Британська платформа для масових відкритих онлайн-курсів (МООС) з різних галузей, включаючи бухгалтерський облік.

8. Google Workspace Training Center: офіційна платформа для навчання користувачів у використанні продуктів Google, включаючи Google Sheets для бухгалтерського обліку.

9. QuickBooks Training: офіційні ресурси та курси від QuickBooks для навчання використанню їх бухгалтерського програмного забезпечення.

10. Xero U (Xero Central): навчальні ресурси від Xero для вивчення їх бухгалтерського облікового програмного забезпечення.

Бухгалтерський облік визначається як ключовий компонент інформаційної системи підприємства, що утримує понад 80 % економічної інформації. Тому основним напрямком удосконалення бухгалтерського обліку (разом з впровадженням міжнародних стандартів та вдосконаленням регуляторного середовища) стає використання автоматизованих систем, базованих на інноваційних інформаційних технологіях. Це сприятиме повнішій реалізації функцій управління інформацією, контролю та обліку в системі управління підприємством. Отже, поява та розвиток сучасних технологій потребують постійного навчання та удосконалення знань працівників. Оскільки поява штучного інтелекту має не тільки позитивні сторони, а й негативні, то будь-який працівник підприємства повинен вміти знаходити вихід з невдалої ситуації. Разом з тим, цифровізація значно полегшує життя та забезпечує працівникам економити свій цінний час.

Література

1. Потриваєва Н. В., Недбайло І. І., Нестерчук І. В. Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. Чернівці. 2021.

2. Адамик О. Інформаційні технології в комп'ютерних системах бухгалтерського обліку: проблеми організації даних та їх потоків. 2017.

Фербей Г. М., Рилєєв С. В.

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці**

ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. В умовах повномасштабної військової агресії та подальшої євроінтеграції України, актуалізується питання фінансового забезпечення інноваційного розвитку малого бізнесу, вирішення якого дозволить нівелювати сьогоденні виклики та розширити можливості розвитку підприємництва в системі відбудови економіки нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку малого бізнесу в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів досліджували такі вітчизняні науковці, як Ревенко О. В., Дементов В. О. [1], Невгад І. О. [2], Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. [3], Зозуляк М. М. [4] та ін. Науковці зауважують, що розвиток малого бізнесу в Україні є важливим для забезпечення ефективного функціонування економіки нашої держави, оскільки до основних переваг малого бізнесу відносять його гнучкість та швидке реагування на зміни кон'юнктури ринку, порівняно незначні обсяги залучення фінансових ресурсів тощо.

Мета статті. Метою статті є дослідження проблематики фінансового забезпечення інноваційного розвитку малого бізнесу в умовах подальшої інтеграції України до ЄС та запровадження, а наразі чергове продовження воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Євроінтеграція допоможе розвинути малий бізнес, оскільки вона поліпшить економічні, соціальні та політичні зв'язки між країнами ЄС. Україна отримає доступ до більше половини мільярда споживачів, рівень платоспроможності яких є на відмінному рівні. Отож, наша держава зможе експортувати більше продукції. Крім того, стануть кращими торговельні зв'язки та збільшаться іноземні інвестиції [2]. Хоча не все так гладко як здається, зокрема це стосується не лише експорту, але й транзиту окремих видів вітчизняної сільськогосподарської продукції до країн ЄС.

Важливим в процесі євроінтеграції є питання, якою буде економіка України, коли вона отримає статус претендента або безпосередньо стане членом ЄС.

Сьогодні, на скільки це можливо в умовах війни, важливо створити умови для покращення інвестиційного клімату України, підвищення інвестиційної привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання (у т.ч. малого бізнесу), зокрема підтримки розвитку високотехнологічного виробництва. Крім того, великі підприємства, наприклад аграрного сектору чи металургійної сфери, не факт, що можуть швидко вийти на рівень довоєнних показників. Таким чином виникають ризики щодо забезпечення малого бізнесу продукцією сфери матеріального виробництва [1]. Нажаль сьогодні тільки сфера ІТ, аграрна та переробна галузі мають набагато більше шансів та підтримки в інших країнах.

Вже сьогодні необхідно розробити механізми та систему заходів стимулювання й підтримки інноваційної діяльності всього бізнесу: малого, середнього, великого. Звичайно це вимагає зусиль від чиновників всіх рівнів та гілок влади, підприємців, менеджменту, громадськості тощо.

Зважаючи на війну, лєвова частина доходів державного бюджету йде на потреби захисників, отже основним джерелом фінансування інноваційної діяльності нашої країни є власні кошти підприємств [4]. Хоча не забуваємо про зруйновані підприємства та постійну допомогу бізнесу ЗСУ, СБУ, Національній гвардії України тощо, що значно знижує фінансові можливості суб'єктів господарювання.

Звідси перед бізнесом стає питання не лише оптимізації структури фінансових ресурсів та потоків, у т.ч. для на інноваційний розвиток, але взагалі виживання. З іншого боку фінансування інновацій необхідна вимога підвищення конкурентоспроможності бізнесу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції є критично важливим завданням для ефективності економіки держави. Однак, цей процес є нелегким, оскільки підприємства стикаються з рядом викликів й обмежень внаслідок запровадження воєнного стану, ускладнення доступу до ринку капіталів та експорту продукції тощо. Ще один виклик це легальний та нелегальний виїзд працездатного населення (відтік мізків), зокрема програмістів та розробників у сфері високих технологій.

Умови євроінтеграції вимагають від малого бізнесу відповідності європейським стандартам, зокрема у сфері впровадження інновацій високих технологій, екологічних та інших норм. Це передбачає необхідність модернізації виробничих процесів, підвищення якості продукції (товарів, робіт та послуг), отримання сертифікатів якості, дозволів та дотримання вимог щодо збереження навколишнього середовища.

Умови воєнного стану створюють ряд викликів для фінансування інноваційного розвитку малого бізнесу. Воєнний стан призвів до зниження попиту на товари і послуги, змін в економічному кліматі та обмежень доступу до ресурсів. Це може ускладнити залучення інвестицій у дослідження і розвиток, науково-технічний прогрес та впровадження інновацій.

Однак, існують ряд шляхів фінансової підтримки малого бізнесу в час війни. Державні та європейські програми надають гранти, субсидії та інші види фінансової підтримки для розвитку інноваційних проєктів. Кредитні установи й інвестиційні фонди також можуть надавати фінансування та підтримку малому бізнесу у реалізації інноваційних проєктів.

Крім того, роль держави є надзвичайно важливою у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку малого бізнесу. Вона може створювати програми підтримки, сприяти доступу до кредитних ресурсів та надавати консультаційну допомогу в реалізації інноваційних проєктів.

Висновки. Загалом, фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції та воєнного стану вимагає комплексного підходу залучення державних та приватних ресурсів, поліпшення умов доступу до фінансової підтримки та підтримки державних інституцій. Це

допоможе забезпечити стабільний та успішний розвиток малого бізнесу в цих умовах. Для подальших досліджень в даному напрямку є важливим дослідження впливу цільових програм ЄС, спільно зі зусиллями українського уряду, на розвиток малого бізнесу в контексті євроінтеграції.

Література

1. Ревенко В. О., Дементов О. В. Чинники та детермінанти розвитку бізнесу в умовах євроінтеграції: організаційно-економічний аспект. *Правова наука і державотворення в Україні у контексті інтеграційних процесів* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 19–20 травня 2023 р. Суми, 2023. С. 327–329. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29685> (дата звернення: 14.11.2023).
2. Невгад І. О. Євроінтеграція – ключ до розвитку малого та середнього бізнесу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Львів, 2023. Вип. № 37/2023. С. 443–450. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/839/764> (дата звернення: 14.11.2023).
3. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в умовах євроінтеграційних процесів України : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2022. 251 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11897> (дата звернення: 14.11.2023).
4. Зозуляк М. М. Проблеми фінансового забезпечення інноваційних процесів. *Економіка та суспільство*. Мукачів, 2022. Вип. № 42/2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1683> (дата звернення: 14.11.2023).

5. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції

Filatova M., Chaikovska M.
Odessa I. I. Mechnikov National University,
с. Odessa

IMPACT OF MIGRATION PROCESSES ON THE FORMATION OF INTERCULTURAL TEAMS

Relevance of research. In the face of global challenges, the modern business environment encounters numerous demands, requiring flexibility and adaptability from every economic actor [1, 172]. Business operations are influenced by both internal and external factors. Among external factors, we can include political conflicts, economic instability, and natural processes, which simultaneously serve as primary causes of migration. Population migration can encompass the movement of individuals across international borders within their own country, and internal migration in the form of people relocating from one region to another within the country (often from rural to urban areas). These processes directly impact the micro-level operations of companies, particularly in terms of work organization and corporate culture, as well as at the macro-level, affecting the country's economy due to the outflow of skilled labor.

Analysis of recent research and publications. The study of migration processes is currently a subject of active research by both domestic and foreign scholars. Scholars like Sadchenko O., Chaikovska M., Semenкова M., as well as researchers such as Castles S., H. de Haas, and Miller M., have dedicated their scientific works to the topic of the impact of migration processes on society. Questions related to the development of intercultural teams under the influence of migration processes have been explored in the academic works of Lytvynenko K., Veshko O., Hofstede G., Trompenaars F., and others. Contemporary society is characterized by an intensification of migration processes, the blending of cultures, and the dynamics of intercultural conflicts. Therefore, this issue requires further theoretical and practical research.

The purpose of the article. The study focuses on the aspect of forming intercultural teams within businesses under the influence of migration processes.

Presenting main material. Migration is the result of geographical disparities in labor supply and demand. Wage (income) disparities between the departure and destination areas serve as signals for migration [2, p. 185]. Today, several types of migration can be identified, as presented in table 1.

Table 1

Primary types of migration

Criterion	Types of migration
Direction	Internal migration – movement within one country. International migration – movement of people across international borders, between countries
Causes	Voluntary migration – the movement of individuals by personal choice with a specific purpose. Forced migration – the movement of individuals due to factors beyond their control.
Term	Permanent migration – the movement of individuals with the intention of establishing permanent residence. Temporary migration – the movement of individuals for a short-term period with the intention of returning to their home country. Seasonal migration – the movement of individuals based on seasonal purposes, such as work, leisure, and more

Source: developed by the author.

Analyzing the mentioned types of migration, it can be observed that migration processes are a complex and multifaceted phenomenon that significantly influences societal processes in the country, its

economy, politics, and more. Migration results in the blending of cultures, which is a prerequisite for creating intercultural teams in enterprises and new conditions for interaction among team members [3, p. 129].

Today, the process of migration is highly relevant for Ukrainians, not only due to the armed conflicts in Ukraine but also because of Ukrainians' desire for better and higher-paying job opportunities that match their qualifications and skills. Therefore, the reasons for Ukrainian citizens relocating to other countries can include political conflicts, unfavorable economic and humanitarian conditions, as well as limited opportunities for highly skilled professionals to realize their potential within the Ukrainian business environment. Thus, migration processes affect not only the Ukrainian economy but also the economies of the countries that host these displaced individuals.

Ukrainians become part of intercultural teams through adaptation to life abroad and engaging in professional activities in these new circumstances. Therefore, it is important to consider the countries to which Ukrainians migrate and the cultural specifics of these countries. In table 2, according to the State Border Guard Service data, citizens of Ukraine most frequently crossed the border with Poland, Romania, and Hungary.

Table 2

The number of border crossings from February 24, 2022, to May 1, 2023, according to the State Border Guard Service of Ukraine

Border segment	Total crossings	At the entry to Ukraine	At the exit from Ukraine	Migration balance
Poland	19 936 060	9 042 429	10 893 631	-1 851 202
Romania	4 469 787	2 105 445	2 364 342	-258 897
Hungary	4 405 629	2 142 325	2 263 304	-120 979
Moldova	3 259 835	1 494 669	1 765 166	-270 497
Slovakia	2 283 454	1 044 561	1 238 893	-194 332

Source: adapted by the author based on [4–5]

Based on the provided data, we can conclude that a significant number of Ukrainians continue to reside in Poland today and are actively developing professionally, even opening their businesses. Additionally, many Ukrainians have remained in Moldova and Romania, working under local company work conditions. Therefore, the issue of creating intercultural teams with Ukrainian cultural representatives is relevant and requires an understanding of the cultural specifics of each of these cultures.

It is considered that Poland has a more developed economy compared to Romania and Moldova, which often results in higher average wages in the Polish labor market. However, this mainly applies to the local population, which enjoys significant advantages in working conditions over individuals from other countries. As a result, intercultural teams operating in Poland may exhibit significant disparities in wage levels, working hours, and employee treatment. For Ukrainians, self-management and a commitment to continuous development can be essential factors in their effectiveness within such teams. Highly knowledgeable professionals are generally highly regarded in European companies, regardless of their attitude towards the local culture, as the contributions of these workers are essential to the national economies of these countries.

In terms of work conditions in Romania, wages in the labor market of this country are generally lower than in many European Union countries. However, a significant advantage is the relatively lower cost of living, allowing Ukrainian migrants to save money. Work conditions in Romania are more standardized, and the country has a limited number of job positions for foreigners. Consequently, Ukrainians, whose mentality tends to value freedom, may find it somewhat challenging to work under such conditions. To be effective in their work, they need to exhibit discipline, restraint, and respect for cultural differences.

In Moldova, there is often a significant outflow of skilled labor, leading to foreign workers frequently occupying substantial positions. This results in a highly multicultural work environment, and employees need to adapt to the specifics of interaction between various cultures simultaneously.

Today, scholars have varying viewpoints on the positive or negative impact of cultural blending and the formation of cross-cultural teams on business operation in the contemporary business environment. However, most support the idea that intercultural teams can function effectively and have a positive impact on company performance due to a well-established system of cross-cultural management. Consequently, the

synergistic effect of intercultural team activity can lead to improvements in an enterprise's innovation climate, the development of the staff's global competence, and easier adaptation to various markets.

Conclusions. Therefore, migration processes are actively developing worldwide, leading to the formation of intercultural teams with representatives from different regions of the world. Migration introduces various cultural, social, and linguistic aspects that need to be considered in the work organization process. The functioning of these teams can lead to increased work performance, as the perspectives and experiences of intercultural team members are the foundation of effective and more creative problem-solving. Thus, the phenomenon of intercultural team functioning can be viewed as a way to advance modern enterprises and create conditions for innovation.

References

1. Chaikovska M., Mazur Y., Zaderei A., Khrustalova V, Shtunder I. Management system for neutralizing the impact of risks on logistics processes during their dynamic changes. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2022, № 6. P. 170–175.
2. Sadchenko O. Visegrad Countries in the current conditions of the migration crisis in the EU. Visegrad Group: a form of establishment and development of European integration: collective monograph / edited by A. Krysovaty, T. Shengelia. Tbilisi : TSU. 2021. С. 181–205.
3. Chaikovska M., Chushankova V. Modern marketing tools and determinants in the terms of globalization. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy*. 2019. Issue 28. Vol. 2. P. 126–130.
4. The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (accessed on 24.11.2023) [in Ukrainian].
5. State Migration Service of Ukraine. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html> (accessed on 26.11.2023) [in Ukrainian].

Grabelina K. O., Chernyshov L. V.
Odesa National Economic University,
Odesa

PRACTICAL APPLICATION OF CORPORATE BANKRUPTCY FORECASTING MODELS

Problem statement. There have been many changes in the global economy in recent years. The coronavirus epidemic and hostilities created an economic crisis, as a result of which most Ukrainian companies were on the verge of bankruptcy. It should be noted that enterprises did not assess the likelihood of such a risk and, thus, the company did not have the opportunity to respond to the situation. Of course, every risk must be identified and analyzed. It is also important to assess the consequences of its impact on the financial condition of the enterprise, as well as to develop urgent measures to quickly respond to the threat. Thus, using a model for determining the probability of bankruptcy of an enterprise, it becomes possible to warn the company's management about various financial risks.

Goal. The purpose of this article is a comparative analysis and evaluation of methods for predicting and determining the probability of bankruptcy.

Presentation of the main material. Bankruptcy, as an interpretation of the concept, is related to the environment in which research is carried out, organized scientific activities, laws and aspects on the basis of which bankruptcy analysis is carried out [1]. In the scientific literature [2], bankruptcy is usually defined as an inevitable condition indicating that a company cannot fulfill all its obligations, i.e. does not pay creditors on time and, therefore, cannot continue its activities.

Analysis of approaches to determining “Identifying the crisis state of an enterprise”. Practice shows that to determine the probability of bankruptcy of a company, it is not enough to calculate several comparative indicators. In order to assess the business activities and economic events of the company as accurately and objectively as possible, as well as to identify the factors that have the greatest impact on the

financial position and performance of the company, it is necessary to use a comprehensive methodology for predicting bankruptcy. In the scientific literature [3] all bankruptcy forecasting models are proposed, divided into two main groups: classical statistical and artificial intelligence. Classic statistical models include linear discriminant analysis and logistic regression models. Linear discriminant analysis models are based on a linear function that provides a relationship between the probability of bankruptcy, as a dependent variable, and independent variables – the financial performance of the company. Linear discriminant analysis models include Altman, Springate, Taffler, and Tisshaw models. The logistic regression model mainly includes models created by Zavgren and Chesser. Artificial intelligence models consist of decision trees and neural networks.

The works of Edward Altman are of greatest practical importance for predicting bankruptcy. According to [4], these models can help assess the state of business continuity as accurately as possible. The essence of this model [5], is that a wide range of company activities are assessed by financial indicators, on the basis of which the final complex Z coefficient is derived (see table 5). Depending on the value of the Z coefficient, it is concluded that the probability of bankruptcy is as follows: the lower the value of the Z coefficient, the higher the probability of bankruptcy. It can be stated that most of the classical statistical models for predicting bankruptcy are primary, i.e. modifications of the Altman model. Currently, this model is widely used by scientists, financiers, investors, lenders and other market participants [6]. Linear discriminant analysis models are complemented by the four-variable Springate model [7]. The methodology for calculating the model and the analyzed variables are presented (see Table 7). If the Springate Z coefficient is below 0.862, it is concluded that the company is at risk of bankruptcy. The scientist applied the model to 40 companies and found that bankruptcy could be detected with 92 % accuracy, but later studies showed that the model was only 83 % accurate [5]. To find a methodology that can be adapted to the accounting and auditing companies of the analyzed business entities to determine going concern, British scientists Taffler and Tisshaw analyzed 80 financial indicators, selected the four most significant and came to the conclusion of a linear discriminant analysis model. to predict bankruptcy [7].

However, different authors interpret the general formula for the formation of variables differently (see Table 1).

Table 1

Taffler ir Tisshaw model variations

Z = 0,53K₁ + 0,13 K₂ + 0,18 K₃ + 0,16 K₄	
Bivainis et al., 2000	K ₁ = gross profit/current liabilities K ₂ = Net working capital/liabilities K ₃ = current liabilities/property K ₄ = profit/property
Mackevičius 2005	K ₁ = profit from sales/current liabilities K ₂ = current assets/liabilities K ₃ = current liabilities/property K ₄ = income/property
Purvinis et al., 2005	K ₁ = income/current liabilities K ₂ = working capital/liabilities K ₃ = current liabilities/property K ₄ = sales/property
Mackevičius & Silvanavičiūtė 2006	K ₁ = profit before tax/current liabilities K ₂ = current assets/liabilities K ₃ = current liabilities/property K ₄ = (quick realized assets – current liabilities)/operating costs
Olejnik & Horvathova 2008	K ₁ = profit before tax/current liabilities K ₂ = current assets/foreign investments K ₃ = current liabilities/profit K ₄ = income/profit

In the Taffler and Tisshaw model, the central position is occupied by profitability, which is inferior in importance to the other three financial indicators and even slightly more. According to Taffler and Tisshaw, with an estimated Z value of less than 0.2, company managers should be concerned because there is a high probability of the company going bankrupt. If you get a Z value above 0.3, the probability of bankruptcy is low. The main disadvantage of the linear discriminant analysis model was that microeconomic factors were analyzed without taking into account the macroeconomic environment, structural economic changes, which can also affect the financial condition of the company. In this context, logistic regression models have been created that calculate the probability of bankruptcy, and in addition to linear functions, the logistic regression function is used.

One of the first logistic regression models to predict bankruptcy was used by Martin (1977) and Olson (1980). Of the logistic regression models, Zavgren and Chesser models are commonly used to predict corporate bankruptcy. Zavgren's model uses different ratios to predict bankruptcy depending on how old the financial statement data is for analysis. Depending on the calculated probability value, it is concluded what is the probability of bankruptcy of the company [3]. If we predict bankruptcy using the Zavgren model, we first calculate the Z value as a linear function expression. After this, the calculated Z value is substituted into the logistic regression formula (Table 2) and the probability of bankruptcy is determined as a percentage. Using the Chesser model, in the same way as the first model, using linear discriminant analysis, the Z value is calculated, which is later inserted into the logistic regression function and the probability of bankruptcy is obtained (Table 3).

Table 2

Zavgren model comparative indicators value applied for companies

Financial ratios	Company A	Company B	Company C	Failing firm D	Company E	Company F	Failing firm G
The calculation model	$Z = 0,11X_1 + 1,58X_2 + 10,78X_3 - 3,07X_4 - 0,49X_5 + 4,35X_6 - 0,11X_7 - 0,24$						
Logistic regression formula for calculating	$P_B = \frac{1}{1+e^{-Z}}$ P – probability of bankruptcy; e – 2,71828; Z – linear analysis of the function						
X ₁ Reserves/sales income	0,11	0,03	0,08	0	0,03	0,3	0,5
X ₂ Debtors/reserves	1,66	12,73	0,55	39,13	7,7	0,5	0,2
X ₃ Money/profit	0,2	0,06	0,03	0,0005	0,01	0,002	0,003
X ₄ Money/short-term liabilities	0,38	0,12	0,06	0,0009	0,02	0,008	0,006
X ₅ Operating profit / (capital- short-term liabilities)	-0,51	-0,24	0,35	0,35	-0,4	-1,9	1,09
X ₆ Long-term liabilities/ (capital- short-term liabilities)	-0,17	-0,04	-0,01	0	0	6,05	-1,3
X ₇ Sales income/profit	2,05	1,35	0,94	0	3,5	0,92	0,2
Bankruptcy probability proc.	61,4	28	63	23,1	99	-	0,24
The probability of bankruptcy assessment	Very high	Low	Very high	Low	Very high	Low	Low

Table 3

Chesser model, relative indicators value applied in companies

Financial ratios	Company A	Company B	Company C	Failing firm D	Company E	Company F	Failing firm G
The calculation model	$Z = -2,0434 - 5,24X_1 + 0,0053X_2 + 6,6507X_3 - 4,4009X_4 - 0,079X_5 + 0,1021X_6$						
Logistic regression formula for calculating	$P_B = \frac{1}{1+e^{-Z}}$ P – probability of bankruptcy; e – 2,71828; Z – linear analysis of the function						
X ₁ Money/profit	0,2	0,06	0,03	0,0005	0,01	0,002	0,003
X ₂ Sales income/money	10,25	21,47	24,38	0	16,7	0,9	0
X ₃ Profit before tax/profit	0,11	0,09	-0,02	-0,14	-0,4	-0,14	-0,11
X ₄ Liabilities/profit	0,59	0,51	0,06	0,55	0,32	0,08	0,01
X ₅ Long term tangible assets/equity capital	0,33	0,38	0,32	0,43	0,34	0,25	0,12
X ₆ Operating capital/sales income	0,16	0,16	0,59	0	0,13	0,16	0
Bankruptcy probability proc.	0,76	1,97	9,6	14	13	8,7	0,12
The probability of bankruptcy assessment	Very low	Low	Low	Low	Low	Low	Very low

Over time, artificial intelligence models were created using mathematical programming: decision trees and neural networks. The decision tree model selects features that classify companies as bankrupt and non-bankrupt [8]. Artificial neural networks are used to model fairly complex nonlinear dependencies. To determine the probability of bankruptcy using a neural network model, a computer program is used that, from a variety of indicators, selects those that have the greatest impact on bankruptcy. Scholars Kumar and Bhattacharya (2006) emphasize that this method is more suitable for predicting short-term outcomes than long-term ones. Computer programs evaluate not only financial data, but also a country's economic and political factors to determine a company's likelihood of bankruptcy. Currently, there are quite a lot of programs for modeling artificial neural networks, ranging from popular packages like Matlab Accessories to temporarily free programs like Aluda Forecaster [9].

The analyzed bankruptcy forecasting models (Altman, Springate, Zavgren and Chesser) use 16 comparative financial indicators assessing profitability, liquidity, solvency, operating efficiency and other company performance indicators, which are structured in Table 4.

Table 4

Bankruptcy prediction models of the relative rates

Financial ratios	The authors of bankruptcy prediction models and year of model creation					
	Altman (1968)	Springate (1978)	Chesser (1974)	Zavgren (1985)	Taffler ir Tisshaw (1977)	Occurrence of indicators
Operating capital/property	+	+				2
Retained profit/property	+					1
Profit before tax/property	+	+	+			3
Share capital at market value/liabilities	+					1
Sales income/property	+	+		+	+	4
Profit before tax/short-term liabilities		+			+	2
Money/peoperty			+	+		2
Sales income/money			+			1
Long term current tangible assets/equity capital			+			1
Operating capital/volume of sales			+			1
Money/short-term liabilities				+		1
Reserves/ sales income				+		1
Debtors/reserves				+		1
Long-term liabilities /(capital – short-term liabilities)				+		1
Profit from ordinary activities/(capital – short-term liabilities)				+		1
Operating capital /sales income						

Analyzed bankruptcy prediction models the main features are structured and summarized in Table 5.

Table 5

Bankruptcy prediction models comparative analysis

Criteria of comparison	Altman model	Springate model	Taffler and Tisshaw model	Zavgren model	Chesser model	Grigaravi -čius model
The model formed based on	Discriminant analysis	Discriminant analysis	Discriminant analysis	Logistic analysis	Logistic analysis	Logistic analysis
The model variable numbers	5	4	4	7	6	9
Model accuracy in percentage (one year ago)	90	83	97	82	78	The more accurate, the lower forecasting period

The onset of the economic recession and political crisis had an extremely negative impact on corporate business in Ukraine, which led to the bankruptcy of more than one company. It is noted that the slowdown in the growth rate of the Ukrainian economy leads to an increase in the number of bankruptcies of enterprises. In 2020, 1,574 enterprises went bankrupt, i.e. 14.6 % fewer companies than in 2019 (1844 companies). The number of completed bankruptcy cases in 2020 increased by 22.2 % compared to 2019. The majority of bankrupt companies are wholesale and retail trade enterprises (34.1 %), manufacturing firms (21.7 %) and construction organizations – 14.5 %. Analysis of the practical application of bankruptcy forecasting models. The probability of bankruptcy was assessed in five operating and two bankrupt companies using the Altman, Springate, Zavgren and Chesser models. Since two companies are currently bankrupt, this allows us to check the feasibility of applying the analyzed models to Ukrainian companies and determine whether they reflect the real financial condition of the company. For privacy reasons, company names are not published.

According to the Altman model for enterprises whose shares are not listed on the stock exchange, in table 6 presents the following results.

Companies whose shares are listed on the stock exchange (analyzed companies C, F and G), using the Altman model, when calculating the Z coefficient to evaluate the results, the following patterns were used: a Z value less than 1.80 is a very high indicator. probability of bankruptcy, with values of Z from 1.81 to 2.79 – a high probability of bankruptcy, and with values of 2.80 and 2.99 – bankruptcy is possible.

Altman model relative indicators importance applied to companies

Financial ratios		Company A	Company B	Company C	Failing firm D	Company E	Company F	Failing firm G
The calculation model		$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,420X_4 + 0,995X_5$						
X ₁	Operating capital/property	0,33	0,22	0,56	0,25	1,0	0,3	0,15
X ₂	Sales income/property	2,05	1,35	0,94	0	16,7	-0,1	0
X ₃	Profit before tax/property	0,11	0,09	-0,02	-0,14	-2,9	-0,14	-0,1
X ₄	Equity capital/liabilities	0,69	0,93	14,02	0,79	0,9	0,5	0,7
X ₅	Retained profit/property	0,29	0,33	0,67	0,29	0,8	0,9	0,2
Z value		2,927	2,324	11,088	0,804	7,03	0,95	0,5
The probability of bankruptcy assessment		Low	Low	Very low	Very high	Very low	Very high	Very high

A Z-score above 3.00 indicates that the likelihood of bankruptcy is very low. The remaining analyzed companies, whose shares are not listed on the stock exchange, subject to the following evaluation criteria: Z value less than 1.23 – very high probability of bankruptcy, Z value ranges from 1.23 to 2.90 – bankruptcy possible, but if it is above 2.90, then there is a low probability of bankruptcy. The results show that Company B is most likely to go bankrupt (Z = 2.324), while Companies A and E are unlikely to go bankrupt in the near future (Z = 2.927).

The indicators of bankrupt companies D and G Z indicate a very high probability of bankruptcy, which is what happened as a result. In this case, the Z score is significantly lower than 1.23 (Z = 0.804). However, the results of Company D and the previous year were taken into account, which showed the opposite result, i.e. Z was obtained 6.8018, i.e. the probability of bankruptcy was zero. The bankruptcy results of Company D showed that the company was operating profitably a year ago when it went bankrupt due to adverse changes in macroeconomic indicators and the effects of the national recession. Having calculated the probability of bankruptcy using the Altman model, it can be argued that they reflect the financial position of companies, and the results show the suitability of these models for predicting the bankruptcy of Ukrainian companies.

The Springate model is adapted to predict the probability of bankruptcy (see Table 7). If the Springate Z ratio is below 0.862, bankruptcy is imminent.

Table 7

Springate model value ratios applied to companies

Financial ratios		Company A	Company B	Company C	Failing firm D	Company E	Company F	Failing firm G
The calculation model		$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4$						
X ₁	Operating capital/property	0,33	0,22	0,56	0,250	1	0,3	0,15
X ₂	Profit before tax/property	0,11	0,09	-0,02	-0,14	-0,4	-0,14	-0,11
X ₃	Profit before tax/short – term liabilities	0,22	0,18	-0,33	-0,26	-2,9	-0,5	-0,22
X ₄	Sales income/property	2,05	1,35	0,94	0	16,7	0,9	0,2
Z value		1,6827	1,18	0,6823	-0,4487	4,6	-0,09	-0,25
The probability of bankruptcy assessment		Very low	Very low	Very low	Very high	Very low	Very high	Very high

Based on the results of determining the probability of bankruptcy of a selected Ukrainian company using the Springate model, it can be argued that company A has the best financial position, its Z coefficient is more than twice the critical point (1.6827 > 0.862 and E (4.6) > 0.82). Company B has also exceeded the limit, so the probability of filing bankruptcy for this company in the short term is projected to be very low. Profitable company C received a z-ratio below the critical limit (0.6823 < 0.862), but the probability of bankruptcy is quite high. Bankrupt enterprise D The results of last year (Z = 4.08) showed that next year the enterprise is not at risk of bankruptcy, however, during the reporting year, the financial condition of the enterprise deteriorated significantly, so the probability of bankruptcy has increased to very high. high (Z = -0.4487).

The bankruptcy results of company G showed the same results both in the reporting year and in the previous year – the probability of bankruptcy is very high. The bankruptcy probability model report presented by Springate confirmed the suitability of the model's forecast for Ukrainian companies. The results of the Springate linear discriminant analysis model are consistent with Altman and indicate the financial health of the companies. The application of bankruptcy forecasting models in Ukrainian companies was adapted to the practical analysis and logistic regression models of Zavgren and Chesser.

Three profitable companies, A, C, and E, are calculated to have z-scores greater than 50 %. Already in bankrupt companies G, as well as in company D, the financial condition of the company, based on this model, is the best, since the probability of bankruptcy of company G is not even 1 %, and of company D – 23 %. Company F's results also contradict previous models used. In this case, only the results of Company B overlapped. In assessing the results obtained from calculating the probability of bankruptcy of Companies E and F, it is important to note that the probability of bankruptcy is difficult to calculate. Second, Company E found a significant probability of bankruptcy under Zavgren's model, which is contrary to previously determined probabilities that were rated as low or very low. Third, to adapt Zavgren's model there was a lack of relevant data published by companies in their financial statements. The practical application of the Chesser model is presented in Table 7. The calculated value of the Z ratio, the probability of bankruptcy, also shows the result of the logistic regression formula, and if it is less than 50 %, it can be said that the company is unlikely to go bankrupt in the short term.

The probability of bankruptcy of company D is the highest, although according to the model its significance is also low. In conclusion, having received the results of applying bankruptcy forecasting models for Ukrainian companies, we can state that the most accurate and reliable way to predict the likelihood of corporate bankruptcy is linear discriminant analysis and its Altman and Springate models, the results of which turned out to be consistent with the real state of the company, with the exception of the Spring model, which predicts the imminent bankruptcy of company C. The results of the logistic regression model even contradict each other, do not coincide with the results of discriminant analysis methods and do not correspond to the financial position of the company, so it is worth doubting the suitability of these models for predicting bankruptcy companies. Having analyzed bankruptcy forecasting models for checking Ukrainian companies, we can conclude that they cannot be completely trusted, not only because companies often distort financial statements and the data does not reflect their real financial situation, but also because when creating these methods, scientists used financial data different companies from different fields of activity. They also used models for different time periods, different countries, with different levels of economic development, competitive conditions and other features.

Conclusions. A comparative analysis of bankruptcy forecasting models showed that four coefficients are most often used: the ratio of working capital to assets, the ratio of profits to taxes and assets, proceeds from the sale and disposal of assets, as well as income-cash relations. This means that when predicting bankruptcy, it is important to evaluate how effectively the company is using assets to support the sales process and generate profits. Although some authors have different ratios, but usually they want to emphasize the same thing and the largest relative share of profitability and asset efficiency.

The most common causes of bankruptcy in Ukraine are underestimation or insufficient assessment of risk factors of the competitive environment and the influence of the external environment. Also significant business failures are ineffective business management. However, it is noted that companies are increasingly becoming bankrupt due to the economic situation in the country, i.e. External causes are becoming an increasingly important cause of bankruptcy. Having analyzed the probability of bankruptcy of seven companies using the Altman and Spring models, it can be stated that the results reflect the financial position of the company, and as a result, these models can be used in predicting the bankruptcy of Ukrainian businesses. The results of the Altman linear discriminant analysis model are consistent with the Spring model. Meanwhile, logistic analysis models (Chesser and Zavgren) contradict the results of the group linear discriminant analysis model for outcome analysis and do not reflect the financial situation, so their use may be only partially or completely unreliable for predicting the probability of bankruptcy.

References

1. Adnan, A. & Humayon, A. (2006). Predicting corporate bankruptcy: where we stand? [online]. Available from EMERALD. (pp. 18).

2. Bradley, D. & Cowdery, C. (2003). Small business: causes or bankruptcy [online]. Available from EMERALD. (pp. 209).
3. Chuvakhin and Wayne Gertmenyan (2002), (p. 121–122).
4. Garškaitė, K. (2008). The application of companies' bankruptcy forecasting models. Business: Theory and Practice, Nr. 9 (4), (pp. 281–294).
5. Kuruppu, N., Laswa, F., Oyelere, P. (2003). The efficacy of liquidation and bankruptcy prediction models for assessing going concern [online]. Available from EMERALD (pp. 577–579).
6. Lileikienė, A., & Kulyčienė, R. (2009). Construction sector analysis of the causes of bankruptcy. Management. Nr. 14 (2).
7. Mackevičius, J. & Silvanavičiūtė, S. (2006). The suitability of Bankruptcy prediction models Business: Theory and Practice, VII t. Nr. 4, (pp. 194–197).
8. Nedzveckas, J., Jurkevičius, E., Rasimavičius, G. (2003). Testing of bankruptcy prediction methodologies for Lithuanian market (pp. 56–57).
9. Purvinis, O., Šukys P., Virbickaitė R. (2005). Research of Possibility of Bankruptcy Diagnostics Applying Neural Network. Engineering economics Nr. 1 (41) (pp. 18–20).
10. Stundžienė, A., & Boguslauskas, V. (2006). Valuation of Bankruptcy Risk for Lithuanian Companies. Engineering economics, Nr. 4 (49), (pp. 29–36).

Вербівський І. Р.¹, Поцелуйко І. В.¹, Мацьків В. В.²

¹Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів

²Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах Україна постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційних процесів. Обмеженість інвестиційних ресурсів веде до уповільнення розвитку підприємств, окремих галузей та втрати конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвестиційного розвитку підприємств, в т.ч. сільськогосподарських, досліджували Н. І. Бурлака, А. С. Завербний, Л. Д. Павловська, В. М. Ходаківський, В. В. Чернишов та ін.

Мета статті полягає у дослідженні проблем інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств та пошуку шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Стратегічно важливою галуззю економіки України виступає сільське господарство, яке покликане забезпечувати населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною. На сьогодні, підприємства галузі вимушені працювати в надскладних умовах, викликаних військовою агресією, що супроводжується ускладненням логістики та енергетичною кризою. Попри все це, частка сільського господарства у ВВП України залишається однією з найвищих серед усіх секторів національного господарства (у 2021 році – 10,9 %, а у 2022 році – 8,2 %), а також продовжує виступати локомотивом української економіки, забезпечивши у надскладному 2022 р. 35 % від усього експорту [1].

Подальший розвиток сільського господарства України потребує вкладення інвестицій, адже за рік повномасштабної війни в країні, сума прямих збитків, завданих галузі становить 8,7 млрд дол. Найбільше втрат завдано агросектору – через знищення та пошкодження сільськогосподарської техніки (4,65 млрд дол.), знищення та крадіжки виробленої продукції (1,87 млрд дол.), руйнування інфраструктурних об'єктів, призначених для зберігання виробленої сільськогосподарської продукції (1,33 млрд дол.) [2].

Маючи потужний аграрний, інноваційний та експортний потенціал, сільське господарство навіть під час війни є привабливим для інвесторів. Так, наявність найбільшого в Європі земельного ресурсу створює великі можливості для розвитку різних сфер агробізнесу. За оцінками експертів, інвестиції в землю сільськогосподарського призначення є більш надійними, менш вразливими до

кризових явищ і здатні приносити прибуток від 8 % річних. Крім того, впровадження сучасних сільськогосподарських технологій та створення енергоєфективних й екологічно чистих рішень у виробництві дозволяє інвестору отримати високу врожайність і дохідність із кожного гектара сільськогосподарських угідь. До того ж, Україна займає лідируючі позиції серед світових експортерів зерна, соняшникової олії, олійних культур та інших сільськогосподарських продуктів. Навіть у воєнному 2022 році було експортовано сільгосптоварів на суму 23,6 млрд дол., що лише на 15 % менше рекорду 2021 року [3].

Проте, незважаючи на активну діяльність уряду України щодо залучення інвестицій в аграрний сектор, насамперед через державні інституції – Урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій, Міністерство закордонних справ, розробку планів післявоєнної відбудови країни спільно з міжнародними фінансовими організаціями, запровадження податкових та митних пільг для товаровиробників галузі, нових фінансових інструментів для кредитування сільськогосподарського виробництва, зокрема електронних аграрних розписок тощо, не розв'язаним на сьогодні залишається ряд проблем, який стримує інвестиційний розвиток сільськогосподарських підприємств:

- недостатня захищеність прав інвесторів в аграрному секторі;
- відсутність доступу до фінансування та високі відсоткові ставки за кредитами;
- недостатній рівень знань і низька кваліфікація працівників сільськогосподарських підприємств;
- застаріла інфраструктура і технологічне устаткування;
- запровадження другого етапу земельної реформи;
- надвисока вартість логістики;
- недосконалий механізм страхування воєнних ризиків [3].

Таким чином, для покращення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств насамперед необхідно:

- удосконалити інвестиційне законодавство шляхом усунення дублювань правових механізмів, довести до кінця судову реформу, створивши добросчесні інституції у судовій владі та розробити дієвий антикорупційний механізм;
- розширити державну програму «Доступні кредити 5–7–9», надавши доступ до банківського кредитування не лише малим підприємствам, а й великим аграрним корпораціям;
- створити сприятливу інфраструктуру для навчання та професійного розвитку працівників галузі;
- провести активну модернізацію виробничої бази сільськогосподарських підприємств;
- надати можливість вітчизняним та іноземним компаніям легально та прозоро інвестувати гроші в українську землю;
- розробити альтернативні канали транспортування сільгосппродукції та забезпечити розвиток логістичних комплексів поблизу кордонів з Європою;
- запровадити механізм страхування та гарантування інвестицій, зокрема шляхом надання можливості вітчизняним страховим компаніям перестраховувати воєнні ризики у провідних світових страховиків.

Висновки. Незважаючи на ризики, викликані повномасштабним вторгненням росії в Україну та наявність проблем у сфері інвестиційної діяльності аграрного сектору, українські землі сільськогосподарського призначення продовжують мати високу інвестиційну привабливість серед вітчизняних та іноземних інвесторів. І тому, важливого значення набуває злагоджена робота законодавчої, виконавчої гілок влади, міжнародних організацій та суб'єктів господарювання спрямована на зменшення або уникнення ризиків інвестування в сільське господарство, своєчасне виявлення та подолання проблем галузі, що дозволить активізувати інвестиційні процеси в аграрному секторі та підвищити темпи економічного зростання країни.

Література

1. Сологуб І. Валовий внутрішній продукт за 2022 рік. URL: <https://voxukraine.org/valoviy-vnutrishnij-produkt-za-2022-rik>
2. Втрати України в аграрному секторі в результаті війни становлять понад 8 мільярдів доларів, – KSE. URL: <https://bizagro.com.ua/vtrati-ukrayini-vagrarnomu-sektori-v-rezultati-vijni-stanovlyat-ponad-8-milyardiv-dolariv-kse/>

3. Поїк О. Агроінвестиції: глобальне бачення, локальні проблеми. *Юридична газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agroinvesticiyi-globalne-bachennya-lokalni-problemi.html>

Галушка Р. М., Маслій О. А.
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава

ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Реалізація євроінтеграційної стратегії України в умовах глобальних викликів змінює парадигму управління суб'єктами економіки. Безумовно, стратегічним пріоритетом України є інноваційний напрям розвитку національної економіки, який в умовах тотальної цифровізації та зростаючої кількості кіберризиків і кіберзагроз неможливий без створення спільного безпекового простору, у т.ч. в інформаційній сфері. Інтеграція безпекових аспектів економічних та інформаційних процесів є фундаментальною основою ефективного фінансового менеджменту в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побудова безпечного і надійного цифрового простору знаходиться у фокусі уваги вітчизняних та закордонних учених, серед яких Лок М., Кріцінгер Е., Слейтон Р., Тернова І., Онищенко С., Білько С., Зубко Т., Ханечко І., Трубей О. та багато інших науковців. Утім аналіз існуючих напрацювань за обраною проблематикою дослідження засвідчив, що світовою наукою не розроблено універсальної концепції безпекоорієнтованого інформаційного середовища та систем захисту інформації від кібератак, що суттєво ускладнює прийняття ефективних рішень у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в умовах сьогодення.

Мета статті. Розкриття орієнтирів розвитку безпекоорієнтованого інформаційного середовища як передумови ефективного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України у європейський економічний і безпековий простір відповідає фундаментальним національним інтересам та передбачає розвиток безпекоорієнтованого інформаційного середовища. Формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища є важливою передумовою підтримання стабільності функціонування національної економіки в умовах війни, забезпечення економічного зростання та добробуту населення у повоєнний період, зменшення соціальної напруги в суспільстві.

Ризики й загрози в інформаційному просторі суттєво підривають фінансову стійкість, стабільність діяльності економічних суб'єктів та не підлягають прямому впливу. Це потребує забезпечення функціонування суб'єктів національної економіки на засадах інформаційної захищеності.

Ключовим орієнтиром розвитку безпекоорієнтованого інформаційного середовища має стати зростання захищеності економічних суб'єктів від цифрових загроз, у тому числі технологічного шпигунства й цілеспрямованого хакерського втручання. Реалізація цього завдання можлива через створення сучасної ІТ-інфраструктури за критеріями кіберстійкості з використанням відповідного інструментарію й кіберінформаційних технологій їх реалізації на основі гнучкої нормативно-правової бази та відповідного інституційного середовища.

Упровадження цифрових технологій у всі сфери економічних відносин створює мережу вразливих ланок суб'єктів економіки, тому має відбуватися з одночасним зміцненням систем захисту інформації на основі оцінки вразливості системи, її оцінки на відповідність стандартам безпеки, тестування на проникнення.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів у період війни забезпечення української кібербезпеки значною мірою залежить від обсягів залучення додаткової фінансової підтримки розвитку цифрового сектору національної економіки від міжнародних партнерів, а також від систематичного підвищення кваліфікації українських ІТ-спеціалістів.

Розвиток безпекоорієнтованого інформаційного середовища в умовах євроінтеграції потребує формування дорожньої карти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС через мінімізацію

деструктивного впливу кіберзагроз із використанням відповідного інструментарію й кібер-інформаційних технологій та положень міжнародних стандартів інформаційної безпеки.

Висновки. Протидія цифровим ризикам та загрозам є важливою стратегічною метою для держави заради покращення інвестиційної привабливості, інноваційного розвитку, вирішенню внутрішніх проблем та інтеграції у європейський безпековий простір. Щоб забезпечити ефективність цієї інтеграції, необхідно впроваджувати сучасні безпекоорієнтовані механізми управління на рівні бізнесових структур та держави в цілому для вирішення проблем їхньої інклюзії та формування безпеко-орієнтованого інформаційного середовища, як базису економічного розвитку в умовах тотальної цифровізації.

Література

1. Ternova I. Organizational and Methodical Provision of the Financial and Economic Security Management of the Enterprise. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2020, Vol. 1, 32 (32), 129–137. doi: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i32.20030>
2. Amankwa E., Looock M., Kritzinger E. Establishing information security policy compliance culture in organizations. *Information & Computer Security*, 2018, 26 (4), 420–436. doi: <https://doi.org/10.1108/ICS-09-2017-0063>
3. Pugach A. A., Matkovskiy A. V. Analysis the Threats to Economic Security of Ukraine in Modern Conditions of Functioning the National Economy. *European Applied Sciences*, 2014, vol. 2, 196.
4. Онищенко С., Білько С. Концепти синергетичного підходу до формування безпеко-орієнтованого інформаційного середовища в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 2023, № 1, 201–211.

Гарнага О. М.
Національний університет
водного господарства та природокористування,
м. Рівне

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Актуальність дослідження. Перевагою сільськогосподарського виробництва в недалекому минулому було просторове охоплення різними видами діяльності наявних земельних площ сільськогосподарського призначення. Проте це не забезпечило належну ефективність сільськогосподарського землекористування, оскільки не було створено необхідних інноваційно-організаційних умов, які б сприяли розвитку ініціатив трудових колективів, мотивації до кращого використання землі й відповідальності за результати виробництва. Незавершеність земельної реформи, мораторій на ринкові операції із землями сільськогосподарського призначення, відсутність дієвої державної політики стосовно інноваційного забезпечення розвитку економічних процесів землекористування стримує надходження інвестиційних коштів в аграрний сектор, спричиняє негативні економічні наслідки розвитку сільськогосподарської сфери. З огляду на сказане тема дослідження однозначно є актуальною та потребує активного пошуку і проведення глибоких методичних досліджень у зазначеній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного забезпечення розвитку економічних процесів землекористування висвітлена у публікаціях І. К. Бистрякова, А. С. Даниленка, В. Є. Данкевича, Д. С. Добряка, А. І. Крисак, А. М. Третяка, П. Т. Саблука, А. Я. Сохничка, М. Г. Ступеня, В. М. Трегобчука, М. А. Хвесика та інших науковців.

Метою статті є дослідити основи інноваційного забезпечення розвитку економічних процесів землекористування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Низький рівень забезпеченості інноваціями розвитку економічних процесів землекористування не лише гальмує ріст ефективності його функціонування, але й ініціює появу багатьох ризиків і загроз галузевого характеру, що негативно впливають на забезпечення

економічної безпеки країни. Належний рівень інноваційного забезпечення розвитку економічних процесів землекористування:

- сприятиме росту конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- забезпечить техніко-технологічну модернізацію у системі землекористування, що дасть змогу підвищити якість продукції відповідно до діючих міжнародних стандартів;
- покращить торговельно-економічні відносини з державами партнерами;
- стимулюватиме збалансування територіальних диспропорцій продовольчої безпеки країни;
- сприятиме створенню нових робочих місць, росту масштабів ведення сільського господарства та, як наслідок, росту обсягів податкових надходжень до бюджетів різного рівня.

До існуючих ірраціональних підходів щодо розподілу бюджетної підтримки інноваційного сектора економіки відносять наступне:

- при виділенні бюджетних коштів пріоритетність, здебільшого, надається потужним землекористувачам, які лобіюють можливість їх одержання на найвищих ланках управління органів держави влади;
- занадто бюрократичний процес одержання бюджетної фінансової допомоги;
- бюджетні фінанси, як правило, направлені на поповнення обігових коштів або ж задоволення споживчих потреб суб'єктів землекористування, що робить неможливим перерозподіл їх в сегмент інноваційного зростання.

З огляду на це пропонуємо формалізувати інноваційний блок забезпечення розвитку землекористування (рис. 1).

Рис. 1. Формалізація інноваційного блоку забезпечення розвитку землекористування

Основним завданням інноваційного блоку забезпечення розвитку землекористування має стати розробка ефективних механізмів управління та регулювання орієнтованих на розвиток інноваційних процесів та максимізацію економічних вигід від впровадження сучасних технологій [1].

Вважаємо, що найбільш доцільно розглядати систему інноваційного забезпечення розвитку економічних процесів землекористування на таких рівнях:

1) національний рівень – характеризується формуванням загальної стратегії забезпечення ефективного функціонування землекористування на засадах інноваційного розвитку, окресленням

основних пріоритетів інноваційної діяльності у сфері землекористування та розробкою механізмів стимулювання і підтримки впровадження інноваційних технологій;

2) галузевий та регіональний – характеризується створенням нової інституції – Інноваційного фонду розвитку землекористування. Зокрема, створення первинного та вторинного ринків інноваційних технологій (винаходів, патентів, ліцензій, ноу-хау тощо), розвиток інфраструктури інноваційної діяльності (формування бізнес-інкубаторів, агроінноваційних кластерів, агропромислових наукових парків тощо), формування ресурсного та організаційного забезпечення інноваційних процесів у секторі землекористування [2];

3) мікрорівень – це рівень окремих господарюючих суб'єктів сектору землекористування, що безпосередньо ведуть інноваційну діяльність, виробляють і реалізують на ринку агропромислової продукцію із ознаками новизни, а також здійснюють практичне реальне впровадження інноваційних технологій [3].

Висновки. Отже, впровадження повноцінного інноваційного забезпечення розвитку економічних процесів землекористування сприятиме вирішенню основних завдань формування нових конкурентних переваг, досягненню сталого економічного розвитку та продовольчої безпеки країни в цілому.

Література

1. Загурський О.М. Організаційні інновації в аграрному секторі економіки. Економічна теорія та історія економічної думки. Вип. 23. 2018. С. 3–10.
2. Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів. URL: <http://www.investing.org.ua>
3. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : моногр. Київ : ННЦІАЕ, 2010. 472 с.

Гнатюк М. В., Сачинська Л. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. В умовах розвитку економіки нашої країни та підвищення конкурентоспроможності промислової продукції успіх підприємств та галузей економіки повністю залежить від того, наскільки їх продукція або послуги відповідають стандартам якості та відповідають вимогам маркетингової політики. З розвитком науково-технічного прогресу проблема якості не спрощується, а з кожним днем стає все складнішою. Тому вирішувати її традиційними методами, тобто лише шляхом контролю якості готової продукції, практично неможливо. Повинен бути комплексний, системний підхід, реалізація якого можлива лише в рамках системи управління якістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії методології та історії розвитку управління якістю продукції зробили такі зарубіжні та вітчизняні учені А. В. Глічев., М. І. Круглов., М. В. Савченко, В. Д. Немцов, Н. І. Скрябіна, У. Е. Демінг, К. Ісікава, Е. Кондо та ін. Не зважаючи на велику кількість досліджень присвячених проблемі якості продукції та конкурентоспроможності. Також потребують дослідження методи управління підвищенням якості продукції.

Мета статті. Полягає в уточненні поняття якості продукції, дослідженні факторів, що впливають на неї, а також визначенні сутності системи якості продукції, розглянуто фактори, які впливають на рівень якості продукції.

Виклад основного матеріалу. У сучасний час ринкової економіки, якість – передумова для існування підприємств та необхідна умова їх довгострокового виживання. Якість – це частина задоволення потреб споживача, що приводить до задоволення покупців, отже, і до отримання прибутку. Якість є вирішальним показником конкурентоспроможності, ефективності і надійності підприємства. Показник якості – це кількісне вираження однієї або декількох однорідних властивостей товару, що відповідає певним потребам споживачів щодо його цільового призначення та умов використання. Рівень якості продукції визначається відношенням фактично досягнутого показника якості до його нормативної (базової) величини [2].

При обґрунтуванні показників якості та встановленні їх конкретних рівнів для певних видів продукції необхідне всебічне врахування наступних чотирьох факторів [3]:

- вимоги (бажання) безпосередніх споживачів: населення, переробних підприємств, сільсько-господарських підприємств, що використовують проміжні продукти;
- реальні можливості досягнення встановлених показників якості на заданому рівні розвитку продуктивних сил (обладнання, технологія, кваліфікація персоналу);
- наявність розроблених методів, прийомів визначення показників якості та контролю за їх формуванням;
- забезпечення матеріального стимулювання виробників для досягнення кращих показників якості та встановлення матеріальної відповідальності за їх зменшення.

За характерними властивостями застосовують такі групи показників якості):

- показники призначення, що визначають область застосування продукції, її продуктивність, ефект;
- показники надійності, що включають довговічність, безвідмовність, збереженість, ремонтно-придатність виробів;
- показники технологічності, що характеризують ефективність конструкторсько-технологічних рішень;
- показники стандартизації і уніфікації, що відображають насиченість виробів стандартизованими і уніфікованими деталями, вузлами, складовими частинами;
- ергономічні показники, що характеризують зручність і безпеку експлуатації виробів, що задовольняють пропонованим антропометричним, гігієнічним, психологічним, фізіологічним вимогам;
- естетичні показники, що характеризують закінченість форм, цілісність композиції, виразність і стабільність товарного вигляду виробу;
- патентно-правові показники, що забезпечують патентний захист і патентну чистоту, конкурентоспроможність виробів на внутрішньому і світовому ринках;
- показники транспортабельності, що визначають пристосованість продукції до транспортування;
- екологічні показники, що характеризують рівень шкідливих впливів на навколишнє середовище;
- показники безпеки, що характеризують ремонтпридатність, безпека експлуатації виробу при транспортуванні і зберіганні;
- економічні показники, що характеризують витрати, дохід та інші характеристики.

Якість продукції формується завдяки сукупності перерахованих показників. Товар має бути надійним, естетичним, задовольняти потреби, для яких він призначений. Велике значення має ціна виробу. З ціною пов'язане питання економічно-раціональної або економічно-оптимальної якості. Купуючи вироби, покупець завжди співвідносить набір властивостей, якими володіють вироби і їх ціну. Експлуатаційні характеристики виробів теж важливі, адже вони впливають на витрати при експлуатації та ремонті. Оцінка рівня якості продукції необхідна при вирішенні наступних управлінських завдань:

- прогнозування потреб у продукції, її технічного рівня і якості;
- планування підвищення якості та обсягів виробництва продукції;
- обґрунтування нових видів продукції;
- вибір найкращих зразків;
- обґрунтування доцільності зняття продукції з виробництва;
- сертифікація продукції;
- оцінка науково-технічного рівня і діючих стандартів на продукцію;
- контроль якості;
- стимулювання підвищення якості та ін.;

Оцінка рівня якості представляє сукупність операцій, вибір номенклатури показників якості оцінюваної продукції, визначення значень цих показників, порівняння їх з базовими значеннями або з встановленими вимогами та визначення ступеня їх відповідності.

До основних шляхів підвищення управління якістю продукції можна віднести:

- використання досягнень науки та техніки в процесі проектування виробів;
- запровадження новітньої технології виробництва і суворе дотримання технологічної дисципліни; забезпечення належної технічної оснащеності виробництва;

- удосконалення застосовуваних стандартів і технічних умов;
- поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації та забезпечення заданого рівня якості, адже саме стандарти й технічні умови відзеркалюють сучасні вимоги споживачів до технічного рівня;
- збільшення випуску сертифікованої продукції; покращення окремих показників якості продукції, що випускається на підприємстві;
- запровадження сучасних форм та методів організації виробництва та управління;
- удосконалення методів контролю й розвиток масового самоконтролю на всіх стадіях виготовлення продукції;
- покращення заходів щодо застосування узгодженої системи прогнозування та планування необхідного рівня якості виробів;
- збалансування прийнятих для продуцентів та споживачів цін на продукцію;
- використання ефективної мотивації праці всіх категорій персоналу підприємства, що є одним із головних факторів підвищення якості продукції;
- всебічна активація людського чинника та проведення кадрової політики, адаптованої до ринкових умов господарювання.

Висновки. В сучасних економічних умовах система управління якістю як органічна частина підприємства повинна проектуватися, виходячи з призначення, цільової орієнтації та умов господарювання, а не формуватися лише еволюційним шляхом за допомогою окремих часткових нововведень. Працююча система управління якістю повинна стати реальним інструментом безперервного вдосконалення діяльності підприємства і джерелом економічних вигід.

Література

1. Биба В. В. Якість продукції як чинник конкурентоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 9–13.
2. Вакуленко А. В. Управління якістю : навч. метод. посіб. для самост. вивч дисц. А. В. Вакуленко. Київ : КНЕУ, 2004. 167 с.
3. Кузьома В. В., Павлюк С. І. Якість продукції як вирішальний фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 252–258.

Доїжак А. В., Трегубов О. С.
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БРЕНДУ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Висока конкуренція в сучасних умовах ведення бізнесу підштовхує компанії займати лідируючі позиції в своїй галузі діяльності. У зв'язку з цим найважливішим завданням для них є формування та розвиток свого особистого бренду та його просування на ринку. Сьогодні недостатньо мати унікальний продукт, щоб стати відомою компанією. Для цього необхідно розробити стратегію розвитку та просування бренду.

Виклад основного матеріалу. Поняття «бренд» багатоаспектне і розглядається різними авторами з різних позицій. Бренд не обмежується виключно аудіовізуальними ідентифікаціями (логотип, слоган, кольори, персонаж, мелодія). Бренд висловлює філософію компанії, її місію та ціннісні орієнтації, тобто, змістовну частину, суть бренду. Бренд – об'єкт права інтелектуальної власності, що складається з системи матеріальних і нематеріальних елементів, при цьому має вартість, відображає характеристики товару, його унікальні ознаки, певні асоціації з ним у споживача, забезпечуючи споживача вигодами, а продавця – лояльністю споживача, великими обсягами реалізації продукції та додатковим прибутком завдяки сформованій індивідуалізації та ідентифікації товару і компанії [2]. Водночас, бренд є маркетинговим інструментом, що має певну цінність для споживачів та продавців товарів, адже забезпечує їх взаємною інформацією, прихильністю, відданістю, довірою один до

одного завдяки іміджу підприємства і продукції, та сприяє економічному розвитку підприємства і формуванню взаємовигідних відносин з партнерами та споживачами.

Стратегічне управління брендом необхідне не тільки тоді, коли створюється новий бренд, але й у випадках, коли потрібно реанімувати чи оновити існуючу торгову марку. Необхідно створити сильний бренд, який зможе забезпечити компанії низку переваг, таких як: висока лояльність клієнтів, імідж компанії як надійного партнера для постачальників та встановлення довгострокових довірчих відносин, підвищення обізнаності споживачів про продукти, конкурентні переваги та інші унікальні додаткові характеристики організації. З цією метою компанія має добре попрацювати над побудовою системи управління брендом, розвивати бренд та постійно підвищувати його ефективність.

Система управління брендом складається із трьох взаємопов'язаних стратегій, які згодом поєднуються в єдиний комплекс побудови стратегії розвитку бренду. Цей комплекс включає [4, с. 233]: стратегію позиціонування бренду; стратегію просування бренду; рекламну стратегію бренду.

Кожна з цих стратегій має свої особливості та різновиди втілення. Розглянемо особливості кожної із стратегій у комплексі управління брендом.

Найбільш важливе місце серед них посідає стратегія позиціонування бренду. Позиціонування – це діяльність, спрямована на пошук певної позиції на ринку, яка може вигідно відрізнити продукт, компанію чи послугу від конкурентів, займати та підтримувати цю позицію, а також формує відповідний образ продукту, компанії чи послуги у свідомості споживачів. Успішне позиціонування може не тільки зайняти місце на ринку, але й забезпечити додаткові конкурентні переваги. Тому, позиціонування бренду – це робота, спрямована на створення такого образу цього бренду, який допоможе споживачеві виділити його серед конкурентів та віддати йому перевагу при покупці. Позиціонування товару чи послуги для споживача – це спосіб ідентифікації того чи іншого товару чи послуги, заснований на найважливіших для споживача характеристиках [4, с. 234].

Виходячи з цього, при розробці стратегії розвитку бренду багато уваги приділяється саме просуванню бренду, оскільки він безпосередньо впливає на фінансові результати компанії.

Цінність організації багато в чому визначається володінням сильним брендом, що, своєю чергою, диктує необхідність постійної роботи щодо його розвитку. Отже, найефективнішою концепцією створення бренду є людиноорієнтований маркетинг [1], який полягає в тому, щоб зробити людину, її спосіб життя та мислення відправною точкою для діяльності компанії.

Основна мета концепції – сформувати емоційний зв'язок між компанією та її споживачами, вийти на новий рівень взаємовідносин, посилити конкурентну перевагу, створити цінність для покупців, підвищити впевненість у правильному виборі та задоволеність покупками, а також зміцнити капітал та цінність бренду. Також необхідно пам'ятати про те, що світ та споживачі постійно змінюються. У короткостроковій та, що важливіше, у довгостроковій перспективі компаніям слід заохочувати внесення відповідних змін, заснованих на поточних тенденціях у поведінці споживачів, образі життя та моделі споживання контенту. Тому компаніям необхідно виявляти, регулярно вивчати та прогнозувати тенденції, які можуть не лише формувати та розвивати сильні бренди, а й надавати можливості виділитися і натомість конкурентів.

Рекламна стратегія бренду являє собою заходи, спрямовані на просування, на відміну від загальних маркетингових стратегій, які включають зміни цін, оновлення продуктів, відкриття нових торгових точок та інші глобальні події [3]. При правильно розставлених пріоритетах та чітко поставлених діях рекламна кампанія виступає як ефективна стратегія просування бренду. Результатом стратегії є формування бренду, який відкладеться у свідомості покупця, пояснення, чому вони повинні звертати увагу саме на цей бренд, а не купувати товари у конкурентів. Це створює імідж бренду на ринку та доводить його конкурентну перевагу.

Отже, використання сучасних концепцій та маркетингових інструментів не тільки допомагає знайти нові шляхи розвитку бренду, але і дозволяє компанії зробити важливий крок для збереження позиції важливого гравця на ринку, що володіє конкурентними перевагами та унікальними методами ведення бізнесу. Навіть якщо ринкові умови швидко змінюються та економічна ситуація нестабільна, компанія продовжить успішно існувати.

Література

1. Буняк Н. М. Особливості бренд-орієнтованого управління сучасним підприємством. *Економіка та управління підприємствами*. Серія: Інфраструктура ринку. 2020. № 43. С. 125–130.

2. Деркач О. Г., Кузьміна А. О. Методичні підходи до формування бренд-орієнтованої системи управління підприємством. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 5 (79). С. 140–147.
3. Самодай В. П., Машина Ю. П., Ковтун Г. І. Методичні засади створення бренду. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2037/1966>.
4. Файвішенко Д. С. Теоретичні основи стратегічного управління брендом. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 232–238. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-37](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-37).

Кирилюк В. С., Комаха В. О.
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ З ПАПЕРОВИМИ ПАКУВАЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Співвідношення між традиційними і новими пакувальними матеріалами у різних сферах застосування зазнає постійних змін залежно від багатьох факторів, головними з яких є кон'юнктура на ринку пакування, економічне становище та екологічні вимоги. Серед основних пакувальних матеріалів, виробі на основі паперу посідають стійкі лідируючі позиції і зберігають свою частку як на світовому, так і європейському ринках пакування на рівні 42–43 % [1].

В умовах інтеграції України до світового економічного простору спостерігається стрімкий розвиток целюлозно-паперової та пакувальної галузей промисловості, що мають значний невикористаний потенціал, реалізація якого може позитивно вплинути на економіку всієї держави. В Україні на целюлозно-паперову промисловість припадає менше 1 % ВВП, але продукція, що виготовляється галуззю, має велике значення для розвитку національного господарства [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі питання розвитку ринку паперової продукції, в т.ч. пакувальної, в Україні та світі в своїх роботах досліджували Осика В., Комаха В., Шульга О., Кривошей В., Путінцева С., Шендерівська Л. Втім, зважаючи на важкий економічний стан в країні, процесу асоціації між Україною та ЄС, та стрімких змін в міжнародному економічному просторі, дане питання потребує актуалізації досліджень.

Мета статті: проведення оцінки експортно-імпортних операцій з паперовими пакувальними матеріалами.

Виклад основного матеріалу. Асортимент паперового пакувального матеріалу, представлений на ринку України, є досить широким і формується за рахунок імпортованої та вітчизняної продукції.

Спостереження за сучасним станом виробництва пакувального паперу в Україні, показують, що обсяги виробництва щороку знижуються. Головним чином це пов'язано з імпортозалежністю українських виробників від світових постачальників целюлози та переорієнтацією на сировину європейського походження, яка характеризується більшою вартістю, що безпосередньо впливає на ціну готових виробів. Водночас, варто зазначити, що вітчизняний виробник, не захищений від зовнішніх експортерів, оскільки в митному тарифі [3], повна та пільгова ставка мита встановлені на рівні 0 % за всією групою, до якої відноситься пакувальний папір. В таких умовах обсяги імпорту паперових пакувальних матеріалів постійно зростають (див. рис. 1).

Обсяг імпорту пакувального паперу за період з 2017 по 2022 рр. склав 651,84 млн дол. Аналізуючи статистичні дані бачимо, що найбільше ввозилось паперу в 2021 році – 173 898 т, вартістю 130,4 млн дол. США. Варто зазначити, що за період 2017–2021 рр. спостерігається тенденція зростання загального обсягу імпортованої продукції, але при цьому вартість коливається. Це свідчить про формування ринку. В натуральних величинах імпорт пакувального паперу щороку зростає досить динамічно, що вказує на збільшення попиту та не спроможність вітчизняного виробника задовольнити сформований попит.

Обсяги експорту пакувального паперу за досліджуваний проміжок часу склав 438,1 млн дол. США (див. рис. 2).

Відразу видно, що обсяги продажу паперу, на зовнішні ринки, коливались доволі значимо. Наявне поступове зниження розриву між обсягом продажів у валюті та натуральному показниках, це може свідчити про підвищення якості виготовлення продукції, а отже й ціни за одиницю товару.

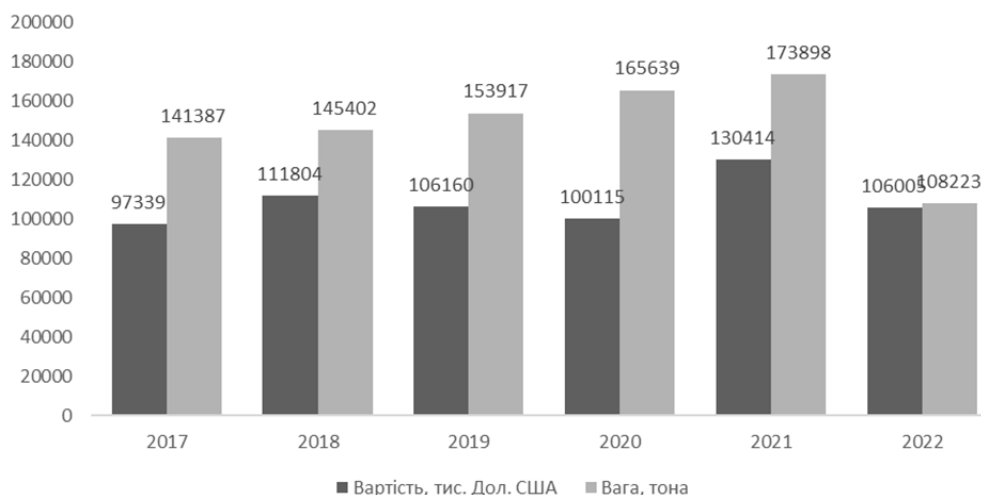

Рис. 1. Динаміка обсягів імпорту пакувального паперу в Україні за 2017–2021 рр.

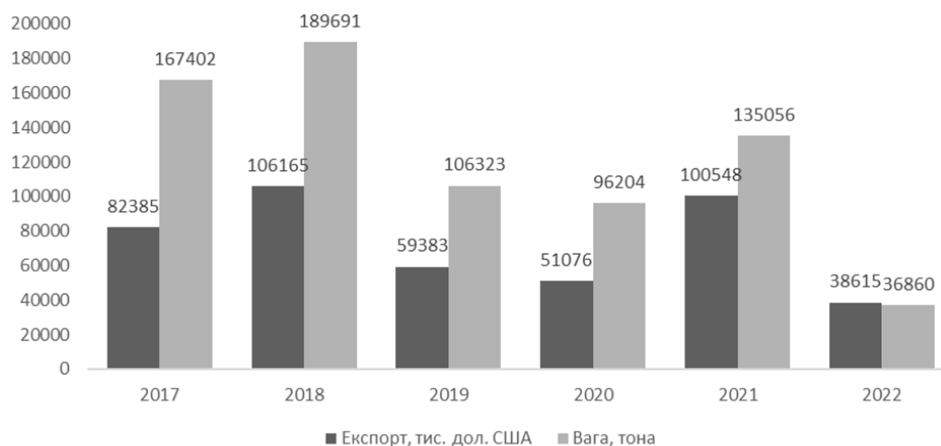

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту пакувального паперу в Україні за 2017–2022 рр.

В 2018 р. були максимальні показники експорту, в розрізі досліджуваного періоду. У 2019 р. спостерігається різкий спад експорту на 44,1 % (46,7 млн дол. США) у вартісному, та 43,9 % (83268 т) натуральному вираженні. Після стрімкого зниження показників 2019–2020 рр., обсяг продажів пакувального паперу на зовнішній ринок, станом на 2021 р. не досягнув рівня 2017-2018 рр., тому наявна негативна тенденція.

Для розуміння балансу між експортом та імпортом пакувального паперу в Україні розглянемо рис. 3.

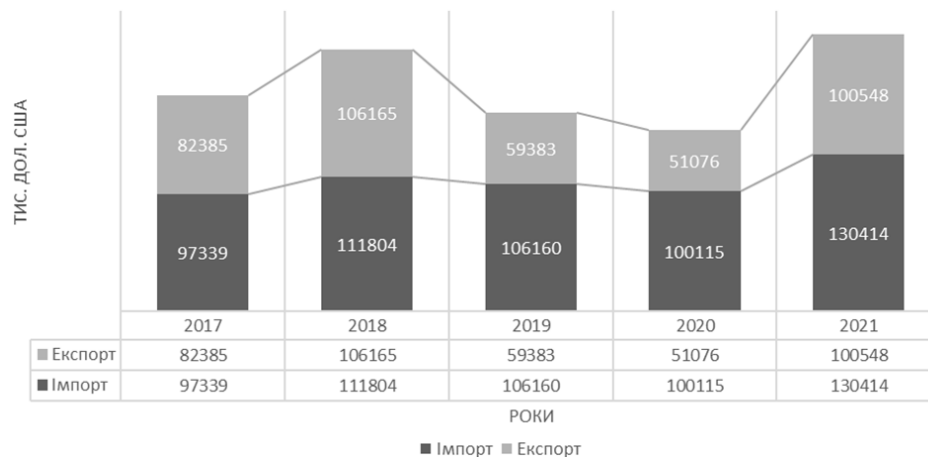

Рис. 3. Баланс експортно-імпортних операцій пакувального паперу в Україні за 2017–2021 рр.

Між імпортом та експортом є зв'язок, при зростанні ввезення, зростає й вивезення, це може бути пов'язане із переробкою імпортованого паперу і подальшою реалізацією поза межами митного кордону України. Однак, переважання імпорту над експортом є негативним явищем для економіки України. За даними Міжнародного торговельного центру [4], Україна імпортує пакувальний папір із більше ніж 20 країн світу. Серед найбільших експортерів до України, станом на 2022 рік, є Німеччина, Польща, Австрія, Фінляндія, Чехія.

Хочемо зазначити, що на протязі досліджуваних років, пройшла переорієнтація ринку пакувального паперу, на країни ЄС. Це цілком пов'язане із угодою про асоціацію між Україною та ЄС, якою передбачається лібералізація торгівлі продукцією деревообробної, целюлозно-паперової та меблевої промисловості. Також з 2016 р. поступово скасовано ввізні мита на товари целюлозно-паперової галузі. Це означає, з однієї сторони, що ціни на продукцію галузі знизяться, за рахунок підвищення конкуренції між вітчизняним та закордонним виробником. З іншої сторони, це ніяк не захищає власного виробника в важкий для економіки, та країни час.

Висновки. За результатами проведених досліджень, та аналізу експортно-імпортних операцій впливає, що обсяги ввезення пакувального паперу з метою реалізації на ринку України мають тенденцію до зростання. Це пов'язано з зниженням внутрішнього виробництва, через важку економічну ситуацію та підвищення вартості сировини. Такі процеси відобразились на обсязі експорту паперових пакувальних матеріалів, який показує тенденцію до зниження. Переважання імпорту над експортом є негативним процесом, що може призвести до зниження кількості українських виробників.

Література

1. Кривошей В. М. Нові зірки української упаковки. *Упаковка*. 2017. № 2. С. 51–55.
2. Осика В., Комаха В., Шульга О. Світовий ринок паперових пакувальних матеріалів. *Товари і ринки*. 2019. № 2. С. 5.
3. Митний тариф України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674%D0%B0-20#Text>
4. Міжнародний торговельний центр. URL: <https://www.trademap.org/>

Котелевець М. М.
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де економічна конкуренція значно зростає, забезпечення економічної безпеки стає надзвичайно важливим завданням для будь-якої держави. Україна, як країна, що проходить складний період інноваційного розвитку та євроінтеграції, також зіткнулася з численними викликами та проблемами, пов'язаними з економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека України є однією з найважливіших складових національної безпеки, особливо в умовах інноваційного розвитку та євроінтеграції. Проте, у цих умовах також постають ряд проблем, які потребують уваги та розробки ефективних рішень для їх вирішення [1]. Однією з таких проблем є низький рівень інноваційності української економіки. Неспроможність впроваджувати нові технології та виробляти конкурентоздатну продукцію приводить до втрат ринкових позицій та зниження економічного потенціалу країни. Недостатній розвиток науково-дослідної бази та низький рівень інвестицій в науку та прогрес нових технологій становлять головний обмежуючий фактор для економічного зростання [2]. Також, іншою проблемою, яка загрожує економічній безпеці України, є відсутність цільової політики щодо забезпечення сталого економічного розвитку. Відсутність планування та стратегічного управління призводить до невпевненості і небезпеки для економічних суб'єктів. Необхідно розробити ефективну систему державного управління, яка б допомогла підтримувати та стимулювати розвиток пріоритетних секторів економіки.

Нестабільність управління, корупція, недостатня захищеність прав власності, високі податкові та адміністративні бар'єри – все це залишає негативний слід на розвитку бізнесу та інвестиційної активності. Потрібно сприяти створенню зручного та сприятливого середовища для інвесторів, впроваджувати системні реформи, зокрема у сфері правосуддя та боротьби з корупцією.

Для вирішення проблем економічної безпеки України в умовах євроінтеграції, необхідно припустити до реалізації низку стратегій та заходів:

1. Зміцнення правової системи: Необхідно активно працювати над адаптацією внутрішнього законодавства до норм європейського права. Це включає гармонізацію та адаптацію законодавчих актів, а також роботу над покращенням механізмів правового захисту, забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, а також боротьбу з корупцією та неповажанням прав власності.

2. Сприяння підприємництву та інвестиціям: Потрібно створити сприятливі умови для розвитку бізнесу, зокрема шляхом спрощення процедур бізнес-реєстрації, зниження податкового тягаря та адміністративних бар'єрів. Також, важливо активно просувати важливі інфраструктурні проекти та привабливі інвестиційні можливості для іноземних інвесторів.

3. Розвиток кадрового потенціалу: Україна повинна активно працювати над підвищенням якості освіти та підготовкою висококваліфікованих фахівців, відповідно до потреб сучасного ринку праці. Також необхідно стимулювати молодь до вибору інженерних та наукових спеціальностей, підтримувати та активно розвивати науково-дослідну сферу.

4. Геополітичні ризики. Україна, знаходячись на межі різних геополітичних інтересів, піддається ризикам, пов'язаним зі сприйняттям іноземних інвестицій та торгівлі. Головними загрозами є політична нестабільність у регіоні, агресивна зовнішня політика сусідніх держав, а також можливі торговельні обмеження та санкції. Для зменшення цих ризиків важливо утримувати конструктивний діалог з іноземними партнерами, розвивати різнобічні торговельні зв'язки та вдосконалювати зовнішню політику України.

5. Для успішного інноваційного розвитку необхідна сучасна інфраструктура, яка б підтримувала інноваційні ідеї та підприємства. Україна має недоліки в цій сфері, включаючи нестабільну електроенергетику, погану якість доріг та обмежену доступність до швидкісного Інтернету. Також важливо вдосконалити освіту та наукові дослідження. Забезпечення якісної освіти у галузі інновацій та технологій є критичним для формування висококваліфікованої робочої сили [4].

Завданням держави являється розробка дієвого механізму зміцнення економічної безпеки держави, врегулювання макроекономічної нестабільності, забезпечення достатнього рівня якості життя її громадян, що можна досягнути за допомогою правильної оцінки та прогнозування соціально-економічних процесів, які відбуваються в країні. Усе це стане передумовою інтенсифікації Євроатлантичної інтеграції України та допоможе покращити свої позиції у світових рейтингах [3].

Висновки. Отже, проблеми економічної безпеки України в умовах інноваційного розвитку та євроінтеграції є серйозними та складними, але їх можна вирішити за допомогою належних управлінських рішень та реформ. Україна має потенціал стати інноваційним гравцем у світі та забезпечити стабільний розвиток. Для цього необхідно продовжувати боротися з корупцією, розвивати інфраструктуру та освіту, та пильно стежити за геополітичними ризиками.

Інноваційний розвиток та євроінтеграція - це шляхи, яким Україна може рухатися вперед, та забезпечити стійке поліпшення економічної безпеки країни. Тільки шляхом спільних зусиль влади, громадян і бізнесу Україна зможе подолати ці виклики і здобути своє місце в європейській спільноті.

Література

1. Варналій, З. С., Буркальцева Д. Д. Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення. Київ : Знання України, 2011. 215 с.
2. Волочко А. С. Регулювання ринку праці України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Кіровоград : [б. в.], 2018. 20 с.
3. Марченко Т. В. Міжнародні інноваційні програми як фактор інтеграції України до ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини». Тернопіль : [б. в.], 2015. 20 с.

4. Цвігун І. А. Формування демографічної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Хмельницький : [б. в.], 2016. 40 с.

Макушина М. М., Артюх О. В.
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Актуальність дослідження. В сучасних умовах господарювання практично всі підприємства України ведуть активну зовнішню економічну діяльність (ЗЕД), особливо з провідними країнами Європи і США. В зв'язку з цим виникає необхідність детально розглянути облік і аналіз операцій ЗЕД в умовах впливу зовнішнього бізнес-середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В роботі [1] обґрунтована перспективність господарювання з використанням ЗЕД, що має можливість поєднувати інтереси держави в досягненні політичної і економічної незалежності та підприємств у підвищенні прибутку. Разом з тим необхідно врахувати складні сучасні обставини зовнішньоекономічних розрахунків та характер експортно-імпортних операцій. В роботі [2] детально розглянуто порядок проведення обліку ЗЕД, проте не враховані нові нормативні вимоги до оподаткування експортно-імпортних операцій.

Мета дослідження. Для визначення економічної ефективності ЗЕД з даних бухгалтерського обліку і аналізу фінансово-економічних операцій досліджено вплив стану виконаних операцій з іноземною валютою, і порядок розрахункових операцій. При цьому особливу увагу приділено характеру експорту та імпорту товарно-матеріальних цінностей і послуг. ЗЕД побудована на взаємовідносинах іноземних суб'єктів та України у вигляді сукупності виробничо-господарських, організаційно-економічних та комерційних функцій. Це забезпечує обмін продукцією в матеріально-речовій формі як на території України та за її межами.

Виклад основного матеріалу. Об'єктами обліку і аналізу ЗЕД є майно та джерела його утворення, господарські процеси та результати фінансово-господарської відповідно до вимог Законів України «Про зовнішню економічну діяльність», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [1; 2]. У міжнародній торгівлі прийнято виділяти такі основні види операцій, як:

- експорт (продаж іноземному контрагенту товару з вивезенням його за кордон);
- імпорт (придбання товару за кордоном та ввезення його в Україну);
- реекспорт (продаж раніше імпортованого товару за кордон без доробки);
- реімпорт (придбання раніше експортованого товару із ввезенням в Україну без доробки).

Критерієм оцінки управління ЗЕД є економічна ефективність, яка розраховується з даних бухгалтерського обліку і аналізу фінансово-економічних операцій. Особливу увагу при цьому приділяється:

- стану виконаних операцій з іноземною валютою;
- порядку проведення розрахункових операцій, враховуючи характер експортних та імпортних операцій.

При проведенні обліку та регулювання ЗЕД вітчизняних підприємств необхідно застосовувати сучасні вимоги Податкового та Митного кодексів України.

Для іноземних суб'єктів господарської діяльності на нашій території запроваджено особливі правові режими:

- національний, який визначає дію відповідного національного законодавства у повному обсязі;
- режим найбільшого сприяння, що передбачає встановлення пільг для окремих іноземних підприємств;
- спеціальний, що застосовується у вільних економічних зонах і на територіях митних союзів.

Валютний контроль уповноважені органи держави виконують на підставі контрактів, первинних та інших підтверджуючих документів, як-то: паспорти угод з підписом банку, де здійснюються

розрахунки; облікові картки, що складаються на кожний вид товару в вантажно-митній декларації (ВМД) тощо. Слід зазначити, що в Україні діє політика захисту вітчизняного виробника з метою зменшення частки імпортованих операцій та збільшення експорту. В зв'язку з цим основним завданням бухгалтерського обліку імпортованих операцій є: перевірка правильності документів на оформлення товарних і розрахункових операцій; обов'язкове дотримання вимог валютного і митного законодавства; визначення достовірності інформації про рух імпортованих товарів і курсові різниці.

Облік імпортованих товарів включає ряд особливостей:

- обов'язкове декларування при перетині митної території України;
- оформлення вартості товарів з урахуванням відповідних витрат (наприклад: митні платежі, послуги митного брокера, витрати на сертифікацію товарів та на зберігання товарів на митно-ліцензійному складі, транспортно-заготівельні витрати);
- визначення курсових різниць [3].

При обліку експорту перевіряються первинні документи, як-то: митна декларація; транспортні накладні; рахунки-фактури, інвойси; дозволи, сертифікати на види товару; платіжні документи на митниці та інші.

При здійсненні розрахунків також треба враховувати вимоги Закону України «Про валюту і валютні операції».

Залежно від прямого і непрямого експорту (реалізація товару прямо покупцю чи через посередника), оформляється різна первинна та зведена облікова документація.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що правильно організований облік операцій у сфері ЗЕД допомагає: підвищити ефективність роботи підприємств; закріпити позитивний імідж бізнес-партнерів; знизити рівень фінансових порушень при виконанні валютних операцій, що у кінцевому підсумку сприяє збільшенню надходжень до бюджету нашої країни.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/conv> .Text
2. Про зовнішньоекономічну діяльність : закон України від 16.04.1991р. за № 959-XII / Верховна Рада УРСР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/ card/959-12](https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/959-12)
3. Облік зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. /за ред. С. О. Кузнецова. Харків : Вид-во Іванченко І. С., 2019. 219 с.

Машталірук Д. В., Фрадинський О. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ НАУЦІ

Актуальність дослідження. Як показує світова практика, мале підприємництво (до якого відносяться і малі підприємства), формує істотний вплив на економіку розвинених ринкових країн світу, виступає невід'ємним і необхідним суб'єктом учасником ринкових відносин, грає важливу роль у формуванні конкурентоспроможного економічного середовища. При цьому малий бізнес є платником податків до державного та місцевого бюджету, а перед державою стоїть завдання розробки оптимальних підходів до його оподаткування, одним із варіантів якого є використання єдиного податку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із результатів отримання незалежності України активізувало інтерес українських науковців до вивчення фінансових аспектів діяльності малого підприємництва, як нового методу економічної активності. І у першу чергу це стосувалося питань адміністрування податків Цим питанням присвятили праці такі провідні українські науковці: В. Андрущенко, В. Буряковський, З. Варналій, В. Вишневський, О. Десятнюк, В. Збарський, Ю. Іванов, О. Квасовський, А. Крисоватий, О. Ковалюк, І. Луніна В. Мельник, В. Плиса, С. Реверчук, А. Соколовська та ін.

Мета статті. Узагальнення ретроспективи розвитку теорії єдиного податку у світовій фінансовій науці.

Виклад основного матеріалу. Письмові свідчення, які несуть у собі спробу теоретичного обґрунтування необхідності та невідворотності податків та оподаткування можна знайти у Біблії та роботах релігійних діячів та філософів античного світу. В основу перших наукових уявлень про податки було покладено початкові податкові форми взаємовідносин держави, в особі верховної влади та громадян, які базувалися на практичному досвіді тогочасного оподаткування. У своїх працях давньогрецькі філософи Аристотель та Ксенофонт пропонували розширення джерел доходів держави, не обмежуючись лише перекладанням податкового тягаря на підкорені народи. Філософ і мислитель епохи Давнього Риму Агріппа, доводячи потребу сплати обов'язкових платежів стверджував, що будь-яка держава базується на своєму військовому потенціалі, без потужної армії її неможливо уявити.

В. Л. Андрущенко переконаний, що ідея єдиного податку завдячує початком античній епосі. У Стародавній Греції та Римі в перші роки їх існування всі види майна оподатковувались єдиним загальномайновим податком, який пізніше в процесі диференціації джерел та об'єктів оподаткування поступово розпався на різні податки [1, с. 17]. Звичайно, з подальшим розвитком господарства, у ході того, як національний дохід приймає різноманітні форми і види, що постійно змінюються, оподаткування повинно множитися і диференціюватися, стежити за змінами в оподатковуваних об'єктах, відрізнитися такими ж динамізмом та багатогранністю. Податкова система все більше і більше диференціюється, щоб задовольнити інтереси фіску, але паралельно відбувається спрощення управління податками внаслідок відміни малоефективних податків і заміною їх крупними й важливими в фіскальному відношенні.

Перші єдиноподаткові теорії виникли у Франції в XVI–XVIII ст. на основі ідеї про неприпустимість податкового імунітету дворянства і духовенства, тобто з метою залучення привілейованих класів суспільства до оподаткування. Зокрема, французький мислитель Жан Боден (1530–1597) розвивав думку, що крім митних зборів, достатньо одного загального податку на дохід. Інший видатний французький суспільний діяч Себастьян Вобан (1633–1707) у своїй книзі «Dime royale» («Королівська десятина»), яка вийшла в 1707 р., зазначав: «Нема нічого несправедливішого, аніж звільняти від податків тих, хто найбільш спроможний сплачувати їх, перекладаючи цей тягар на найменш заможних, котрі падають під ним, хоча він міг бути достатньо легким, якби був розподілений між усіма пропорційно засобам кожного». С. Вобан створює єдиний, загальний для всіх, незважаючи на стан і соціальне становище, податок. Теорія «королівської десятини», за планом Вобана, стосувалася доходу від землеробства, промисловості та всіх інших джерел у розмірі від 5 до 10 %, проте автор не заперечував існування мита, обкладання податком солі та інших зборів.

Французький економіст П'єр Буагільбер (1646–1714) у своїй праці «Дослідження про природу багатств, грошей і податків» (1707 р.) переконував, що можна знищити практично всі податки, замінивши їх *tailles foncières* (єдиний пропорційний податок на багатство – доходи і майно). В цей період французькими ідеологами боротьби проти застарілого ладу були енциклопедисти і фізіократи – філософи й економісти XVIII ст., які вважали єдиним джерелом доходу землю, а продуктивним видом діяльності – сільськогосподарську працю.

Фізіократи, зокрема, вважали, що саме сільське господарство є єдиною галуззю, що створює багатство держави. Оскільки, на їхню думку, чистий (або додатковий) продукт створюється виключно в землеробстві, земельна рента є єдиною формою чистого продукту. Виступаючи за справедливість в оподаткуванні, Ф. Кене (1694–1774) відстоював, що земельна рента є єдиним джерелом оподаткування як істинний економічний «надлишок», що отримують землевласники. За Кене, цей податок повинен становити $\frac{2}{7}$ земельного доходу. Фізіократи розраховували, що єдиний податок на землю в повній мірі задовольнить державні потреби, а всі інші податки необхідно скасувати, тому що в кінцевому підсумку вони перекладаються на чистий дохід від землі. Таким чином, вимога фізіократів увести уніфікований податок стосувалася мінімізації витрат на стягнення податків шляхом обкладання напряму тих доходів, що в кінцевому підсумку і несли податковий тягар [1, с. 17–18].

У науковій літературі зустрічаються прихильники і єдиного податку на споживання. В 1780 р. німецький економіст Йохан Пфейффер у праці «Антифізіократ» висуває ідею єдиного податку на видатки. Пфейффер зазначає, що визначити витрати не так важко, адже їх взагалі важче приховати, ніж доходи. Визначити витрати можна було б так само, як і доходи, тобто частково можна було б керуватися декларуванням самого платника і зовнішніми ознаками, які вказують на витрати, частково

покласти цю функцію на окремі спеціальні комісії. Пфейффер виставляє всі вигідні сторони податку на витрати: ця форма оподаткування найсправедливіша, оскільки на кожного накладається однакова жертва, цей податок не є штрафом для заощадливого, яким є прибуткове оподаткування, а, навпаки, спонукає до ошадливості. Податок на витрати не перекладається, не обтяжує промисловість, на відміну від існуючого способу оподаткування. Витрати на стягнення цього податку незначні і кожному платнику зрозуміло, скільки він платить державі [2, с. 66].

У XIX ст. податки перетворюються в головне джерело надходжень скарбниці держави і внаслідок ускладнення процесу організації справляння податків перед фінансовою політикою постає проблема спрощення податкової системи, відміни багатьох податків, їх уніфікація. Генрі Джордж (1839–1897) у книзі «Прогрес і бідність» (1879 р.) запропонував конфіскацію всіх рентних доходів подібно фізіократам. Єдиний податок Генрі Джорджа був задуманий для того, щоб звести нанівець ціну землі як простору, не зачіпаючи рентні доходи від власності, яка знаходиться на цій землі; його метою було зрівнювання всієї власності не залежно від її розташування. Перевагами такої радикальної реформи мали би стати простота справляння, фіскальна достатність, неможливість ухилення, стимулювання виробництва і багатства без згубного впливу оподаткування на працелюбність, ошадливість, соціальну справедливість.

У 50-х рр. XIX ст. у Франції склав утопічну теорію єдиного податку Еміль Жірдан (1806–1884). У своїй роботі «Податок» (1857) він запропонував єдиний податок на капітал, тобто замінити всю множину податків одним податком на майно, який, згідно з поширеною в ті часи теорією, є винагородою за страхування, за ті вигоди, якими користується платник від держави.

Йосип Кулішер, критикуючи теорію єдиного податку, вказує на очевидні її недоліки. Зокрема, якщо платник обраховує казну на одному податку, він не ухиляється і не в змозі ухилитися від сплати інших, тоді, як уникаючи єдиного податку, він звільняє себе від будь-яких обов'язків стосовно держави. Спокуса ухилення тим більша, чим вищий єдиний податок, а він повинен неминуче досягати неймовірних розмірів, настільки сильно обтяжуючи населення, наскільки збільшує ризик для держави.

Концепції уніфікованої податкової системи зазнавали нищівної критики від часів їхнього виникнення і до сьогодні. Аргументи щодо абстрактності цієї теорії залишаються практично незмінними протягом багатьох років і вони підтверджуються фіскальною практикою. Проте, незважаючи на докази нереальності застосування єдиного податку на практиці, сьогодні також висувуються теорії заміни мультибазисної системи оподаткування одним податком.

Висновки. Уніфікована єдиноподаткова система має низку суттєвих переваг, чим і пояснюється її популярність. Серед головних – можливість максимального спрощення процесу адміністрування податків, а відтак і зменшення витрат як платника – на ведення обліку, розрахунок та сплату податків, подання звітності, так і держави – на здійснення податкового контролю, утримання фіскальних органів тощо. Також варто підкреслити, що єдиний податок забезпечив би визначеність для платників щодо сум сплачуваних ними податків, що практично неможливо при мультибазисній системі. Такий підхід, у свою чергу, дав би можливість критично ставитись до ефективності витрачання державою фінансових ресурсів.

Література

1. Сідляр В. Дивергенція наукових теорій єдиного податку. *Світ фінансів*. 2008. № 3 (16). С. 16–23.
2. Фрадинський О. А. Основи оподаткування: навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2010. 339 с.

Мельник В. І., Тулай О. І.
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА УКРАЇНА: ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Актуальність дослідження. Глобалізація є ключовим рушієм інноваційного зростання та добробуту в світі. Глобалізація дозволила промислово розвинутим країнам розширити свій експорт

для збільшення свого потенціалу для розвитку. Проте глобалізація породила як країни-переможців (Європейський Союз), так і країни-переможених. Відповідно нерівномірний розподіл доходів вплинув на загальний добробут і посилилася нерівність усередині та між країнами, освічені та висококваліфіковані працівники отримали зростання доходів і матеріальних благ. Розвивається формат відносин між Україною та Європейським Союзом на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції». У економічному вимірі Україна має право подавати заявки на інфраструктурні проекти у межах програми Connecting Europe Facility (CEF) на рівні із членами Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейська інтеграція є предметом досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців. Вагомий внесок у розробку теорій економічної інтеграції зробили: Hendrik Spruyt, Lucy Lyons, Sinan Ülgen, Ceylan Inan, Наталя Кравчук, Зоряна Луцишин, Євген Савельєв, Олена Сохацька, Антон Філіпченко. В праці «Globale Trends bis 2030: Kann die EU die anstehenden Herausforderungen bewältigen?» відзначено, що конвергенція внаслідок технологій і поширення технічних засобів для значної частини населення змінює економіку та суспільство, інтегруючи економічні процеси [1, с. 7]. Дослідження проблем інституційно-конституційного оформлення об'єднання держав є актуальним і потребує постійного наукового супроводження для осмислення європейського вибору України.

Мета статті полягає в розгляді ключових проблем наукових підходів до вивчення Євросоюзу як особливого державного устрою, що використовує традиційні інструменти інноваційної політики та пріоритети для України як кандидата на членство в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Глобальні тренди змінюють світ. Процеси стають все складнішими і невизначенішими. Визначимо п'ять глобальних тенденцій змін в інтегрованому світі:

1. Населення світу стає старшим і багатшим за рахунок зростаючого середнього класу і розширення нерівності.

2. Економічний потенціал і політична влада переходять до азійських країн. Сталий розвиток світової економіки стає все більш вразливим до викликів та протиріч процесів глобалізації.

3. Революція в технологіях та їх застосуванні призводить до зміни суспільства. Цифровізація пом'якшує радикальні і дестабілізуючі зміни в світі.

4. Зі збільшенням споживання енергії змінюється процеси виробництва і управління ресурсами.

5. Зростає взаємозалежність країн у процесі глобалізації, що потребує посилення глобального контролю. Отже, світовий порядок стає все більш крихким і більш непередбачуваним.

Згідно теорії Європейської інтеграції у міжнародних відносинах загальноприйнятим є те, що держави є суверенними, а отже юридично автономні. Проте в Європейському контексті держави мають співпрацювати одна з одною аж до часткової здачі своїх суверенних прерогатив. Hendrik Spruyt і Lucy Lyons відзначають, що держави, які десятиліттями перебували у взаємному антагонізмі тепер рухаються до поглиблення все більш тісного союзу [2, с. 7].

Сучасні дослідження інтеграційних процесів в ЄС віддають перевагу аналізу внутрішньої динаміки євроінтеграції [3]. Це було результатом захоплення теорією інтеграції ЄС в академічних наукових колах. Пріоритетними напрямками досліджень є: ендогенна динаміка, яка сприяє більшій інтеграції; проблематика міжнародних відносин щодо зростаючої економічної взаємозалежності міждержавних систем; сучасні теорії інтеграції, зокрема ліберальний міждержавний рух, наднаціоналізм, неінституціоналізм, багаторівневе управління. Підсумовуючи зазначимо, що ці теорії дають можливість обґрунтування наукових підходів до вивчення ЄС як особливого державного устрою, що використовує традиційні інструменти публічної політики.

У інноваційному контексті, по-перше, розширюється сфера більш тісної співпраці України з ЄС щодо: функціонування зони вільної торгівлі та перегляду параметрів зони вільної торгівлі [4]; визначено пріоритетні сфери співпраці (енергоєфективність, трансформація вугільних регіонів, промислові альянси, розвиток кліматичної архітектури); окреслено пріоритети залучення України до Європейського зеленого курсу; Україна приєдналась до Міжнародної коаліції за рівну оплату праці (EPIC).

По-друге, Верховна Рада України ухвалила закон України № 6576 «Про цифровий контент та цифрові послуги», який має врегулювати цивільно-правові відносини між виконавцем та споживачем щодо надання цифрового контенту або цифрової послуги на підставі договору. Зазначимо, що ухвалення зазначеного законодавчого акту направлено на імплементацію у національне законодавство України Директиви Європейського Парламенту і Ради від 20 травня 2019 року № 2019/770 щодо певних аспектів, що стосуються контрактів на постачання цифрового контенту та цифрових послуг.

Відповідно, це сприятиме захисту прав споживачі, яким за договором надається цифровий контент або цифрова послуга.

Висновки. Глобалізація перерозподілила дохід у бік капіталу за рахунок праці, підштовхнувши зростаючий вплив цифрових технологій і торговельних угод, спрямованих на концентрацію капіталу та зростання ролі фінансової спільноти та інтеграційних процесів. Європейська інтеграція для України є пріоритетом не тільки зовнішньої політики, але й для успішного проведення внутрішніх трансформацій і відновлення економіки у повоєнний період. Вважаємо, що ухвалення Європейською Радою важливого рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС сприятиме розвитку «промислового безвізу» (в першу чергу в галузях із високою доданою вартістю), а відповідно розвитку інновацій, сприяння дослідженням та розробкам, а також перекваліфікації робочої сили.

Література

1. Globale Trends bis 2030: Kann die EU die anstehenden Herausforderungen bewältigen? Retrieved from <https://espas.eu/files//generated/document/en/espas-report-2015de.pdf>
2. Hendrik Spruyt, Lucy Lyons. The Development of the European Union. Columbia International Affairs Online. Arizona State University. Retrieved from https://www.files.ethz.ch/isn/6842/doc_6844_290_en.pdf
3. Sinan Ülgen, Ceylan Inan. From the Local to the Global: The Politics of Globalization. Retrieved from <https://carnegieeurope.eu/2022/02/17/from-local-to-global-politics-of-globalization-pub-86310>
4. Рік роботи Уряду: п'ять досягнень у напрямку ЄС і НАТО. URL: <https://eu-ua.org/novyny/rik-roboty-uryadu-pyat-dosyagnen-u-napryamku-yes-i-nato/>

Субботіна В. Д., Борисова С. Є.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ – Тернопіль

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Інновації – важливе джерело економічного зростання, що надає широкі можливості для розвитку суспільства, нові ідеї та відкриття, які покращують якість життя, забезпечують кращі стандарти безпеки, розширюють можливості охорони здоров'я, дозволяють випускати продукти і послуги більш високої якості, сприяють охороні навколишнього середовища. Тобто інновації забезпечують зростання продуктивності праці і змінюють багато аспектів людського життя. Інновації охопили не тільки традиційні сфери техніки і високих технологій, а й поширилися практично по всіх галузях економіки: від сільського господарства і транспорту до медицини й освіти. Щоб забезпечити сталий і стабільний розвиток економіки країни, необхідно постійно розширювати асортимент послуг, що надаються, товарів, освоювати нові технології і нову техніку, забезпечувати зростання якості при зниженні витрат на виробництво, удосконалювати форми і методи організації виробничих процесів, залучаючи нові джерела ресурсів – від нових матеріалів, енергоресурсів та інвестицій до нових знань. Саме тому дослідження напрямків інноваційного розвитку економіки України, особливо в умовах євроінтеграції та глобалізації, є актуальним у всі часи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів інноваційного розвитку економіки України у контексті глобалізації світової економіки присвячено наукові праці Кобушко І., Гусейнової Е. [1], Крупки М. [2], Борисової С. [3], Гарафонової О., Грузіна І. [4] та ін. Незважаючи на велику кількість оригінальних праць учених щодо досліджуваного питання, проблема інноваційного розвитку країни в умовах євроінтеграції та глобалізації економіки залишається актуальною.

Мета статті. Мета дослідження полягає у визначенні тенденцій інноваційного розвитку України в умовах глобалізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Процеси розвитку суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграції та глобалізації мають значущий вплив на всі аспекти економіки та суспільства, і Україна не є винятком.

Рис. 1. Ключові напрями інноваційного розвитку в Україні

Євроінтеграція вимагає від України відповідати стандартам та регуляціям ЄС. Це стимулює модернізацію інфраструктури, підвищення якості товарів та послуг, що, в свою чергу, сприяє зростанню конкурентоспроможності українських компаній на міжнародному ринку. Саме тому задача економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання повинна стояти на першому місці при розробці стратегічних напрямів розвитку економіки. Другим аспектом ефективного розвитку економіки виступають інновації та цифрова трансформація. Глобалізація цифрової економіки відкриває нові можливості для бізнесу. Українські суб'єкти господарювання повинні впроваджувати інноваційні технології, вдосконалювати процеси та адаптуватися до цифрового середовища для забезпечення стійкого розвитку економіки. Рух у напрямку євроінтеграції та глобалізації відкривають доступ вітчизняним підприємствам до нових ринків, а повністю відкритий доступ до європейського ринку може зробити українські товари та послуги

більш привабливими для іноземних інвесторів. Відкритість для глобальних інвестицій, в свою чергу, може принести нові капіталовкладення, які сприятимуть розвитку інфраструктури та промисловості України. Серед переваг глобалізації також слід відмітити, що глобальний обмін технологіями сприяє підвищенню інноваційності та підвищенню продуктивності українських підприємств, адже глобальна конкуренція стимулює підприємства до покращення якості своєї продукції та послуг.

Інноваційний розвиток в Україні важливий для стимулювання економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та вирішення соціальних проблем. Ключові напрями інноваційного розвитку в Україні наведено на рис. 1. Заходи, які представлено на рисунку можуть стати основою для створення інноваційної екосистеми в Україні, сприяючи стійкому економічному зростанню та поліпшенню якості життя громадян.

Безумовно, передумовою та основним чинником євроінтеграційного розвитку України з підвищенням ролі та значення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання є глобалізація економіки. Стратегічною метою України та головним пріоритетом її зовнішньої політики є повноправне членство в ЄС, тому розвиток національної економіки має визначатися сучасними умовами глобалізації й інтеграції товарних, фінансових, інвестиційних та інших ринків. Як зазначають автори [4], «шанси на повноправне входження нашої країни до ЄС підвищуються зі зростанням рівня конкурентоспроможності економіки, що є запорукою валютних надходжень від експорту товарів та послуг, стабільності податкових надходжень до бюджету, зростання рівня зайнятості населення, соціально-політичної стабільності».

Висновки. Таким чином, глобалізація є неодмінною складовою для досягнення мети євроінтеграції України та розвитку її національної економіки. Ефективне використання глобальних можливостей та управління їхніми ризиками важливе для подальшого зростання і процвітання країни.

Українські суб'єкти господарювання, щоб успішно функціонувати в умовах євроінтеграції та глобалізації економіки, при розробці стратегії та планах розвитку мають брати до уваги напрямки інноваційного розвитку в Україні, що було розглянуто у даному дослідженні. Реалізація цих можливостей і вирішення викликів допоможуть зміцнити економіку України та підвищити якість життя її громадян. Важливим аспектом євроінтеграції є зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків України та активна політика інтеграції до європейського співтовариства. Це відкриває передумови для посилення позицій України на міжнародній арені. Для успішної євроінтеграції важливо також створити ефективну національну економічну систему з розвинутим внутрішнім ринком, що сприяє накопиченню внутрішніх заощаджень та підвищенню конкурентоспроможності. Для досягнення успіху в процесі євроінтеграції, Україні необхідно провести реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності, створення сприятливого інвестиційного клімату та інноваційний розвиток.

Література

1. Кобушко І. М. Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І. М. Кобушко, Е. І. Гусейнова // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 2 (124). С. 124–130. URL: https://www.researchgate.net/publication/279661966_Slahi_pokrasenna_finansuvanna_innovacijnogo_rovzitku_v_Ukraini_z_vikoristannam_miznarodnogo_rovzitku
2. Крупка М. І. Аналіз формування й використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні / М. І. Крупка, Н. Б. Демчишак // *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 26–37. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4042>
3. Borysova S. Financial and economic narratives for evaluation of innovative potential of enterprises / S. Smerichevska, I. Miahkykh, S. Yeletskykh, S. Borysova, V. Bryzhnychenko. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022. № 1. PP. 145–152. URL: <http://nvngu.in.ua/index.php/en/archive/on-the-issues/1875-2022/content-1-2022/6118-145>
4. Гарафонова О. Стратегічні перспективи функціонування українських організацій в умовах євроінтеграції та глобалізації цифрової економіки / О. Гарафонова, І. Грузіна, О. Козирєва, В. Маргасова, О. Піщенко, Г. Тарасюк. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. Вип. 43. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3957/3763>

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

Відповідальні за випуск:
Ніла ХРУЩ, Інна ДОЦЕНКО

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів
несуть автори публікацій*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького національного університету за адресою: <https://fbss.khmnu.edu.ua/>